BIBLIOTECA PENTRU TOȚI COPIII

DIN POVESTIRILE UNUI VÎNĂTOR

I. S. Turgheniev

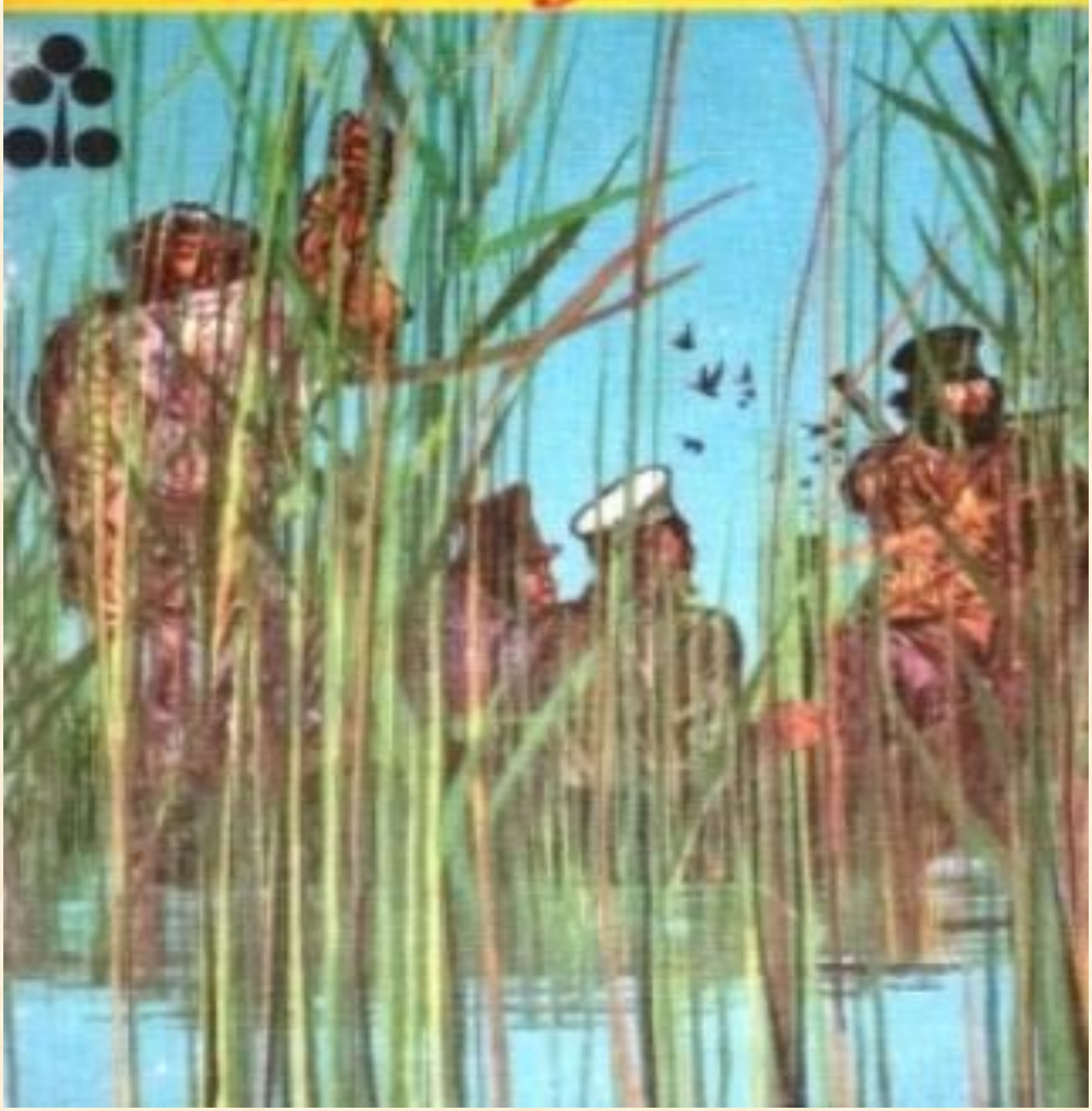

I. S. TURGHENIEV

POVESTIRILE UNUI VÂNĂTOR

CUPRINS:

OPERE Volumul 1
POVESTIRILE UNUI VÂNĂTOR.
HORI ŞI CALINACI.
ERMOLAI ŞI MORĂRIŢA.
IZVORUL MALINEI.
DOCTORUL DE PLASĂ.
VECINUL MEU RADILOV.
OVSIANICOV.
LGOV.
LUNCA BIEJEI.
CASIAN.
BURMISTRUL.
CANCELARIA.
BIRIUC.
DOI MOŞIERI.
LEBEDIAN.
TATIANA BORISOVNA ŞI NEPOTUL El.
MOARTEA.
CÂNTĂREŢII.
PIOTR PETROVICI CARATAEV.
ÎNTÂLNIREA.
UN HAMLET PROVINCIAL.
CERTOPHANOV ŞI NEDOPIUSCHIN.
SFÂRŞITUL LUI CERTOPHANOV.
MOAŞTE VII.
DURUIE!
PĂDUREA ŞI STEPA.
NOTE.

HORI ŞI CALINACI.

Cine a avut vreodată prilejul să treacă din judeţul Bolhov în judeţul Jizdra, a fost, fără îndoială, izbit de deosebirea mare dintre neamul de oameni din gubernia Oriol şi cel din Caluga. Ţăranul din Oriol e mic de statură, umblă adus de spate, priveşte pe sub sprâncene posomorât, trăieşte în izbe mizerabile de plop, face boieresc1, cu negoţul nu se ocupă, mănâncă prost, poartă opinci de scoarţă. Ţăranul din Caluga, supus la obroc2 în locul boierescului, trăieşte

în izbe mari de brad, e înalt, cu privire veselă şi îndrăzneaţă, cu faţa luminată, face negoţ cu unt şi păcură, şi, în zilele de sărbătoare, umblă încălţat cu cizme. Satele din Oriol (vorbim de partea răsăriteană a guberniei) se întind de obicei printre arături lângă râpe prefăcute în bălţi mlăştinoase. În afară de câteva răchite, bune totdeauna la ceva, şi doi-trei mesteceni firavi, nici un copac cât vezi cu ochii de jur împrejur. Izbă lângă izbă, acoperite cu paie putrede... Satele din Caluga, dimpotrivă, cea mai mare parte sunt înconjurate de păduri. Casele sunt despărţite una de alta, frumos clădite, acoperite cu şindrilă. Poarta se închide bine, gardul din fundu', ogrăzii n-are spărturi, nu se prăvale pe-o coastă, nu îndeamnă înăuntru toţi porcii de pe drum...

Şi unui vânător i-i mai plăcut în gubernia Caluga. În Oriol, ultimele păduri şi desişuri au să dispară peste vreo cinci ani, iar de bălţi, nici pomeneală. În Caluga dimpotrivă, terenurile de vânătoare se întind pe sute de verste, şi, pe zeci de verste, smârcurile. Acolo încă n-a fost exterminat nobilul cucoş de pădure, nici blândele becaţine, iar guralivele potârnichi înveselesc şi sperie pe vânător şi câine cu zborul lor năprasnic.

Umblând la vânătoare în judeţul Jizdra, am întâlnit pe câmp şi am făcut cunoştinţă cu un mic proprietar din Caluga, anume Polutâchin, vânător pasionat, şi prin urmare, un om admirabil. Ce-i drept, avea şi câteva slăbiciuni: de pildă, cerea în căsătorie pe toate fetele bogate din gubernie, şi, îndată ce i se refuza mâna şi accesul în familie, cu inima zdrobită se tânguia tuturor prietenilor şi cunoscuţilor, continuând să trimită părinţilor domnişoarei, piersici verzi şi alte cruzături din livada lui; îi plăcea să povestească mereu aceeaşi anecdotă, care, cu toate calităţile pe care i le atribuia domnul Polutâchin, nu făcuse niciodată pe nimeni să râdă; admira operele lui Achim Nahimov şi romanul Pinna; era bâlbâit; îşi botezase câinele Astronom; în loc de fiecare, spunea fitecine; introdusese la el acasă bucătăria franţuzească, al cărei secret – după părerea bucătarului său – consta în completa transformare a gustului natural al fiecărui fel de mâncare. Carnea – preparată de acest maistru – semăna a peşte; peştele – a ciuperci; macaroanele – a praf de puşcă. În schimb, nici o bucată de morcov nu era pusă în supă decât în formă de romb, ori de trapez.

Dar, lăsând la o parte aceste câteva neînsemnate defecte, domnul Polutâchin era – cum am mai spus – un om admirabil.

Chiar în prima zi când ne-am cunoscut, domnul Polutâchin m-a invitat să rămân peste noapte la el.

— Până la mine sunt mai bine de cinci verste. Pe jos e cam departe. Să mergem întâi la Hori. (Cititorul să-mi îngăduie să nu-i mai redau bâlbâiala).

— Cine-i acela Hori?

— Un ţăran de-al meu... Stă aproape.

Ne-am îndreptat într-acolo. În mijlocul pădurii, într-o poiană defrişată şi acum cultivată, se ridica, izolată, gospodăria lui Hori. Această gospodărie se compunea din câteva clădiri de lemn de brad, legate între ele cu garduri. În faţa casei principale se întindea un pridvor sprijinit pe stâlpi subţiri. Intrarăm.

Ne întâmpină un flăcău de vreo douăzeci de ani, înalt şi voinic.

— Hei, Fedia! Acasă-i Hori? îl întrebă domnul Polutâchin.

— Nu. E dus la târg, răspunse băietanul zâmbind şi arătând un şir de dinţi albi ca zăpada. Porunciţi să înham la căruţă?

— Da, frăţioare, căruţa. Şi adă-ne cvas.

Intrarăm în casă. Pe pereţii curaţi de bârne, nu era lipită nici o litografie; în colţ, în faţa unei icoane grele îmbrăcate în argint, ardea candela; masa de tei fusese de curând geluită şi spălată. Printre grinzi şi pe la canaturile ferestrelor nu se fugăreau şvabii şi nici nu încercau să se ascundă melancolicii gândaci negri. Băiatul apăru îndată cu o cană albă plină cu cvas bun, cu un dărăb de pâine de grâu şi cu vreo doisprezece castraveţi muraţi, într-o scafă. Aşează toate aceste provizii pe masă, şi, rezemat de uşă, rămase privindu-ne zâmbind. Nici nu isprăviserăm bine gustarea şi se auzi căruţa în faţa prispei. Ieşirăm. Un băieţandru de vreo cincisprezece ani, cu părul creţ şi obrajii rumeni, făcea pe vizitiul, stăpânind cu greu un armăsar pag, bine hrănit. În jurul căruţei se adunaseră şase flăcăi voinici; toţi semănau cu Fedia.

— Toţi sunt copiii lui Hori! îmi atrase atenţia Polutâchin.

— Toţi sunt pui de dihor, adăugă Fedia, care ieşise pe prispă în urma noastră. Şi încă nu-s toţi. Potap e la pădure şi Sidor s-a dus cu bătrânul la târg. Bagă de samă, Vasia, continuă el, întorcându-se către vizitiu, să mâi cu putere: doar duci pe boier. Numai la hopuri, ia sama, încet: că strici şi căruţa şi zdruncini şi măruntaiele boiereşti.

Dihoraşii ceilalţi râseră de gluma lui Fedia.

— Urcaţi-l pe Astronom! strigă solemn domnul Polutâchin.

Fedia ridică vesel în aer câinele care rânjea în silă şi-l aşează în fundul căruţei. Vasia îndemnă caii. Căruţa porni.

— Uite şi biroul administraţiei mele, spuse deodată domnul Polutâchin, arătându-mi o căsuţă scundă. Vreţi să intrăm?

— Cu plăcere.

— Acuma e gol, adăugă domnul Polutâchin, coborându-se. Dar face să fie văzută.

Cancelaria se compunea din două camere goale. Păzitorul, un moşneag chior, veni în fugă din fundul curţii.

— Bună ziua, Minaici, strigă domnul Polutâchin; dar nu văd apă de băut!

Moşneagul cel chior dispăru şi se întoarse în clipă cu o sticlă cu apă şi două pahare.

— Gustaţi, îmi spuse Polutâchin, e o apă minunată, de izvor.

Am băut amândoi câte un pahar, în care timp moşneagul ni se ploconea până la pământ.

— Ei, acuma cred că putem pleca, exclamă noul meu prieten. În cancelaria aceasta am vândut eu negustorului Aleluiev, pe preţ bun, patru deseatine de pădure.

Ne-am suit în căruţă şi peste o jumătate de ceas intram la curte.

— Spune-mi, te rog, l-am întrebat eu pe domnul Polutâchin în vremea cinei, de ce Hori trăieşte deoparte de ceilalţi ţărani ai dumitale?

— Iată de ce: e un om deştept. Acum douăzeci şi cinci de ani i-a ars izba; se înfăţişează la răposatul tată-meu şi-i spune: „Îngăduiţi, Nicolai Cuzmici, să-mi fac casă în pădure la dumneavoastră, lângă baltă. Am să vă plătesc un obroc bun”. „Dar pentru ce vrei să te aşezi lângă o mlaştină?” „Iaca aşa; numai cât dumneavoastră, batiuşca Nicolai Cuzmici, binevoiţi să nu mă mai puneţi la nici o muncă şi hotărâţi singur obrocul cât credeţi de cuviinţă”. „Cincizeci de ruble pe an!” „Prea bine”. „Dar bagă de samă, la mine nu merge să rămâi în

urmă cu plata!" „Ştiut lucru, nu rămân…" Şi iaca aşa s-a aşezat lângă baltă. De atunci l-au şi poreclit oamenii Hori, adică dihor.

— Şi s-a înstărit? întrebai eu.

— S-a înstărit. Acuma îmi plăteşte un obroc de o sută de ruble, pe care eu am de gând să i-l mai măresc. De câte ori nu i-am spus: răscumpără-te, Hori, de ce nu te răscumperi? Dar el, ticălosul, vrea să mă convingă că n-are cu ce: „N-am bani", zice… Aşi, vorbe!

A doua zi, îndată după ceai, am pornit la vânat. Trecând prin sat, domnul Polutâchin porunci vizitiului să oprească, la o căsuță joasă şi strigă cu voce sonoră: „Calinâci!" „Îndată, batiuşca, îndată, răsună o voce din ogradă, îmi leg opincile". Am pornit la pas. La marginea satului, ne-a ajuns din urmă un om de vreo patruzeci de ani, înalt, slab, cu capul mic dat pe spate. Era Calinâci. De la prima aruncătură de ochi, mi-a plăcut fața lui blândă şi smolită, cu ciupituri rare de vărsat. Calinâci (după cum am aflat mai târziu) întovărăşea în fiecare zi pe boier la vânătoare, îi purta geanta, câteodată şi puşca, observa unde zbura vânatul, făcea rost de apă, culegea fragi, clădea colibe pentru adăpost, da fuga să aducă droşca; fără el, domnul Polutâchin nu putea face nici un pas. Calinâci era omul cel mai vesel şi mai blajin cu putință; toată vremea îngâna un cântec, privea fără păsare în jur, vorbea cam pe nas; când zâmbea, închidea pe jumătate ochii albaştri şi foarte des îşi apuca cu degetele barba rară şi ascuțită. Nu mergea repede, dar făcea paşi mari, sprijinindu-se uşor într-un băț Lung şi subțire. În cursul zilei a stat de mai multe ori de vorbă cu mine şi mi-a făcut diferite servicii, dar fără slugărnicie. După stăpânu-său, însă, umbla ca după un copil. Când arşița nesuferită a amiezii ne-a silit să ne căutăm adăpost, Calinâci ne-a condus la prisaca lui, în cel mai ascuns afund al pădurii. Ne-a deschis o căsuță cu pereții împodobiți cu mănunchiuri uscate de buruieni parfumate; ne-a aşternut culcuş de fân proaspăt. Apoi şi-a pus în cap un fel de sac cu sită, a luat o custură, o oală şi tăciuni, şi s-a dus în prisacă să ne taie un fagure. După ce am mâncat mierea caldă şi transparentă, am băut apă de izvor şi am adormit în bâzâitul monoton al albinelor şi freamătul viu al frunzelor. O boare de vânt m-a trezit… Am deschis ochii şi am văzut pe Calinâci: stătea pe pragul uşii întredeschise şi cioplea o lingură de lemn cu cuțitul. M-am uitat mult timp cu plăcere la fața lui blândă şi limpede ca cerul în asfințit. Domnul Polutâchin s-a trezit şi el. Dar nu ne-am grăbit să ne sculăm. E atât de plăcut să stai întins în fân după un drum lung şi un somn adânc! Trupul ți-e moleşit, o abureală uşoară îți colorează fața, ochii ți se închid de o lene dulce. După o bucată de vreme, ne-am sculat şi am plecat din nou să hoinărim până seara. La cină, iar am adus vorba despre Hori şi despre Calinâci. „Calinâci e un țăran de treabă, îmi spuse domnul Polutâchin, harnic şi săritor; totuşi, gospodăria nu şi-o poate ține în bună rânduială: îl încurc eu. În fiecare zi îl iau cu mine la vânt… Ce gospodărie mai poate face? Spune şi dumneata". I-am dat dreptate şi ne-am dus la culcare.

A doua zi domnul Polutâchin a trebuit să se ducă la oraş pentru procesul cu vecinul Piciucov. Acel Piciucov îi încălcase o bucată de teren şi-i bătuse şi o femeie. M-am dus la vânătoare singur, şi către sară m-am oprit la Hori. Mi-a ieşit înainte, în pragul izbei, un bătrân chel, scund, lat în spate şi voinic – Hori în persoană. L-am privit atent. Trăsăturile lui aminteau pe Socrate: aceeaşi frunte înaltă şi bombată, aceiaşi ochi mititei, acelaşi nas cârn. Am intrat cu el

în casă. Fedia mi-a adus lapte şi pâine neagră. Hori s-a aşezat pe laiță, mângâindu-şi domol barba creată. A intrat în vorbă cu mine. Se vedea că-şi dă importanță, vorbea şi se mişca măsurat, zâmbind din când în când pe sub mustățile-i lungi.

Am vorbit despre semănături, despre recolte, despre viața țărănească... Părea că-i cu totul de părerea mea. Dar la sfârşit a început să-mi fie neîndemână; simțeam că spun altceva decât ce trebuie... Nu ştiu cum se făcea asta. Hori se exprima câteodată ocolit, probabil din prudență... Iată o mică probă a conversației noastre:

— Ascultă, Hori, îi spun eu, de ce nu te răscumperi de la stăpânul tău?

— Da pentru ce să mă răscumpăr? Acuma îmi cunosc stăpânul şi ştiu cât am de plată... Avem un stăpân bun.

— Dar tot e mai bine liber, insist eu.

Hori mă priveşte dintr-o parte.

— Asta aşa-i.

— Atunci de ce nu te răscumperi?

Hori clatină de cap:

— Cu ce vrei, batiuşca, să mă răscumpăr?

— Ei, lasă, moşule, că ştim noi...

— Cum e Hori liber, cum îl asupresc cei fără barbă, mormăie el cu voce scăzută, ca pentru sine.

— Rade-ți şi tu barba.

— Barba? Barba-i iarbă: poți s-o coseşti.

— Ei, atunci ce mai aştepți?

— Drept e că Hori ar trece între negustori. Negustorii trăiesc bine şi au şi barbă.

— Tocmai, doar şi tu te ocupi cu negustoria, nu-i aşa? întreb eu.

— Da, vindem, ba câte oleacă de unt, ba câte oleacă de păcură... Nu porunceşti, batiuşca, să înham la căruță?

„Minte stăpână, la limbă frână", mi-am spus eu în sinea mea.

— Nu, n-am nevoie de căruță, i-am răspuns eu la întrebare. Mâne am de gând să vânez prin partea locului, şi, dacă îngădui, aş rămâne să dorm aici în şura cu fân.

— Bucuros! Dar ai să poți dormi în şură? Să dau poruncă gospodinelor din casă să-ți puie un cearşaf şi-o pernă. Hei, gospodinelor! strigă el ridicându-se de pe laiță, veniți încoace vreuna dintre voi!... Iar tu, Fedia, du-te cu dânsele. Ştii cât de proaste sunt femeile...

Peste un sfert de ceas, Fedia m-a condus cu felinarul la şură. M-am trântit pe fânul plin de miresme; câinele mi s-a încovrigat la picioare. Fedia mi-a urat noapte bună, uşa a scârțâit şi s-a închis după dânsul. N-am putut adormi multă vreme. O vacă s-a apropiat de uşa şurii, răsuflând din greu. Câinele a mârâit-o cu demnitate. Un porc a trecut pe aproape, grohăind melancolic; undeva, un cal a început să mestece fân şi să sforăie... În sfârşit am adormit.

În zori m-a trezit Fedia. Îmi era foarte simpatic, acest băiat deştept şi vesel. De altfel, după cât am putut băga de seamă, el era şi preferatul bătrânului. Se tachinau reciproc cu foarte multă dragoste.

Bătrânul mi-a ieşit înainte. Ori pentru că petrecusem o noapte sub acoperişul lui, ori poate din altă pricină, Hori s-a arătat cu mult mai prietenos față de mine decât în ajun.

— Gata samovarul, mi-a strigat zâmbind; poftim la ceai!

Ne-am aşezat la masă. O femeie voinică, una dintre nurorile lui, a adus o oală cu lapte. Toți băieții au intrat în izbă, unul după altul.

— Ai flăcăi voinici! am spus eu bătrânului.

— Da, răspunse Hori, muşcând o fărâmiță de zahăr, mi se pare că n-au a se plânge nici de mine, nici de babă.

— Şi stau toți la tine?

— Toți. Aşa vor ei.

— Şi-s toți însurați?

— Numai haimanaua asta nu vrea să se însoare, răspunse Hori arătând spre Fedia, care sta, ca de-obicei, rezemat de uşă. Iar Vasia e încă tânăr, poate să mai aştepte.

— Dar de ce să mă însor? replică Fedia; mi-i bine şi aşa. Ce-mi trebuie nevastă? Să am cu cine mă sfădi?

— Lasă, tu… Ştiu eu câte parale faci! Porți inele de argint… Toată vremea după fustele fetelor de la curte… „Dă-mi pace, neruşinatule!” adăugă bătrânul, imitând vocea acelor fete. Da, ştiu eu câte parale faci, alintatule!

— Şi femeia la ce-i bună?

— Femeia munceşte, spuse cu gravitate Hori. Femeia-i sluga bărbatului.

— Da ce-mi trebuie mie slugă?

— Păi da, îți place să scoți cărbunii cu mâna altuia. Cunoaştem noi cine sunteți voi, ăştia, neînsurații.

— Însoară-mă, dacă-i aşa. Ei, de ce-ai amuțit?

— Destul, destul, caraghiosule! Vezi că supărăm pe boier. Te însor eu, nu te teme. Nu-l băga în samă, batiuşca: e copil, n-are încă minte.

Fedia clătina din cap…

Afară răsună o voce cunoscută:

— Acasă-i Hori?

Numaidecât intră în izbă Calinâci cu un mănunchi de fragi în mână, pe care îi culesese pentru prietenul său Hori. Bătrânul îl salută cu bucurie. Eu m-am uitat cu mirare la Calinâci: mărturisesc că nu mă aşteptam la asemenea „gingăşii” de la un țăran.

În ziua aceea am plecat la vânătoare cu patru ceasuri mai târziu ca de obicei, şi următoarele trei zile le-am petrecut la Hori. Noile mele cunoştințe mă interesau. Nu ştiu cu ce le câştigasem încrederea, dar acuma stăteau de vorbă cu mine fără sfială. Îmi plăcea să-i ascult şi-i observam. Cei doi prieteni nu semănau deloc unul cu altul. Hori era un om de nădejde, practic, un cap administrativ, un raționalist. Calinâci, dimpotrivă, făcea parte din categoria idealiştilor, a romanticilor, a entuziaştilor şi visătorilor. Hori avea simțul realului: îşi întemeiase gospodărie, strânsese un mic capital, era în bună înțelegere cu stăpânul său şi cu celelalte autorități, pe când Calinâci umbla cu opinci de scoarță şi abia o scotea la capăt. Hori ridicase o familie mare, supusă şi unită. Calinâci trăise cândva cu o femeie de care îi fusese frică, şi n-avusese nici un copil. Hori ştia prea bine câte parale face domnul Polutâchin. Calinâci era plin de venerație față de stăpânul său. Hori îl iubea pe Calinâci şi-l ocrotea;

Calinâci iubea şi respecta pe Hori. Hori vorbea puțin, zâmbea şi cugeta în sinea lui; Calinâci se exprima înflăcărat, cu toate că nu avea darul oratoriei ca unii lucrători de prin fabrici... Însă Calinâci era înzestrat cu însuşiri speciale pe care le recunoştea şi Hori. De pildă, descânta de vărsătură de sânge, de spaimă, de turbă, de limbrici; stupii lui mergeau bine, căci avea mână uşoară. Eram de față când Hori l-a rugat să vâre în grajd un cal atunci cumpărat, şi Calinâci, cu seriozitate şi încredere în sine, a îndeplinit rugămintea scepticului său prieten. Calinâci era mai aproape de natură; Hori, mai aproape de oameni, – de societate; Calinâci nu-şi bătea capul să despice lucrurile şi credea oricui orbeşte; Hori ajunsese să privească viața de la înălțimea ironiei. Văzuse multe, cunoscuse multe, şi am învățat şi eu destule de la dânsul. Astfel, am aflat, din povestirile lui, că în fiecare vară, înainte de a începe cositul, se iveşte în sate o anume teleguță. În acea teleguță stă un individ în caftan, care vinde coase. Cui cumpără pe bani gata, îi ia o rublă douăzeci şi cinci de copeici până la o rublă şi jumătate, bani de hârtie; cui cumpără pe datorie – trei ori patru ruble. Bineînțeles, toți țăranii cumpără pe datorie. Peste două-trei săptămâni, individul apare din nou şi cere banii. Țăranul şi-a strâns ovăzul chiar atunci, are cu ce plăti: se duce cu negustorul la crâşmă şi acolo îşi achită datoria. Unii moşieri au găsit cu cale să cumpere ei coase cu bani peşin şi să le dea țăranilor pe datorie, la acelaşi preț, dar oamenii s-au arătat nemulțumiți, ba chiar amărâți: erau lipsiți de-o distracție, căci le plăcea să ciocăne coasa ca să-i asculte sunetul, s-o învârtă în mâni, întrebând şi iar întrebând pe târgovețul cel şmecher: „Ia spune drept, aşa-i că nu prea face parale coasa asta?" Aceeaşi poveste se repetă şi la cumpăratul secerilor, numai că de data asta se amestecă femeile, silindu-l uneori pe târgoveț să le ia la bătaie ca să le învețe minte. Cel mai mult însă au de pătimit femeile în altă împrejurare. Furnizorii de materiale de la fabricile de hârtie încredințează cumpărarea zdrențelor unei tagme de oameni porecliți în unele județe „hultani". Un astfel de „hultan" primeşte de la negustător vreo două sute de ruble hârtii şi pleacă în căutarea prăzii. Spre deosebire însă de nobila pasăre al cărei nume îl poartă, nu atacă fățiş şi cu îndrăzneală, ci, dimpotrivă, recurge la prefăcătorie şi vicleşug. Lăsându-şi căruța în tufărişurile din marginea satului, o ia prin spatele caselor, pe ulicioarele dosnice, ca un trecător oarecare ori ca unul care umblă fără treabă. Femeile îl simt îndată în preajmă şi se furişează în întâmpinarea lui. Cât ai clipi, tocmeala-i gata. Pentru câțiva bănuți de aramă femeia dă „hultanului" toate zdrențele din casă, ba adesea chiar cămaşa bărbatului şi fusta ei. În vremea din urmă au mai descoperit că pot fi în câştig furându-şi, vorba ceea, singure căciula: adică prinzând a vinde fir de cânepă, fapt ce aduce o însemnată lărgire şi perfecționare a industriei „hultanilor". Dar şi țăranii, pe de altă parte, s-au făcut şi ei mai şmecheri, şi, la cea mai mică bănuială, la cel dintâi zvon că s-ar fi ivit „hultanul" prin partea locului, purced cu grabă şi hotărâre la luarea măsurilor preventive şi corecționale cuvenite.

Şi, într-adevăr, cum să nu-ți faci sânge rău? E treaba bărbaților vânzarea cânepei toarse, pe care n-o vând la oraş, căci asta ar însemna un drum până colo, ci negustătorilor veniți în sat, care neavând balanță, socotesc pudul la patruzeci de pumni – şi doar ştiți ce pumn şi ce palmă poate avea țăranul rus, mai cu samă când îşi dă puțină osteneală!

Ca om fără experiență, care n-a trăit la țară, am avut prilejul să aud multe poveşti asemănătoare. Hori, însă, nu povestea întruna, ci-mi punea şi fel de fel de întrebări. Aflând că am umblat prin străinătăți, setea lui de a cunoaşte a sporit. Nici Calinâci nu se lăsa mai prejos. Pe el, însă, îl uimeau mai cu seamă descrierile naturii, munții, căderile de apă, clădirile nemaivăzute, oraşele mărețe; pe Hori îl interesau problemele administrative şi de stat. Le lua pe rând: „Dar cutare lucru, cum o fi la dânşii, la fel ca la noi, ori altfel?... Ia spune, batiuşca... cum e?..." – „Doamne, Doamne", se minuna Calinâci, în vreme ce povesteam. Hori tăcea, încruntându-şi sprâncenele-i stufoase, şi numai când şi când punea câte-o întrebare: „Adicătelea, cutare lucru n-ar merge la noi; dar cutare s-ar potrivi; ar fi bună rânduială!" N-aş putea şi nici nu-i nevoie să vă repet toate întrebările lui; dar, din convorbirile noastre, am rămas cu convingerea – la care cred că cititorii mei nu se aşteaptă – că Petru cel Mare a fost rus cu adevărat mai ales prin reformele sale. Rusul are atâta încredere în tăria şi puterea lui, că nu-i vine greu să-şi calce pe suflet. De trecut nu se prea sinchiseşte şi priveşte cu îndrăzneală înainte. Ce-i bine – aceea îi place; ce-i cuminte – aceea vrea, şi nu se întreabă de unde vine. Bunul lui simț e gata să-şi bată joc de mintea aridă a neamțului; totuşi, Hori spunea: „Or fi ei nemții o nație de oameni ciudați – dar nu m-aş da îndărăt să învăț câte ceva de la dânşii". Din pricina situației lui excepționale, căci de fapt era liber, Hori îmi spunea multe lucruri pe care nu le-aş fi aflat nici în ruptul capului, sau, cum spun țăranii, nu le-aş fi tras nici cu cleştele din gura altuia. Într-adevăr, era conştient de situația lui. Stând cu Hori la sfat, am putut prețui pentru întâia oară vorba aşezată şi simplă a țăranului rus. Într-un fel cunoştea destul de multe lucruri, deşi n-avea ştiință de carte. Calinâci ştia carte. „Iaca, s-a prins învățătura de-un zurliu ca dânsul, îmi spunea într-un rând Hori, şi nici albinele nu s-a pomenit să-i moară vreodată". „Dar copiii tăi ştiu carte?" Hori a tăcut o vreme... „Fedia ştie". „Dar ceilalți?" „Ceilalți nu ştiu". „Cum asta?" Bătrânul n-a răspuns şi a schimbat vorba. Deşi inteligent, avea şi el multe prejudecăți şi păreri preconcepute. Pe femei, de pildă, le disprețuia din adâncul sufletului, şi, în clipe de veselie, le lua în batjocură, făcând haz pe socoteala lor. Nevastă-sa, o babă harțăgoasă, sta cât e ziulica de mare pe cuptor şi nu mai contenea cu bombănelile şi ocările. Feciorii n-o luau în seamă; nurorile, însă, trăiau veşnic cu frica în sân. Se vede că nu degeaba spune soacra într-un cântec rusesc: „Halal, fecior gospodar, are soață tinerică şi n-o bate că i-i frică!..." Într-o zi am vrut să iau apărarea nurorilor, cercând să-l înduioşez pe Hori. „Nu vă bateți capul cu asemenea fleacuri, mi-a răspuns el fără a se tulbura; lăsați pe muieri să se certe între ele... Dacă cerci să le împaci, iese şi mai rău; ş-apoi nici nu face să-ți spurci mâinile".

Câteodată baba se da jos de pe cuptor, chemând câinele din tindă: „Cuțu, cuțu!" Ş-apoi se repezea asupra lui cu vătraiul, lovindu-l peste spinarea costelivă; alteori se aşeza sub şopron şi se lua la harță cu toți trecătorii. Dar de frica bărbatului ştia, şi la porunca lui se aburca iute la locul ei, pe cuptor.

Deosebit de interesant, însă, era să asculți sfada dintre Calinâci şi Hori, când venea vorba de domnul Polutâchin. „Te poftesc să nu te legi de dânsul, Hori!" spunea Calinâci. „Aş vrea să ştiu de ce nu-ți dă şi ție o pereche de cizme?" îi răspundea celălalt. „Parcă mare lucru, nişte cizme!... Ce nevoie are țăranul de cizme?..." „Eu nu-s țăran? Dar ia uite..." şi Hori ridica un picior,

arătând lui Calinâci o cizmă croită parcă din piele de mamut. „Ei, parcă tu eşti de-ai noştri!” îi întorcea Calinâci vorba. „Batâr să-ți fi dat nişte opinci de scoarță. Doar umbli cu dânsul la vânătoare: în fiecare zi rupi câte o pereche”. „Ba îmi dă bani de opinci”. „Da, cum nu, ți-a dat bacşiş zece copeici acum un an”. Înciudat, Calinâci îi întorcea spatele, iar Hori se prăpădea de râs şi ochii mici dispăreau cu desăvârşire.

Calinâci cânta cu voce destul de plăcută, întovărăşindu-se din balalaică. Hori asculta cât asculta, apoi, lăsându-şi deodată capul pe-un umăr, prindea a-i ține isonul cu o voce jalnică. Îi plăcea mai ales cântecul: „Soartă, soartă!” Fedia nu scăpa atunci prilejul să-l ia peste picior pe taică-său. „Ce ți-a venit de jeleşti aşa, moşule?” Dar Hori, sprijinindu-şi obrazul în palmă, închidea ochii şi urma să se tânguie de soarta lui. Altfel, nu se afla om mai harnic ca dânsul; mereu robotea la câte ceva, ba dregea căruța, ba ridica un gard, ba cerceta hamurile. Totuşi, nu prea făcea caz de curățenie; la observațiile mele mi-a răspuns odată că „izba trebuie să miroase a locuință”.

— Uite ce curat e la prisaca lui Calinâci, i-am spus eu.

— Altfel n-ar mai trăi albinele, batiuşca, mi-a răspuns el oftând.

— Dar, ia spune, m-a întrebat el altădată, moşie ai?

— Am.

— Departe-i de-aici?

— La vreo sută de verste.

— Şi ce faci, batiuşca, stai la moşie?

— Da, acolo stau.

— Şi zi, umbli mai mult cu puşca?

— Mărturisesc că aşa este.

— Apoi bine faci, batiuşca: împuşcă sănătos cucoşi de pădure şi schimbă starostele cât mai des.

A patra zi către sară, domnul Polutâchin a trimis căruța după mine. Îmi părea rău că mă despart de bătrân. M-am urcat în căruță, împreună cu Calinâci. „Ei, rămâi sănătos, Hori, i-am spus. Rămâi cu bine. Fedia”. „Mergi sănătos, batiuşca, mergi sănătos, şi mai poftim pe la noi”.

Am plecat. Asfințitul abia începuse a se rumeni. „Frumoasă vreme are să fie mâne”, am observat eu, privind cerul luminos. „Ba mâne plouă, mi-a răspuns Calinâci: uite cum se bălăcesc rațele şi iarba răspândeşte mireasmă tare”. Am intrat în tufărişuri. Calinâci prinse a îngâna un cântec, săltând pe capră, cu privirea pierdută în zarea amurgului…

A doua zi am părăsit casa primitoare a domnului Polutâchin.

ERMOLAI ŞI MORĂRIȚA.

Într-o sară, eu şi vânătorul meu Ermolai am pornit la „pândă” de sitari. Poate nu toți cititorii mei ştiu ce-i aceea pândă. Ascultați prin urmare, domnilor.

Cu un sfert de ceas înainte de-a apune soarele, primăvara, intri într-o dumbravă, cu puşcă şi fără câine. Îți cauți loc undeva cam la margine, priveşti în jur, inspectezi capsa armei, schimbi o privire cu tovarăşul. Sfertul de ceas trece. Soarele a asfințit, însă în pădure e încă lumină; aerul e limpede şi străveziu; păsărelele ciripesc guralive; iarba tânără are strălucirea veselă a smaragdului… Aştepți. Adâncul pădurii se întunecă treptat; lumina purpurie a amurgului lunecă domol de-a lungul rădăcinilor şi trunchiurilor de copaci, urcă

din ce în ce mai sus, trece, din crengile joase încă aproape goale, spre vârfurile neclintite şi adormite… Iată, chiar şi vârfurile s-au întunecat; cerul împurpurat se albăstreşte. Mireasma pădurii sporeşte, o umezeală caldă prinde a se răspândi; vântul uşurel care adia în preajmă-ți s-a stins. Adorm păsările – nu toate odată, ci după neam: mai întâi tac piţiguşii, după câteva clipe pitulicile, după ele scatiii. În pădure e tot mai întuneric. Copacii se contopesc în mase mari sumbre; în cerul albastru apar sfios primele stele. Au adormit păsările toate. Mai fluieră doar somnoros codroşii şi ciocănitorile. Au tăcut şi acestea. Încă odată a sunat deasupră-ți glasul sonor al codabaturei. Undeva grangurul a slobozit o chemare melancolică; dintr-odată se aude şi bătaia privighetorii. Îți tremură inima de nerăbdare; când – şi numai vânătorii pot înțelege – în mijlocul tăcerii adânci răsună un fel de guruit şi de fluierat, s-aude fâlfâit regulat de aripi sprintene, şi sitarul, înclinându-şi cu gingăşie pliscul lung, iese lin de după un mesteacăn întunecat şi vine înspre lovitura de puşcă.

Iată ce se cheamă a sta la „pândă”.

Prin urmare, Ermolai şi cu mine plecaserăm la pândă. Mă iertați, însă, domnilor, mai întâi sunt obligat să vă prezint pe Ermolai.

Închipuiți-vă un bărbat cam de patruzeci şi cinci de ani, nalt, slab, cu nasul lung şi ascuțit, frunte îngustă, ochi cenuşii, păr zbârlit, buze groase batjocoritoare. Omul acesta, iarna ca şi vara, umbla îmbrăcat cu un caftan galben de nanchin croit nemțeşte, însă încins cu un cuşac rusesc; purta pantaloni largi albaştri, o cuşmă de pielicică de miel, pe care i-o dăruise într-un ceas de voie bună un proprietar scăpătat. La cingătoare îi atârnau două săculețe: cel dinainte cu măiestrie răsucit în două despărțituri, pentru pulbere şi pentru alice, cel de-al doilea, dinapoi, pentru vânat; cât despre furtuială3, Ermolai o scotea din cuşma lui, care părea inepuizabilă. Ar fi putut lesne, cu banii pe care îi câştiga din vânzarea vânatului, să-şi cumpere o cartuşieră şi o torbă, însă niciodată nu-i trecuse prin minte să facă asemenea cumpărătură şi urma să-şi încarce arma ca şi înainte, uimind pe privitori prin îndemânarea cu care înlătura primejdia de a vărsa sau de a amesteca alicele cu praful. Puşca lui era cu o singură țeavă şi cu cremene, şi mai avea şi obiceiul rău de a „zmunci” groaznic, aşa încât obrazul drept al lui Ermolai era întotdeauna mai umflat decât cel stâng. Cum putea nimeri cu asemenea puşcă – nici cel mai iscusit om nu putea pricepe; şi totuşi nimerea.

Avea un prepelicar poreclit Valetca, creatură cu totul uimitoare. Niciodată nu-i dădea să mănânce. „Eu să dau de mâncare câinelui? raționa el, doar câinele e animal deştept, îşi caută el singur hrana”. Într-adevăr, deşi Valetca atrăgea atenția şi celui mai indiferent trecător prin slăbiciunea-i extremă, trăia şi a trăit multă vreme. Ba chiar, cu toată starea lui nenorocită, niciodată nu s-a pierdut şi nici n-a arătat dorința să-şi părăsească stăpânul. O singură dată, în anii juniei, a lipsit două zile, atras de amor; însă a lepădat repede asemenea prostii. Însuşirea cea mai remarcabilă a lui Valetca era neclintita-i nepăsare față de orice… Dacă n-ar fi vorba de un câine, aş fi întrebuințat cuvântul dezamăgire. Sta de-obicei culcat, cu coada-i scurtă adusă sub el, clipea din ochi, tremura din când în când şi niciodată nu surâdea. (Câinii, se ştie, au facultatea de a surâde şi chiar de a surâde foarte drăgălaş.) Valetca era groaznic de urât şi orice servitor, care n-avea ce face, nu pierdea prilejul să-şi bată joc de înfățişarea lui. Dar toate glumele, şi chiar loviturile, Valetca le

suporta cu un sânge rece uimitor. Era mai ales distracția bucătarilor, care se smulgeau de la treaba lor şi începeau să-l alunge cu țipete şi sudălmi ori de câte ori, dintr-o slăbiciune care nu-i numai câinească, îşi vâra nasul lihnit prin uşa întredeschisă a bucătăriei calde, plină de arome. La vânat era neobosit şi avea un nas destul de bun. Dar dacă i se întâmpla să ajungă din fugă un iepure rănit, apoi îl cronțăia, cu deliciu, în întregime, până la cel din urmă osişor, undeva în umbra răcoroasă a unui tufiş verde şi la o distanță respectabilă de Ermolai care-l înjura în toate dialectele cunoscute şi necunoscute.

Ermolai aparținea unuia dintre vecinii mei, proprietar de modă veche. Proprietarii de modă veche nu sunt prea amatori de „becațe", mulțumindu-se cu păsările domestice. Bucătarii acestor proprietari de modă veche numai în împrejurări neobişnuite ca: naşteri, onomastice şi alegeri, trec la prepararea păsărilor cu plisc lung şi, pierzându-şi capul ca orice rus când nu ştie bine ce face, născocesc nişte sosuri atât de ingenioase încât cea mai mare parte dintre musafiri se uită la bucatele servite, cu mare luare aminte şi curiozitate, fără a se hotărî să le guste.

Ermolai era obligat să ducă bucătăriei stăpânului, odată pe lună, două perechi de cocoşi de pădure şi de potârnichi, şi, în afară de asta, îi era îngăduit să trăiască unde voia şi cum voia. Altceva nu i se mai cerea, ca de la unul care era incapabil de orice fel de muncă, „bun de nimic" cum se spune la noi în Oriol. Bineînțeles, nu i se da nici praf, nici alice, întocmai după aceeaşi normă în virtutea căreia nici el nu-şi hrănea câinele.

Ciudată fire de om! Nepăsător ca o pasăre, destul de vorbăreț, distrat şi cu înfățişare greoaie. Îi plăcea mult băutura, nu putea sta pe loc, zvârlea, mergând, picioarele la dreapta şi la stânga şi se cumpănea într-o parte şi în alta, şi aşa, zvârlind şi cumpănindu-se, dădea la spate cincizeci de verste într-o zi şi-o noapte. Ermolai acesta avusese cele mai felurite pățanii: petrecuse noaptea în mlaştini, în copaci, pe acoperişuri, sub poduri; de multe ori rămăsese închis în hambare, în pivnițe şi în saraiuri; îşi pierduse puşca, câinele, straiele cele mai de trebuință, fusese bătut crunt şi îndelung şi totuşi, după câtva timp, se întorcea acasă, îmbrăcat, cu puşcă şi cu câine. Nu se putea spune despre dânsul că era tovarăş vesel, cu toate că aproape totdeauna părea bine dispus. Era un fel de original. Îi plăcea să stea la taifas cu câte-un gospodar, mai ales la un păhărel, dar nu prea multă vreme: se ridica şi se ducea.

— Unde dracu' te duci? Afară-i întuneric.

— Mă duc la Ciaplino.

— Şi de ce să te târâi până la Ciaplino, depărtare de zece verste?

— Ia mă duc să dorm la cumătrul Sofron.

— Poți să dormi şi aici.

— Nu, nu se poate.

Şi pleacă Ermolai cu Valetca prin întunericul nopții, printre tufărişuri, prin bălți, şi cumătrul Sofron poate nici n-are să-l primească în ogradă, ba poate chiar îl şi mângâie c-o scurtătură: „Să mai tulburi oamenii de treabă în puterea nopții!"

În schimb nimeni nu se putea lua la întrecere cu Ermolai în meşteşugul pescuitului de primăvară, când vin apele mari; nimeni nu putea să prindă ca el

raci cu mâna, să descopere după miros vânatul, să cheme prepelițele, să dreseze ereții, să aducă la capcane privighetori cu fluiericile... Numai un lucru nu putea face: să dreseze un câine. N-avea răbdare.

Era şi însurat. Se ducea la nevastă odată pe săptămână. Femeia locuia într-o colibă ticăloasă, pe jumătate dărâmată; trăia din greu şi la întâmplare, neştiind niciodată din ajun dacă se va sătura a doua zi, şi avea în general o soartă amară. Ermolai, acest om nepăsător şi bun la suflet, se purta cu dânsa crud şi grosolan, îşi lua acasă la dânsul o înfăţişare aspră şi ameninţătoare, şi biata femeie nu ştia cum să-l îmbuneze, tremura la privirile lui, îi cumpăra cu cea din urmă copeică de băut şi îl acoperea umilă cu cojocul ei, atunci când dumnealui, întins cu măreţie pe cuptor, dormea un somn eroic. Mi s-a întâmplat chiar mie, de multe ori, să observ ivindu-se la el, fără voie, porniri de cruzime; nu-mi plăcea expresia feţei lui când rupea cu dinţii capul unei păsări rănite. Însă Ermolai nu stătea acasă mai mult decât o zi, şi în locuri străine devenea iar „Ermolca", aşa cum îi spunea lumea la o sută de verste în jur şi cum îşi zicea el însuşi câteodată. Ultimul dintre slujitorii boiereşti îşi simţea superioritatea asupra acestui vagabond şi poate din pricina asta îl trata cu prietenie; iar ţăranii la început găseau plăcere să-l hăituiască şi să-l vâneze ca pe-un iepure, însă după aceea îl lăsau în plata Domnului; dar îndată ce-au băgat de seamă că-i un vântuit, nu se mai atingeaU. De el, ba chiar îi dădeau pâine şi intrau în vorbă cu dânsul... Pe omul acesta îl năimisem eu ca vânător şi cu dânsul m-am dus la pândă de sitari, în pădurea cea mare de mesteceni de pe malul Istei.

Multe râuri ruseşti au, ca şi Volga, unul dintre ţărmuri râpos şi celălalt şes. Tot aşa cu Ista. Râuşorul acesta face ocoluri capricioase, se târâie ca un şarpe, nu curge în linie dreaptă nici măcar o jumătate de verstă şi pe alocuri, din înălţimea culmii râpoase, se descopere pe o întindere de zece verste cu stăvilarele lui, iazurile, morile, grădinăriile împresurate de sălcii şi livezi dese. Se găseşte în Ista foarte mult peşte, mai ales clean, pe care, în zăpuşeala verii, ţăranii îl prind cu mâna pe sub rădăcini. Becaţina, cu ţipătu-i fluierat, zboară în lungul ţărmului pietros, împestriţat de izvoare reci şi cristaline; raţe sălbatice plutesc pe luciul iazurilor, pândind fără încetare; bâtlani se înalţă în umbră, în coada bălţilor, sub râpe...

Stătuserăm un ceas la pândă, împuşcaserăm două perechi de sitari, şi, doritori să ne încercăm norocul şi în zori – la pândă te poţi duce şi dimineaţa – ne-am hotărât să petrecem noaptea la moara cea mai apropiată. Am ieşit din dumbravă şi am coborât priporul. Râul rostogolea valuri întunecate albastre; aerul se îngroşa, îngreuiat de umezeala nopţii. Am bătut la poarta ogrăzii. Câniii începură să latre.

— Cine-i acolo? întrebă o voce răguşită şi somnoroasă.

— Vânători; primeşte-ne pe noapte.

Nici un răspuns.

— Plătim.

— Mă duc să spun stăpânului... Tabă, turbaţilor! Lua-v-ar dracu'!

Am auzit sluga intrând în izbă; îndată după aceea se întoarse la poartă.

— Nu, zise el, stăpânul nu vrea să vă primească.

— Dar de ce nu vrea?

— Se teme; sunteţi vânători; te pomeneşti că daţi foc morii. Aveţi ghiulele.

— Ce fel de prostii sunt astea?

— Apoi n-a ars moara noastră şi anul trecut? Nişte negustori de vite au dormit la noi şi iaca, au dat foc.

— Bine, frate, cum avem să dormim noaptea afară?

— Vă priveşte…

S-a dus, bocănind cu cizmele.

Ermolai l-a binecuvântat cu câteva sudălmi îndesate.

— Să mergem în sat, a zis el în sfârşit, oftând.

Dar până în sat mai erau vreo două verste…

— Să dormim aici, am zis eu. Afară noaptea-i caldă; morarul ne-a da un braţ de paie; îi plătesc.

Ermolai s-a învoit fără împotrivire. Am bătut din nou în poartă.

— Ce vă mai trebuie? răsună din nou glasul slugii, v-am spus că nu se poate…

I-am lămurit ce doream. El s-a dus să întrebe pe stăpân şi s-a întors cu dânsul. Portiţa scârţâi. Se ivi morarul, om nalt de statură, cu obrazul plin, cu gât de taur, c-un pântece mare şi rotund. A primit propunerea mea. La o sută de paşi de moară se afla o şandrama mică, deschisă din toate părţile. Ni s-a adus acolo paie şi fân; sluga ne-a pus pe iarbă, la malul apei, samovarul, şi, aşezându-se pe vine, începu să sufle cu hărnicie în burlan… Cărbunii, aprinzându-se, îi luminau viu obrazul tânăr. Morarul alergă să-şi scoale nevasta, şi până la urmă îmi propuse el singur să dorm în izbă; însă am preferat să rămân sub cerul liber. Morăriţa ne-a adus lapte, ouă, cartofi, pâine. Curând samovarul clocoti şi am început a bea ceai. Din râu se ridicau aburi, vântul nu adia; în vecinătate cârâiau cristei; în jurul roţilor morii se auzea un zvon slab: picurau stropi din cupe, se scurgea apa prin stăvilar. Am alcătuit oleacă de foc. În vreme ce Ermolai cocea nişte cartofi în spuză, am putut să aţipesc. Şoapte uşoare m-au deşteptat. Am ridicat capul: înaintea focului, pe o putinică răsturnată, sta morăriţa sfătuind cu vânătorul meu. Chiar înainte de asta, după haine, felul de a se mişca şi a vorbi, cunoscusem că-i o fostă servă curteancă, nici ţărancă, nici târgoveaţă; dar abia atunci am putut să-i examinez mai bine trăsăturile feţei. Părea să fie de vreo treizeci de ani. Obrazu-i slab şi palid păstra urmele unei deosebite frumuseţi. Mi-au plăcut mai ales ochii, mari şi trişti. Sta cu coatele pe genunchi şi cu capul între palme. Ermolai, cu spatele spre mine, sporea focul cu surcele.

— La Jeltuhino, iar bolişte în vite… vorbi morăriţa; lui moş Ivan i-au pierit amândouă vacile… Doamne, apără-ne!

— Da porcii voştri ce fac? întrebă, după o tăcere, Ermolai.

— Sănătoşi.

— Aţi putea să-mi dăruiţi şi mie un purcel.

Morăriţa tăcu, apoi oftă.

— Cu cine eşti? întrebă ea.

— Cu boierul… Costomarovschi.

Ermolai aruncă în foc câteva cetini de brad; crengile s-au aprins toate dintr-odată. Un fum des şi alb îi izbucni drept în obraz.

— De ce bărbatu-tău nu ne-a primit în casă?

— Se teme.

— Ai, pântecosul dracului… Ascultă, dragă Arina Timofeevna, adă-mi un păhărel de rachiu!

Morărița se sculă şi dispăru în întuneric. Ermolai începu a îngâna cu jumătate de glas:

Tot pe urma dragei mele, Mi-am rupt cizme şi pingele…

Arina se întoarse cu o gărăfioară şi un păhărel. Ermolai se sculă în picioare, îşi făcu cruce şi bău dintr-o duşcă.

— Bun lucru! adăugă el.

Morărița se aşează iar pe putinică.

— Spune, Arina Timofeevna, tot bolnavă eşti?

— Tot bolnavă.

— Şi ce ai?

— Mă chinuiesc noaptea cu tusa.

— Mi se pare că boierul a adormit, zise Ermolai după o scurtă tăcere. Să nu te duci la doctor, Arina: are să fie mai rău.

— Nici nu mă duc.

— Mai vină pe la mine.

Arina îşi frecă fruntea.

— Când a fi să vii, îi fac vânt muierii mele de-acasă, adăugă Ermolai. Crede-mă.

— Mai bine ai scula pe boier, Ermolai Petrovici: uite, cartofele s-au copt.

— Lasă-l să dospească, spuse cu nepăsare credinciosul meu slujitor. A alergat, acu' să doarmă.

M-am răsucit în fân. Ermolai se ridică şi se apropie de mine.

— Cartofele-s gata, poftiți de mâncați.

Am ieşit de sub şopron; morărița se ridică de pe putinică şi dădu să plece. Intrai în vorbă cu ea.

— De multă vreme ați închiriat moara asta?

— A trecut un an la Sfânta treime.

— Şi bărbatu-tău de unde-i?

Arina nu înțelese bine întrebarea mea.

— Din ce loc îi bărbatu-tău? repetă Ermolai, ridicând glasul.

— De la Bielov. E târgoveț de la Bielov.

— Şi tu eşti tot de la Bielov?

— Nu, eu sunt servă… am fost servă.

— A cui?

— A domnului Zvercov. Acuma sunt liberă.

— Care Zvercov?

— Alexandr Silâci.

— N-ai fost tu camerista nevestei lui?

— De unde ştiți? Am fost.

M-am uitat la Arina cu îndoită curiozitate şi interes.

— Cunosc pe stăpânul tău, am urmat eu.

— Îl cunoaşteți? întrebă ea cu voce scăzută şi-şi plecă fruntea.

E necesar să spun cetitorului de ce mă uitam la Arina cu atâta interes. În vremea petrecerii mele la Petersburg, am cunoscut din întâmplare pe domnul Zvercov. Domnia Sa ocupa o funcție destul de înaltă şi trecea drept om cu experiență şi îndemânatic în afaceri. Avea o nevastă grasă, sentimentală,

plângăreață şi rea – o ființă vulgară şi mofturoasă. Avea de asemenea şi un băiat, adevărat domnişor, răsfățat şi prost. Nici înfățişarea domnului Zvercov nu prea era în avantajul său: de pe un obraz mare, aproape pătrat, priveau şiret nişte ochi mici de şoarece şi atârna un nas mare şi ascuțit cu nările desfăcute; părul cărunt îi era tuns ca o perie deasupra frunții brăzdate; buzele-i subțiri se mişcau fără încetare şi surâdeau mieros. Domnul Zvercov stătea de obicei în picioare, crăcănat, şi cu mâinile-i grase în buzunar. S-a întâmplat odată să ies cu dânsul în trăsură, în afară de oraş. Am stat de vorbă. În calitatea sa de om experimentat, de om practic, domnul Zvercov a început să mă îndrepte pe „drumul realităților".

— Permiteți-mi să vă atrag atenția, zise el, la sfârşit, cu vocea-i tânguitoare, că dumneavoastră tinerii discutați şi hotărâți despre toate fără chibzuință; dumneavoastră vă cunoaşteți prea puțin patria. Rusia vă este, domnilor, necunoscută, asta e! Dumneavoastră toți cetiți numai cărți nemțeşti. Aşa de pildă, dumneata îmi vorbeşti acuma de una şi de alta, de cutare chestie, să zicem despre servitori... Perfect, nu contest, tot ce spui dumneata e perfect, numai că nu-i cunoşti, nu ştii cu cine ai de-a face. (Domnul Zvercov îşi suflă nasul cu zgomot şi aspiră o priză de tabac.) Dă-mi voie să-ți povestesc, de pildă, o mică anecdotă: poate să te intereseze. (Domnul Zvercov tuşi încet.) Dumneata, ştii, nu-i aşa, ce fel de soție am: spune dumneata singur dacă s-ar putea găsi o femeie mai bună. Cameristele ei trăiesc adevărat ca în rai. Dar soția mea şi-a impus un principiu: nu ține cameriste măritate. Într-adevăr, nu-i potrivit. Vin copii, una, alta, când oare să-şi servească stăpâna cum trebuie o asemenea cameristă, şi să ție seamă de obiceiurile ei? Nu-şi mai poate vedea de treabă, are altele în cap. Să judecăm omeneşte lucrurile. Odată treceam prin satul nostru, de atuncea sunt – să nu mint – cincisprezece ani. Vedem că starostele are o fată, într-adevăr foarte frumoasă, ba chiar, ştii, avea în purtarea ei ceva deosebit. Nevastă-mea îmi zice: „Coco – aşa-mi spune ea, mă-nțelegi – să luăm pe fetița asta la Petersburg; îmi place, Coco..." Îi spun: „O luăm, cu plăcere." Starostele, bineînțeles, în genunchi la picioarele noastre: nici nu putea să se aştepte, înțelegi, la o asemenea fericire... Desigur, fata, din prostie, începe să bocească. Într-adevăr, la început e foarte greu: casa părintească... una-alta... nu-i deloc de mirare. Cu toate acestea s-a obişnuit repede cu noi; la început a fost pusă în odaia servitoarelor; bineînțeles, au învățat-o să servească. Ei, ce crezi? Fata asta face progrese uimitoare; nevastă-mea are pur şi simplu slăbiciune pentru dânsa; până la urmă, lăsând la o parte pe altele, o face camerista ei personală... Bagă de seamă! Şi trebuie să-i dau dreptate: hotărât – nevastă-mea n-a avut niciodată asemenea cameristă: serviabilă, modestă, ascultătoare – în scurt, toate calitățile. Mărturisesc însă că, în schimb, nevastă-mea a răsfățat-o prea mult: a îmbrăcat-o frumos, mâncare de la masa noastră, ceai... tot ce-i trecea prin minte! Astfel a servit la noi zece ani. Deodată, într-o bună dimineață, închipuieşte-ți, intră Arina – o chema Arina – fără să ceară voie, în birou la mine, şi buf! la picioarele mele. Asta, îți spun drept, nu pot suporta. Omul nu trebuie niciodată să-şi uite demnitatea, nu-i aşa? „Ce e cu tine?" „Batiuşca, Alexandr Silâci, am o rugăminte". „Ce rugăminte?" „Dați-mi voie să mă mărit." Îți mărturisesc că am fost foarte surprins. „Dar bine proasto, nu ştii că doamna nu are altă cameristă?" „Am să servesc pe doamna ca şi până acuma". „Prostii! Prostii! Doamna nu ține

cameriste măritate.” „Poate trece în locul meu Malania.” „Te rog să nu discuți!” „Voia dumneavoastră…” Drept să-ți spun, am rămas încremenit. Să-ți spun ce fel de om sunt eu: nimic nu mă jigneşte mai mult, pot să spun, nimic nu mă jigneşte mai grozav, decât ingratitudinea… Dumitale n-am nevoie să-ți mai spun, ştii cum e nevastă-mea: un înger în carne şi oase, de-o bunătate peste măsură. Cred că chiar un criminal s-ar îmblânzi în faţa ei. Am dat-o pe Arina afară. Mă gândesc că poate se dezmeticeşte; nu vreau, mă înțelegi, să cred în rău, în ingratitudinea neagră a oamenilor. Ei, ce crezi? Peste o jumătate de an îşi permite iar să vie în faţa mea cu aceeaşi cerere. Atuncea, mărturisesc că am alungat-o cu ameninţări, făgăduind c-am s-o spun nevestei mele. Eram indignat… Dar închipuieşte-ți mirarea mea: nu mult după aceea vine la mine nevastă-mea, în lacrimi, şi atât de tulburată încât m-am speriat. „Ce s-a întâmplat?” „Arina… înțelegi… nu ştiu cum să-ți spun, mi-i ruşine.” „Nu se poate!… Şi cu cine?” „Petruşca, lacheul…” Atuncea am sărit în sus. Aşa sunt eu… nu-mi plac lucrurile pe jumătate! Petruşca… nu-i vinovat. Da, ar putea să fie pedepsit, dar după părerea mea nu-i vinovat. Cât despre Arina, ei, ce să mai vorbesc? Bineînțeles, imediat am dat poruncă s-o tundă, s-o îmbrace în stambă şi să fie trimisă în sat. Nevastă-mea pierdea o excelentă cameristă, dar nu era nimic de făcut. În orice caz nu puteam suporta în casă asemenea scandal. Răul trebuie tăiat de la rădăcină… Mă rog, acuma judecă singur; mă rog, pe nevastă-mea o cunoşti, că… nu-i aşa? e… e… în sfârşit, un înger! Doar se ataşase de Arina şi Arina ştia şi nu i-a fost ruşine… Ei nu, spune… Ce zici de asta? Dar ce să mai vorbim! În orice caz nu era nimic de făcut. Eu, mai ales eu, am fost multă vreme jignit şi îndurerat de ingratitudinea fetei aceleia. Orice ai spune… inimă, sentiment, să nu cauți la asemenea oameni. Oricât ai da lupului de mâncare, el tot în spre pădure se uită… Asta mă învață minte! În sfârşit am vrut numai să-ți dovedesc…

Şi domnul Zvercov, fără a-şi isprăvi fraza, a întors capul şi s-a învelit strâns în manta, stăpânindu-şi bărbăteşte emoţia care îl agita.

Cetitorul înțelege, acuma, fără îndoială, de ce priveam cu atâta interes pe Arina.

— Şi demult te-ai măritat cu morarul? am întrebat-o eu în sfârşit.

— De doi ani.

— Ți-a dat voie stăpânu-tău?

— M-a răscumpărat.

— Cine?

— Saveli Alexeevici.

— Cine-i ăsta?

— Bărbatu-meu.

Ermolai surâse pentru sine.

— Poate stăpânu-meu v-a vorbit de mine? adăugă Arina după o tăcere scurtă.

Nu ştiam ce să-i răspund.

— Arina! strigă morarul de departe.

Ea se ridică şi plecă.

— Bărbatu-său e om de treabă? l-am întrebat pe Ermolai.

— Aşa şi aşa.

— Copii au?

— Au avut unul, dar a murit.

— Vasăzică, i-a plăcut morarului, nu-i aşa? A dat mult ca s-o răscumpere?

— Habar n-am. Arina ştie carte; în meseria lor… una… alta… asta-i bine. Poate că i-a şi plăcut.

— Şi tu o cunoşti demult?

— Demult. Altădată mă duceam ades pe la stăpânii ei. Moşia lor nu-i departe de aici.

— Dar pe Petruşca lacheul, îl cunoşti?

— Pe Piotr Vasilievici? Cum nu, l-am cunoscut.

— Unde-i acuma?

— E soldat.

Am tăcut amândoi.

— Ce-i cu dânsa? Parcă n-ar fi sănătoasă? am întrebat eu pe Ermolai, la urmă.

— De unde, sănătoasă!… Mâne dimineață cred că are să fie bună pânda. N-ar fi rău să-i trageți acuma un somn.

Un stol de rațe sălbatice trecu vâjâind pe deasupra capetelor noastre şi le-am auzit căzând*în râu, nu departe de noi. Noaptea era deplină şi începuse a fi răcoare. În dumbravă privighetoarea bătea sonor. Ne-am cufundat în fân şi am adormit.

IZVORUL MALINEI.

La începutul lunii august căldurile sunt adeseori de nesuferit. La această epocă, de la amiază până la ceasurile trei, omul cel mai hotărât şi mai încăpățânat nu-i în stare să vâneze, şi chiar cel mai credincios câine începe „să lingă pintenii vânătorului”, adică îl urmează pas cu pas, clipind dureros din ochi şi cu limba atârnându-i de-un cot; când stăpânul îi face vreo mustrare, el dă cu umilință din coadă şi pare ruşinat; cu toate acestea nu trece înainte. Tocmai într-o asemenea zi mi s-a întâmplat să umblu la vânat. Multă vreme mă împotrivisem ispitei de a mă culca undeva la umbră, măcar pentru o clipă; multă vreme câinele meu neobosit urmase a cerceta tufărişurile, deşi se vedea că nici el nu s-aştepta la vreun folos de pe urma activității lui febrile. Arşița înăbuşitoare m-a silit în sfârşit să mă gândesc a cruța ultimele noastre puteri. M-am târât cum am putut până la Ista, râu pe care îngăduitorii mei cititori îl cunosc deja, am coborât râpa malului şi m-am dus printr-un nisipiş galben şi umed înspre un izvor, cunoscut în ținut sub numele de „Apa Malinei”. Izvorul acesta iese dintr-o ruptură a țărmului care, încet-încet, s-a prefăcut într-o râpă mică însă adâncă, şi după douăzeci de paşi cade în râu şuşuind vesel şi guraliv. Tufe de stejar au împodobit clinele râpei; în jurul izvorului înverzeşte o iarbă scurtă şi catifelată. Razele soarelui n-ating aproape niciodată unda argintie şi rece. M-am dus acolo; pe iarbă am găsit un căuşel din coajă de mesteacăn, lăsat de vreun trecător țăran, pentru folosința tuturor. Mi-am potolit setea, m-am culcat la umbră şi am început a privi în jur. Lângă balta pe care o făcea izvorul în locul unde cădea în râu, cu luciul necontenit încrețit de vălurele, stăteau doi bătrâni cu spatele spre mine. Unul, care era voinic şi înalt de statură, îmbrăcat c-un caftan curat verde-închis şi c-o şapcă de pâslă, pescuia cu undița; celălalt – mărunt şi slab, într-un surtuc de mohair plin de petece şi cu capul gol, ținea pe genunchi o ulcică cu râme şi îşi petrecea din

când în când mâna pe capu-i cărunt ca şi cum ar fi vrut să-l apere de soare. Uitându-mă la el mai cu luare-aminte l-am cunoscut că-i Stiopuşca de la Şumihino. Cer învoire cetitorului să-i prezint acest personaj.

La câteva verste de cătunul meu se află Şumihino, sat mare având biserică de piatră cu hramul preafericiților Coama şi Damian. În fața acestei biserici se înălța odinioară o mare curte boierească, înconjurată de felurite acareturi, odăi de slugi, ateliere, grajduri, droşcării, saraiuri, feredeie şi bucătării de vară. Odăi pentru musafiri şi intendenți, sere de flori, scrâncioabe pentru petreceri populare şi alte clădiri mai mult sau mai puțin folositoare. Curtea asta era locuită de boieri bogați şi toate mergeau după rânduiala obişnuită, când deodată, într-o bună zi, tot acest belşug de bunuri a ars până la temelii. Stăpânii s-au dus către un alt cuib; aşezarea a rămas pustie. Locul pojarului a fost transformat într-o grădină de legume, plină de grămezi de cărămidă, rămăşițe din vechile temelii. Cu grinzile care mai puteau folosi s-a toporât o izbă; au acoperit-o cu scândurele fasonate, cumpărate cu zeci de ani înainte, pentru clădirea unui pavilion în stil gotic şi s-a aşezat acolo Mitrofan grădinarul cu nevastă-sa Axinia şi cu cei şapte copii. Mitrofan a primit poruncă să ducă pentru masa boierească, la o sută cincizeci de verste depărtare, sălățile şi legumele; Axiniei i s-a dat însărcinarea să supravegheze vaca tiroleză, cumpărată cu mare cheltuială de la Moscova, însă care, din nenorocire, se dovedise cu totul stearpă şi din pricina asta, de când fusese cumpărată, nu dăduse deloc lapte; i se mai dăduse de asemeni în seamă un rățoi moțat cu pene fumurii, singura pasăre „boierească"; copiii, fiind prea mici de vârstă, n-aveau nici o slujbă; ceea ce – ca să zic aşa – nu-i împiedica defel să lenevească de dimineață până în sară. Mi se întâmplase de douĂ. Sau trei ori să rămân pe noapte la grădinarul acesta. În afară de asta cumpăram de la el şi castraveți care, Dumnezeu ştie de ce, chiar în toiul verii, erau deosebit de mari, cu gust rău şi apos şi cu coajă groasă galbenă. La Mitrofan văzusem întâia oară pe Stiopuşca. În afară de Mitrofan şi de ai lui şi de un bătrân paracliser surd, Gherasim, care locuia cum da Dumnezeu într-o cămăruță, la o nevastă chioară a unui soldat, nici un alt slujitor bărbat nu rămăsese la Şumihino, ținând socoteală că Stiopuşca, pe care vreau să-l fac cunoscut cetitorului, nu putea fi socotit nici bărbat în general, nici slujitor în particular.

Orice om are un loc în societate, ori cel puțin oarecare legături; orice serv care slujeşte primeşte, dacă nu leafă, cel puțin tain. Stiopuşca nu primea nici un fel de ajutor, nu era cu nimeni rudă, nimeni nu ştia de existența lui. Omul acesta n-avea nici măcar trecut; despre dânsul nu se vorbea, şi poate că nici nu fusese trecut pe listele de recensământ. Umblau zvonuri nehotărâte că ar fi fost Kammerdiener4 cândva la cineva; dar cine era, de unde era, al cui fecior era, cum ajunsese să fie numărat între oamenii de la Şumihino, în ce chip dobândise caftanul de mohair pe care-l purta din timpuri imemoriale, unde locuia, din ce trăia, nimeni nu avea despre toate acestea nici cea mai vagă idee, mai ales că, drept vorbind, pe nimeni nu-l interesau asemenea întrebări.

Trofimâci uncheşul, care cunoştea genealogia tuturor servitorilor, până la a patra generație, se mulțămise odată să spună că Stiopuşca s-ar fi trăgând dintr-o turcoaică, pe care răposatul stăpân brigadir Alexei Romanâci binevoise a o aduce odată cu bagajele din expedițiile militare ale domniei sale. Chiar în zilele de sărbătoare, când se dădeau lefurile şi se cinsteau oamenii cu pâine şi

sare, plăcinte de hrişcă şi rachiu, după străvechiul obicei rusesc, chiar în acele zile Stiopuşca nu se arăta în preajma meselor şi a butoaielor, nu îngenunchea înaintea stăpânului, nu-i săruta mâna, nu dădea de duşcă paharul sub privirea boierului şi în sănătatea domniei sale, pahar pe care îl umplea mâna grasă a intendentului; doar vreun suflet bun trecând pe-acolo îi dădea sărmanului o rămăşiță de plăcintă. În duminica învierii primea şi el sărutarea tradițională, dar nu-şi sufleca mâneca slinoasă, nici nu căuta în buzunarul de dinapoi oul roş şi nu-l înfățişa cu răsufletul oprit şi clipind din ochi domnişorilor sau chiar cucoanei în persoană. Vara locuia într-o cămară în dosul găinăriei şi iarna în tinda feredeului; iar în vremea gerurilor petrecea noaptea în podul cu fân. Lumea se obişnuise să-l vadă, câteodată unii îi trăgeau şi câte-un picior, dar nimeni nu vorbea cu dânsul şi el însuşi părea că nu deschisese gura de când era pe lume. După incendiu omul acesta părăsit de toți îşi găsise adăpost sau, cum se mai spune, se oploşise la grădinarul Mitrofan. Grădinarul nu l-a băgat în seamă, nu i-a spus: stai la mine; dar nici nu l-a alungat. Stiopuşca de altminteri nici nu sta la grădinar: locuia şi trăia în grădina de legume. Umbla şi se mişca fără să facă cel mai mic zgomot; strănuta şi tuşea în palmă cu sfiiciune; robotea toată vremea şi umbla tăcut ca o furnică – necontenit după mâncare, numai după mâncare. Într-adevăr dacă nu şi-ar fi căutat de dimineață până seara hrana, Stiopuşca al meu ar fi murit de foame. Prost lucru să nu ştii dimineața ce ai să mănânci seara! Iată-l rezemat de-un zăplaz cronțăind o ridiche, ori suge un morcov, ori desface un ciocan de varză; câteodată duce gâfâind o cofă de apă undeva; altădată aşază sub o oală câțiva tăciuni şi zvârle într-însa nişte bucăți negre pe care le scoate din sân; ba îl auzi în cămara lui ciocănind uşor cu un mai de lemn, şi bătând un cui ca să aşeze o policioară pentru pâine.

Toate acestea Stiopuşca le face în tăcere, ca şi cum ar fi ascuns după un colț: o clipită, şi a dispărut. Uneori, dintr-odată, lipseşte două ori trei zile; lipsa lui, bineînțeles, nu-i băgată în seamă de nimeni… Uite, iată-l din nou: undeva, lângă zăplaz, pune pe furiş sub o crăcană nişte surcele. Fața i-i mică, ochii gălbii, părul aproape până la sprâncene, nasul ascuțit, urechile foarte mari şi străvezii ca ale liliacului, barba ca şi cum nu s-ar fi ras de două săptămâni, niciodată mai mică, niciodată mai lungă. Aşa era Stiopuşca acesta pe care l-am întâlnit pe malul Istei în tovărăşia altui bătrân.

M-am apropiat de dânşii, i-am salutat şi m-am aşezat alături, în tovarăşul lui Stiopuşca am descoperit tot un cunoscut al meu: era un serv eliberat al contelui Piotr Ilici; îl chema Mihail Savelici, poreclit Tuman. Trăia la un negustor oftigos din Bolhov, care ținea un han la care mă abăteam destul de des. Călătorii care trec pe şleahul cel mare de la Oriol, funcționari tineri şi alte persoane fără ocupație – nu vorbesc de negustorii cufundați totdeauna în chilotele lor vărgate – pot încă şi astăzi să vadă nu departe de satul cel mare, Troițcoe, o casă uriaşă de lemn cu două rânduri, cu desăvârşire părăsită, cu acoperişul spart şi ferestrele bătute cu scânduri, aşezată drept la drum. La amiază, pe vreme limpede şi însorită, nu pot să-mi închipui nimic mai trist decât ruina aceasta. Acolo A. Trăit altădată contele Piotr Ilici, vestit prin ospitalitatea lui, bogat boier din vremuri vechi. Uneori toată gubernia se aduna la el, dansa şi petrecea minunat, în zgomotul asurzitor al muzicanților casei, în trăsnetul săcăluşilor şi al artificiilor. Şi probabil că multe doamne bătrânele,

trecând astăzi pe lângă această curte boierească părăsită, oftează şi-şi aduc aminte de vremea de altădată şi de tinerețea de altădată. Multă vreme contele a dus o viață veselă, multă vreme s-a amestecat, zâmbind afabil, în mulțimea oaspeților săi preaplecați; dar, din nefericire, averea sa nu i-a ajuns pentru toată viața. Complet ruinat, s-a dus la Petersburg ca să caute o slujbă şi a murit într-o cameră de hotel, fără să mai apuce a găsi ceva. Tuman îl slujise ca intendent şi fusese eliberat încă de pe când trăia contele. Era un om cam de şaptezeci de ani, cu trăsături regulate şi simpatice. Surâdea aproape fără încetare cum nu mai surâd astăzi decât oamenii din vremea Caterinei: blând şi grav. Vorbind, îşi mişca buzele domol, clipea din ochi cu amabilitate şi rostea cam nazal. Îşi sufla nasul şi priza de asemeni fără să se grăbească, ca şi cum ar fi oficiat.

— Ei, Mihail Savelici, am început eu, prins-ai peşte?

— Poftiți şi vă uitați în paner: doi bibani şi cinci eleni… Arată, Stiopca.

Stiopuşca îmi întinse panerul.

— Ce mai faci, Stepan? am întrebat eu.

— I… î… î… binişor, batiuşca, slavă Domnului, răspunse Stepan, gângăvind ca şi cum ar fi învârtit pietroaie cu limba.

— Şi Mitrofan e sănătos?

— Sănătos, cu… cum nu, batiuişca.

Bietul om se răsuci la locul lui.

— Da, nu prea trage, zise Tuman; prea mare zăpuşeală; tot peştele s-a vârât pe sub rădăcini şi doarme… Pune în cârlig o râmă, Stiopa.

Stiopuşca alese rama, o puse pe palma mânii, o lovi cu cealaltă palmă de două ori, o aşeză în ac, o scuipă şi dădu lui Tuman cârligul.

— Mulțămesc, Stiopa. Dumneavoastră, batiuşca, urmă el întorcându-se spre mine, ați binevoit a ieşi la vânat?

— După cum vezi.

— Aşa… Şi ce fel de câine aveți, englez sau furlandez?

Bătrânului îi plăcea să arate ce ştie: băgați de seamă, am trăit şi noi în lume!

— Nu ştiu de ce rasă e, însă e bun.

— Aşa… Şi ieşiți şi cu copoii?

— Da. Am două perechi.

Tuman zâmbi şi clătină din cap.

— Adevărat. Unora li-s dragi copoii, iar altora nu le trebuie nici în dar. Aşa mă gândesc eu, cu mintea mea cea proastă; câini trebuie să ai de fală – ca să zic aşa… Ca să fie toate după rânduială. Şi cai de asemeni după rânduială, şi psari5 după rânduială, şi toate. Răposatul conte – Dumnezeu să-l ierte – n-avea, la drept vorbind, patima vânatului. Dar ținea câni şi, odată or de două ori pe an, binevoia să iasă la vânat. Psarii se adunau la curte îmbrăcați cu caftane roşii galonate şi buciumau din cornuri. Măria Sa binevoia să iasă şi i se aducea Măriei Sale calul; Măria Sa încalecă şi vătaful vânătorilor îi aşază piciorul în scară; îşi scoate cuşma şi dă pe cuşmă frâul. Măria Sa binevoieşte a pocni din harapnicul de vânătoare şi psarii slobod strigăte şi pornesc. Scutierul vine după conte, ține el însuşi în cureluşă cei doi ogari prea iubiți ai măriei sale şi priveghează, ştiți dumneavoastră… Şi stă dumnealui, scutierul, sus în şea căzăcească, roş la față şi cu ochii bulbucați. Ei, şi la asemenea prilej, se află

bineînțeles musafiri. Şi petrecere şi toate după cuviință... A, a scăpat păgânul, – adăugă el dintr-odată, trăgând undița.

— Se spune că contele în vremea lui a petrecut, nu glumă, am zis eu.

Bătrânul scuipă râma şi aruncă din nou undița.

— Era cu adevărat boier mare, asta se ştie. La Domnia Sa obişnuiau să vină, pot spune, cele mai de sus persoane de la Petersburg. Cu decorațiile dumnealor cu panglici albastre se aşezau la masă. Şi la primirea de oaspeți domnia sa era maistru. Mă cheamă: „Tuman, zice, mi-ar trebui pentru ziua de mâne nişte morun viu. Caută, ai înțeles?" „Înțeles, Măria Ta." Caftane brodate, peruci, bastoane, parfumuri, odicolon calitate prima, tabacheri, tablouri – ia aşa de mari, toate comandate chiar de la Paris. Apoi când era un banchet... Doamne Dumnezeule mare! Focuri de artificii, plimbări! Se trăgea şi cu tunul. Avea un taraf de patruzeci de muzicanți şi ținea capelmaistru neamț. Da era un neamț straşnic de încrezut. Ar fi poftit dumnealui să se aşeze la masa boierului. Aşa că a binevoit Măria Sa să-l trimeată la plimbare. La mine, zice, muzicanții cântă şi aşa. Îşi cunosc datoria. Se înțelege: aşa-i voia Măriei Sale. Apoi când începeau să danțeze, o țineau până la ziuă. Şi jucau mai ales Lacosez-matradura... Ha-ha! Te-am prins frățioare.

— Bătrânul trase din apă un bibanaş.

— Ia-l, Stiopa. Boierul era boier, cum se cuvine, urmă el, aruncând iar undita. Şi avea şi inimă bună. Se întâmpla să te bată, dar într-o clipită nici nu se mai gândea la asta. Însă avea una: ținea matrese. Of! Dumnezeule! Matresele acelea l-au şi dus de râpă. Pe toate şi le alegea din neam de rând. Mă rog, ce le mai trebuia lor? Dar nu, dă-le numaidecât ce-i mai scump în toată Evropa. Se poate spune: bine-i să-ți faci gusturile, asta-i rânduială boierească... Dar nu se cuvine să prăpădeşti tot. A fost una mai ales: o chema Aculina; acuma a murit, Dumnezeu s-o ierte! Ia acolo o slujnică, fata desiatnicului din Sitovo, dar rea cum nu se mai află. Se întâmpla de-i dădea şi palme Măriei Sale. Îl vrăjise cu desăvârşire. Din pricina ei l-au tuns soldat pe nepotu-meu. Vărsase ciucalată pe rochia ei cea nouă. Apoi nu numai el, ci şi pe alții i-a tuns şi i-a trimis la oaste. Da-da... cu toate acestea trăiam bine pe vremea aceea! sfârşi bătrânul cu un oftat adânc. Îşi plecă fruntea şi rămase tăcut.

— După cât văd, stăpânul tău era cam aspru, am reluat eu după o scurtă pauză.

— Aşa era pe-atuncea, batiuşca, îmi răspunse bătrânul ridicând capul.

— Astăzi aşa ceva nu s-ar mai putea întâmpla, i-am zis eu privindu-l atent. El îmi aruncă o căutătură piezişă.

— Da, aşa-i, astăzi e mai bine, mormăi, aruncându-şi mai departe undița.

Eram aşezați la umbră; însă chiar la umbră era înăbuşitor. Un aer greu şi arzător încremenise asupră-ne. Fețele noastre înfierbântate tânjeau după o adiere de vânt, dar vânt nu era. Soarele fulgera dintr-un cer albastru întunecos. Drept în fața noastră, pe celălalt mal, îngălbenea o tarla de ovăz, amestecată ici-colo cu tufe de pelin; nici un spic nu se clintea. Ceva mai la vale un cal țărănesc sta în râu până la genunchi şi se stropea alene cu coada-i udă. Din vreme în vreme, de sub o tufă plecată pe apă, ieşea un peşte mare, slobozea bulbuci şi cobora domol la fund, lăsând după dânsul, pe luciu, crețuri uşoare. Greierii scârțâiau în iarba arsă; prepelița îşi arunca strigarea parcă în silă; ulii

pluteau lin pe deasupra câmpiei şi din când în când se opreau fâlfâind repede din aripi şi desfăcându-şi coada în evantaliu. Noi stăteam neclintiți, toropiți de căldură. Deodată, în dosul nostru, în râpă, se auzi un zgomot: cineva cobora către izvor. M-am uitat şi am văzut un țăran de vreo cincizeci de ani, prăfuit, în cămaşă, cu opinci de scoarță, purtând pe umăr o desagă şi un suman. Se apropie de izvor, bău lacom şi se ridică.

— Ei, Vlas, strigă Tuman văzându-l; bună-ziua, frate. Dincotro?

— Mulțămesc, Mihail Savelici, zise țăranul apropiindu-se de noi. Vin de departe.

— Unde ai fost? întrebă Tuman.

— Am fost la Moscova, să văd pe boierul nostru.

— De ce?

— M-am dus c-o rugăminte.

— Ce fel de rugăminte?

— Apoi să-mi scadă obrocul, ori să mă puie la boieresc, ori să mă mute aiurea, dac-a vrea. Feciorul meu a murit. Aşa că, acuma eu singur nu pot plăti.

— A murit fecioru-tău?

— A murit. Răposatul, urmă țăranul după o pauză, era birjar la Moscova. Obrocul meu îl răspundea el.

— Vasăzică acuma ați trecut la obroc?

— Da.

— Ei, şi stăpânu-tău?

— Stăpânu-meu? M-a alungat. Cum cutezi, zice, să te înfățişezi de-a dreptul la mine? N-am administrator? Eşti ținut, zice, să te înfățişezi întâi şi întâi administratorului... Şi unde vrai să te mut? Mai întâi, zice, adă ce datoreşti. Era tare supărat.

— Ei, şi acuma te-ai întors acasă?

— M-am întors. Am vrut înainte de asta să cercetez dacă n-a rămas ceva de la răposatul, dar n-am putut afla nimica. Mă duc la gazda lui. Zic: „Eu sunt tata lui Filip". El, de colo: „Îi fi fiind; ce ştiu eu? Oricum, fecioru-tău n-a lăsat nimica, zice. Ba încă mi-a rămas şi dator". Dacă am văzut aşa, am plecat.

Țăranul ne povestea toate acestea zâmbind, ca şi cum ar fi fost vorba de altcineva. Dar în ochii lui mici încrețiți luceau lacrimi şi buzele îi tremurau.

— Şi-acum te duci acasă?

— Da unde? De bună-samă, acasă. Mă gândesc că femeia şi-a fi rozând unghiile de foame.

— Poate ar trebui... asta... vorbi pe neaşteptate Stiopuşca. Dar se tulbură, amuți şi începu a scotoci în oala cu râme.

— Şi-ai să te duci la administrator? urmă Tuman, uitându-se nu fără mirare la Stiopa.

— De ce să mă duc? Şi-aşa am o datorie veche. Fecioru-meu înainte de a muri, a bolit un an de zile şi n-a plătit nici obrocul lui... Da mie mi-i tot una: n-are ce-mi lua. Aşa că, frățioare, oricât de viclean ai fi – degeaba: capul meu nu răspunde!

Țăranul începu să râdă.

— Da, da. Oricât de deştept ar fi Chintilan Semionâci şi tot...

Vlas începu să râdă iarăşi.

— Ba-i rău, frate Vlas, grăi Tuman cu îndoială.

— De ce-i rău? Nu… Glasul lui Vlas se schimbă. Of! ce căldură, urmă el ştergându-şi faţa cu mânica.

— Cine-i stăpânul tău? am întrebat eu.

— Contele… Valerian Petrovici.

— Fiul lui Piotr Ilici?

— Da, feciorul lui, răspunse Tuman. Răposatul Piotr Ilici i-a dăruit, încă de pe când trăia, satul lui Vlas.

— Şi-i bine-sănătos?

— Sănătos, slavă Domnului, răspunse Vlas. Rumân şi zdravăn.

— Ei, batiuşca, urmă Tuman, întorcându-se către mine: Bine-ar fi lângă Moscova. Dar aici i-a pus la obroc.

— Şi cât pe gospodărie?

— Nouăzeci şi cinci de ruble pe gospodărie, mormăi Vlas.

— Iaca, vedeţi. Şi-i prea puţin pământ. Aproape n-a mai rămas decât pădurea boierească.

— Dar spun oamenii că şi ea e vândută, observă ţăranul.

— Iaca, vedeţi… Stiopca, dă încoace o râmă… Ei, Stiopca, ce-i? Ai adormit?

Stiopuşca tresări. Ţăranul se aşează lângă noi. Am rămas iar tăcuţi. Pe ţărmul de dincolo cineva începu să cânte, atât de melancolic… Bietul Vlas stătea pătruns de mâhnire…

După o jumătate de ceas, ne-am despărţit.

DOCTORUL DE PLASĂ.

Odată toamna, întorcându-mă de la vânătoare în locuri depărtate, am răcit şi m-am îmbolnăvit. Spre norocul meu, febra m-a cuprins în târgul de reşedinţă a plăşii, la un han. Am trimis după medic. (Peste o jumătate de oră a apărut doctorul plăşii, un omuleţ slab şi cu părul negru. Mi-a prescris medicamentul obişnuit pentru transpirat şi un sinapism. A strecurat foarte îndemânatic în reverul mânecii bancnota de cinci ruble, tuşind în acelaşi timp cam stânjenit şi privind într-o parte şi era gata să plece acasă, când, nu ştiu cum, am început a sta de vorbă şi a rămas. Febra mă chinuia; prevedeam o noapte de insomnie şi eram bucuros să stau de poveşti cu un om cumsecade. Ni s-a adus ceai. Doctorul meu şi-a dat drumul. Omul nu era prost, se exprima vioi şi destul de amuzant. Se petrec ciudate lucruri pe lumea asta. Trăieşti multă vreme alături de cineva, ai cu dânsul relaţii prieteneşti şi totuşi niciodată n-ai stat de vorbă deschis şi cordial. Cu altul, de-abia te-ai cunoscut şi aţi şi început a vă spune unul altuia toate, ca la spovedanie. Nu ştiu prin ce mi-am câştigat încrederea noului meu prieten, dar, cum se spune, niciuna, nici două, porni să-mi istorisească o întâmplare destul de ciudată. Acum aduc această istorisire la cunoştinţa binevoitorului cititor. Mă voi sili să mă exprim chiar cu vorbele doctorului.

— Dumneavoastră desigur nu cunoaşteţi, începu el cu o voce slăbită şi tremurătoare (consecinţă a tutunului Berezovschi întrebuinţat fără amestec), nu cunoaşteţi pe judecătorul de aici, Mâlov, Pavel Luchici?… Nu-l cunoaşteţi… Nu face nimic… (Aici tuşi şi-şi frecă ochii). Asta s-a întâmplat ca să nu mint, în postul mare, în vremea dezgheţului. Eram la dânsul, la judecător şi jucam preferans. Judecătorul nostru e un om foarte cumsecade şi mare amator de preferans. Dintr-odată (doctorul meu întrebuinţa des cuvântul acesta: dintr-

odată), mi se spune: „Te caută cineva.” Zic: „Ce pofteşte?” Mi se răspunde că a adus o scrisoare, probabil de la un bolnav. „Dă încoace scrisoarea”, zic. Chiar aşa e: de la un bolnav… Ei, ce să-i faci, înțelegeți, asta-i pânea noastră… Iată de ce-i vorba: îmi scrie o moşiereasă văduvă; cică, spune ea, moare copila, în numele lui Dumnezeu, vino, îți trimit şi cai să te aducă. Bine, asta n-ar fi nimica, dar proprietăreasa asta stă la 20 verste depărtare, afară-i întuneric şi nişte drumuri, ptiu! Şi-i şi foarte săracă, la mai mult de două ruble nu mă pot aştepta şi nici de asta nu-s sigur; poate îmi dă în schimb o bucată de pânză ori ceva de-ale mâncării. Totuşi, nu-i aşa, datoria înainte de toate: moare o ființă omenească. Trec repede cărțile în mâna lui Caliopin, membru nelipsit al cercului nostru, şi mă duc acasă. Când ajung, ce văd? Dinaintea cerdacului o teleguță; cai țărăneşti, cu pântecele umflat, părul pe ei – adevărată pâslă; pe capră vizitiul, cu capul gol, din respect pesemne. Aha, mă gândesc eu, se vede, frățioare că stăpânii tăi nu trăiesc în puf… Dumneavoastră râdeți, dar eu am să vă spun că noi cei săraci băgăm de samă la toate… Când vizitiul stă ca un cneaz, cuşma nu şi-o scoate şi-şi flutură biciul rânjind în barbă, poți conta sigur pe două bancnote. Dar aici, văd eu că-i departe de aşa ceva. Totuşi, gândesc eu, înainte de toate datoria. Iau în pripă medicamentele de primă necesitate şi pornesc. Credeți-mă, am ajuns cu mare greutate. Drum infernal: bălți, zăpadă, noroi, gropi şi dintr-odată, într-un loc, o iezătură ruptă: – mizerie! Totuşi ajung. O căsuță cu acoperiş de paie. La fereşti lumină: înseamnă că sunt aşteptat. Îmi iese înainte o bătrânică, respectabilă, cu scufie. „Salveaz-o, doctore, zice moare.” Îi spun: „Nu vă tulburați, vă rog… Unde e bolnava?” „Poftiți vă rog pe aici.” Mă uit: o odăiță curată, într-un colț candelă, pe pat o tânără cam de douăzeci de ani, în nesimțire. Arde, răsuflă cu greutate: febră. Alăturea două fete spăimântate şi plângând, – surorile ei. „Ieri, îmi spun ele, era sănătoasă şi a mâncat cu poftă, azi dimineață s-a plâns de dureri de cap şi spre seară dintr-odată, iată în ce stare-i…” „Nu vă tulburați, vă rog” zic eu iarăşi. Ştiți, aşa trebuie să vorbească doctorul… şi mă apropii, îi iau sânge, pun să i se aplice muştar, îi prescriu o mixtură. În vremea asta o privesc şi iar o privesc – zău că aşa fată încă n-am văzut… o frumusețe! Mă cuprinde mila. Trăsături aşa de plăcute, nişte ochi… În sfârşit, slavă Domnului, se calmează; transpiră, pare a-şi veni în fire, se uită în juru-i, zâmbeşte, îşi trece mâna pe față… Surorile se pleacă spre ea şi-o întreabă: „Ce ai?” „Nimic”, răspunde, şi se întoarce cu fața la perete. Mă uit – a ațipit. Acum, zic eu, s-o lăsăm să se odihnească. Ieşim cu toții în vârful degetelor. Rămâne numai o fată de serviciu, pentru orice întâmplare. În odaia cea mare samovarul a şi fost aşezat pe masă, de asemenea şi o sticlă de jamaică. În meseria noastră, fără asta nu se poate. Mi-au dat ceai, m-au rugat să rămân acolo noaptea… Am acceptat. Ce să mai plec la vremea aceea! Bătrâna o ținea într-un oftat. „Ce aveți, îi zic, are să trăiască, nu vă mai tulburați. Mai bine v-ați odihni şi dumneavoastră: e ceasul două”. „Dar mă treziți, dacă se întâmplă ceva?” „Desigur, desigur”. Bătrâna s-a retras şi fetele s-au dus şi ele în camera lor. Mi s-a făcut patul în odaia cea mare. Mă culc – dar nu pot s-adorm; ce-i minunea asta? Doar eram obosit, nu glumă. Nu-mi iese deloc din minte bolnava. În sfârşit nu mai pot avea răbdare şi dintr-odată mă scol. Mă gândesc: mă duc să văd ce face pacienta. Iatacul ei e chiar alături de odaia cea mare. Mă ridic, deschid încetişor uşa – îmi bate inima. Mă uit:

servitoarea doarme, ba încă şi sforăie cu gura căscată, dobitoaca! Bolnava e cu faţa spre mine, frământându-şi mâinile, sărăcuţa.

M-am apropiat… Ce ochi a deschis dintr-odată, şi cum mă fixează!… „Cine-i? Cine-i?" M-am tulburat. „Nu vă speriaţi, domnişoară, zic, sunt eu, doctorul, am venit să văd cum vă mai simţiţi". „Dumneavoastră sunteţi doctorul?" „Da, doctorul… mama dumneavoastră a trimis după mine; v-am luat sânge, domnişoară; acuma vă rog să vă odihniţi şi în două, trei zile, cu ajutorul lui Dumnezeu, vă pun pe picioare." „Ah, da, da, doctore, nu mă lăsa să mor, te rog, te rog." „Ce vorbiţi, pentru Dumnezeu!" are iarăşi febră, îmi zic eu în gând. Îi caut pulsul: într-adevăr febră.

Dânsa se uită la mine şi dintr-odată mă apucă de mână. „Am să-ţi spun de ce nu vreau să mor, am să-ţi spun, am să-ţi spun… acum suntem singuri. Numai, te rog să nu spui nimănui… ascultă"… Mă aplec; ea îşi apropie buzele chiar la urechea mea, cu părul îmi atinge obrazul – mărturisesc că am ameţit – şi începe să şoptească… Nu înţeleg nimic… Aha, aiurează… A şopotit, a şopotit, repede şi probabil într-o limbă străină, nu ruseşte; a isprăvit, a avut o înfiorare, a lăsat să-i cadă capul în perină şi m-a ameninţat cu degetul. „Bagă de samă, doctore, la nimeni…" Am calmat-o cum am putut, i-am dat să bea, am trezit slujnica şi am ieşit.

Aici doctorul şi-a administrat cu înverşunare câteva prize de tabac şi a rămas un răstimp neclintit.

— Totuşi, a urmat el, a doua zi, împotriva aşteptărilor mele, bolnavei nu i-a fost mai bine. M-am gândit, m-am gândit şi dintr-odată m-am hotărât să rămân acolo cu toate că mă aşteptau şi alţi pacienţi… Şi ştiţi dumneavoastră că bolnavii nu trebuiesc neglijaţi: clientela se împuţinează. Insă, în primul rând, bolnava mea se găsea realmente într-o situaţie disperată şi, în al doilea rând – trebuie să spun adevărul – simţeam pentru ea o atracţie puternică. Pe lângă asta toată familia îmi plăcea. Deşi fără avere, erau oameni, se poate spune, deosebit de cultivaţi. Tatăl fusese un savant, un autor; bineînţeles murise în sărăcie, însă izbutise a da copiilor săi o educaţie excelentă. Lăsase după dânsul şi foarte multe cărţi. Poate pentru că mă ocupam cu atâta zel de bolnavă, ori poate din alte pricini, mă iubeau în casă, îndrăznesc să spun, ca pe-o rudă apropiată. În vremea asta drumurile se înecaseră în noroaie; toate legăturile erau complet tăiate, ca să zic aşa; chiar şi medicamentele ni le procuram cu mare greutate de la oraş. Bolnavei nu-i mergea mai bine… Trec zilele, trec… Iată că… atunci… (Doctorul tăcu.) Nu ştiu cum să vă explic… (Luă din nou o priză, tuşi uşor, şi sorbi o înghiţitură de ceai.) Am să vă spun fără înconjur că bolnava mea… ca şi cum… în fine, s-a îndrăgostit de mine… adică nu, nu că s-ar fi îndrăgostit… ci, totuşi… la drept vorbind, cum să spun… (Medicul plecă fruntea şi se înroşi.) – Nu, urmă el cu vioiciune, cum să se îndrăgostească. La urma urmelor îmi dau seama cât preţuiesc. Ea era o fată cultivată, deşteaptă, citise mult, iar eu, pot să spun că uitasem cu desăvârşire şi latineasca pe care o ştiusem. Cât despre înfăţişare (medicul se privi pe sine zâmbind) mi se pare că nici cu asta nu m-aş, putea lăuda. Prost însă nu m-a făcut Dumnezeu, ştiu ce-i rău şi ce-i bine şI. Am şi oarecare pătrundere. De pildă, înţelesesem foarte bine că Alexandra Andreevna – o chema Alexandra Andreevna – nu simţea pentru mine dragoste, ci un sentiment prietenesc, ca să spun aşa, să zicem stimă. Poate că ea însăşi se înşela în privinţa asta. Chiar dacă ea se înşela,

poate, în privința asta, însă era într-o stare… judecați şi dumneavoastră… De altfel, adăugă doctorul, care debita frazele acestea întrerupte fără să răsufle şi vădit încurcat, mi se pare că bat câmpii… N-o să înțelegeți nimic… Aşteptați, vă rog, o să vă spun totul cu rânduială.

Şi-a isprăvit de băut ceaiul şi a urmat cu glas mai liniştit.

— Da, aşa, bolnava mergea tot mai rău, din ce în ce mai rău. Dumneavoastră nu sunteți medic, dragă domnule; nu puteți înțelege ce se petrece în sufletul nostru, mai cu samă la început, când începi a băga de samă că boala e mai tare decât tine. Unde-i încrederea în tine pe care o aveai. Dintr-odată te apucă o frică nespusă. Ți se pare că ai uitat tot ce ştiai, că bolnavul nu mai are încredere în tine, şi că şi ceilalți au început să bage de samă că nu te pricepi; în silă îți comunică simptomele pe care le-au observat ei, te privesc pieziş, şoptesc prin colțuri… mizerabilă situație! Însă trebuie să fie un medicament pentru boala asta, îți spui în sine, numai că trebuie să-l găseşti. N-o fi ăsta? Îl încerci; nu, nu-i ăsta. Nu laşi timp unui medicament să acționeze cum ar trebui… când încerci una, când încerci alta. Cercetezi repertoriul de rețete… iată remediul îți spui, ăsta-i! La drept vorbind, câteodată deschizi la întâmplare; cine ştie, gândeşti, poate norocul…

În vremea asta bolnavul se prăpădeşte şi un alt medic l-ar fi salvat. E necesar un consult; zici: nu-mi pot lua singur răspunderea. Şi ce înfățişare de imbecil ai în asemenea împrejurări! Însă cu vremea te deprinzi, nu-ți pasă. Pacientul a murit, nu-i vina ta; ai făcut tot ce trebuia. Dar se întâmplă şi altceva mai crud; constați încrederea oarbă a tuturor şi tu simți că nu eşti în stare să faci nimic. Tocmai o asemenea încredere avea în mine întreaga familie a Alexandrei Andreevna; nici nu se mai gândeau că fata lor e în primejdie. Pe de altă parte şi eu îi încredințam că totul merge bine, dar în acelaşi timp inima-mi era cât un purice. Spre culmea nenorocului drumurile se stricaseră aşa de tare încât uneori vizitiul pierdea o zi întreagă ca să aducă doctoria. Iar eu nu mai ies din odaia bolnavei, nu mă pot dezlipi de lângă ea, îi povestesc, nu-i aşa, felurite anecdote amuzante, joc cărți cu dânsa. Nopți întregi stau de veghe. Bătrâna îmi mulțumeşte cu lacrimile în ochi; nu merit nici un fel de mulțumire, mă gândesc eu. Vă mărturisesc sincer – acum nu mai am de ce să ascund – m-am îndrăgostit de bolnava mea. Şi Alexandra Andreevna se ataşase de mine. Câteodată nu mai voia să primească pe altcineva în camera ei. Începe să stea de vorbă cu mine, mă întreabă unde am învățat, cum trăiesc, ce familie am, ce relații… Simt bine că nu-i prieşte să vorbească atâta dar să-i interzic, să-i interzic categoric, nu-i aşa, nu pot. Câteodată mă apucam cu mâinile de cap: „Ce faci, ticălosule?” Ea îmi apucă o mână, mi-o ține, se uită lung, lung la mine, întoarce fruntea, oftează şi zice: „Cât eşti de bun!” Îi ard mâinile, ochii îi sunt mari şi cerniți. „Da, zice ea, eşti bun, eşti un om minunat, nu eşti ca vecinii noştri… nu eşti ca dânşii… Cum de nu te-am cunoscut până acuma?” „Alexandra Andreevna, liniştește-te, îi zic eu… crede-mă, sunt mişcat, nu ştiu dacă merit… numai liniştește-te, pentru Dumnezeu, liniştește-te… are să fie bine, ai să te faci sănătoasă”. Trebuie să vă spun, adăugă doctorul aplecându-se înainte şi înălțându-şi sprâncenele, trebuie să vă spun că familia avea puține raporturi cu vecinii din pricină că cei săraci nu erau de condiția lor, iar față de cei bogați se țineau în rezervă, din mândrie. Vă încredințez: era o familie deosebit de cultivată. De aceea eram şi eu aşa de măgulit. Nu lua doctoriile

decât din mâna mea… se ridica, sărăcuța, cu ajutorul meu, înghițea poțiunea şi mă privea… mi se rupea inima. În vremea asta, îi merge tot mai rău, din ce în ce mai rău. „Are să moară, îmi spuneam, fără îndoială are să moară.” Credeți-mă că aş fi vrut mai bine să intru eu în mormânt. Mama, surorile, mă observă, mi se uită în ochi… încrederea se spulberă. „Ce este? Ce se întâmplă?” „Nimic, nu-i nimic!” Şi ce fel de nimic? Îmi venea să înnebunesc. Într-un rând stau lângă dânsa noaptea, tot singur. Servitoarea e şi ea acolo şi sforăie de se aude până în uliță. Ce puteam pretinde bietei fete? Era şi ea peste samă de trudită. Alexandra Andreevna nu se simțise deloc bine toată seara; o chinuia febra. Se agitase întruna până la miezul nopții; în sfârşit, îmi păru că ațipise, cel puțin nu se mai mişca, sta întinsă. Candela arde, în colt sunt icoane… Eu stau, nu-i aşa, cu fruntea plecată, dormitez. Dintr-odată, simt în mine ca o lovitură; mă întorc… Doamne Dumnezeule! Alexandra Andreevna se uită la mine eu ochi mari… buzele îi sunt întredeschise, obrajii aprinşi. „Ce este?” „Doctore, am să mor, nu-i aşa?” „Ferească Dumnezeu!” „Ba nu, doctore, nu, te rog, nu-mi spune că am să trăiesc… nu-mi spune… dacă ai şti… ascultă-mă, pentru Dumnezeu, nu-mi ascunde adevărul!” Respiră repede şi cu greutate. „Dacă aş şti cu adevărat că trebuie să mor… atunci ți-aş spune tot, tot!…” „Alexandra Andreevna, te rog!” „Ascultă-mă, nu dormeam, demult mă uit la dumneata… Pentru Dumnezeu… am încredere în dumneata, eşti un om bun, un om cinstit, te implor pe tot ce-i sfânt în lumea asta, spune-mi adevărul! Dacă ai şti ce importanță are asta pentru mine… Doctore, pentru Dumnezeu, spune-mi, sunt în pericol?” „Fie-ți milă, Alexandra Andreevna, ce vrei să-ți spun?” „Pentru numele lui Dumnezeu, te implor!” „Nu-ți pot ascunde, Alexandra Andreevna – eşti într-adevăr în primejdie dar Dumnezeu e milostiv…” „Am să mor, am să mor”… Părea bucuroasă, fața i se înveselise; m-am îngrozit. „Nu te teme, nu te teme, moartea nu mă înspăimântă deloc.” S-a ridicat dintr-odată sprijinindu-se în cot. „Acuma… acuma pot să-ți spun că-ți sunt recunoscătoare din toată inima, că eşti un om bun, un om minunat, că te iubesc”… M-am uitat la ea rătăcit; era groaznic pentru mine, nu-i aşa? „Înțelegi, te iubesc”… „Alexandra Andreevna, cum am putut să merit?…” „Nu, nu, dumneata nu mă înțelegi… tu nu mă înțelegi!…” Şi dintr-odată întinse brațul, îmi cuprinse capul şi începu să mă sărute… Credeți-mă, cât p-aci era să țip… am căzut în genunchi şi mi-am ascuns capul în perini. Ea tace; degetele îi tremură în părul meu; o aud plângând. Încep s-o mângâi, s-o încredințez… nu mai ştiu ce i-am spus. „Ai să trezeşti slujnica, Alexandra Andreevna, zic… îți mulțumesc… crede-mă… calmează-te.” „Destul, destul, vorbi ea hotărât; nu-mi pasă de nimeni; n-au decât să se deştepte, n-au decât să vie, mi-e tot una; am să mor… Şi ție de ce ți-e frică, de ce te temi? ridică fruntea… Sau poate că dumneata nu mă iubeşti, poate m-am înşelat… atuncea iartă-mă”. „Alexandra Andreevna, ce spui?… Te iubesc, Alexandra Andreevna.” M-a privit drept în ochi, a întins spre mine brațele. „Atunci îmbrățişează-mă”… Vă spun deschis: nu înțeleg cum de n-am înnebunit în noaptea aceea. Simțeam că bolnava mea se distruge; vedeam că-şi pierduse judecata; înțelegeam de asemeni că dacă nu s-ar fi ştiut pe moarte, dânsa nici nu s-ar fi gândit la mine; dar, nu-i aşa, ori ce-ați spune, e groaznic să mori la douăzeci şi cinci de ani fără să fi iubit. Iată ce o chinuia, iată de ce se agățase de mine cu disperare, acum înțelegeți?…

Mă ținea strâns. „Cruță-mă, Alexandra Andreevna şi cruță-te şi pe dumneata.” „De ce să mă cruț? zice. Am să mor”... Asta repeta fără încetare. „Ah, dacă aş şti că am să mai trăiesc şi că din nou am să mă aflu între fetele de sama mea mi-ar fi ruşine, cu adevărat ruşine... dar aşa?” „Dar cine ți-a spus că o să mori?” „Ah nu, taci, nu mă poți înşela, nu ştii să minți, priveşte-te”. „Ai să trăieşti, Alexandra Andreevna, am să te vindec; o să cerem binecuvântarea mamei dumitale... ne vom cununa, vom fi fericiți.” „Ba nu, nu, ți-ai dat cuvântul, trebuie să mor... mi-ai făgăduit... mi-ai spus”... Amară mi-a fost încercarea, din multe pricini amară.

Gândiți-vă şi dumneavoastră la unele întâmplări mici. Par cu totul neînsemnate şi totuşi dor. I-a venit în minte să mă întrebe care mi-i numele, nu cel de familie, ci numele de botez. Şi nenorocirea e că mă cheamă Trifon. Da, da; Trifon, Trifon Ivanovici. În casă toată lumea îmi spunea Doctorul. Nu era nimic de făcut. Zic: „Trifon, domnişoară.” Ea a încruntat din sprâncene, a dat din cap şi a şoptit ceva franțuzeşte, oh, ceva neplăcut sunt sigur, apoi a început a râde ceea ce iarăşi nu era semn bun. Aşa am dus-o cu ea aproape toată noaptea. Dimineața când am ieşit din odaie, parcă eram nebun. M-am întors în odaia ei, mai târziu, după ceai, Dumnezeule, Doamne! Era de nerecunoscut; nici moartă n-ar fi arătat mai rău. Pe cuvântul meu de onoare, nu înțeleg acum, nu înțeleg deloc, cum am putut suporta această tortură. Trei zile, trei nopți, încă a mai durat bolnava mea... şi ce nopți!... Câte nu mi-a spus!... În ultima noapte, închipuiți-vă, stau lângă ea şi nu mă rog lui Dumnezeu decât s-o ia cât mai repede şi să mă ia şi pe mine odată cu dânsa... Dintr-odată pe neaşteptate, iaca bătrâna în odaie. Încă din ajun îi spusesem maică-sii că-i puțină nădejde, că-i rău şi că ar trebui să cheme preotul. Cum vede pe maică-sa, bolnava zice: „E bine c-ai venit... uită-te la noi, să ştii că ne iubim şi că ne-am logodit”. „Ce spune, doctore, ce spune?” Am crezut că mor. „Aiurează, zic, febra...” Însă bolnava: „Ba nu, chiar mai înainte ai vorbit cu mine altfel şi ai primit de la mine şi inelul... De ce te prefaci? Mama e bună, are să ne ierte, are să înțeleagă; de-altminteri eu mor – n-am de ce minți; dă-mi mâna”... Am sărit din loc şi-am fugit. Bătrâna, bineînțeles, pricepuse... N-o să vă mai plictisesc mult căci şi mie, mărturisesc, mi-e greu să-mi mai amintesc de toate astea. Bolnava mea s-a sfârşit a doua zi. Dumnezeu s-o ierte! (adăugă medicul repede şi oftând). Înainte de a muri rugase pe ai ei să iasă şi să mă lase singur cu dânsa.

VECINUL MEU RADILOV.

Toamna, sitarii poposesc adesea în vechile parcuri de tei. Asemenea parcuri se găsesc destule la noi în gubernia Oriol. Bătrânii noştri, când îşi alegeau loc de casă, obişnuiau să împrejmuiască două deseatine de pământ bun de livadă, cu alei de tei. După cincizeci ori cel mult şaptezeci de ani, domeniile acestea, acele „cuiburi de nobili”, dispăreau încetul cu încetul de pe suprafața pământului, casele putrezeau ori erau vândute ca să fie dărâmate, acareturile de piatră ajungeau grămezi năpădite de ierburi, merii piereau şi erau puşi pe foc, palisadele şi gardurile dispăreau. Numai teii urmau ca mai înainte să crească nestingheriți în mijlocul câmpurilor cultivate, amintind generației noastre uşuratice de „părinții şi frații noştri morți de odinioară”... Frumos copac e un asemenea tei bătrân... Îl cruță până şi securea nemiloasă a țăranului rus. Are un frunziş mărunțel, ramuri puternice întinzându-se larg de jur-împrejur, împrăştiind o umbră veşnică.

Într-o zi, pe când cutreieram câmpii cu Ermolai în căutare de potârnichi, zărind într-o latură un parc părăsit, îmi îndreptai paşii într-acolo. Abia pătrunseserăm în margine, că un sitar se ridică cu zgomot dintr-un tufiş; trăsei şi în aceeaşi clipă, la câțiva paşi de mine, se auzi un țipăt: chipul speriat al unei fete apăru între arbori, dispărând pe dată. Ermolai veni alergând: „De ce trageți? Aici locuieşte proprietarul.”

N-am apucat să răspund, n-a apucat câinele să-mi aporteze cu o nobilă demnitate pasărea ucisă, că am şi auzit paşi grăbiți, şi un om de statură înaltă, mustăcios, ieşi din desiş, înfigându-se în fața mea cu un aer de nemulțămire. M-am scuzat cum am putut mai bine, numindu-mă, şi i-am oferit pasărea ucisă pe pământurile lui.

— Cu plăcere, spuse el surâzând, primesc vânatul, dar cu o condiție, să rămâneți la noi la masă.

Mărturisesc că n-am fost prea satisfăcut de propunere, dar nu era chip de refuzat.

— Sunt stăpânul acestor locuri şi vecinul dumneavoastră, Radilov; poate veți fi auzit vorbindu-se… urmă noua mea cunoştință. Astăzi e duminică şi fără îndoială vom avea o cină bunicică, altminteri nu v-aş fi poftit.

Am răspuns ce se răspunde în asemenea cazuri şi l-am urmat. O cărare din proaspăt curățată ne scoase repede din păduricea de tei; am dat în grădina de zarzavat. Printre meri bătrâni şi tufe încâlcite de coacăză, apăreau ici şi colo capetele rotunde de-un verde palid ale verzelor; hameiul îşi înfăşură cârceii pe prăjini înalte; pe straturi se înălțau haraci înnegriți, înnodați cu vreji uscați de mazăre; dovleci mari turtiți acopereau literalmente pământul; castraveți îngălbeneau pe sub frunzele prăfuite şi crestate; de-a lungul îngrăditurii se legănau urzici înalte; în două sau trei locuri, creşteau de-a valma caprifoi tătăresc, soc, măceşi, rămăşițe din „rondurile” de altădată. Lângă râmnicul c-o apă cleioasă şi roşcată se vedea un şipot înconjurat de băltoace. În ochiurile de apă, rate se bălăceau cu hărnicie, legănându-se; un câine, tremurând din tot trupul şi clipocind din ochi, rodea un os pe pajişte; alături, o vacă bălțată păştea alene trecându-şi din când în când coada pe spinarea-i slăbănoagă. Cărarea coti brusc; printre mesteceni şi sălcii groase, se ivi o căsuță veche cenuşie cu acoperiş de şindrilă şi cerdac strâmb. Radilov se opri.

— La drept vorbind, zise el privindu-mă în față c-un aer blajin, abia acuma mă gândesc: poate că nu țineți deloc să veniți la mine; dacă-i aşa…

Nu l-am lăsat să sfârşească, grăbindu-mă să-l asigur că dimpotrivă, îmi făcea mare plăcere să iau masa cu dânsul.

— Ei, atunci e bine.

Intrarăm. Un băietan într-un caftan lung de postav gros albastru ne ieşi întru întâmpinare. Radilov îi dădu numaidecât poruncă s-aducă lui Ermolai rachiu; vânătorul meu se ploconi cuviincios în urma generoasei gazde. Din antretul cu pereții acoperiți cu felurite stampe colorate şi unde atârnau şi multe colivii, am trecut într-o odăiță ce slujea de birou lui Radilov. Mi-am scos echipamentul de vânător, mi-am aşezat puşca într-un ungher şi băietanul cu haină lungă se grăbi să mă curețe bine de praf.

— Ei, acum să trecem în salon, zise cu amabilitate Radilov; o să am cinstea să vă prezint mamei mele.

L-am urmat. Pe-un divan în mijlocul salonului, stătea o doamnă bătrână, mărunțică, cu rochie scorțarie şi bonetă albă, c-o față slabă plină de bunătate şi-o privire sfioasă şi tristă.

— Mamă, îți prezint pe vecinul nostru X.

Bătrânica se ridică, salutându-mă, fără a lăsa din mâinile-i uscate sacoşa mare de lână.

— Sunteți demult prin părțile noastre? mă întrebă cu voce slabă şi potolită, clipind din ochi.

— Nu, de puțin timp.

— Şi socotiți să rămâneți mai multă vreme?

— Până la iarnă, cred.

Bătrâna tăcu.

— Şi uite, îmi mai spuse Radilov arătând spre un om înalt şi slab pe care nu-l băgasem de seamă intrând, uite-l şi pe Fiodor Miheici… Hai, Fedia, arată-ți talentele față de oaspete… Ce te tot doseşti în ungher?

Sculându-se pe dată, Fiodor Miheici luă de pe prichiciul ferestrei o biată scripcă şi, apucând arcuşul, nu de capăt cum se cuvine ci de mijloc, îşi propti instrumentul în piept, începând a juca şi a cânta cu ochii închişi, scârțâind din vioară.

Părea să aibă vreo şaptezeci de ani. O redingotă lungă de nanchin flutura jalnic pe trupu-i ciolănos şi uscat. Dănțuia; țopăia cu înverşunare o vreme, apoi deodată parcă sfârşit, începea a-şi bălăbăni capu-i mic şi pleşuv, întinzând gâtu-i descărnat, tropăind pe loc, scăpătând din când în când, trudnic, din genunchi. Din gura-i ştirbă ieşea un soi de behăit. Radilov, băgă de samă, probabil că „talentele” lui Fedia nu-mi făceau prea mare plăcere.

— Ei, de-acuma gata, moşule, zise el; te poți duce să-ți iei recompensa.

Fiodor Miheici puse numaidecât vioara pe fereastră, apoi închinându-se întâi mie ca oaspete, pe urmă doamnei bătrâne şi în sfârşit lui Radilov, ieşi.

— A fost şi el mare proprietar, urmă noul meu amic, a avut şi avere, dar a prăpădit-o şi acum trăieşte la mine… Ehei, la vremea lui a fost mare chefliu, n-avea pereche în toată gubernia; a răpit două femei măritate; ținea lăutari pe socoteala lui, fiind şi el mare meşter la cântece şi danțuri… Dar de ce nu luați un pahar de votcă? Iată, e gata şi masa.

O fată, aceea pe care o zărisem în grădină, intră pe uşă.

— Şi uite şi pe Olia, zise Radilov ferindu-şi uşor capul într-o parte; binevoiți a face cunoştință… Ei, de-acum să mergem la masă.

Am urmat îndemnul. Pe când treceam în sofragerie şi ne aşezam la masă, Fiodor Miheici, care mulțămită, „recompensei” avea ochii strălucitori şi nasul cam rumen, intonă „Răsună, tunet al victoriei”. I se pusese un tacâm deoparte, pe-o măsuță neacoperită. Bietul moşneag nu se prea putea lăuda cu însuşirea de-a fi curat, aşa că era de obicei ținut la o distanță respectuoasă de restul societății. Făcându-şi cruce şi răsuflând odată din adânc, bătrânul începu să înfulece ca un lup. Cina ce-i drept că nu era rea şi, ca de obicei duminica, nu lipseau crema de gelatină şi gogoşile spaniole. În timpul mesei, Radilov, care servise zece ani într-un regiment de infanterie şi făcuse campania în Turcia, se porni pe tot felul de poveşti; ascultându-l cu atenția cuvenită, mă uitam pe furiş la Olga. Nu era prea frumoasă, dar aeru-i hotărât şi calm, fruntea-i lată, albă şi lucie, păru-i (bogat şi mai ales ochii castanii, nu mari dar inteligenți, vii

şi luminoşi, ar fi izbit pe oricine. Fata părea că soarbe fiecare vorbă a lui Radilov; dar nu interes, ci o atenție pasionată se zugrăvea pe chipul ei. După vârstă, ar fi putut să-i fie tată; o tutuia, dar bănuii numaidecât că nu-i era fiică. În timpul conversației, pomeni de fosta lui soție, „sora ei", adăugă el arătând spre Olga. Fata se înroşi brusc, plecând ochii. Radilov tăcu şi schimbă vorba. Bătrânica nu scoase un cuvânt tot timpul mesei, abia atingând mâncarea, nefăcând onorurile de gazdă. Pe chip îi era întipărită un fel de îngrijorare, teama unei aşteptări zadarnice, o mâhnire de bătrân, dintre acele ce dau o strângere de inimă observatorului atent. La sfârşitul mesei, Fiodor Miheici, arătându-se gata a da iar gazdelor şi cinstitului oaspete onorurile cuvenite, Radilov, cercetându-mă cu privirea, îl pofti să tacă. Bătrânul îşi trecu palma peste gură, clipi din ochi şi se aşază iar, de data asta numai pe-o mărginuță de scaun. Isprăvind masa, eu şi gazda am trecut în birou.

Oamenii, stăpâniți de-un singur gând şi de-o singură patimă, au cu toții ceva comun, o asemănare în felul de-a fi şi a se purta, indiferent de calitățile, darurile, situația şi educația ce-i deosebeşte. Cu cât observam pe Radilov, tot mai mult mă încredințam că face parte din categoria asta de oameni. Vorbea despre gospodăria de la țară, de recolte, fânețuri, război, cancanuri de provincie de apropiatele alegeri regionale; nu în silă, ba chiar cu o oarecare căldură şi deodată, c-un oftat, se lăsa pe speteaza fotoliului, ca cineva istovit de o muncă grea, trecându-şi palma pe față. Inima-i bună şi caldă era parcă pătrunsă, copleşită de-o singură simțire. De asemeni de mirare era că nu arăta vreo înclinare deosebită nici pentru mâncarea bună, nici pentru rachiu, (nici pentru vânătoare, nici pentru privighetorile din curse, nici pentru porumbeii bolnavi de epilepsie, nici pentru buiestraşi, nici pentru vengherce6, nici pentru jocul de cărți ori biliard, nici pentru serate dansante, nici pentru călătorii în oraşele din gubernie ori în capitale, nici pentru fabricile de hârtie ori de zahar, nici pentru chioşcurile vopsite, nici pentru ceai, nici pentru prăştierii7 nărăviți, nici măcar pentru burtoşii vizitii cu brâie până subsuori, acei falnici vizitii cu ochi care, nu ştiu cum, parcă le ies afară din cap de câte ori mişcă gâtul... „Oare ce fel de moşier o fi?" îmi spuneam. Nu părea posac, nemulțămit de soarta lui; dimpotrivă, revărsa în jur un fel de îngăduință fără margini, de bunătate, o aplecare aproape supărătoare de a se lega cu primul venit. În acelaşi timp, însă, se vedea bine că nu era în stare să arate o prietenie adevărată şi sinceră, şi asta nu din pricină că n-ar fi avut nevoie de ceilalți, ci pentru că viața-i întreagă se grămădise pentru o vreme în adâncuri. Uitându-mă la el, îmi dădeam seama că nu-i fericit şi nici n-ar putea fi vreodată. Nu era ce se cheamă un bărbat frumos; dar privirea, zâmbetul, întreaga lui ființă ascundea un farmec nespus; da, ascundea, e cuvântul. Simțeai dorința să-l cunoşti îndeaproape, să-l iubeşti. Bineînțeles, că din când în când, se mai simțea în el boiernaşul şi omul de stepă, dar asta nu-l împiedica să fie un om minunat.

Tocmai începusem a vorbi de noul mareşal al nobilimii județului, când glasul Olgăi răsună deodată la uşă. „Ceaiul e gata!" Am trecut în salon. Fiodor Miheici era la locul lui, în colțul dintre fereastră şi uşă, cu picioarele strânse cuviincios. Mama lui Radilov împletea la ciorap. Prin ferestrele deschise asupra grădinii, ajungea până la noi suflul răcoros cu parfum de mere al toamnei. Olga se grăbi să ne toarne ceaiul. O cercetam cu mai multă luare aminte ca-n timpul mesei. Vorbea puțin, ca toate domnişoarele de provincie; fără a vădi însă

dorința de-a spune cu orice chip ceva interesant, şi în acelaşi timp, sentimentul penibil de gol şi neputință. Nu suspina ca sub apăsarea unor simțiri neînțelese, nici nu dădea ochii peste cap, zâmbind enigmatic şi visător. Avea o privire calmă şi nepăsătoare, ca cei care au trecut printr-o bucurie ori o durere mare. Mersul, mişcările îi erau hotărâte şi libere. Mi-a plăcut foarte mult.

Radilov şi cu mine ne-am continuat conversația. Şi nu ştiu cum s-a făcut c-am ajuns la observația cunoscută că de multe ori cele mai neînsemnate lucruri ne fac mai mare impresie decât cele importante.

— Da, zise Radilov, am simțit asta pe pielea mea. Ştii c-am fost căsătorit. Nu multă vreme… trei ani. Nevastă-mea a murit născând. Am crezut c-am să mă duc şi eu după dânsa. Eram disperat, distrus, nu puteam plânge, rătăceam ca un nebun. Au grijit-o şi au îmbrăcat-o, după cum se obişnuieşte, şi-au aşezat-o aici, pe masă, în salon. A venit preotul, dascălii. I-au făcut rugăciuni, au înălțat cântări, au ars tămâie. M-am închinat şi am bătut mătănii, fără să vărs o lacrimă. Inima îmi era împietrită, mintea amorțită, trupul ca de plumb. Aşa a trecut prima zi. Ei, ai, să mă crezi? Am putut dormi noaptea. Şi-a doua zi dimineață, m-am întors lângă dânsa. Era o zi senină de vară şi soarele o lumina din plin… Şi cuM. Stătea aşa, deodată… aici Radilov se cutremură fără voie, ce-ți închipui? Printre pleoapele ei întredeschise, pe albuşul ochilor, se plimba o muscă… M-am prăbuşit ca un snop de grâu şi venindu-mi în fire, potop de lacrimi a început a-mi curge şi-am plâns, am plâns…

Radilov tăcu. M-am uitat la dânsul, am privit şi la Olga… N-am să uit în viața mea expresia de pe chipul ei. Bătrânica, lăsându-şi împletitura în poală, scoase din sacoşă o batistă şi-şi şterse pe furiş ochii. Fiodor Miheici, sculându-se în grabă şi apucând vioara, prinse a lălăi un cântec cu glasu-i aspru şi răguşit. Voia desigur să ne înveselească; dar de la cele dintâi note am tresărit cu toții şi Radilov l-a poftit să stea liniştit.

— De altfel, urmă el, ce-a fost a fost, trecutul, nu se mai întoarce şi la urma urmei… toate sunt bune în cea mai bună lume cu putință, cum a spus, de nu mă înşel, Voltaire, – se grăbi el să adaoge.

— Da, aşa-i, i-am spus; omul răzbeşte prin toate încercările şi iese la liman din orice situație cât de grea.

— Crezi? zise Radilov. La urma urmei, poate că ai dreptate. Mi-aduc aminte că odată zăceam într-un spital, în Turcia, mai mult mort decât viu; aveam tifos negru. Nu ne puteam lăuda c-am fi fost bine instalați; dar ce să-i faci, era vreme de război şi ne mulțămeam cu ce se putea. Şi iată că ne mai vin un rând de bolnavi. Unde să-i pui? Medicul umblă de colo până colo, se uită. Nici un loc. Se apropie de patul meu, îl aud că-ntreabă pe sanitar: „Trăieşte?” Şi acela răspunde: „Astăzi dimineață mai era în viață”. Doctorul se apleacă, mă ascultă: respiram încă. Şi iată că amicul nostru îşi iese din sărite… „Tâmpită e natura uneori, zice el. Uite un om sortit morții, căci fără îndoială e pe ducă, trage să moară şi ne ține aşa pe loc, ocupând un pat degeaba şi stingherind pe ceilalți bolnavi…” „Ai, ai, am spus eu în sineA. Mea, mi se pare că s-a sfârşit cu tine, Mihail Mihailâci…” Şi uite, totuşi c-am scăpat cu bine şi trăiesc şi acuma, după cum se vede. Aşa că poate vei fi având dreptate.

— Dreptate am în orice caz, am spus eu, căci, dac-ai fi murit, n-ai fi scăpat din penibila situație în care te aflai?

— Desigur, desigur, zise Radilov, dând o lovitură în masă. Totul e să te hotărăşti într-un fel… Căci numai înțelept nu este a te complace într-o situație jalnică… La ce bun să tot amâi, să tot amâi la nesfârşit…

Olga se ridică brusc şi ieşi în grădină.

— Fedia! strigă Radilov. Ia zi-i ceva de joc!

Sărind în picioare, Fedia începu a da ocol încăperii, potrivindu-şi umbletul după jocul elegant şi caracteristic al faimoasei capre, învârtindu-se în jurul ursului în lanț – cântând în acelaşi timp: „La porțile curții noastre”…

Jos la cerdac se auzi oprindu-se o bihuncă8 şi câteva clipe după aceea, un bătrân înalt, lat în sipete şi voinic cât un urs, răzeşul Ovsianicov, îşi făcu apariția… Dar Ovsianicov e un personaj atât de interesant şi de original, că ne vom permite, cu voia lectorului bineînțeles, să vorbim despre dânsul în altă bucată. Acum, găsesc potrivit să mai adaug că a doua zi în zori am şi pornit cu Ermolai la vânat, întorcându-mă apoi acasă; că, după o săptămână, trecând din nou pe la Radilov să-l văd, nu l-am găsit acasă, nici pe el nici pe Olga; şi că cincisprezece zile mai târziu am aflat că dispăruse deodată, părăsind pe maică-sa şi plecase undeva în tovărăşia cumnatei lui. Întreg ținutul, zguduit de această întâmplare, nu vorbea decât de asta şi ajungând şi la urechile mele, abia atunci am înțeles expresia Olgăi în vremea povestirii lui Radilov. Pe chipul ei, pe lângă milă, se mai oglindea şi-o gelozie înflăcărată.

Înainte de a părăsi ținutul, m-am dus să fac o vizită bătrânei doamne Radilov. Am găsit-o în salon, jucând popa-prostu’ cu Fiodor Miheici.

— Aveți veşti de la fiul dumneavoastră? întrebai eu la despărțire.

Bătrânica izbucni în plâns. N-am mai întrebat-o nimic de Radilov.

OVSIANICOV.

Înfățişează-ți, iubite cititorule, un bărbat voinic, nalt, de vreo şaptezeci de ani vârstă, cu trăsăturile feții amintind întrucâtva pe Krîlov, c-o privire limpede şi inteligentă sub sprâncenele stufoase, cu ținută serioasă, vorbă măsurată, mers domol: e Ovsianicov.

Poartă un surtuc albastru, larg, cu mâneci lungi, încheiat până sus, o basma de mătase liliachie la gât, cizme lustruite cu ciucuri; pare un negustor înstărit. Mâinile îi sunt foarte frumoase, moi şi albe, şi-n timp ce vorbeşte se tot apucă de nasturii straiului. Ovsianicov, cu aeru-i grav şi domol, cu înțelepciunea, cu sinceritatea şi îndărătnicia lui, îmi aminteşte de boierii ruşi dinainte de Petru cel Mare. I s-ar potrivi feregeaua9. E dintre ultimii oameni ai veacului trecut. Toți vecinii îl țin în mare stimă şi socot o cinste să se numere printre cunoscuții lui. Ceilalți răzeşi, mai că i se închină: de departe îşi scot cuşmele înainte-i şi se fălesc cu dânsul. În general, şi-n zilele noastre e greu să deosebeşti un răzeş de un țăran; gospodăria lui nu-i mai de soi: viței mereu scapă în hrişcă; caii – numai pielea şi oasele; hamurile, – de frânghie. Ovsianicov însă este o excepție de la regula generală, cu toate că nu trece drept înstărit. Trăieşte singur cu nevastă-sa, într-o căsuță plăcută şi bine clădită: slujitori ține puțini, îi îmbracă ruseşte şi le spune lucrători. Tot ei îi ară şi pământul. De altfel nu face pe boierul, nu-şi dă aere de proprietar niciodată, „îşi cunoaşte lungul nasului”, cum se zice: nu se aşază jos la prima poftire şi, când intră un oaspete nou, totdeauna se ridică în picioare, însă cu aşa demnitate, c-o politeță atât de impresionantă, că musafirul fără voie îl salută adânc. Ovsianicov păstrează obiceiurile vechi, nu din superstiție (are un spirit

destul de independent), ci din obişnuinţă. De pildă, nu-i plac echipagiile cu arcuri, le găseşte prea săltărețe şi călătoreşte sau cu droşca de curse, sau cu o telegă mică şi frumoasă, cu perna de piele, mânându-şi singur trăpaşul roib. (Ține numai cai roibi). Vizitiul, un flăcăuş cu obraji rumeni şi plete, îmbrăcat într-un armiac siniliu, încins cu curea şi cuşmă de oaie în cap, stă respectuos alături. Ovsianicov doarme totdeauna după masă, se duce sâmbăta la baie, citeşte numai cărți bisericeşti (prilej de a-şi pune cu multă seriozitate pe nas ochelarii cu ramă de argint), se scoală şi se culcă devreme. Totuşi barba şi-o rade, iar părul îl poartă după moda nemțească. Oaspeții şi-i primeşte cu multă prietenie şi voie bună, dar nu li se închină până la pământ, nu se frământă, nu-i tratează cu tot soiul de afumături şi murături. „Nevastă! spune el domol fără să se ridice, înturnând numai uşurel capul spre ea, adă-le dumnealor ceva bun de gustare". Socoate drept păcat să vândă grâu – dar dumnezeiesc – şi în anul 40, pe vremea foametei şi a scumpetei nemaipomenite a împărțit proprietarilor din regiune şi țăranilor toată rezerva sa; în anul următor i-au adus înapoi cu mulțumiri datoria, în natură. Adesea aleargă vecinii la Ovsianicov cu rugămintea să-i judece, să-i împace şi întotdeauna se supun hotărârii lui şi-i ascultă sfatul. Mulți numai datorită lui au ajuns să-şi împartă pământul... Însă după două sau trei conflicte cu nişte proprietărese, a declarat că nu va mai fi niciodată mijlocitor între împricinați de parte femeiască. Nu poate suferi graba, zăpăceala, flecăreala femeilor şi zarva. Într-o zi izbucni focul acasă la el şi una dintre slugi năvăli speriată în camera lui țipând: „Foc, foc!" „Ei, şi de ce strigi aşa? spuse liniştit Ovsianicov. Dă-mi cuşma şi bățul"... Îi plăcea să mâie singur caii. Odată un bitiu nărăvaş s-a năpustit la vale spre o prăpastie. „Ho, ho, mânzocule, ai să-ți rupi gâtul", îi spuse blajin Ovsianicov şi peste O. Clipă zburâ în râpă cu tot cu droşca de curse, cu cal şi cu băiatul care stătea la spate. Noroc că în fundul râpei erau grămezi de nisip. Nimeni n-a pățit nimic, numai bitiucul şi-a scrântit piciorul. „Ei, ai văzut? urmă cu glas liniştit Ovsianicov ridicându-se de la pământ, ce ți-am spus eu?" Şi-a ales şi nevastă pe potriva lui. Tatiana Ilinicina Ovsianicova e o femeie naltă, serioasă şi tăcută, veşnic îmbrobodită c-o basma de mătase cafenie. Ai spune că-i o ființă rece deşi nimeni nu s-ar putea plânge de asprimea ei, ci dimpotrivă, mulți sărmani o numesc maica şi binefăcătoarea lor.

Trăsăturile regulate ale feții, ochii mari întunecoşi, buzele-i subțiri, sunt mărturie pentru frumusețea ei vestită altădată. Copii n-au.

L-am cunoscut pe Ovsianicov, după cum îşi aminteşte cetitorul, la Radilov şi peste câteva zile m-am dus la dânsul. L-am găsit acasă. Stătea într-un fotoliu mare de piele şi citea Viețile sfinților. O pisică cenuşie îi torcea pe umăr. M-a primit, cum îi era obiceiul, demn şi prietenos. Ne-am aşezat la vorbă.

— Ia spune drept, Luca Petrovici, spusei eu printre altele; nu-i aşa că-nainte, pe vremea dumitale, era mai bine?

— Da, într-un fel pot spune că era mai bine, răspunse Ovsianicov: trăiam mai liniştiți, era mai mare belşug, asta-i drept... şi totuşi acuma-i mai bine; şi copiilor dumitale are să le fie şi mai bine, dac-a da Dumnezeu.

— Şi eu care credeam, Luca Petrovici, c-ai să te apuci a-mi lăuda vremurile vechi.

— Ba nu, n-am de ce lăuda cu deosebire vremea veche. Iată, ca să luăm o pildă, deşi dumneata acum eşti proprietar la fel ca răposatul dumitale bunic, dar nu mai ai aceeaşi putere. Şi nici dumneata nu mai eşti acelaşi fel de om.

Adevărat că şi-acuma ne mai asupresc unii; pesemne că fără asta nu se poate. Dar cu vremea s-or măcina toate. Ba nu, acuma nu mai văd ce-am văzut în tinerețe.

— Şi anume ce?

— Apoi de pildă, fiindcă a venit vorba de bunicul dumitale; amarnic om mai era! Rău ne-a mai obijduit. Iată, cunoşti poate – dar cum să nu-ți cunoşti pământul! – bucata de ogor dintre Ceaplâghin şi Malinin?... Care o ai acuma semănată cu ovăz... Ei, să ştii că-i a noastră – toată câtă o ştii, e a noastră. Bunicul dumitale ne-a luat-o cu hapca; a venit călare, a arătat cu mâna şi-a spus: asta-i a mea. Şi a lui a fost. Răposatul tatu-meu (fie-i țărâna uşoară) era om drept dar iute la mânie; n-a răbdat – dar cui îi place să-şi piardă bunul? – şi a făcut plângere la judecătorie. Dar a făcut-o singur, ceilalți s-au ținut deoparte, s-au temut. Şi iaca i s-a raportat bunicului dumitale cum că Piotr Ovsianicov a făcut plângere: „pentru pământul pe care i l-ați luat”... Bunicul dumitale a şi trimis pe dată pe puşcaşul Bauş cu slujitori... L-au luat pe tata şi l-au dus la moşia dumneavoastră. Pe-atuncea eu eram un plod; am alergat după el desculț. Ce să mai spun? L-au dus în fața casei dumneavoastră şi l-au bătut chiar acolo, sub ferestre. Iar bunicul dumitale sta în balcon şi privea; bunica la fereastră se uita şi ea. Strigă taică-meu: „Mamă, Maria Vasilievna, pune o vorbă bună. Îndură-te măcar dumneata!” Iar dumneaei numai se tot înălța ca să vadă mai bine. Şi-au luat de la tată-meu cuvânt cum că nu-şi mai socoate nici un drept asupra pământului, ba i-au mai poruncit să spuie bogdaproste că l-au lăsat cu viață. Aşa v-a rămas pământul în stăpânire. Poftim de vă întrebați țăranii cum se cheamă bucata aceea de pământ? Măciuceni se cheamă, pentru că a fost luată cu măciuca. Şi iaca de asta nu poate să ne pară prea rău nouă, oamenilor mici, de rânduielile vechi.

Nu ştiam ce să-i răspund şi nu îndrăzneam să ridic ochii la dânsul.

— Apoi a mai apărut în vremurile acelea şi alt vecin al nostru – Komov, Stepan Nictopolionâci. Mult l-a mai chinuit pe tată-meu: fel şi chip. Era mare bețivan şi-i plăceau chefurile la el acasă. Cum se amețea şi spunea pe franțuzeşte: „Se bon”, lingându-se pe buze – nu-ți rămânea decât să scoți icoanele din casă. Poruncea să fie poftiți toți vecinii; troicile stăteau întotdeauna înhămate; de nu venea careva, pornea el după dânsul ca o furtună... Ciudat om! Nu mințea cât era treaz, dar cum bea un păhărel pe dată începea a povesti că el are la Petersburg trei case pe Fontanca: una roşie cu un singur hogeag, alta galbenă cu două hogege şi a treia albastră fără hogeag – şi trei feciori: (el nici măcar nu fusese însurat) unul la infanterie, ai doilea la cavalerie şi al treilea fără slujbă... În fiecare casă, spunea el, trăieşte câte un fecior; la cel mai mare vin amirali; la cel mijlociu generali şi la cel mic numai Ingleji! Apoi te pomeneai că se ridică şi spune: „În sănătatea băiatului meu cel mare, că-i cel mai respectuos”! şi prindea a plânge. Vai de cel care nu voia să bea atunci cu dânsul. Răcnea: „Te împuşc, şi te zvârl într-un şanț!...” Alteori sărea în sus şi încerca să strige: „Jucați, oameni buni, pentru cheful meu şi plăcerea voastră!” Şi n-aveai încotro, trebuia să joci chiar de-ar fi fost să-ți dai pe loc sufletul. Pe servele lui tinere le chinuia cumplit. Uneori le punea să cânte în cor toată

noaptea şi cea care ridica mai sus glasul primea răsplată. Iar dacă de trudă domoleau cântecul, el îşi îngropa capul în palme şi-ncepea să jelească: „Of! of! sărmanul de mine! Cum mă lasă singur, singurel!” Şi vizitiii pe dată dădeau şfichiu fetelor. Prinsese mare dragoste de taică-meu; ce să-i faci? Mai să-l vâre în mormânt; şi l-ar fi vârât desigur dacă – har Domnului – n-ar fi murit chiar el la timp. Într-o bună zi fiind beat mort, s-a prăbuşit din vârful foişorului... Iată ce fel de vecini aveam pe-atunci.

— Acum s-au schimbat timpurile, observai eu.

— Dia, da, întări Ovsianicov. Ei, dar pe de altă parte trebuie să recunoaştem că înainte vreme boierimea ducea un trai mai strălucit. Nici nu maI. Vorbesc de nobilii curteni; i-am văzut la Moscova, cum trăiau. Cică acuma şi ei sunt în scădere.

— Ai fost la Moscova?

— Am fost, dar demult, tare demult. Acuma am şaptezeci şi trei de ani şi când am fost la Moscova eram numai de şaisprezece.

Ovsianicov oftă.

— Şi pe cine-ai văzut acolo?

— Apoi am văzut multe măriri – erau lesne de văzut. Ţineau casă deschisă ca să li se ducă faima şi să fie spre uimirea lumii. Dar pe răposatul conte Alexei Grigorievici Orlov Cesmensc nu-l întrecea nimeni. Pe acel Alexei Grigorievici îl vedeam adesea; unchiul meu servea la el ca intendent. Binevoia contele să trăiască la porţile Calugăi, la Şabolovca. Halal boier! Aşa de falnic şi aşa de milostiv cum nu se poate nici închipui, nici povesti. Să-l fi văzut numai ce statură avea, ce putere neasemuită şi mai ales ce privire! Până a nu-l cunoaşte şi a-i intra în casă aveai ca un fel de teamă, de sfială, iar după ce-i păşeai pragul parcă te-ncălzea soarele şi-ndată te înveseleai. Primea pe toată lumea şi era ahotnic de toate. La curse mâna singur şi se lua la întrecere cu oricine; şi niciodată nu-şi depăşea potrivnicul de la început, ci căuta să nu-l jignească cumva, să nu-l izbească şi doar la sfârşit de tot îi trecea înainte; cu câtă bunătate îl mângâia apoi pe învins şi-i lăuda calul. Ţinea porumbei de soiul cel mai ales. Ieşea uneori în curte, se aşeza într-un jilţ şi dădea poruncă să-i sloboadă porumbeii; iar de jur împrejur, pe acoperişuri, stăteau oameni cu puştile pregătite împotriva uliilor. La picioarele contelui aşezau un lighean mare de argint, plin cu apă, şi el se uita în apă la porumbei. Sute de calici şi de cerşetori trăiau din mila lui... Şi câţi bani nu împărţea! Când se supăra era ca trăsnetul. Mai mult spaima, că până să prinzi de veste se şi lumina de zâmbet. Când dădea ospeţe, îmbăta toată Moscova!... Şi ce iscusit om! Pe Turci doar el i-a bătut. Apoi îi mai plăcea trânta dreaptă; i se aduceau atleţi din Tuia, din Harcov, din Tambov, de pretutindeni. Pe care-l biruia – îl răsplătea; iar dacă vreunul îl învingea pe dânsul – îl umplea de daruri şi-l săruta. Şi-n vremea şederii mele la Moscova a pus la cale o petrecere de vânătoare cum nici că s-a mai pomenit în Rusia; pe toţi, dar ştii, pe toţi vânătorii din întreaga Împărăţie i-a poftit la dânsul să-i fie oaspeţi şi a hotărât ziua când să se adune peste trei luni. Iată că sosesc aducând cu ei câni şi şoimi. Mă rog, o oaste s-a adunat, o oaste întreagă! Mai întâi au benchetuit, după obicei, apoi au trecut rohatca... Se adunase lumE. Câtă frunză şi iarbă!... Şi ce să vezi? Iese în frunte şi întrece pe toţi ogarii căţeaua bunicului dumitale.

— Nu cumva Milovidca? am întrebat.

— Ba da, Milovidca, Milovidca… Şi unde prinde a-l ruga contele: „Vinde-mi, zice, cânele: îți dau ce vrei”. „Ba nu, grafule10, îi răspunde el, eu nu-s negustor; nu vând nici măcar o treanță nefolositoare; din respectul pe care ți-l port sunt gata să-ți dau şi nevasta, dar pe Milovidca ba… Mai de grabă mă dau eu însumi rob.” Iar Alexei Grigorievici l-a lăudat. „Îmi place asta!” zice. Bunicul dumitale a dus-o pe Milovidca în trăsură înapoi acasă; iar când a murit a îngropat-o în grădină, cu muzică; da, a îngropat javra cu muzică şi a pus deasupra ei lespede cu inscripție.

— Ei, vasăzică Alexei Grigorievici n-a obijduit pe nimeni, observai eu.

— Aşa-i totdeauna. Boierii cei mai mici sunt mai răi.

— Şi ce fel de om era acel Bauş, întrebai eu după un răstimp de tăcere.

— Cum se poate să ştii de Milovidca şi să nu fi auzit de Bauş?… Păi bunicul dumitale îl iubea ca şi pe Milovidca; era vânătorul lui de frunte şi picherul câinilor. Pătimaş om! Era în stare să se arunce şi-n foc pentru bunicul dumitale, de i-ar fi poruncit… Iar când slobozea câinii asupra vânatului, apoi să te ții – toată pădurea răsuna… dar îl apucau uneori nişte toane, ş-atunci descăleca şi se punea jos. Şi cum nu-i mai auzeau câinii glasul, gata! lăsau urma şi nici în ruptul capului nu mai voiau să mâie vânatul. Ce se mai înfuria bunicul dumitale! „Să nu mai ajung ziua de mâni dacă nu-l spânzur pe ticălos! Am să-i scot mațele, afurisitului! Îl fac mii şi fărâme, păcătosul!” Şi până la urmă trimitea să afle ce-i trebuieşte şi de ce nu mai îndeamnă câinii? Iar Bauş, în asemenea împrejurări, cerea vin, bea, se ridica şi începea iar a hăuli de-a mai mare dragul.

— Mi se pare că şi dumitale îți place vânătoarea, Luca Petrovici?

— Nu zic ba… mi-ar fi plăcut ce-i drept dar acuma mi-a trecut vremea, iar în anii tinereții… ştii, nu era îndemânos. Noi, cei mititei n-aveam ce căuta între dvoreni11. E drept că se întâmplă câte unul din tagma noastră, beţivan şi târâie-brâu, să se alăture de boieri… dar ce plăcere poate găsi?… Se face numai de râs. Îl pun să încalece pe-o mârțoagă şchioapă; îi aruncă întruna cuşma jos din cap; îl şfichiuiesc cu harapnicul – chip că vor să dea în cal; şi el trebuie să râdă şi să fie de batjocura lor. Crede-mă pe mine: cu cât eşti mai mic, cu atâta trebuie să fii mai cu băgare de samă, că altfel îndată te faci de râs.

— Da, urmă Ovsianicov oftând, multă apă a curs de când sunt pe lume. Acuma s-au schimbat vremurile. Eu mai cu samă la cei de viță văd prefacere mare. Proprietarii mici – or au intrat în slujbe, or nu mai stau la moşie; iar pe cei mari – nici nu-i mai cunoşti. Am avut prilej să-i văd îndeaproape, iaca acuma când cu hotărnicirea pământului. Drept este: când te uiți la ei ce purtări alese au şi cât de binevoitori se arată îți creşte inima. Numai de una mă minunez: au fost la tot felul de învățături, mai mare dragul să-i asculți ce frumos vorbesc, dar la o treabă adevărată nu se pricep; chiar logofătul lor, un biet serv, şi-i duce de nas cum vrea. Poate că-l cunoşti pe Corolev, Alexandr Vladimirovici – acela zic şi eu boier! Şi frumos şi bogat, a învățat la niversități, cică a umblat şi prin străinătate; vorbeşte curgător, fără ifose, ne strânge mânia la toți. Îl cunoşti?… atunci ascultă. Săptămâna trecută ne-am adunat la Berezovca poftiți de judele hotarnic, Nichifor Ilici. Şi ne spune nouă judele Nichifor Ilici: „Trebuie, domnilor, să hotărnicim proprietățile; e o ruşine, regiunea noastră a rămas în urma tuturora; să ne apucăm de treabă”. Şi ne-am apucat. S-a iscat vorbă, certuri, aşa cum e obiceiul; împuternicitul nostru a

început a face pe grozavul. Dar întâiul care a pornit gâlceava a fost Ovcinicov Porfiri… Şi adică de ce şi-a ieşit din sărite? N-are nici măcar o palmă de pământ; însă era împuternicitul lui frate-său. Strigă: „Pe mine nu mă duceți cu una cu două! Cu mine nu vă merge! Dați planurile încoace! Aduceți-l pe inginer; să vie Iuda acela încoace”! „Da, mă rog, care sunt la urma urmei pretențiile dumitale”? „Credeți că v-ați găsit prostul! Nu cumva vă închipuiți c-am să vă dau pe față pretențiile mele?… mie să-mi aduceți aici planurile – asta vreau!” Şi bătea cu pumnul chiar peste planuri. Pe Marfa Dimitrievna a jignit-o cumplit. Strigă dumneaei: „Cum îndrăzneşti să te atingi de onoarea mea”? „Onoarea dumitale n-o doresc nici roaibei mele”! Nu l-au putut potoli decât îmbătându-l cu maderă. Pe dânsul l-au liniştit – au început alții să facă gălăgie. Iar Corolev Alexandr Vladimirovici stă, drăguțul, într-un colț, roade în dinți capătul bastonului şi numai clatină din cap. Nu mai puteam de ruşine, îmi venea să fug. Ce-o fi gândind omul de noi? Iaca se ridică Alexandr Vladimirici al nostru: arată că vrea să vorbească. Judele începe a se frământa: „Domnilor, domnilor, strigă el, Alexandr Vladimirici vrea să vorbească”. Şi se cuvine să-i laud pe nobili: pe dată au tăcut cu toții. Începe Alexandr Vladimirici, şi spune: „Că pare-se, zice, noi am uitat de ce ne-am adunat aici: că deşi hotărnicirea, fără îndoială, e în folosul proprietarului, de drept pentru ce s-a înfăptuit? Pentru ca să-i fie țăranului mai uşor, ca să poată munci mai lesne, să-şi poată îndeplini îndatoririle. Că aşa cum e acum, nici el singur nu-şi cunoaşte pământul, deseori se duce să are tocmai la cinci verste – şi nu poți să-l tragi la răspundere pentru asta.” După aceia a mai spus Alexandr Vladimirici că proprietarului nu i-i îngăduit să nu se îngrijească de buna stare a țăranului că, la urma urmei, dacă judeci sănătos, folosul lui e una cu-al nostru; li-i bine lor – ni-i bine şi nouă; le merge lor rău – şi nouă ne merge rău… Şi că, prin urmare, e păcat şi neînțelept să nu cazi la învoială pentru nişte fleacuri. Şi dăi şi dăi… dar ştii cum vorbea! Îți mergea la inimă… Nobilii toți au plecat nasurile, iar mie gata, gata să-mi dea lacrimile. Nici în cărțile cele vechi nu găseşti asemenea vorbire… Şi cum s-a sfârşit? Chiar el n-a vrut să dea patru deseatine de mlaştină şi nici de vândut n-a vrut să le vândă. Zice: „Mlaştina asta am să pun s-o sece oamenii mei şi ridic acolo o fabrică de postav, cu maşini din cele mai nouă. Eu, zice, locul mi l-am ales mai demult: în privința asta am planurile mele”… Şi măcar de-ar fi fost adevărat, dar pricina era alta: logofătul său nu primise darul cuvenit de o sută de ruble de la vecinul Carasicov Anton. Aşa că ne-am despărțit fără să sfârşim treaba. Iar Alexandr Vladimirici şi azi socoate că dreptatea e de partea lui şi mereu vorbeşte de fabrica de postav dar numai de secat balta nu se apucă.

— Dar moşia cum şi-o administrează?

— Mereu aduce rânduieli nouă. Țăranii nu prea sunt bucuroşi; dar nu trebuie să te potriveşti lor. Foarte bine face ce face Alexandr Vladimirici.

— Cum aşa, Luca Petrovici, credeam că te ții de rânduielile vechi?

— Cu mine e altă socoteală. Nu-s nici boier nici moşier. Ce fel de gospodărie am eu? Şi nici nu pot altfel. Mă silesc să mă port după dreptate şi după lege – şi cu asta, slavă Domnului, sunt mulțămit. Boierilor tineri nu le plac rânduielile dinainte: eu îi laud… E timpul să ne folosim şi de minte. Numai că uite oare-i năcazul: boierii tineri vor prea multe. Pentru ei țăranul e un fel de jucărie: o sucesc, o învârtesc şi când se strică o aruncă. Iar țăranul cade din

nou în ghearele logofătului, un serv, or a administratorului, vreun venetic de neamț. Şi măcar unul dintre moşierii tineri de-ar da o pildă, de-ar arăta: iată cum trebuie gospodărit!... Oare cum s-or sfârşi toate acestea? Te pomeneşti că mor şi nu mai apuc rânduielile nouă!... Cum vine asta? Ce e vechi a murit, şi ce e nou încă nu s-a născut!

Nu ştiam ce să-i răspund. Ovsianicov privi în jur, se trase mai aproape şi urmă cu voce scăzută:

— Dar de Vasili Nicolaici Liubozvonov ai auzit?

— Nu, n-am auzit.

— Poți să-mi lămureşti dumneata bazaconie ca asta? că pe mine nu mă duce mintea. Chiar țăranii lui mi-au povestit, dar eu vorbele lor nu le iau în samă. Vasili acesta, Nicolaici, om tânăr, a moştenit-o de curând pe maică-sa. Iată că soseşte la moşia părintească. Se adună țăranii, să-şi bucure ochii de vederea stăpânului. Iese Vasili Nicolaici. Se uită țăranii: ce-o mai fi şi comedia asta? Boierul, cu pantaloni de catifea, ca vizitiii, încălțat cu cizme cu carâmbi răsfrânți, îmbrăcat cu rubaşcă roşie şi caftan, tot ca vizitiii; poartă barbă, şi în cap un fel de cuşmă ciudată; şi la obraz e ciudat: de beat nu-i beat, dar nici în toate mințile nu pare. „Noroc, băieți, zice, Dumnezeu cu voi". Țăranii se închină până la pământ, dar tac: i-a cuprins sfiiciunea, înțelegi dumneata. Parcă nu i-ar fi nici lui îndemână. Începe să le ție o cuvântare: „Eu îs rus, zice, şi voi sunteți tot ruşi; mi-i drag tot ce-i rusesc, am suflet de rus şi sângele mi-i de asemenea rusesc"... Şi deodată dă poruncă: „Hai, copii, ziceți-i un cântec de al nostru rusesc". Țăranii s-au buimăcit de tot; le tremurau genunchii. Unul mai îndrăzneț a dat să cânte, dar numaidecât s-a făcut mititel, pitindu-se după ceilalți... Şi iaca de ce îți vine să te minunezi. Au mai fost la noi asemenea moşieri, boieri pătimaşi, cheflii vestiți şi întocmai aşa se îmbrăcau, ca vizitiii, şi jucau, cântau la ghitară şi din gură, beau cu slugile, chefuiau cu țăranii; dar vezi dumneata, Vasili Nicolaici acesta e drept ca o fată fecioară: toată ziua citeşte, scrie scrisori sau rosteşte cu voce tare stihuri

— Nu vorbeşte cu nimeni, e sălbatic, mai mult se plimbă prin grădină parcă i-ar fi urât sau ar avea un alean. Logofătul cel vechi la început se înspăimântase: înainte de sosirea lui Vasili Nicolaici cercetase toate gospodăriile țăranilor, la toți se închinase – vezi, că se simțea omul cu musca pe căciulă. Iar țăranii trăgeau nădejde: „Gata, frățioare, gândeau ei, are să te tragă la răspundere, drăguță; acuma să te vedem cum ai să joci, zgripțorule!" Iar în loc de asta ce crezi?... Dumnezeu să mai înțeleagă!... Îl cheamă Vasili Nicolaici la dânsul pe logofăt şi înroşindu-se îi spune ştii, aşa, cu răsuflarea tăiată: „Poartă-te cu dreptate, nu obijdui pe nimeni, ai auzit? Şi de-atunci nu l-a mai chemat niciodată la dânsul. Trăieşte la moşia lui părintească parcă ar fi un străin. Ei, şi logofătul şi-a luat de-o grijă, iar țăranii nu îndrăznesc să se înfățişeze la Vasili Nicolaici: se tem. Şi încă de un lucru tare mă mir: boierul le dă bună ziua, se uită la ei cu bunăvoință iar ei de-abia suflă de frică. Spune, tătucă, ce-o fi minunația asta?... Ori eu m-am prostit, oi fi îmbătrânit, nu pricep.

Am răspuns lui Ovsianicov că, de bună samă, domnul Liubozvonov e bolnav.

— De unde bolnav? Îi mai mult lat decât nalt şi are o faţă ca luna plină, deşi-i tânăr… Dar la urma urmei numai unul Dumnezeu ştie. (Ovsianicov oftă adânc.)

— Să lăsăm nobilii la o parte, începui eu, dar despre răzeşi ce-ai putea să-mi spui, Luca Petrovici?

— Ba dinspre partea asta să mă ierţi, se grăbi el să răspundă, zău aşa, ţi-aş spune, dar la ce bun! (Ovsianicov dădu din mână.) Hai mai bine să bem ceai… Ţărani şi pace! Şi, la drept vorbind, ce-am putea fi alta decât ţărani?

Rămase tăcut. S-a servit ceaiul. Tatiana Ilinicina s-a ridicat din locul ei şi s-a aşezat mai aproape de noi. În cursul serii ieşise şi intrase, nesimţit, de câteva ori din odaie. Se aşternu o vreme tăcere. Ovsianicov bea ceaşcă după ceaşcă, fără grabă şi cu multă seriozitate.

— A fost astăzi Mitia pe la noi, spuse cu voce scăzută Tatiana Ilinicina.

Ovsianicov se încruntă.

— Ce vrea?

— A venit să-şi ceară iertare.

Bătrânul clătină din cap.

— Ia spune-mi dumneata, – urmă el, întorcându-se către mine, – oare ce-i de făcut cu rudele? Nici să te lepezi de ele nu se poate… Iaca, m-a procopsit şi pe mine Dumnezeu cu un nepot. Băiatul e deştept, n-am ce zice; a învăţat bine, numai că n-am să ajung să scot ceva de samă din el. A fost în slujbă la stat, a lăsat slujba: cică, auzi dumneata, nu-l înaintau… Da', ce-i el, nobil? Şi nici pe-un nobil nu-l fac dintr-odată general. Aşa că acuma-i fără slujbă… Şi asta încă mai treacă meargă dar s-a dat cu jălbarii. Întocmeşte jalbe pentru ţărani, scrie denunţuri, povăţuieşte pe vătăşei, dă la iveală şmecheriile celor cu măsurătoarea pământului, umblă prin cârciumi, face prietenie cu târgoveţii şi cu băieţii de la hanuri. Greu e să intre într-un bucluc? Ispravnicii şi jandarmii l-au şi ameninţat în mai multe rânduri. Noroc că-i băiat glumeţ, îi face să râdă şi-i duce de nas… Dar ia stai, nu cumva e în odaie la tine? adăugă el întorcându-se către nevastă-sa. Te cunosc eu: ştiu eu cât eşti de miloasă… l-ai luat sub ocrotirea ta!

Tatiana Ilinicina zâmbi şi plecă ochii înroşindu-se.

— Ei, vezi, chiar aşa-i, urmă Ovsianicov… Of! tare-ţi mai place să răsfeţi! Hai, spune-i să intre – treacă de la mine; în cinstea musafirului nostru drag, îl iert pe nătâng. Hai, cheamă-l, cheamă-l…

Tatiana Ilinicina se apropie de uşă şi strigă: „Mitia"!

Mitia, un băiat de vreo douăzeci şi opt de ani, înalt şi chipeş, cu părul creţ, intră în odaie şi, văzându-mă, se opri în prag. Purta haine nemţeşti însă bufurile exagerate ale mânecilor vădeau un croitor rus şi încă unul de provincie.

— Hai, apropie-te, apropie-te, zise bătrânul de ce te sfieşti?

Mulţămeşte mătuşicăi; eşti iertat… Iată, tătucă, ţi-l înfăţişez, spuse el arătând spre Mitia: mi-i nepot drept, dar nu mă înţeleg cu dânsul de fel.

Se vede că s-apropie sfârşitul lumii. (Ne înclinarăm unul către altul.) Hai, ia spune, cE. Poznă ai făcut, de ce se plâng de tine, povesteşte.

Era limpede că Mitia n-avea chef să dea lămuriri şi să se dezvinovăţească în prezenţa mea.

— Mai târziu, unchiule, îngână el.

— Ba acuma, nu mai târziu, urmă bătrânul. Ştiu eu că față de dumnealui ți-i ruşine. Cu atât mai bine, asta ți-i pedeapsa. Hai, hai, vorbeşte... Te ascultăm.

— N-am de ce să mă ruşinez, începu Mitia cu vioiciune „scuturând din cap. Binevoieşte, unchiule, să judeci singur. Vin la mine răzeşii din Reşetilov şi-mi spun: „Ia-ne, frate, apărarea." „Da', ce s-a întâmplat?" „Uite ce-i: hambarele noastre de grâu sunt în bună rânduială, mai bună nici că se poate; iată că vine la noi fără veste un slujbaş: ordin să inspecteze hambarele. Zice: „Hambarele voastre sunt în neorânduială, lipsuri mari, trebuie să fac raport." „Da' care-s lipsurile?" „Păi, asta-i treaba mea," zice... Ne-am adunat şi-am hotărât să dăm o mulțămită slujbaşului, cum se obişnuieşte dar bătrânul Prohorâci s-a pus împotrivă: „În asemenea chip îi facem să se înnădească, zice el. Unde ajungem aşa? Sau nu mai este nici o dreptate pentru noi? „... L-am ascultat pe bătrân, dar slujbaşul s-a supărat şi a făcut plângere, a scris reclamația. Şi iaca acuma suntem traşi la răspundere." „Da-i adevărat că hambarele voastre erau în bună rânduială"? întreb eu. „Martor ni-i Dumnezeu, în bună rânduială; şi au în ele şi grâu cât e hotărât..." „Ei, atunci n-are de ce să vă fie teamă", zic, şi le-am scris hârtia. Încă nu se ştie cine are să câştige... Nu-i de mirare că ți s-au plâns de mine pentru pricina asta, fiecăruia i-i mai aproape de trup cămaşa.

— Fiecăruia, dar se vede treaba că numai ție nu, spuse bătrânul cu jumătate de voce... Dar cu țăranii din Sutolomov, ce blestemății ai pus la cale?

— Da, dumneata, de unde ştii?

— Iaca ştiu.

— Şi aicea dreptatea-i de partea mea. Te rog iarăşi să judeci. Țăranilor din Sutolomov le-a arat vecinul Bespandin patru deseatine de pământ. „E pământul meu," zice. Cei din Sutolomov plătesc dijmă; proprietarul lor a plecat în străinătate,

— Cine să-i apere? judecă şi dumneata. Iar pământul e drept al lor, iobăgesc, de când se ştie. Iată că vin la mine şi-mi spun: „Scrie-ne o plângere!". Şi le-am scris. Iar Bespandin a aflat şi-a început să amenințe: „Eu, zice, lui Mitia acela am să-i rup picioarele, or am să-i sparg capul!" Mă rog, să văd şi eu cum are să mi-l spargă; până acuma-i întreg.

— Lasă, nu te mai lăuda; n-are s-o sfârşească bine capul tău, grăi bătrânul, eşti un nebun şi pace.

— Cum aşa, unchiule, n-ai binevoit să mă înveți chiar dumneata de atâtea ori...

— Ştiu, ştiu ce-ai să-mi spui, îl întrerupse Ovsianicov: Adevărat e, după dreptate se cuvine să trăiască omul şi dator e să-şi ajute aproapele. Uneori nu trebuie să se cruțe nici pe el... Da parcă tu totdeauna faci aşa? Nu te duc ei şi pe la cârciumă, nu-ți dau de băut, nu ți se închină: Dimitri Alexeici, tătucă, ajută-ne şi o să-ți fim mulțămitori. Şi îți strecoară în mână o carboavă sau o hârtie de cinci ruble? Ha? Nu se întâmplă asta? Ia spune, nu se întâmplă?

— E drept că dinspre partea asta sunt vinovat, răspunse Mitia plecând ochii; însă de la săraci nu iau şi sufletul nu mi-l vând.

— Acuma nu iei, dar când ai să fii la aman ai să iei. Sufletul nu ți-l vinzi... ehe... Adică-s toți sfinți cei pe care-i aperi! Dar de Borca Perehodov ai uitat? Cine a umblat pentru dânsul? Cine l-a ocrotit? Hai?

— Perehodov a fost vinovat, e drept...

— A cheltuit banii statului… glumă-i asta?

— Păi, tine şi dumneata samă, unchiule: sărăcie, familie…

— Sărăcie, sărăcie… E un beţivan, un păcătos, asta-i.

— De amar s-a dat la băutură, remarcă Mitia coborând glasul.

— De amar! Mă rog, n-ai decât să-l ajuţi dacă eşti aşa de mărinimos, dar nu să stai cu beţivanul prin cârciumi. Că vorbeşte frumos, iaca, mare scofală!

— E un om tare bun…

— La tine toţi îs buni… Da, ia stai, urmă Ovsianicov întorcându-se către nevastă-sa, i-ai trimis… ei, ştii tu…

Tatiana Ilinicina făcu semn din cap că da.

— Şi pe unde mi-ai fost toată vremea asta? vorbi iar bătrânul.

— Am fost la oraş.

— Adică toată ziua cu biliardul, cu ceaiul, zdrăngănind la ghitară, bătând scările tribunalelor ca să scrii jalbe prin odăile de din dos şi făcând pe elegantul cu băieţii de negustor. Nu-i aşa?… Hai, spune drept.

— Dă, cam aşa-i, răspunse zâmbind Mitia… Aha, era să uit: Funticov, Anton Parfenâci, te pofteşte duminică la dânsul la masă.

— Nici prin gând nu-mi trece să mă duc la burtosul cela. Îţi dă peşte de o sută de ruble, gătit cu unt rânced! Lasă-l în plata Domnului!

— M-am întâlnit şi cu Fedosia Mihailovna.

— Care Fedosie?

— Păi, a proprietarului Garpencenco, ştii, cel care a cumpărat Miculino la licitaţie. Fedosia din Miculino. Era croitoreasă ia Moscova şi-şi plătea regulat obrocul, optzeci şi două de ruble şi jumătate pe an… E pricepută în meseria ei şi avea comenzi frumoase. Iar acuma Garpencenco a chemat-o şi-o tine aşa, nu-i hotărăşte nici o treabă. Ea ar fi gata să se răscumpere, i-a vorbit şi boierului despre asta, dar el nu ia nici o hotărâre. Dumneata, unchiule, eşti bun cunoscut cu Garpencenco – n-ai putea să-i spui un cuvinţel?… Să ştii că Fedosia are să dea preţ bun pentru răscumpărarea ei.

— Nu cumva cu banii tăi? Hai? Ei, bine, bine, lasă că-i spun, îi spun. Numai, zău, nu ştiu, – urmă bătrânul cu o expresie de nemulţumire, – dar Garpencenco acesta, Dumnezeu să mă ierte, e mare hrăpăreţ: cumpără din toate părţile poliţi, dă bani cu camătă, îşi agoniseşte proprietăţi la licitaţie… Cine l-o fi adus prin părţile noastre? Of! că nu mai poţi răsufla de venetici! N-are să fie uşor să te înţelegi cu el: dar om vedea noi.

— Cearcă, unchiule.

— Bine, am să încerc. Numai tu, bagă de samă, auzi? Bagă de samă la cele ce-ţi spun! Lasă, lasă, nu te mai dezvinovăţi… Te-am iertat, te-am iertat. Şi cată de te gândeşte la viitor că altfel Mitia, n-are să fie bine de tine – zău aşa, ai să te prăpădeşti. N-am să pot avea întotdeauna grija ta… Şi nici nu-s om cu multă trecere. Ei, de-acuma, du-te sănătos.

Mitia ieşi. Tatiana Ilinicina dădu să iasă după el.

— Ghiftueşte-l cu ceai, cloşcă ce eşti, strigă Ovsianicov în urma ei… Nu-i prost băiatul, urmă el: şi are inimă bună, numai asta-i, că mi-i în grijă de dânsul… Dar iaca, te rog să mă ierţi că n-am găsit altceva mai bun de vorbit.

Uşa dinspre antret se deschise şi-n odaie intră un om măruntei, cu părul cărunt, într-un surtucel de catifea.

— A! iată-l şi pe Frânt Ivanâci, strigă Ovsianicov. Noroc! Cum o mai duci?

Dă-mi voie, iubite cititorule, să-ți înfățişez şi pe acest domn.

Frânt Ivanâci Lejeun (Lejeune), proprietar din Oriol şi vecin cu mine, a ajuns la onorabilul rang de nobil rus într-un chip cu totul neobişnuit. S-a născut în Orléans, din părinți franțuji şi împreună cu Napoleon a pornit să cucerească Rusia în calitate de toboşar. La început totul a mers ca pe roate şi franțuzul nostru a intrat în Moscova cu capul sus. Însă la înapoiere sărmanul Mr. Lejeune, pe jumătate degerat şi fără tobă a căzut în mâinile unor cinstiți gospodari din Smolensc. Oamenii noştri l-au închis peste noapte într-o piuă părăsită, iar a doua zi dimineața l-au dus la copca de lângă zăgaz şi-au prins a se ruga de toboşarul de la grrrande armée12 să le facă cinstea de a se cufunda sub gheață. Mr. Lejeune nu putea fi de acord cu propunerea lor şi, la rândul lui, începu să stăruie pe lângă țăranii din Smolensc, în dialect franțuzesc, să-i dea drumul să se ducă la Orléans. „Acolo, Messieurs, spunea el, trăieşte mama mea, une tendre mĉre”13. Însă țăranii, probabil din pricina necunoaşterii geografice a oraşului Orléans, urmară să-i propuie o călătorie acvatică la vale, pe apa şerpuită a râului Gniloterca. Şi începură chiar să-l încurajeze cu ghionturi uşoare în ceafă şi-n spate când, dintr-odată, spre bucuria de nedescris a lui Lejeune, răsună clinchet de zurgălăi şi la zăgaz se ivi o sanie uriaşă, cu scaunul din spate peste măsură de nalt, acoperit cu un covor foarte împestrițat, trasă de trei căluți voinici de savras14. În sanie un proprietar gras şi rumen, într-o şubă de lup.

— Ce faceți acolo? întrebă el pe țărani.

— Păi, înecăm un franțuz, tătucă.

— Aha! exclamă indiferent proprietarul înturnându-se.

— Monsieur, monsieur! strigă nenorocitul.

— A, a, făcu mustrător şuba de lup. Ai venit cu douăzeci de nații în Rusia, ai dat foc Moscovei, blestematule, ai dat jos crucea de pe Ivan cel Mare, şi acuma – musie, musie! Acuma ți-ai supus coada. După faptă şi răsplată... Haida, Filca!

Caii o porniră din loc.

— Dar la urma urmei, ia stai, adăugă proprietarul... Ei, tu, musie, te pricepi la muzică?

— Sauvez-moi, sauvez-moi, mon bon monsieur!15 stăruia Lejeune.

— Ia te uită ce mai lifte; niciunul dintre ei nu ştie măcar ruseşte. Miuzâc, miuzâc, save miuzâc vu, save? Hai, răspunde. Comprene? Save miuzâc vu? La pian save jue?

Lejeune pricepu în sfârşit ce doreşte proprietarul şi începu să dea din cap afirmativ.

— Oui, monsieur, oui, oui, je suis musicien; je joue tous les instruments possibles! Oui, monsieur, sauvez-moi, monsieur!16

— Mare noroc ai, exclamă proprietarul... Băieți, dați-i drumul. Na-vă douăzeci de copeici să cinstiți câte-un rachiu.

— Bogdaproste, tătucă, bogdaproste. Poftiți, luați-l.

L-au aşezat pe Lejeune în sanie. Se înăbuşea de bucurie, plângea, tremura, se ploconea, mulțămea proprietarului, vizitiului, țăranilor. Avea pe el numai un tricou verde cu panglici trandafirii şi era un ger de crăpau pietrele. Proprietarul privi în tăcere la mâinile şi picioarele țepene şi învinețite ale nenorocitului şi înfăşurându-l în şuba lui îl duse acasă. Toate slugile alergară,

îndată l-au încălzit pe franțuz, l-au hrănit şi l-au îmbrăcat. Proprietarul îl duse la fetele lui.

— Iată, copii, le spuse el, v-am găsit profesor. De când îmi tot bateți capul: învață-ne muzică şi dialectul franțuzesc. Poftim, v-am adus franțuz şi cântă şi la pian. Hai, musie, – urmă el arătând către o rablă de pianină cumpărată cu cinci ani înainte de la un evreu care de altfel făcea comerț cu apă de colonie, – arată-ți talentul: juie!

Lejeune, cu inima cât un purice, se aşează pe scaun: nu pusese în viața lui mâna pe pian.

— Hai, juie, juie, repeta proprietarul.

Bietul om începu a lovi cu disperare în clape, la întâmplare, ca-ntr-o tobă… „Eram sigur" – povestea el mai târziu „că salvatorul meu are să mă apuce de guler şi are să mă zvârlă afară". Dar, spre marea uimire a improvizatorului fără voie, proprietarul, după ce ascultă puțin, îl bătu încântat pe umăr. „Bravo, bravo, spuse el văd că ştii; du-te acum şi te odihneşte".

Peste vreo două săptămâni, Lejeune se mută la alt proprietar, om cu avere şi cultivat care îl îndrăgi pentru firea-i blândă şi veselă. Se însură cu o fată pe care o ocrotise şi-o crescuse proprietarul acela, îşi luă slujbă, căpătă rang de noblețe, îşi mărită fata după moşierul Lobâzaniev din Oriol, fost ofițer de dragoni şi versificator, şi se stabili el însuşi la Oriol.

Ei, închipuiți-vă că cel care intrase chiar atunci în odaie la Ovsianicov, fiind în strânse legături de prietenie cu el, era tocmai acest Lejeune ori Frânt Ivanâci, cum i se spunea acuma.

Dar desigur că cititorului i s-a urât de când tot stă cu mine la răzeşul Ovsianicov, aşa că voi trece la o tăcere elocventă.

LGOV

— Hai să mergem la Lgov, mi-a zis într-o zi Ermolai, pe care cititorii noştri îl cunosc bine; acolo împuşcăm o mulțime de rațe.

Cu toate că pentru adevăratul vânător rața sălbatică nu prezintă un interes deosebit, în lipsa altui vânat (eram la începutul lui septembrie: sitarii încă nu veniseră şi de alergat pe câmpuri după potârnichi mă săturasem), am ascultat pe omul meu şi am pornit la Lgov.

Lgov e un sat mare în stepă, are o biserică veche de piatră cu un singur turn şi două mori pe râul mlăştinos care se cheamă Rosota. Râuşorul acesta, la vreo cinci verste de Lgov, se preface într-un iaz larg, acoperit la maluri, şi ici-colo în mijloc, de stufării dese, care în dialectul de la Oriol se cheamă maier. Pe iaz, în bălți ferite între plăvii, s-au aşezat, înmulțindu-se în câtimi nenumărate, rațe de toate soiurile cu putință: mari, cânepii, sarsele, crihance şi altele. Neîncetat stoluri mici din aceste rațe zburau sau pluteau pe apă şi, la bătaia puştii, se ridicau în nouri aşa de mari încât vânătorul îşi ducea fără voie mâna la cuşmă c-un strigăt prelung: „Phiii!"

Ermolai şi cu mine am luat-o la început în lungul malului; dar mai întâi rața, pasere sfioasă, nu stă aproape de țărm; al doilea, chiar dacă vreo sarselă obosită sau neexperimentată ar fi venit către puştile noastre şi ar fi fost ucisă, câniii se aflau în neputință să o caute în maiere. Cu tot zelul lor nobil, nu puteau nici să înoate, nici să umble în mocirlă: numai îşi tăiau fără folos prețioasele lor nasuri în ascuțişul trestiilor.

— Nu merge, a zis în sfârşit Ermolai. Trebuie să căutăm o barcă: să ne întoarcem la Lgov.

Am pornit. Dar abia făcuserăm câțiva paşi şi iată, se repede întru întâmpinarea noastră, ieşind dintr-un tufiş des de sălcii, un prepelicar nenorocit şi după dânsul s-arată un om mijlociu de stat, într-o redingotă albastră, roasă tare, cu o vestă galbenă şi nişte pantaloni gris-de-lin sau bleu-d-amour, vârâți, în pripă, în nişte cizme rupte, c-o basma vişinie în jurul gâtului şi c-o puşcă c-o singură țeavă pe umăr. În vreme ce cânii noştri, cu obişnuitul ceremonial chinezesc, propriu rasei lor, îşi frecau nasurile lor de al noului venit – care de altminteri se arăta fricos, îşi supunea coada, îşi culca urechile şi se învârtea în loc cu tot trupul şi cu labele țepene, rânjind; necunoscutul s-a apropiat de noi şi ne-a salutat cu mare politeță. Părea să aibă cam douăzeci şi cinci de ani; păru-i roşcat, năclăit cu cvas îi cădea în vițe bățoase. Ochii mici castanii îi clipeau prietenos; obrazu-i înfăşurat c-o basma neagră, ca şi cum îl dureau măselele, zâmbea cu blândețe.

— Permiteți-mi să mă recomand, a început el cu o voce moale şi linguşitoare; eu sunt Vladimir, vânătorul de aici. Aflând de sosirea Domniei Voastre şi înțelegând că o să binevoiți a vizita malurile heleşteului nostru, m-am hotărât, dacă n-aveți nimic împotrivă, să vă ofer serviciile mele.

Vânătorul Vladimir vorbea întocmai ca un actor de provincie care ar juca un rol de june-prim. I-am primit propunerea şi chiar înainte de a ajunge la Lgov, îi cunoşteam viața. Era un serv de curte, eliberat; în tinerețea dintâi învățase muzica, după aceea fusese valet, ştia să citească; citise, după câte înțelegeam, un număr oarecare de cărți şi, trăind acuma, ca mulți alții în Rusia, fără nici un ban în buzunar şi fără îndeletnicire statornică, se hrănea cu ce da Dumnezeu. Vorbea extraordinar de pretențios şi se făcea vădit cu manierele-i elegante; era desigur şi mare crai şi probabil avea succese: fetelor în Rusia le place mult vorba înflorită. Între altele, mi-a dat să înțeleg că uneori se duce pe la proprietarii vecini, că face vizite în oraş, că joacă preferans şi că are cunoştințe în capitală. Era mare maistru în surâsuri şi ştia să le varieze necontenit; mai cu seamă îi sta bine surâsul modest şi stăpânit care rătăcea pe buzele lui când asculta pe cineva vorbind. Asculta, aproba în totul; cu toate acestea se vedea că nu-şi pierde sentimentul propriei valori şi în orice caz dădea a înțelege că şi el ar putea, la nevoie, să aibă o părere personală. Ermolai, ca un om needucat ce se afla şi „nesubtil”, a început să-l tutuiască. Era interesant de văzut cu ce ironie Vladimir nu-l mai slăbea din „dumneavoastră”…

— De ce v-ați legat cu batista? l-am întrebat eu; vă dor măselele?

— Nu, îmi răspunse el. E mai degrabă o consecință funestă a imprudenței mele. Aveam un amic, om excelent, însă deloc vânător, cum se întâmplă ades. Iată că-mi spune într-o zi: „Dragul meu, ia-mă la vânătoare: sunt curios să ştiu în ce constă această distracție”. Eu, bineînțeles, nu puteam să refuz un camarad; i-am făcut rost de-o puşcă şi l-am luat la vânătoare. După ce-am vânat un timp, ne-am gândit să ne repauzăm. Eu m-am aşezat sub un arbore. El, în fața mea, începe să facă exerciții cu arma şi mă ia la ochi. L-am invitat să înceteze, dar el, neavând nici o experiență, nu m-a ascultat. Puşca se descarcă şi rămân fără o parte din bărbie şi fără indexul mânii drepte…

Am ajuns la Lgov. Vladimir şi Ermolai hotărâseră amândoi că fără barcă nu era cu putință să vânăm.

— Sucioc are o barcă, spuse Vladimir, dar nu ştiu unde a dosit-o. Trebuie să ne ducem până la el.

— La cine? am întrebat eu.

— La un om de-aici, poreclit Sucioc.

Vladimir s-a dus cu Ermolai să-l caute pe Sucioc. Le-am spus că îi aştept lângă biserică. Cercetând mormintele cimitirului, am găsit o urnă pătrată înnegrită de vreme, cu următoarele inscripții: pe-o latură, în franțuzeşte: „Ci git Théophile-Henri, vicomte de Blangy"; pe alta: „Sub această piatră e îngropat trupul supusului francez, vicontele de Blangy, născut în 1737, mort în 1799, la vârsta de 62 de ani", pe a treia: „Pace rămăşițelor lui"; în sfârşit pe latura a patra:

Sub această piatră zace un emigrant Franțuz de viță nobilă şi cu mult talent.

Plângându-şi pe ai săi şi soția adorată, Părăsitu-şi-a patria de tirani călcată.

Ajungând pe țărmul pământului rusesc, Dobândi la bătrânețe sălaş prietenesc.

A învățat pe copii, pe părinți i-a mângâiat, În pace odihnească, de Dumnezeu iertat!

Sosirea lui Ermolai, a lui Vladimir şi a individului cu poreclă ciudată a întrerupt cugetările mele.

Sucioc, desculț, zdrențuit, cu părul zbârlit, părea un fost serv de curte de vreo şaizeci de ani vârstă.

— Ai o barcă? l-am întrebat eu.

— Am, răspunse el cu glas stins şi răguşit; dar nu-i bună.

— Ce are?

— E desfăcută; i-au ieşit câlții din doage.

— Mare lucru! replică Ermolai, se poate câlțui din nou.

— Aşa este: se poate, a încuviințat Sucioc.

— Dar tu cine eşti?

— Eu sunt pescarul boieresc.

— Cum, eşti pescar şi barca ți-i în asemenea stare?

— Apoi în balta noastră nu mai este peşte.

— Peştele, nu sufere gustul de rugină din mlaştină, a observat cu gravitate vânătorul meu.

— Haide, i-am zis lui Ermolai, du-te şi caută câlți şi drege barca, dar repede.

Ermolai a plecat.

— Ei ce zici? Ne ducem la fund? m-am întors eu către Vladimir.

— Ferească Dumnezeu, răspunse el. În tot cazul, se poate presupune că iazul nu-i adânc.

— Da, nu-i adânc, zise Sucioc c-o voce ciudată, ca de pe somn; însă la fund este mâl şi brădiş şi încâlcitură de trestii. Pe urmă mai sunt şi bulboane.

— Atunci, dacă brădişul e aşa de des, a observat Vladimir,

— N-o să fie posibil să tragem cu lopețile.

— Care lopeți, la aşa barcă? Trebuie ghionder. Merg eu cu dumneavoastră; am acolo o prăjină, şi putem să luăm şi o lopată…

— Cu lopata nu-i potrivit, în unele locuri n-o să poți ajunge liâa fund, zise Vladimir.

— Aşa-i, nu-i potrivit.

M-am aşezat pe un mormânt, aşteptând pe Ermolai. Vladimir s-a retras politicos mai de-o parte şi s-a aşezat şi el. Sucioc urma să stea în picioare cu capul înclinat şi, după obiceiul vechi, cu mâinile la spate.

— Ia spune-mi, am început eu, de multă vreme eşti pescar aici?

— De vreo şapte ani, a răspuns el tresărind.

— Şi înainte ce făceai?

— Înainte am fost vizitiu.

— Şi cine te-a scos din slujba de vizitiu?

— Ei, stăpâna cea nouă.

— Care stăpână?

— Ei, aceea care ne-a cumpărat. Poate n-o cunoaşteți: Aliona Timofeevna, una groasă… cam trecută.

— Şi cum i-a dat în gând să te facă pescar?

— Dumnezeu ştie! Dumneaei a venit la noi de la altă moşie, din Tambov, a poruncit să se adune toată slujitorimea şi-a ieşit să ne vadă. Noi întâi îi pupăm mâna; dumneaei nu zice nimica, nu se supără; după aceea începe să ne întrebe de-a fir a-părului: „Ce faci tu? Ce slujbă ai tu?" Vine şi rândul meu; mă întreabă şi pe mine: „Da' tu ce-ai fost?" Îi spun: „Vizitiu." „Vizitiu? Tu vizitiu? Uită-te şi te vezi! Halal vizitiu! Nu se cuvine să fii vizitiu; tu să fii la mine pescar şi du-te de-ți rade barba. De câte ori am să vin aici, tu s-aduci peşte la masa boierească. Ai înțeles?" De-atuncea, iaca, sunt pescar. „Ascultă, zice, să-mi ții iazul în bună rânduială!…" Cum pot să țin iazul în bună rânduială?

— Şi înainte de asta al cui erai?

— A lui Serghei Sergheici Pehterev. Ne primise moştenire. Dar nu ne-a stăpânit prea mult, în totul lui tot şase ani. La dumnealui eram vizitiu… da' nu la oraş – acolo avea alții – ci aşa, la țară.

— Şi-ai fost vizitiu de la început?

— Cum de la început? Vizitiu am fost la Serghei Sergheici, dar înainte de asta am fost bucătar; însă iar, nu la oraş, ci numai aşa… la țară.

— La cine ai fost bucătar?

— Ei, la stăpânul de mai înainte, la Afanasie Nefedâci, unchiul lui Serghei Sergheici. Dumnealui cumpărase Lgov; Afanasie Nefedâci îl cumpărase, iar Serghei Sergheici l-a moştenit.

— De la cine îl cumpărase?

— Ei, de la Tatiana Vasilievna.

— Care Tatiana Vasilievna?

— Ei, aceea care a murit anul trecut lângă Bolhov… adică nu, lângă Caracev. A murit fată bătrână… N-a fost niciodată măritată. N-ați binevoit s-o cunoaşteți? Dumneaei ne-a avut de la tatăl dumisale Vasili Semenâci. A fost stăpâna noastră destulă vreme… vreo douăzeci de ani.

— Vasăzică, la dânsa ai fost bucătar?

— Da, mai întâi am fost bucătar. După aceea am fost cu cafelele… cofişenc.

— Cum?

— Cofişenc.

— Ce fel de slujbă-i asta?

— Nu ştiu, batiuşca. Slujeam la sufragerie şi mă chema Anton, nu Cuzma. Aşa binevoise a porunci stăpâna.

— Prin urmare te cheamă Cuzma?

— Cuzma.

— Şi toată vremea ai fost cofişenc?

— Nu, nu toată vremea; am fost şi aftior.

— Cum se poate?

— Da, am fost… am jucat la chiatru. Stăpâna noastră avea chiatru acasă.

— Şi ce roluri jucai?

— Poftim?

— Ce făceai la teatru?

— Cum, dumneavoastră nu ştiţi? Iaca, mă iau dumnealor şi mă îmbracă cu straie frumoase; şi umblu aşa gătit, ori stau pe loc, ori m-aşez pe scaun, cum mă-nvaţă. Apoi îmi zic dumnealor: „Uite ce să spui", şi eu spun. Într-un rând am făcut pe-un orb… Mi-au vârât sub pleoape câte-un fir de mazăre… Iaca aşa!

— Şi după aceea ce-ai fost?

— După aceea m-am făcut iar bucătar.

— Şi de ce te-ai făcut iar bucătar?

— Ei, din pricină că fugise frate-meu.

— Dar la tatăl stăpânei celei dintâi ce făceai?

— Apoi am făcut felurite slujbe: mai întâi am fost căzăcel, după aceea surugiu, grădinar, şi am fost şi psar… vătaful câinilor.

— Psar?… Şi umblai călare ducând câinii?

— Da, umblam cu câinii, dar n-am avut noroc: am căzut de pe cal şi calul s-a betejit. Boierul cel bătrân era rău tare. A poruncit să mă bată cu vergile şi să mă trimeată la Moscova ucenic la un ciobotari

— Cum ucenic? Doar nu mai erai copil când te-au făcut psar?

— Da, aveam cel puţin douăzeci de ani.

— Se poate ucenic la douăzeci de ani?

— Se poate, ştiu eu? Dacă aşa a poruncit stăpânul… Dar am avut noroc că n-a trecut mult şi dumnealui a murit, şi m-am întors iar în sat.

— Dar meşteşugul de bucătar când l-ai învăţat?

Sucioc şi-a ridicat faţa slabă şi galbenă şi a zâmbit.

— Parcă trebuie învăţătură?… Toate femeile gătesc.

— Prin urmare, am zis eu, ai văzut şi ai făcut de toate în viaţa ta, Cuzma. Spune-mi ce faci acuma ca pescar, dacă nu-i peşte în iaz?

— Nu mă plâng, batiuşca. Mulţămesc lui Dumnezeu că-s pescar. Că iaca, pe altul, tot aşa ca şi mine bătrân, unul Andrei Pupâr, cucoana a poruncit să-l puie la fabrica de hârtie, cărător. „Păcat, zice dumneaei, să mănânci pâne degeaba…" şi Pupâr tot trage nădejde c-are să se milostivească de el. Are un fel de nepot care e slujbaş la curtea boierească; acela i-a făgăduit să-i spuie stăpânei, să-i aducă aminte. Atâta rău, cât i-a mai adus aminte! Iar Pupâr săracul în genunchi s-a rugat de nepotu-său, l-am văzut eu, cu ochii mei.

— Ai copii? Ai fost însurat?

— Nu, batiuşca, n-am fost însurat. Răposata Tatiana Vasilievna, Dumnezeu s-o ierte, nu îngăduia nimănui să se însoare, ferit-a sfântul! Zicea dumneaei: „Da' eu cum am rămas fată? Poftim dezmierdare la dânşii! Asta le mai trebuie!"

— Şi acuma din ce trăieşti? Ai leafă?

— Care leafă, batiuşca?... Ne dă tain şi, slavă Domnului, îs mulţumit. Dumnezeu să-i deie sănătate stăpânei noastre!

Ermolai s-a întors.

— Barca-i gata, a zis el cu glas ursuz. Hai, du-te tu şi caută-ţi prăjina!

Sucioc s-a dus în fugă după ghionder. Toată vremea cât stătusem de vorbă cu bietul bătrân, Vladimir vânătorul se uitase la el cu un surâs disprețuitor.

— E un imbecil, mi-a zis el după plecarea lui Sucioc. Un om complet lipsit de cultură, un țăran şi nimic mai mult. N-aş crede să fi fost curtean... se laudă... Cum putea să fie actor? Judecați şi dumneavoastră! Nu făcea să vă deranjați şi să stați de vorbă cu dânsul.

După un sfert de ceas ne-am aşezat în barca lui Sucioc. (Câinii îi lăsaserăm în izbă sub privigherea lui Iegudil vizitiul.) Nu ne era tocmai îndemână, însă vânătorii nu sunt oameni pretenţioşi. La coada bărcii sta Sucioc, care mâna cu prăjina;

Vladimir şi cu mine ne aşezaserăm pe o scândură în curmeziş; Ermolai sta înainte, la capul bărcii. Cu tot câlțul, apa numaidecât a pătruns la picioarele noastre. Din fericire vremea era lină şi iazul părea adormit. Pluteam destul de domol... Bătrânul trăgea cu greutate din mâlul cleios prăjina lungă, înfăşurată în rețele verzi de ierburi acvatice. Frunzele rotunde şi dese ale nuferilor albi stânjeneau de asemeni înaintarea bărcii noastre. În sfârşit am ajuns la stuf şi petrecerea a început. Rațele se ridicau cu zvoană, se „smulgeau" de pe luciu, spăimântate de apariția noastră bruscă în domnia lor; bubuiturile puştilor trăsneau laolaltă după ele şi era o plăcere să vezi păserile acelea dolofane dându-se peste cap în aer şi pleoscăind greoi în apă. Bineînțeles, n-am putut aduna toate rațele lovite: cele uşor rănite se scufundau; altele, lovite în plin, cădeau în foltane de stuf aşa de des, încât nici ochii de linx ai lui Ermolai nu mai puteau să le descopere; oricum, către ceasul prânzului, îmbarcația noastră era plină până sus de vânat. Vladimir, spre marea plăcere a lui Ermolai, trăgea foarte prost şi, la fiecare lovitură greşită, lua o înfățişare uimită, îşi cerceta arma, sufla într-însa, era nedumerit şi la urmă ne dădea motivele neizbândei. Ermolai, ca totdeauna, trăgea minunat; eu, destul de rău, ca de obicei. Sucioc se uita la noi cu privirile omului care din copilărie a fost în slujbă la boieri. Din vreme în vreme striga: „Iaca, iaca încă o rățuşcă!" Şi necontenit îşi scărpina spatele, nu cu mâinile, ei foind numai din umeri. Vremea era nespus de frumoasă; rotocoale de nouri albi rătăceau liniştit şi foarte sus pe deasupra capetelor noastre, oglindindu-se curat în apă; trestiile şopteau în jur; iazul lucea pe alocuri, în soare, ca oțelul. Tocmai ne pregăteam să ne întoarcem spre sat când, dintr-odată am avut o pățanie destul de neplăcută.

Băgaserăm de samă încă demult că apa, încet-încet, creştea în barca noastră. Vladimir avea însărcinarea s-o dea afară c-o strachină pe care vânătorul meu prevăzător o şterpelise, pentru orice întâmplare, de la o țărancă

care se uita pe dealuri. Treaba mergea destul de bine, atât timp cât Vladimir nu-şi uita slujba. Dar la sfârşitul vânătorii, ca şi cum ar fi vrut să ne salute de bun rămas, rațele s-au ridicat în stoluri atât de mari, încât abia aveam vreme să ne încărcăm armele. În fierbințeala împuşcăturilor nu mai băgăm sama la starea vasului nostru, când, dintr-odată, la o mişcare smucită a lui Ermolai (pe când se silea să ajungă o rață căzută şi se sprijinea din toată greutatea pe margine), barca noastră veche se înclină luând apă din plin, şi se scufundă solemn într-un loc, din fericire, nu prea adânc. Am scos cu toții un strigăt, dar era prea târziu. După o clipă ne aflam până la gât în apă şi-mprejurul nostru pluteau leşurile rațelor ucise. Astăzi nu pot să-mi amintesc fără să râd de mutrele înspăimântate şi palide ale tovarăşilor mei (probabil că nici chipul meu nu era altfel); dar atunci, mărturisesc că nici prin minte nu-mi trecea să râd. Fiecare din noi îşi ținea puşca deasupra capului şi Sucioc, fără îndoială din obişnuința de a-şi imita stăpânii, ținea şi el sus prăjina. Cel dintâi a rupt tăcerea Ermolai.

— Ei, drăcia dracului! mormăi el scuipând în apă: uite dumneata pățanie! Şi numai din pricina ta, diavol bătrân! adăugă el cu mânie adresându-se lui Sucioc. Asta-i barcă?

— Iertați-mă! îngână moşneagul.

— Da' şi tu, urmă vânătorul meu întorcând capul către Vladimir, unde te zgâiai? De ce nu scoteai apă? Tu... tu...

Dar Vladimir nu era în stare să răspundă. Tremura ca varga, îi clănțăneau dinții şi zâmbea, complet aiurit. Unde i se dusese elocvența, unde îi era simțul bunelor maniere şi al demnității personale?

Luntrea blestemată se cumpănea domol sub picioarele noastre... În clipa naufragiului apa mi se păruse foarte rece, dar în curând m-am obişnuit. După ce a trecut prima clipă de spaimă, m-am uitat împrejur. La zece paşi de noi se înălța stuful; dincolo, departe, peste pământufurile lui, se zărea țărmul. „Proastă treabă", mi-am zis eu.

— Ce-i de făcut? am întrebat pe Ermolai.

— Să vedem, mi-a răspuns el. N-o să mânem aici. Na, ține-mi tu puşca, vorbi el către Vladimir.

Vladimir s-a supus fără murmur.

— Mă duc să caut vadul, urmă Ermolai hotărât, ca şi cum în tot iazul acela trebuia să se găsească numaidecât vad.

Apucă prăjina lui Sucioc şi se îndreptă către țărm, sondând prudent fundul.

— Da' ştii să înoți? l-am întrebat eu.

— Nu, nu ştiu, răsună glasul lui de după trestii.

— Atunci are să se înece, zise nepăsător Sucioc, căruia în prima clipă îi fusese frică, dar nu de primejdie ci de mânia noastră.

Acuma, deplin liniştit, pufnea numai din când în când şi părea că nu simte nici o dorință să iasă de-acolo.

— Ş-are să se prăpădească fără nici un folos, se tângui Vladimir.

Ermolai a întârziat mai bine de un ceas. Acel ceas mi s-a părut o veşnicie. La început am schimbat cu el chemări destul de dese; apoi a răspuns mai rar glasurilor noastre; la sfârşit a tăcut eu desăvârşire. În sat au sunat clopotele de vecernie. Nu vorbeam între noi, chiar încercam să nu ne uităm unul la altul.

Rațe treceau pe deasupra capetelor noastre; unele păreau că vor să se aşeze lângă noi, apoi dintr-odată se înşurubau în sus şi se duceau măcăind. Începea a ne cuprinde amorțeala. Sucioc clipea des ca şi cum ar fi fost gata s-adoarmă.

În sfârşit, spre bucuria noastră nespusă, Ermolai se întoarse.

— Ei, ce-ai făcut?

— Am fost până la mal; am găsit vadul... Haidem!

Noi voiam să plecăm îndată; însă el mai întâi vârî mâna sub apă şi trase din buzunar o frânghioară, legă de picioare rațele ucise, luă în dinți capetele frânghioarei şi porni înainte; Vladimir după el şi eu după Vladimir. Sucioc venea cel din urmă. Până la țărm erau cam două sute de paşi. Ermolai păşea cu îndrăzneală şi fără a şovăi, aşa de bine îşi însemnase drumul. Numai din când în când striga: „Mai la stânga! Aici la dreapta este o bulboană!" Sau: „Mai la dreapta, la stânga dăm în nomol". Câteodată apa ni se suia până la bărbie şi de două sau trei ori bietul Sucioc, mai scund decât noi toți, s-a scufundat scoțând bulbuci. „Hai! hai!" îi striga aspru Ermolai şi Sucioc se sălta, da din picioare şi din mâni şi ajungea într-un loc mai puțin adânc însă chiar în cea mai grea împrejurare nu-şi îngăduise să se agațe de pulpanele hainei mele. Trudiți, glodoşi, uzi, am ajuns în sfârşit la mal.

După vreo două ceasuri, zvântați pe cât era cu putință, ne şi aşezaserăm într-un sarai larg şi ne pregăteam să cinăm. Iegudil vizitiul, om foarte domol şi cumpănit, greu de pornit din loc şi părând întruna adormit, sta în uşă şi îndopa darnic pe Sucioc cu tabac. (Am observat că în Rusia vizitiii se împrietenesc îndată cu toată lumea). Sucioc trăgea tabacul pe nas cu înverşunare până ce i se făcea rău: scuipa, tuşea şi-i plăcea grozav. Vladimir luase o înfățişare melancolică, îşi plecase capul pe umăr şi vorbea puțin. Ermolai curăța arma lui şi-a mea. Cânii, aşteptându-şi fiertura de ovăz, vânturau cu repeziciune din cozi; caii băteau din copite şi nechezau sub şopron... Asfințea soarele; ultimele-i raze se desfăceau în dungi late de purpură; nouraşi aurii se topeau în cer, se subțiau din ce în ce, păreau caiere bine spălate şi pieptănate... În sat răsunau cântece...

LUNCA BIEJEI.

Era o zi frumoasă de iulie, una dintre acele zile care nu se întâlnesc decât când vremea s-a statornicit deplin. Dis-de-dimineață cerul e senin; zorile nu se înflăcărează ca un pojar, ci se rumenesc numai uşor. Soarele nu-i văpaie aprinsă ca în vremea arşițelor secetei, nu-i purpuriu şi tulbure ca înaintea furtunii, ci luminos şi radiind cu prietenie; străpunge încet un nour lung şi îngust, aruncă raze vii şi se cufundă într-o ceață viorie. Partea de deasupra a norului se luminează scânteind ca solzi de şarpe, lucind ca argintul nou. Dar iată că alte raze au izbucnit; vesel şi măreț, ca şi cum şi-ar lua zborul, se înalță soarele în puterE. Către amiază, de obicei apar în înălțime nouraşi rotunzi de-un cenuşiu aurit, tiviți delicat cu alb. Aproape nu se mişcă, par nişte insule împrăştiate pe o apă nemărginită cu valuri transparente şi azurii. Mai departe, către orizont, nouraşii se adună, se îngrămădesc, acoperind albastrul dintre ei; dar curând şi ei devin azurii ca cerul, pătrunşi de lumină şi căldură. Coloarea uşoară de liliac palid a orizontului nu se schimbă în tot cursul zilei; e aceeaşi de jur împrejur. Nicăieri nu se adună nouri posomorâți de furtună; numai din când în când se prelinge de sus în jos o dungă albăstrie: e o bură uşoară de ploaiE. Către sară nourii aceştia dispar. Cei din urmă, fumurii şi fără contur,

trec ca nişte fulgi trandafirii pe lucoarea asfinţitului. În locul în care soarele se scufundă tot aşa de liniştit precum răsărise, stăruieşte puţină vreme o lucire rumenă; lumea se întunecă şi, clipind domol ca o făclie purtată cu grijă, luceafărul de sară s-aprinde deasupra. În aceste zile toate colorile par stinse, limpezi, însă fără strălucire; totul pare pătruns de-o duioşie blândă. În aceste zile câteodată căldura e foarte puternică, câteodată chiar fierbe, în zarea ţarinelor, o adiere alungă şi împrăştie arşiţa. Vârtejuri în stâlpi albi rotitori joacă în lungul drumurilor şi pe ogoare, semn de vreme statornică. Aerul uscat şi curat miroase a pelin, a secară secerată şi a hrişcă. Chiar cu un ceas înaintea serii nu se simte umezeală. Asta-i vremea pe care o doresc plugarii pentru seceriş.

Tocmai pe o asemenea zi vânam eu odată cucoşi de pădure în judeţul Cern, gubernia Tuia. Găsisem şi împuşcasem destul vânat; tolba plină îmi tăia nemilostiv umărul. Amurgul se stingea şi, în văzduhul încă luminos, cu toate că nu mai era străbătut de razele soarelui, începeau să se îndese şi să se împrăştie umbre reci, când în sfârşit m-am hotărât să mă întorc acasă. Am străbătut repede un şir lung de spinării, am urcat o colină şi, în locul şesului bine cunoscut pe care-l ştiam, cu pădure de stejar la dreapta şi o bisericuţă albă în depărtare, am văzut locuri cu totul deosebite şi necunoscute mie. La picioarele mele se întindea o vale strâmtă; drept în faţă, ca un zid, se ridica o pădure deasă de plopi tremurători. M-am oprit nehotărât, încercând să mă orientez... „Ehei! mi-am spus eu, n-am ajuns deloc unde trebuia; am apucat-o prea la dreapta". Şi, mirat eu însumi de greşeala mea, am coborât în grabă la vale. Îndată mă pătrunse o jilăveală neplăcută şi apăsătoare, ca şi cum aş fi intrat într-o pivniţă. O iarbă deasă şi înaltă căptuşea fundul văii şi, de udă ce era, părea albă ca o pânză. Nu m-am putut hotărî să trec pe-acolo. M-am întors repede către cealaltă clină, şi, luând-o la stânga, am urmat marginea păduricii de plopi. Liliecii îşi începuseră zborul printre crestele neclintite ale copacilor, învăluindu-se şi fâlfâind misterios pe cerul fumuriu; în zbor repede şi drept, un erete întârziat trecu prin înălţime, grăbindu-se către cuib. „Cum ajung în colţul de colo, îmi făceam eu socoteală, găsesc numaidecât drumul; însă am făcut un ocol de-o verstă!"

Am ajuns în sfârşit în colţul pădurii, dar acolo, nici un drum. Buruieni dese ne cosite se întindeau larg înaintea mea şi după ele, în depărtare, şes pustiu. M-am oprit din nou. „Ce înseamnă asta?... Unde sunt?" M-am silit să-mi amintesc cum şi pe unde am umblat în cursul zilei... „Aha, ăsta-i rediul de la Parahino, am strigat eu în sfârşit. Da, fără îndoială! Şi dincoace, desigur, pădurea de la Sindeievo. Dar cum am ajuns până aici? Aşa de departe?... Ciudat! Acum iar trebuie s-o iau la dreapta".

Am luat-o la dreapta, printre tufişuri. Intre timp noaptea se apropia şi creştea ca un nour de furtună. Întunericul părea că se adună, odată cu aburii serii, ridicându-se de pretutindeni or curgând din văzduh. Am dat peste o potecă părăsită, năpădită de ierburi. Am pornit pe ea, privind atent înainte. În juru-mi totul se cufunda în întuneric şi tăcere; numai prepelicele chemau din când în când. O pasere de noapte care trecea fără zgomot şi jos, cu aripi moi, era să dea peste mine şi se abătu cu spaimă într-o parte. Am ieşit la marginea tufărişurilor şi am apucat-o pe-un răzor. Cu greutate deosebeam depărtarea: ogoarele în juru-mi albeau nedesluşit; după ale, la fiecare clipă se ridicau

întunecimi amenințătoare, adunându-se în mase enorme. Paşii mei sunau înfundat în aerul neclintit. Cerul care pălise se albăstrea din nou, însă acum era albastrul nopții. Se aprinseră în înalt steluțe sfioase.

Ce socotisem eu că-i pădure nu era decât un dâmb întunecat şi rotund. „Dar unde sunt?" am repetat eu cu glas, oprindu-mă a treia oară şi privind întrebător la Diana, cățeluşa mea engleză, galbenă cu pete roşcate, cel mai inteligent dintre animalele cu patru labe. Însă cel mai inteligent dintre animalele cu patru labe a dat numai din coadă, a clipit trist cu ochi obosiți şi nu mi-a dat nici un sfat folositor. Mi-a fost ruşine față de ea şi am pornit-o hotărât tot înainte, ca şi cum dintr-odată aş fi ghicit calea; am ocolit dâmbul şi am ajuns într-o vâlcică înconjurată de toate părțile de arături. Imediat mă copleşi o simțire stranie. Vâlcica avea forma unei căldări care se lărgea uşor la mărgini. În fund se ridicau lespezi de piatră albă; părea că se târâseră acolo pentru cine ştie ce sfat tainic. Şi totul în locul acela era tăcut şi încremenit, cu un cer atât de gol şi dezolat deasupra, încât mi s-a strâns inima. Nu ştiu ce animal mărunt scoase un chelălăit slab şi jalnic între lespezi. M-am întors cu grabă pe dâmb.

Până în clipa aceasta nu pierdusem încă nădejdea să găsesc drumul acasă; însă acum eram deplin încredințat că mă rătăcisem cu desăvârşire; şi fără să mai încerc a recunoaşte locurile, aproape în întregime cufundate în întuneric, am mers drept înaintea mea, după stele, la întâmplare... Am umblat astfel cam vreo jumătate de ceas purtându-mi cu greu picioarele. Cred că niciodată în viața mea nu m-am aflat într-asemenea pustie: nicăieri nu se zărea foc şi nu s-auzea nici cel mai mic zgomot. Coline urmau după coline, ogoarele se întindeau la nesfârşit, spinării păreau că ies brusc din pământ sub nasul meu. Am tot mers şi în sfârşit mă pregăteam să mă întind undeva până dimineață, când, deodată, m-am trezit deasupra unei râpe înfricoşate.

Mi-am retras repede piciorul cu care voiam să păşesc şi, prin întunericul nopții, am descoperit departe, sub mine, un şes foarte întins. O apă largă îl ocolea prin partea cealaltă, în fund; răsfrângerile metalice ale undei luceau ici şi colo nelămurit, indicându-i cursul. Culmea pe care stam se prăvălea brusc în râpă. Conturu-i uriaş se zugrăvea negru pe zarea albăstrie şi goală. Şi chiar la picioarele mele, în unghiul râpei cu şesul, la malul apei care în acel loc întindea o oglindă neclintită şi întunecată, chiar sub ponor, scoteau flăcări roşii şi fumegau două focuri, unul lângă altul. În jur se mişcau oameni, oscilau umbre, apărea uneori, viu luminat din față, capul creț al unui copil...

Am înțeles în sfârşit unde ajunsesem. Era un loc prea cunoscut în ținutul nostru, Lunca Biejei... Să mă întorc însă de acolo acasă îmi era absolut cu neputință, mai ales noaptea; nu mă mai puteam ține pe picioare de trudă. M-am hotărât să mă apropii de focuri şi, în tovărăşia oamenilor pe care eu îi luam drept păzitori de vite, să aştept zorile. Am coborât cu bine în râpă, dar încă nu lăsasem din mână ultima creangă de care mă țineam şi deodată doi câni albi flocoşi se zvârliră asupra mea, lătrând cu mânie. Glasuri răsunătoare de copii izbucniră din jurul focurilor; doi sau trei copilandri se ridicară cu vioiciune de la pământ. Am răspuns la strigătele lor de întrebare. Au venit în fugă spre mine chemându-şi câinii, pe care mai ales îi uimise apariția Dianei mele. M-am apropiat.

Mă înşelasem luând drept bouari pe cei de la focuri. Erau copii din satul vecin care păzeau tabunul de cai. În vremea căldurilor mari de vară, la noi, se scot caii la păşune în vremea nopții: ziua, muştele şi tăunii i-ar chinui necontenit. Să scoată la păscut caii, seara, şi să-i întoarcă acasă în zori e cea mai mare petrecere pentru copiii de la țară. Cu capetele goale, în cojocele vechi, călări pe cele mai sprintene dintre mârțoagele lor, pornesc cu strigăte şi chiote vesele, dând din mâni şi din picioare, saltă şi râd în hohote. Pulberea uşoară se ridică în coloane gălbii şi pluteşte pe drum; în depărtare sună ropotul regulat al copitelor, caii aleargă cu urechile ciulite; în frunte, cu coada în vânt şi schimbându-şi necontenit umbletul, goneşte un roib păros cu coama plină de scai.

Am spus băieților că m-am rătăcit, şi m-am aşezat lângă dânşii. M-au întrebat de unde vin, apoi au tăcut şi mi-au făcut loc. Am mai vorbit puțin. M-am culcat sprijinit într-o tufă roasă de cai şi am început să mă uit în jur. Priveliştea era minunată. În preajma vetrelor tremura, părând că se stinge în lupta cu întunericul, un cerc de lumină roşcată; flacăra în creştere arunca din când în când dincolo de cercul luminos fulgere repezi; o limbă subțire se prelinge pe crengile goale ale unei sălcii şi piere pe dată; umbre lungi şi ascuțite la rândul lor năvălesc o clipă până la focuri: e lupta întunericului cu lumina. Câteodată când flacăra slăbea şi cercul luminos se îngusta, apărea brusc un cap de cal murg cu o dungă albă şerpuită pe bot sau un cap de cal bălan care ne ațintea stupid, grăbindu-se să mestece mănunchiuri de iarbă, apoi se apleca dispărând într-o clipită. Se mai auzea doar cum continua să mestece şi să sforăie. Când stai într-un loc luminat, e greu să deosebeşti ce se petrece. În întuneric, aşa încât în vecinătatea imediată totul părea învăluit într-o perdea neagră; dar mai departe, către orizont, se deosebeau vag, ca nişte pete mari, dealurile şi pădurile. Cerul întunecos şi curat se întindea solemn deasupra capetelor noastre, la necuprinse înălțimi, în toată măreția lui tainică. Mi se strângea inima de plăcere şi dulceață, aspirând acea mireasmă specială, vie şi stăruitoare, mireasma nopților de vară în Rusia. În juru-ne aproape nici un zgomot... Numai din când în când, în apa din apropiere, se zbătea vreun peşte mare şi trestiile de la țărm fremătau uşor, clătinate de val... Focurile pârâiau abia auzit.

Băieții stăteau în jurul vetrelor, cu cei doi câni care voiseră să mă mănânce. Multă vreme aceştia nu s-au putut deprinde cu prezența mea şi, îndreptând spre flăcări ochii clipind de somn, mârâiau din vreme în vreme c-un sentiment într-adevăr exagerat al demnității lor personale; mârâiau, apoi schelălăiau încetinel, tânguindu-se oarecum că nu şi-au putut împlini dorința. Băieții erau în număr de cinci: Fedia, Pavluşa, Iliuşa, Costia şi Vania. Am aflat cum îi cheamă ascultându-i vorbind şi am de gând acum să-i fac cunoscuți cititorilor mei.

Celui dintâi şi mai în vârstă decât toți nu-i puteai da mai mult de paisprezece ani. Era un băiat zvelt, cu trăsături frumoase şi delicate, cu păr blond şi creț, ochi limpezi şi veşnic c-un zâmbet pe buze, jumătate vesel, jumătate visător. După cât se părea era dintr-o familie bogată şi fără îndoială ieşise cu caii nu din nevoie, ci aşa, pentru plăcerea lui. Purta o cămaşă de stambă colorată tivită cu galben; un sumăieş nou netrecut pe mâniei, abia sta

pe umerii lui înguşti; la cingătoarea-i albastră îi atârna un pieptene. Cizmele cu carâmbii scurți erau chiar ale lui, nu ale lui taică-său.

Al doilea, Pavluşa, avea păr negru zbârlit, ochi cenuşii, umerii obrajilor ieşiți, fața palidă şi stricată de vărsat, o gură M. Are însă regulată, capul cât un bostan, cum se spune, trupul scund şi greoi. Băiatul nu era frumos – nici vorbă – totuşi mi-a plăcut. Privirea îi era foarte inteligentă şi deschisă şi glasul lui dovedea putere. Cu îmbrăcămintea nu se putea fuduli: o cămaşă de cânepă şi-un pantalon peticit.

Fața celui de-al treilea, Iliuşa, era destul de neînsemnată: cu nasul coroiat, cu trăsături prelungi şi adormite, părea a avea un fel de nelinişte prostească şi bolnavă; nu-şi mişca buzele strânse, nu-şi descrețea sprâncenele încruntate, clipea ca şi cum ş-ar fi uitat mereu în foc. Păru-i gălbui, aproape alb atârna în mițe subțiri de sub un clop de pâslă pe care şi-l trăgea mereu cu amândouă mâinile peste urechi. Purta opinci de scoarță şi obiele nouă; o funie groasă care îi încingea de trei ori mijlocul îi ținea strâns sumăieşul negru, destul de curat. Şi el şi Pavluşa nu păreau să aibă mai mult de doisprezece ani.

Al patrulea, Costia, un băiețel de vreo zece ani, mi-a stârnit curiozitatea prin privirea-i tristă şi gânditoare. Avea o față slăbuță, pistruiată, cu partea de jos ascuțită, ca la veveriță; de-abia îi puteai distinge buzele. Însă o stranie impresie îmi făceau acei ochi mari, negri şi strălucitori cu lucire umedă: păreau că vor să spună lucruri pentru care limba – cel puțin limba lui – nu găsea cuvinte. Era mic, slăbuț şi îmbrăcat destul de sărăcăcios.

Pe cel din urmă, Vania, nu-l observasem la început. Sta culcat la pământ, cuminte, învelit c-o rogojină şi numai din când în când scotea capul cu păr roşcat şi creț. Avea cel mult şapte ani.

Deci stam culcat la o parte, rezemat de o tufă şi mă uitam la copii. Un ceaunaş atârna deasupra uneia dintre vetre; în el fierbeau cartofi. Pavluşa îl supraveghea şi stând în genunchi, împungea c-o surcică în apa care începea a fierbe.

Fedia sta culcat într-un cot, cu poalele sumăieşului date la o parte. Iliuşa era aşezat alături de Costia şi clipea mereu cu încordare. Costia sta cu capul uşurel plecat şi privea undeva departe. Vania nu făcea nici o mişcare sub rogojina lui. Eu m-am făcut că dorm. Încet-încet copiii au început să sfătuiască iar.

La început au flecărit de una, de alta, despre treburile de a doua zi, despre cai; apoi dintr-odată Fedia se întoarse către Iliuşa şi, ca şi cum s-ar fi întors da o conversație întreruptă, îl întrebă:

— Ei, şi cum e cu domovoiul17? L-ai văzut?

— Nu, nu l-am văzut şi nici nu poate fi văzut, răspunse Iliuşa cu o voce slabă şi răguşită care se potrivea nici nu se poate mai bine cu înfățişarea lui; dar l-am auzit… Şi nu numai eu.

— Şi la voi unde stă? întrebă Pavluşa.

— În sala cea veche a cazanelor.

— Da' ce, voi vă duceți la fabrică?

— Da, ne ducem. Frate-meu Avdiuşa şi cu mine suntem lustruitori.

— Ia uită-te! Lucrători la fabrica de hârtie!

— Ei, şi-atuncea cum l-ai auzit? întrebă Fedia.

— Uite cum. Într-o zi frate-meu Avdiuşa şi cu mine, cu Fiodor al lui Miheiev şi cu Ivaşca Şpanchiul şi cu celălalt Ivaşca de la Dealu-Roş şi cu Ivaşca Suhoruhov şi mai erau şi alţi băieţi, în total eram zece – echipa noastră de schimb – am rămas să dormim în sala cazanelor; adică n-am rămas, ci Nazarov, contramaistrul, ne-a spus aşa: „Măi băieţi, zice, de ce să vă mai trudiţi până acasă? Mâine are să fie mult de lucru, aşa că mai bine nu vă mai duceţi.” Noi am rămas şi ne-am culcat toţi la un loc, iar Avdiuşa de colo: „Ce-ar fi, zice, măi băieţi, dac-ar veni domovoiul?”… Şi nici n-apucă Avdei a-şi isprăvi vorba şi auzim deodată cum umblă cineva în pod. Noi ne culcaserăm jos şi el umbla sus la roată. Ascultăm: umbla; scârţâiau şi se îndoiau scândurile sub paşii lui; trece drept pe deasupra noastră; deodată apa începe a vâjâi, a vâjâi, roata prinde a bate, a bate şi a se învârti; şi doar zăvoarele lăptocului erau închise. Ne-am mirat noi: „Cine le-a deschis, ca să vie apa?” Şi roata umbla, umbla; numai iaca se opreşte. Cel din pod trece iar la uşa de sus şi prinde a coborî pe scară; şi coboară aşa fără grabă; auzeam cum trosneau treptele… Şi numai iaca se apropie de uşa noastră şi stă şi stă… Deodată se dă uşa de părete. Ne-am speriat care nu se mai află: când ne uităm, nimic…

Deodată, iaca, într-un cazan prinde a se mişca sitişca. Se ridică, se cufundă, umblă încolo şi-ncoace, ca şi cum ar fi purtat-o cineva. Pe urmă iar se aşază la loc. După aceea la alt cazan, iaca iese din cui un cârlig, pe urmă iar s-anină în cuiu; pe urmă ni s-a părut că-i la uşă şi deodată prinde a tuşi şi-a sufla parc-ar fi fost o oaie, aşa făcea… Noi toţi grămadă şi ferindu-ne unul după altul… Grozav ne-a fost frică atuncea!

— L-auzi! se minună Pavel. Şi oare de ce tuşea?

— Nu ştiu; pesemne că răcise.

Copiii au tăcut.

— Ei, întrebă Fedia, au fiert cartofele?

Pavluşa le cercetă.

— Nu, încă-s tari… I-auzi cum s-a zbătut, adăugă el întorcându-se spre apă; trebuie să fie o ştiucă. Iaca, a căzut o stea!

— Băieţi, să vă povestesc şi eu ceva, zise Costia cu glăsuşoru-i subţire. Ascultaţi ce spunea tata mai alaltăieri şi eu am auzit.

— Să auzim, îl îndemnă, protector Fedia.

— Îl ştiţi pe Gavrilă, dulgherul satului?

— Da, îl ştim.

— Da’ ştiţi de ce-i supărat totdeauna şi nu vorbeşte, ştiţi? Iaca de ce-i aşa de supărat. Odată, spunea tata, se duce el, măi băieţi, la pădure, să culeagă alune. Bun, se duce el în pădure după alune şi se rătăceşte. Dumnezeu ştie unde a ajuns. Merge şi merge, măi băieţi, şi nu mai găseşte drumul ca să se-ntoarcă. Şi iaca se face noapte. Bun, se aşază sub un copac. Hai, zice, s-aştept aici până dimineaţă; se culcă şi adoarme. Şi cum dormea, iaca aude că-l strigă cineva. Deschide ochii – nimeni. Iar adoarme – iar îl strigă. Se uită încolo, se uită încoace: iaca în faţa lui pe-o creangă vede o rusalcă: se legăna şi-l chema la dânsa şi murea de râs; râdea, şi râdea… Şi era o lună, măi băieţi, de se vedeau toate ca ziua. Rusalca îl chema şi sta pe creanga albă şi luminată ca o plătică ori mai degrabă ca un caras, numai carasul străluceşte aşa ca argintul… Şi Gavrilă dulgherul, să moară, măi băieţi, şi ea râde şi râde şi-l cheamă cu mâna, ia aşa, Gavrilă gata să se scoale şi s-asculte pe rusalcă.

Numai ce-i vine, măi băieți, gând bun de la Dumnezeu şi-şi face semnul crucii. Da, cu câtă greutate şi-a făcut cruce, măi băieți! Zicea că mâna îi era ca de piatră, n-o putea mişca… Ce spuneți voi de asta? Şi îndată după ce face semnul crucii, măi băieți, rusalca îşi conteneşte râsul şi se pune pe plâns… Şi plânge, măi băieți, şi-şi şterge ochii cu părul şi părul i-i verde cum e cânepa. Iar Gavrilă se uită la dânsa, se uită şi-o întreabă: „Ce ai tu, vrăjitoare, de plângi aşa?" Şi-i răspunde rusalca: „Om bun, dacă nu ți-ai fi făcut cruce, ai fi trăit cu mine între bucurie până la sfârşitul zilelor noastre. Dar plâng şi jălesc că ți-ai făcut cruce; dar n-am să jălesc numai eu singură: ai să jăleşti şi tu până la sfârşitul zilelor." Şi cum a spus vorba asta, nu s-a mai văzut. Iar Gavrilă pe loc s-a dezmeticit şi a cunoscut drumul pe unde să iasă din pădure… Numai că de atuncea umblă aşa supărat.

— Auzi! îngână Fedia după o tăcere scurtă; dar cum se poate ca acel duh necurat să chinuiască suflet de creştin, că doar Gavrilă n-o ascultat-o.

— Ei iaca, nu ştiu… spuse Costia. Şi spunea Gavrilă că rusalca avea un glas aşa de subțirel, aşa de jalnic, ca de broască.

— Chiar tătucă-tău a povestit asta? urmă Fedia.

— Chiar el. Eram culcat pe polată şi-am auzit tot.

— Ciudat lucru! Şi de ce-o fi fiind supărat?… Eu socot că-i plăcea rusalcei, de aceea l-a chemat.

— Da, i-a plăcut, adăugă Iliuşca. Cum nu! voia să-l gâdile până ce-ar fi murit, asta voia. Asta-i treaba rusalcelor.

— Vor fi fiind şi pe-aici rusalce, observă Fedia.

— Nu, răspunse Costia, aici e locul curat, deschis. Numai că-i prea aproape apa.

Toți tăcură. Deodată, undeva departe, se ridică un glas răsunător şi prelung, ca o tânguire, unul dintre acele zvonuri neînțelese ale nopții care răsună uneori în mijlocul tăcerii adânci, se înalță, stăruiesc în văzduh şi încet-încet se risipesc şi se stâng. Asculți, pare că nu-i nimic şi totuşi vibrează. Mi se părea că cineva a înălțat o chemare departe, şi că altcineva i-a răspuns din pădure c-un râs subțire şi ascuțit pe când un şuier slab şi misterios aluneca de-a lungul apei. Băieții se priviră cu spaimă.

— Cruce de aur cu noi, şopti Ilia.

— Fricoşilor, strigă Pavel, de ce tremurați aşa? Mai bine veniți aici, cartofele-s fierte.

Toți se apropiară de ceaun şi începură să mănânce cartofii fierbinți. Numai Vania nu se clinti.

— Da' tu de ce nu vii? întrebă Pavel.

Însă copilul nu ieşi de sub rogojină. Ceaunul se goli curând.

— Dar ați auzit voi, măi băieți, ce s-a întâmplat zilele trecute la noi la Varnaviti?

— La iezătură? întrebă Fedia.

— Da, da, la iezătură, în locul unde-i spartă. Acolo să vedeți voi loc necurat şi pustiu. De jur împrejur numai risipituri şi ponoară şi în ponoară numai şerpi.

— Ei ce s-a întâmplat? Spune…

— Iată ce s-a întâmplat. Poate că tu nu ştii. Fedia, că chiar în locul acela a fost îngropat un om înecat. Omul acela s-a înecat demult de tot, pe când iazul

era adânc. Locul mormântului de-abia se mai cunoaşte, ca un muşuroi… Într-una dintre zile cheamă intendentul pe Ermil, cel care-i cu cânii, şi-i zice: „Du-te, Ermil, la poştă”. La noi totdeauna se duce la poştă Ermil. Iar cânii lui mor toţi. Nu ştiu ce are, dar nu-i trăiesc cânii şi niciodată nu i-au trăit. Cu toate acestea îi bun psar, mai bun decât toţi. Bun, se duce Ermil la poştă, da’ întârzie în târg şi se întoarce cam ameţit de băutură. Era o noapte cu lună. Şi iaca apucă Ermil pe iezătură: pe-acolo îi era drumul. Şi când ajunge Ermil în locul acela, ce să vadă? pe mormântul înecatului umbla de colo-colo un miel alb, creţ şi frumuşel. Ce-şi spune psarul? „Ia să-l iau eu, de ce să se prăpădească?” Coboară de pe cal şi-l ia în braţe. Mielul se lasă. Iaca s-apropie Ermil de cal, dar calul se holbează, sforăie şi scutură din cap; îi trage câteva harapnice, încalecă cu mielul în braţe şi iar porneşte. Ţinea mielul dinainte; se uită la el, mielul se uită la dânsul, drept în ochi. Lui Ermil nu-i tocmai îndemână. „N-am văzut, zice, niciodată oaie să se uite aşa drept în ochii omului!” Da’ merge înainte. Începe să mângâie mielul pe blăniţă şi-i face: „Be, be!” şi mielul deodată rânjeşte şi-i face şi el: „Be, be! „

Nici nu isprăvise bine povestitorul aceste ultime cuvinte şi cei doi câni săriră deodată în picioare şi cu lătrături înverşunate se zvârliră de lângă foc şi dispărură în întuneric. Toţi copiii fură cuprinşi de spaimă. Vania sări de sub rogojină. Pavluşa se repezi chiuind în urma cânilor. Lătrăturile se îndepărtau cu repeziciune. Se auzea frământarea şi tropotul tabunului neliniştit. Pavluşa striga cât putea: „Suru! Cărăbuş!”…

După câteva clipe lătrăturile încetară, glasul lui Pavel se auzea tot mai departe… A mai trecut aşa un răstimp; copiii se priveau uimiţi aşteptând să vadă ce are să se întâmple. Dintr-odată răsună ropotul unui galop; un cal se opri brusc drept lângă focuri şi, sprijinindu-se în coama lui, Pavluşa sări sprinten la pământ. Cei doi câni s-au prăbuşit şi ei în cercul de lumină şi s-au culcat îndată, gâfâind, cu limbile roşii atârnate.

— Ce este? Ce s-a întâmplat? întrebară copiii.

— Nu-i nimic, răspunse Pavel, plesnind calul cu palma.

— Cânii au adulmecat ceva. M-am gândit: poate să fie lup, adăugă el cu glas nepăsător, gâfâind repede.

Fără să vreau îmi era drag Pavluşa. În clipa aceea mi se părea minunat. Faţa lui urâtă se însufleţise de umbletul repede şi ardea de curaj şi hotărâre. Noaptea, fără o vargă măcar în mână, nu şovăise o clipă să se azvârlă singur după lup… „Ce băiat viteaz!” mă gândeam eu privindu-l.

— Sunt pe-aicea lupi? întrebă Costia fricosul.

— Sunt destui prin părţile acestea, răspunse Pavel, dar nu-s răi decât iarna.

Se aşeză iar la foc. Lăsându-se la pământ, îşi trecu mâna în grumazul miţos al unuia dintre câni şi multă vreme animalul, bucuros, nu-şi clinti capul, privind numai pieziş. La Pavluşa cu mândrie şi recunoştinţă.

Vania se vârî iar sub rogojină.

— Da ce grozăvii ne povesteai tu mai înainte, Iliuşa? vorbi Fedia, care, ca fiu de chiabur, se socotea în drept să pornească el sfatul (de vorbit, vorbea puţin, ca şi cum s-ar fi temut să nu-şi piardă demnitatea). Tocmai atunci a pus dracul pe câni să latre… I-adevărat, şi eu am auzit că locul acela de la voi nu-i curat.

— La Varnaviți? Ba bine că nu!… Şi încă cum! Se spune că de multe orI. S-a arătat acolo şi boierul cel bătrân, boierul răposat. Umblă, cică, într-un caftan lung, tot oftează şi caută ceva pe jos. Odată l-a văzut moş Trofimâci. „Batiuşca, Ivan Ivanâci, zice, ce binevoiți a căuta pe jos?”

— A vorbit cu el? întrerupse Fedia, în culmea uimirii.

— Da, a vorbit.

— Hm! Grozav om Trofimâci… Ei, şi pe urmă?

— Caut, zice, iarba fiarelor”. Dar vorbea încet, încet: iarba-fiarelor. „Şi de ce-ți trebuie, batiuşca Ivan Ivanâci, iarba fiarelor?” „Mă apasă, zice, mă apasă mormântul. Trofimâci vreau să ies, să ies…”

— I-auzi! observă Fedia, pesemne că n-a trăit destul.

— De mirare! zise Costia, eu ştiam că nu poți să vezi pe cei morți decât în Sâmbăta morților.

— Ba pe cei morți poți să-i vezi ori şi când, răspunse convins Iliuşa, care, după cât observasem, cunoştea mai bine decât ceilalți toate credințele de la țară… Dar în Sâmbăta morților poți să vezi şi pe cei vii, adică pe cei cărora le vine rândul să moară până la sfârşitul anului. Te aşezi, noaptea în pridvorul bisericii şi tot te uiți pe drum… Cei care trec atunci pe drum au să moară în anul acela. Aşa la noi, anul trecut, baba Uliana a stat în pridvor.

— Şi a văzut pe cineva? întrebă curios Costia.

— Apoi da. La început a stat acolo multă vreme, n-a auzit şi n-a văzut pe nimeni… numai parcă lătra aşa un câne, parcă lătra undeva… Deodată, vede: venea pe drum un băiețel numai în cămaşă. Cască ea ochii, – era Ivaşca Fedoseev.

— Acela care a murit astă-primăvară? întrebă Fedia.

— Chiar acela. Umbla fără să ridice capul… Dar baba Uliana l-a cunoscut… Pe urmă iar se uită: vine-o babă. Deschide ea ochii, se uită: Doamne, Dumnezeule! Mergea pe drum chiar ea, baba Uliana.

— Chiar ea? întrebă Fedia.

— Chiar ea.

— Cum aşa? Doar încă n-a murit.

— Apoi încă n-a trecut anul. Şi pe urmă uită-te la dânsa: de abia-şi trage sufletul.

Au tăcut iarăşi cu toții. Pavel aruncă în vatră un braț de vreascuri. Acele vreascuri se înnegriră repede cuprinse de flacăra crescută deodată, scoțând scântei şi fum, şi începură a se răsuci încârjoindu-şi în sus vârfurile aprinse. Răsfrângerea luminii, în scăderi şi creşteri, bătea de jur împrejur şi mai ales în înălțime. Deodată, un porumbel alb, sosit nu se ştie de unde, pătrunse drept îN. Răsfrângerea luminii, se învălui pe loc cu spaimă, scăldat în lucirea focului, şi dispăru vâjâind din aripi.

— Se vede că s-a rătăcit de hulubărie, observă Pavel. Acuma are să zboare până ce se păleşte de ceva şi acolo rămâne până în zori.

— Spune, Pavluşa, zise Costia, n-a fi fiind cumva vreun suflet curat care se înalță la cer?

Pavel aruncă în foc încă o mână de vreascuri.

— Se poate, vorbi el, în sfârşit.

— Ia spune, te rog, Pavluşa, începu Fedia, şi la voi la Salamovo s-a văzut prevestirea cerească?

— Când s-a întunecat soarele? Cum nu.

— Şi v-a fost şi vouă frică?

— Da' parcă numai nouă! Boierul nostru cu toate că ne-a spus mai dinainte că, cică, are să fie o prevestire, când a început a se întuneca, aşa de tare s-a înspăimântat că nu ştia încotro s-o apuce. Şi în izba servitorilor, bucătăreasa, cum a văzut că soarele se înnegreşte, niciuna, nici două, pune mâna pe cociorvă şi sparge toate oalele din vatră: „Cine să mai mănânce, zice, a venit sfârşitul lumii." A curs toată ciorba. Şi-n satul nostru, băieţi, umblau vorbe, că au să iasă lupi albi pe pământ care au să mănânce pe oameni, păseri de pradă, şi c-are să vie chiar Trişca.

— Care Trişca? întrebă Costia.

— Ce! Nu ştii? replică Iliuşa cu foc, ce fel de om eşti dacă nu ştii cine-i Trişca? Pesemne că acolo la voi în sat habar n-aveţi de nimica. Trişca are să se arate ca un om cum nu s-a mai pomenit pe lume ş-are să vie ş-are să fie aşa de grozav încât nimeni n-are să-l poată prinde şi n-are să-i poată face nimica, aşa are să fie de grozav. De pildă oamenii vor să-l prindă: îi ies înainte cu ciomege, îl împresură, dar el le ia vederile, aşa le ia vederile încât încep să se pălească unii pe alţii. Să zicem că-l vâră la închisoare; atuncea el cere un ulcior de apă şi, când îi aduc oamenii ulciorul, el se vâră în picior şi gata! Ia-l de unde nu-i! Îl ferecă în lanţuri, iar el bate numai din mâni şi lanţurile îi cad la picioare. Da; şi Trişca acela are să umble prin sate şi târguri şi va fi acel Trişca un viclean care are să înşele norodul creştinesc... Şi n-are să-i poată face nimeni nimic... Aşa de grozav are să fie şi de viclean!...

— Da, aşa-i, urmă Pavel cu vocea-i domoală, aşa cum spui. Şi oamenii de la noi pe dânsul îl aşteptau. Spuneau bătrânii că Trişca are să vie când s-a arăta prevestirea cerească.

Şi iaca începe prevestirea. Toată lumea se împrăştie pe uliţe, pe câmp, şi aşteaptă să vadă ce are să se întâmple. Şi voi ştiţi că la noi locu-i deschis, se vede departe. Se uită toţi, şi iaca, deodată se vede coborând la vale, dinspre sat, un om ciudat c-un cap cum nu s-a mai pomenit... încep toţi a răcni: „Vai, iaca Trişca, iaca vine Trişca!" Şi-o împung la fugă care încotro. Starostele nostru s-ascunde într-un şanţ; stărăstoaia se vâră pe brânci sub poartă, ţipând ca în gură de şarpe; câinele din ogradă aşa de tare s-a speriat de dânsa încât s-a rupt din lanţ, a trecut prin gard şi-a fugit în pădure. Iar Dorofeici, tatăl lui Cuzma, a sărit într-un ovăz, s-a tupilat acolo şi-a început să ţipe ca prepeliţa: „Poate că duşmanul şi ucigaşul, zice, are să cruţe o biată pasere ca mine". Toţi se băteau cap în cap!... Şi, când colo, omul acela care cobora la vale era Vavila butnarul; îşi cumpărase de la târg o oală mare şi venea cu oala în cap.

Toţi copiii începură a râde, apoi iar tăcură o vreme, cum se întâmplă adesea oamenilor care stau de vorbă afară, sub cerul liber. Am aruncat o privire în juru-mi: noaptea era solemnă şi măreaţă; după răcoarea jilavă a serii urmase căldura uscată a miezului nopţii care avea să mai stăruiască încă mult, ca un polog moale, asupra câmpiilor adormite. Mai aveam încă destul până la primul susur, la primul freamăt, la primul foşnet, la primele boabe de rouă ale dimineţii. Lună nu era; la acea epocă răsărea târziu. Nenumărate stele de aur, scânteind pe întrecute, păreau că lunecă domol în direcţia căii lactee şi, într-adevăr, contemplându-le, simţeam, oarecum nedesluşit, fuga etern

neîntreruptă a pământului... Un strigăt straniu, ascuțit şi dureros sună de două ori deasupra apei şi, după câteva clipe, se auzi mai departe.

Costia se înfioră...

— Ce să fie?

— E un bâtlan, răspunse liniştit Pavel.

— Bâtlan, repetă Costia... Dar ce-am auzit eu asară... ce e, Pavluşa? urmă el după o clipă de tăcere. Poate că tu ştii...

— Ce-ai auzit?

— Iaca ce-am auzit. Mă duceam de la Camenaia Greada la Şaşchino; o luasem întâi pe lângă aluniş, după aceea trecusem printr-un fânaț, unde este o râpă, ştii tu; acolo este o baltă plină de stuf. Trec pe lângă ştioalna aceea, măi băieți, şi deodată din ştioalnă parcă geme cineva, dar aşa de jalnic, aşa de jalnic: hu... hu... hu! Dac-ați şti voi cât mi-a fost de frică, măi băieți: era târziu şi glasul era aşa de jalnic. Îmi venea şi mie a plânge... Ce să fi fost? ha?

— În ştioalna aceea, în cealaltă vară, au înecat hoții pe Achim pădurarul, zise Pavluşa; poate că sufletul lui se tânguia aşa.

— Aha! Asta a fost, măi băieți, zise Costia crescându-şi ochii, şi aşa destul de mari. N-am ştiut că Achim a fost înecat în balta aceea; dacă ştiam, îmi era şi mai frică.

— Dar se zice că ar fi fiind şi nişte broscuțe care se tânguie tot aşa, urmă Pavel.

— Broaşte? Nu, nu se poate să fie broaşte... (Bâtlanul țipă iar deasupra râului.) Ian auzi! tresări Costia. Poate-i Leşi, duhul pădurii...

— Leşi nu țipă, e mut, replică Iliuşa. Numai bate din palme şi pârâie în crengi...

— Da' ce, tu ai văzut pe duhul pădurii? întrerupse Fedia batjocoritor.

— Nu, nu l-am văzut, şi să mă ferească Dumnezeu să-l văd; dar l-au văzut alții. Aşa, nu demult, un om din sat de la noi a avut o pățanie; un leşi l-a purtat prin pădure şi tot îl învârtea în jurul unei poeni... De-abia în zori de ziuă a putut nemeri acasă.

— Dar l-a văzut?

— L-a văzut. Zice că-i mare, mare şi posomorât la față şi tot se ferea după un copac, nu-l putea vedea bine, parcă se ascundea de lumina lunii, şi se uita cu nişte ochi mari, mari şi tot clipea... clipea...

— Ce spui! strigă Fedia înfiorându-se şi cufundându-şi capul între umeri. Brr!

— De ce-or fi pe lumea asta asemenea spurcăciuni? observă Pavel, zău aşa.

— Nu vorbi aşa, să nu te-audă! zise Ilia. Se făcu din nou tăcere.

— Uitați-vă, uitați-vă, băieți, strigă deodată Vania cu glasu-i subțirel; uite stelele lui Dumnezeu, parcă-s un roi de albine.

Îşi scoase obrăjorul odihnit de sub rogojină, şi, sprijinindu-se într-o mână, îşi înălță domol spre cer ochii lui mari şi calmi. Toți ceilalți copii au ridicat şi ei capetele spre stele şi au rămas aşa mult timp, privind.

— Ascultă, Vania, vorbi prietenos Fedia, ce face soră-ta Aniutca? E bine?

— Da, e bine, răspunse Vania, puțintel peltic.

— Întreab-o de ce nu mai vine pe la noi.

— Nu ştiu.

— Spune-i să vie.
— Am să-i spun.
— Spune-i că am să-i dăruiesc ceva.
— Da' mie nu-mi dai ceva?
— Îți dau şi ție.
Vania oftă.
— Nu, mie nu-mi trebuie. Dă-i tot ei. E-aşa de bună…
Şi Vania se culcă iar la pământ.
Pavel se ridică şi apucă ceaunul gol.
— Unde te duci? întrebă Fedia:
— La râu, să iau apă. Mi-i sete.
Cânii se sculară şi se luară după dânsul.
— Bagă de samă să nu cazi în apă, îi strigă Iliuşa din armă.
— De ce să cadă? spuse Fedia, are să bage de samă.
— Da, are să bage de samă; dar se pot întâmpla multe. Se pleacă ca să ieie apă şi vodianoiul18 atuncea îl poate apuca de mână şi-l trage La dânsul. Pe urmă are să se spuie: a căzut un băiat în apă… Şi când colo… ce căzut? Ia, i-auzi, acuma a intrat în stuf, adăugă el cu urechea ațintită.
Într-adevăr trestiile ferite în laturi şuşuiau, cum se spune la noi.
— E adevărat, întrebă Costia, că Aculina cea nebună şi-a pierdut mințile de când a căzut în apă?
— Da, de atunci… Şi în ce hal e acuma! Şi zice c-ar fi fost fată tare frumoasă. A pocit-o şi i-a luat mințile vodianoiul. Pesemne că nu s-aştepta s-o scoată oamenii aşa de repede. Aşa că el acolo, la dânsul, a pocit-o.
Întâlnisem şi eu adesea pe Aculina aceasta. În zdrențe, grozav de slabă, cu obrazul negru ca tăciunele, cu privirea tulbure şi cu dinții mereu rânjiți, stătea ceasuri întregi într-acelaşi loc, undeva în mijlocul drumului, strângându-şi la piept mâinile osoase şi cumpănindu-se când pe dreapta, când pe stânga ca o sălbăticiune în cuşcă. Nu pricepea nimic din ce i se spunea, numai din când în când hohotea convulsiv.
— Şi se zice, urmă Costia, că Aculina s-a aruncat în apă pentru c-a lăsat-o ibovnicul.
— Da, de-aceea.
— Da' de Vasia îți aduci aminte? adăugă cu tristețe Costia.
— Care Vasia? întrebă Fedia.
— Acela care s-a înecat chiar în apa asta, răspunse Costia. Ce băiat bun era, ce băiat bun! Şi cât de tare îl iubea maică-sa, Feclista. Şi Feclista parcă avea o presimțire că Vasia al ei are să moară înecat. Când ne duceam câteodată cu Vasia la scăldat, ea tremura totdeauna de frică. Celelalte femei din sat treceau pe lângă, noi cu albiile, legănându-se, nici nu le păsa. Numai Feclista punea albia jos şi striga: „Vino-ncoace, dragul mamei, vino-ncoace!" Cum s-a înecat, Dumnezeu ştie! Se juca la mal, şi maică-sa era aproape, întorcea fânul; deodată aude bolborosind în apă; cât ai clipi a rămas plutind pe apă numai cuşma lui Vasia. De-atuncea Feclista nu-i în toate mințile: vine şi se culcă chiar în locul unde s-a înecat Vasia; se culcă, măi băieți, şi îngână un cântec, ştiți voi cântecul pe care îl cânta totdeauna Vasia; acel cântec îl îngână ea şi plânge, şi plânge, şi se tânguie cu amar lui Dumnezeu…
— Iaca, se-ntoarce Pavluşa, zise Fedia.

Pavel se apropie de foc cu ceaunul plin în mână.

— Băieți, zise el după o tăcere scurtă, să ştiți că nu-i bine…

— Ce-i? întrebă Costia cu grabă.

— Am auzit glasul lui Vasia.

Cu toții s-au înfiorat.

— Ce spui? Ce spui? bâlbâi Costia.

— Zău, drept vă spun. Când să umplu ceaunul, aud deodată că mă cheamă cineva drept cu glasul lui Vasia, ca din fundul apei: „Pavluşa, vino încoace, Pavluşa". M-am dat; înapoi, dar apă tot am luat.

— Doamne Dumnezeule! Doamne Dumnezeule! şoptiră copii, făcându-şi cruce.

— Apoi atunci te-a chemat vodianoiul, Pavele, adăugă Fedia. Şi noi aici tocmai de el vorbeam, de Vasia.

— E semn rău… zise întârziindu-şi vorbele ILiuşa.

— Eh! Nu-i nimica, zise Pavel cu hotărâre, aşezându-se jos; cum mi-a fi scris!

Copiii tăcură. Era vădit că vorbele lui Pavel îi impresionaseră adânc. Începură să se aşeze în jurul focului ca şi cam ar fi vrut să doarmă.

— Ce-i? întrebă deodată Costia, ridicând capul.

Pavel îşi aţinti urechea.

— Fluieră pe sus nişte culici.

— Unde se duc?

— Ei, departe, unde se zice că nu-i iarnă.

— Sunt aşa țări, fără iarnă?

— Sunt.

— Departe?

— Departe, departe, peste mările cele calde.

Costia oftă şi închise ochii.

Trecuseră mai mult de trei ceasuri de când stăteam lângă copiii aceia. Răsări în sfârşit luna: nici n-am băgat-o de samă la început, aşa-i era de subțire secera. Noaptea urma să fie tot aşa de măreață… Însă multe stele care puțină vreme înainte fuseseră în înaltul cerului, acum se înclinau către marginea întunecoasă a orizontului. În jur era tăcere deplină, cum e de obicei numai spre dimineață. Totul se cufundase în somnul adânc şi neclintit dinaintea zorilor. Miresmele tari se potoliseră şi văzduhul începea a se umezi iar… Nopțile de vară nu-s lungi!… Sfatul fecioraşilor se stinsese odată cu focurile lor… Dormitau şi câinii, iar caii, după cât puteam să deosebesc la lumina slabă ce curgea din stele, se culcaseră şi ei cu boturile în pământ. M-a cuprins o amorțeală şi m-am cufundat în somn.

O adiere răcoroasă mi-a mângâiat fața. Am deschis ochii: se crăpa de ziuă. Zorile încă nu se aprinseseră, dar se albea răsăritul. În juru-mi se vedeau toate, deşi încă tulbure. Cenuşiul palid al cerului se lumina, se răcea, se albăstrea. Stelele clipeau slab şi se stingeau. Pământul era jilav, frunzele se umezeau, ici-colo începeau să se audă sunete vii, glasuri; vântul uşor al dimineții începu a rătăci şi a juca la fața câmpiei. Ființa mea răspunse chemării lui cu o înfiorare uşoară şi veselă. Îndată m-am ridicat în picioare şi m-am apropiat de copii. Toți dormeau duşi în jurul focurilor acoperite de spuză: numai Pavel se ridică puțin şi mă privi țintă.

I-am făcut semn din cap şi am pornit la ale mele, în lungul râului plin de aburi. De-abia mă depărtasem două verste şi, pretutindeni, în largul luncilor umede, înaintea mea pe dealurile verzi, pe păduri, şi, în urmă, pe drumul lung şi prăfuit, pe tufărişurile scânteietoare şi învăpăiate, în lungul râului care albăstrea sfios prin pâcla rărită, pretutindeni se revărsau valurile mai întâi, purpurii, apoi rumene, apoi aurii ale unei lumini tinere şi calde... Toate începeau să se mişte, să se deştepte, să cânte, să zvonească şi să vorbească. Pretutindeni picături mari de rouă ardeau cu răsfrângeri diamantine. Curate şi limpezi, ca şi cum ar fi fost şi ele scăldate de răcoarea dimineții; mă împresurară sunete de clopote şi deodată trecu pe dinainte-mi în goană, mânat de băieții mei, tabunul de cai...

Trebuie să adaug, cu părere de rău, că Pavel s-a prăpădii chiar în acel an. Nu s-a înecat; a murit căzând de pe cal. Păcat! Vrednic băiat!

CASIAN.

Mă întorceam de la vânat într-o teleagă care mă zdruncina şi eram copleşit de arşița înăbuşitoare a unei zile înnourate de vară. (Se ştie că în asemenea zile, căldura e uneori mai nesuferită decât pe vreme senină, mai ales când nu-i vânt.) Dormitam între zdruncinături lăsându-mă, cu o sumbră resemnare, pradă pulberii mărunte şi albe, necontenit stârnită pe drumul bătut de roțile uscate cu cercurile sunând, când dintr-odată atenția mi-a fost deşteptată de neliniştea şi frământarea neobişnuită a vizitiului care, până în clipa aceea, dormise şi mai adânc decât mine. Smuncea hățurile, se sucea pe capră şi striga la cai, privind necontenit într-o parte. M-am uitat împrejur. Treceam pe lângă o câmpie largă, arată, spre care ondulau în povârnişuri line dâmburi acoperite şi ele de arături. Privirea îmbrățişa vreo cinci verste de întindere pustie. Numai câteva tufe de mesteceni mărunți, în depărtare, rupeau linia aproape dreaptă a orizontului cu crestele lor zimțuite. Cărări înguste se întindeau pe câmp, dispăreau în vâlcele, şerpuiau în jurul colinelor şi pe una dintre ele care, la cinci sute de paşi înaintea noastră, ne tăia drumul, am băgat de samă un fel de alai. Chiar într-acolo se uita vizitiul meu.

Era o înmormântare. În frunte, într-o căruță cu un cal umblând în pas, sta preotul şi lângă el dascălul, care mâna. După căruță, patru țărani cu capetele goale duceau sicriul acoperit cu o pânză albă; două femei mergeau după sicriu. Glasul subțire şi jalnic al uneia dintre ele ajunse dintr-odată |a urechea mea. Am ascultat: bocea. Cântarea aceasta prelungă şi monotonă, dureros de deznădăjduită, se împrăştia în pustiul câmpiei. Vizitiul meu biciui caii: voia să treacă înaintea alaiului. Semn rău – când întâlneşti în cale un mort. Într-adevăr, izbuti să treacă de răspântie, înainte ca alaiul să ajungă la drum. Dar nu ne-am depărtat nici o sută de paşi şi căruța noastră se zgudui dintr-odată năprasnic; se aplecă într-o parte, gata să se răstoarne. Vizitiul opri caii, dădu cu lehamite din mâni, şi scuipă.

— Ce este? am întrebat eu.

Omul coborî fără să spună nimic şi fără să se grăbească.

— Ei, ce s-a întâmplat?

— S-a rupt osia... s-a aprins... răspunse el posomorât şi îndreptă şleaul unuia dintre prăştieri cu atâta violență încât calul era aproape să se prăvale pe-o coastă; totuşi se înțepeni în picioare, sforăi, se scutură, şi începu foarte liniştit să-şi scarpine cu dinții glezna unui picior de dinainte.

Am coborât şi am rămas câtva timp în drum apăsat de o simțire neplăcută de nedumerire. Roata din dreapta intrase aproape în întregime sub teleagă şi părea că-şi îndreaptă capătul osiei în aer c-un fel de disperare mută.

— Ce facem acuma? am întrebat eu în sfârşit.

— Iaca, cine-i vinovat! zise vizitiul meu, arătând cu biciul spre alaiul care ajunsese la drum şi se apropia de noi. Totdeauna am băgat de samă, urmă el; că-i semn adevărat... dacă te-ntâlneşti cu mortul... Asta-i.

Şi începu iar să chinuiască pe prăştier care, văzându-l supărat şi rău, se hotărî să stea neclintit – numai din când în când dădea modest din coadă. M-am învârtit o vreme în jurul căruței şi iar m-am oprit lângă roată.

În vremea asta mortul ne ajunse din urmă. Ocolind prin pajiştea din marginea drumului, procesiunea funebră trecu domol pe lângă teleaga noastră. Eu şi vizitiul ne-am scos pălăriile, am salutat pe preot şi am schimbat o privire cu oamenii care purtau sicriul. Aceştia înaintau cu greutate umflându-şi piepturile puternice. Una dintre cele două femei care urmau sicriul era bătrână tare şi foarte palidă; trăsăturile-i încremenite, pustiite de durere, aveau o expresie de demnitate aspră, solemnă. Păşea tăcută, ducând din când în când mâna uscată la buzele-i supte. Cealaltă, femeie tânără cam de douăzeci şi cinci de ani, avea ochii roşii şi umezi şi obrazul umflat de plâns. Când ajunse în dreptul nostru îşi încetă bocetul şi-şi ascunse fața cu mânica... Dar îndată ce mortul trecu dincolo de noi şi intră iar pe drum, se înălță din nou bocetul ei sfâşietor. După ce urmări cu ochii în tăcere sicriul ce se legăna domol, vizitiul se întoarse către mine.

— Îl îngroapă pe Martin dulgherul, îmi zise el, cel de la Riabaia.

— De unde ştii?

— Am cunoscut după femei. Baba e maică-sa şi cea tânără – nevasta.

— A fost bolnav?

— Da... friguri... Alaltăieri intendentul a trimis după doftor dar nu l-au găsit acasă... Era bun dulgher; cam bea, dar era bun dulgher. Ai văzut cum îl jelea nevastă-sa... Ei, da, se ştie: lacrimile femeilor nu-s cumpărate cu bani. Lacrimile femeilor – apă... Asta-i.

Se aplecă, se strecură pe sub hățurile prăştierului şi apucă cu amândouă mâinile cercul hulubelor.

— Ei, ce facem? am zis eu.

Vizitiul meu îşi sprijini întâi genunchiul în spata calului de la hulube, scutură de câteva ori cercul, aşeză mai bine sadelca, după aceea trecu iar pe sub hățurile prăştierului şi, dându-i în trecere o palmă peste bot, se apropie de roată. Se apropie şi, fără a o slăbi din ochi, scoase alene de sub poalele caftanului tabachera de scoarță, trase alene de cureluşa căpăcelului, vârî alene două degete groase, care de-abia puteau intra în cutie, frământă îndelung tabacul, umflând dinainte nara şi trase priza în mai multe răstimpuri, întovărăşind-o de fiecare dată de-un gemăt prelungit. Apoi, clipind din ochii plini de lacrimi ca şi cum l-ar fi durut, se cufundă într-o cugetare adâncă.

— Ei, cum e? am zis eu în sfârşit.

Vizitiul meu îşi puse cu grijă în buzunar tabachera, îşi aduse pe sprâncene pălăria fără ajutorul mâinilor, ci numai cu o mişcare a capului, şi se urcă gânditor pe capră.

— Unde te duci? l-am întrebat eu, mirat.

— Suiți, vă rog, răspunse el cu liniște, apucând hățurile.

— Dar cum o să mergem?

— O să mergem.

— Dar osia…

— Suiți, vă rog.

— Dar e ruptă osia.

— De ruptă, e ruptă; dar până la cătun ajungem… la pas, bineînțeles. Chiar colo, după pădure, la dreapta, e cătunul lui Iuda, aşa-i zice.

— Şi crezi că putem ajunge până acolo?

Vizitiul meu nu-mi făcu cinstea unui răspuns.

— Eu mai bine mă duc pe jos, i-am zis eu.

— Cum poftiți…

Pocni din bici. Caii porniră…

Într-adevăr am ajuns la cătun cu toate că roata din dreapta de dinainte de-abia se ținea şi se învârtea într-un chip foarte ciudat. La un scoborâş cât pe ce să se desfacă; dar vizitiul meu începu să răcnească la ea cu glas mânios şi am ajuns în vale cu bine.

Cătunul lui Iuda era alcătuit din şase căsuțe mici şi joase, care se şi lăsau pe-o coastă deşi se vedea că nu erau demult clădite. Numai câteva ogrăzi erau îngrădite. În tot cuprinsul nu era țipenie de om; nici găini în drum, nici chiar câni. Numai unul negru cu coada tăiată sări cu grabă, la apropierea noastră, dintr-o treucă uscată unde se vârâse pesemne după apă şi îndată, fără să latre, se zvârli ca un nebun pe sub o poartă. M-am îndreptat către cea dintâi izbă, am deschis uşa tindei, am chemat pe stăpâni: nu mi-a răspuns nimeni. Am chemat a doua oară: un mieunat de mâță flămândă se auzi după cealaltă uşă. Am împins uşa cu piciorul: o pisică slabă mi-a țâşnit pe dinainte sticlindu-şi în umbră ochii verzi. Am vârât capul în odaie şi m-am uitat: întuneric, miros de fum şi pustiu. Am trecut în ogradă: nimeni. Într-un ocol, mugea un vițel; o gâscă cenuşie, beteagă, se depărtă puțin şchiopătând. Am pătruns în a doua izbă, şi-n a doua izbă tot pustiu. Am trecut în ogradă…

Drept în mijlocul ogrăzii, înecate de lumină, sta culcat în soare, cu fața în jos şi cu sumanul peste cap, un băiețel, după cât mi s-a părut mie. La câțiva paşi de dânsul, lângă o teleguță ca vai de lume, sub un şopron de stuf, un cal slab cu hamuri numai noduri. Soarele pătrunzând prin spărturile înguste ale acoperişului presăra pete mici de lumină în păru-i roib. Tot acolo, în cuibarul lor înalt, se auzeau sfătuind graurii care, cu o liniştită curiozitate, observau ce se petrece sub căsuța lor aeriană. M-am apropiat de cel ce dormea silindu-mă să-l trezesc…

El a ridicat capul şi, văzându-mă, s-a ridicat numaidecât în picioare…

— Ce, ce-ți trebuie? Ce este? mormăi el somnoros.

Nu i-am răspuns numaidecât, atât am fost de uimit văzându-l. Închipuiți-vă un fel de pitic de cincizeci de ani cu o față mică, negricioasă şi încrețită, un nas ascuțit, ochi castanii cufundați sub frunte şi păr negru creț şi des care încununa larg, ca pălăria unei ciuperci, acel cap cât pumnul. Trupul lui era extrem de slab şi uscat şi nici o vorbă n-ar putea spune cât de extraordinară şi stranie îi era privirea.

— Ce-ți trebuie? mă întrebă el din nou.

L-am lămurit despre ce era vorba; el mă asculta urmând să mă ațintească cu ochi care clipeau domol.

— N-ar fi chip să găsim o osie nouă? i-am zis eu în sfârşit. Aş plăti bine.

— Şi cine sunteți dumneavoastră? Vânători, nu-i aşa? întrebă el, măsurându-mă din cap până în picioare.

— Vânători.

— Împuşcați păsărelele cerului, nu-i aşa?... şi dobitoacele din pădure?... Şi nu vi-i păcat să omorâți păserile Domnului-Dumnezeu şi să vărsați sânge nevinovat?

Ciudatul bătrânel vorbea lungind tare cuvintele. M-a surprins de asemeni tonul vocii lui. Nu numai că nu avea nimic bătrânesc dar era uimitor de dulce şi tânăr, de o gingăşie aproape femeiască.

— N-am osie, adăugă el după o clipă de tăcere; asta nu s-ar potrivi (arătă teleguța lui), dumneavoastră aveți fără îndoială o căruță mare.

— Şi în sat nu s-ar putea găsi?

— Care sat!... Aici nimeni n-are nimic... Şi nici nimeni nu-i acasă: toți îs la lucru. Duceți-vă, sfârşi el dintr-odată şi se culcă iar la pământ.

Nu mă aşteptam deloc la o asemenea încheiere.

— Ascultă, moşule, i-am zis eu atingându-i umărul; fii bun şi ajută-mă.

— Duceți-vă cu Dumnezeu! Sunt trudit: am fost la târg, îngână el şi-şi trase sumanul peste cap.

— Fă-mi binele ăsta, am urmat eu; îți... îți plătesc.

— N-am nevoie de banii tăi.

— Te rog, moşule.

El se ridică în capul oaselor încrucişându-şi picioarele subțiri.

— Aş putea poate să te duc unde taie negustorii copacii. Au cumpărat pădurea, Dumnezeu să-i judece! Taie pădurea asta, şi-au clădit şi contoră, Dumnezeu să-i judece. Ai putea să arvoneşti acolo o osie, ori să cumperi una gata.

— Minunat! am strigat eu cu bucurie. Minunat!... haidem.

— O osie de stejar, una bună, urmă el fără să se clintească din loc.

— Şi-i departe până la tăietura aceea?

— Trei verste.

— Foarte bine! Putem merge cu căruța ta.

— Ba nu...

— Ei, hai să mergem moşule, haidem! am zis eu. Vizitiul ne aşteaptă în drum.

Bătrânul se ridică de jos în silă şi ieşi după mine în uliță.

Omul meu îşi ieşise din sărite: voise să-şi adape caii dar găsise în fântână prea puțină apă şi aceea rea la gust şi gustul apei e, după cum spun vizitiii, cel dintâi lucru... Totuşi când l-a văzut pe bătrân, vizitiul se îmblânzi şi dădu din cap strigând:

— Ehei, Casianuşca! Noroc!

— Bună ziua, Erofei, om drept! răspunse Casian cu gravitate.

Îndată am comunicat vizitiului propunerea bătrânului. Erofei a binevoit s-o aprobe şi a vârât căruța noastră în ogradă. Pe când el îşi deshăma caii cu grabă chibzuită, bătrânul sta rezemat de poartă şi ne privea când pe unul, când

pe altul, cu înfățișare mâhnită. Părea neliniştit: era vădit că vizita noastră neprevăzută nu-i făcuse mare plăcere.

— Şi pe tine te-au strămutat aici? îl întrebă dintr-odată Erofei, pe când scotea cercul de la hulube.

— Şi pe mine.

— Eh! mormăi vizitiul meu printre dinți. Ştii, Martin dulgherul... nu-i aşa că-l cunoşti pe Martin de la Riabaia?

— Îl cunosc.

— Ei, află că a murit. Chiar acuma ne-am întâlnit cu sicriul lui.

Casian tresări.

— A murit? întrebă el şi-şi plecă fruntea.

— Da, a murit. Cum de nu l-ai tămăduit tu, ha? După cât am auzit, cică eşti doftor.

Era vădit că vizitiul îl lua în râs pe bătrân.

— Şi teleaga asta a ta e? adăugă el arătând spre ea cu umărul.

— A mea.

— Ei, apoi halal teleagă! zise el şi, apucând-o de hulube, aproape o răsturnă cu roatele în sus... Ce mai teleagă!... Cu ce căruță aveți să vă duceți la pădure?... Intre hulubele acestea calul nostru nu încape: caii noştri îs mari, iar asta, asta ce-i?

— Nu ştiu, răspunse Casian, cu ce-o să vă duceți. Doar dacă-ți lua biată ființa asta, adăugă el oftând.

— Asta? replică Erofei şi, apropiindu-se de mârțoaga lui Casian, o împinse disprețuitor c-un deget. Ia uită-te, adăugă el cu mustrare, a adormit, haramul!

L-am rugat pe Erofei să înhame căluțul cât mai repede. Doream să mă duc eu însumi cu Casian la tăietură: în asemenea locuri se găsesc adesea cucoşi de pădure. După ce teleguța a fost gata şi după ce, de bine, de rău, m-am aşezat cu câinele în fundul coşului de scoarță scorojită şi după ce Casian, cu aceeaşi expresie de mâhnire pe față, s-a ghemuit şi el pe draghina de dinainte, Erofei s-a apropiat de mine şi mi-a şoptit tainic:

— Faceți bine, batiuşca, că va duceți cu dânsul. E un fel de om ciudat, un nevinovat... E poreclit Purece. Nu ştiu cum v-ați putut înțelege cu dânsul.

Voiam să-i răspund lui Erofei că până atunci Casian mi se păruse a fi om cu mintea întreagă, dar vizitiul meu urmă îndată cu aceeaşi taină:

— Băgați numai bine de samă în ce loc vă duce. Şi alegeți dumneavoastră singur osia. Binevoiți a alege o osie zdravănă... Ei, Purece, urmă el cu glas tare, găsesc la tine o bucată de pâne?

— Caută; poate că se găseşte, răspunse Casian. Smuci de hățuri şi porniram.

Căluțul, spre marea mea mirare, nu mergea rău. Tot drumul Casian a păstrat o tăcere încăpățânată şi, la întrebările mele, răspundea scurt şi fără voie-bună. Am ajuns curând în tăietură şi acolo ne-am îndreptat către cancelarie, o izbă înaltă, oare se ridica singuratică la marginea unei râpe mici, prefăcută în iaz cu ajutorul unui stăvilar construit în grabă. Am găsit în cancelarie doi slujbaşi tineri de-ai antreprenorului, cu dinți albi ca zăpada, priviri dulcege, vorbire insinuantă, surâs mieros şi şmecher. Am cumpărat de la

dânşii o osie şi m-am îndreptat spre tăietură. Credeam că bătrânul va rămâne la căruță ca să m-aştepte. Dar de-odată îl văzui că se apropie de mine.

— Vasăzică te duci să împuşti păseri? Aşa-i? îmi zise el.

— Da, dacă găsesc.

— Merg şi eu cu tine... Se poate?

— Se poate, de ce nu.

Am pornit. Tăietura să fi avut întindere de cel mult o verstă. Mărturisesc că mai mult mă uitam la Casian decât la câinele meu. Nu degeaba fusese poreclit Purece. Căpățâna-i mică şi neagra neacoperită (de altfel părul îi putea ține loc de orice fel de cuşmă) apărea şi dispărea printre tufişuri. Mergea neobişnuit de sprinten şi părea că saltă necontenit. În fiecare clipă se apleca, rupea buruieni pe care le vâra în sân, mormăia ceva pentru sine şi arunca necontenit, când spre mine, când spre câine, priviri cercetătoare şi ciudate. În tufele joase, în lăstăriş şi în tăieturi se găsesc adesea nişte păsărele cenuşii care trec necontenit de la un copac la altul, fluierând şi scufundându-şi brusc zborul. Casian le imita şi se îngâna cu ele. Un pui de prepeliță se ridică de lângă piciorul lui țârâind; el îi întoarse numaidecât strigătul; o ciocârlie se lăsă din înalt pâlpâind din aripi şi împrăştiindu-şi cântecul sonor: Casian îi prinse trilurile. Cu mine nu schimba nici o vorbă...

Vremea era frumoasă, mult mai frumoasă decât înainte, însă căldura nu scădea. În văzduhul senin abia se vedeau plutind foarte sus nouri subțiri alburii ca un omăt târziu de primăvară. Se lățeau şi se strângeau ca nişte vântrele. Marginile lor rotunzite şi pufoase se transformau încet, dar clipă cu clipă: se topeau fără să dea umbră. Am rătăcit multă vreme cu Casian prin tăietură. Lăstari tineri, care n-atingeau încă înălțimea de un cot, împresurau cu nuieluşele lor subțiri şi lucii buturugi joase şi înnegrite; modâlci rotunde şi spongioase cu chenar cenuşiu, din care se scoate iasca, creşteau pe aceste trunchiuri. Fragii îşi întindeau printre ele cârceii trandafirii; felurite neamuri de ciuperci se îngrămădeau în rânduri strânse. Picioarele se încâlceau şi se agățau necontenit în ierburile lungi, saturate de soare. Pretutindeni ochiul era orbit de scânteierea violentă cu răsfrângeri metalice a frunzişului tânăr şi roşcat al arbuştilor, împrejurimea se împestrița de strugurii albaştri de măzăriche, de cupele aurii de glaucome şi de florile jumătate violete şi jumătate galbene a toporaşilor sălbatici. Ici şi colo, în lungul cărărilor părăsite unde urma veche a roților era însemnată cu fâşii de ierbuşcă roşcată, se ridicau grămezi de lemne înnegrite de vânt şi ploaie, rânduite în stânjeni. O umbră uşoară se alungea îndărătul lor; altă umbră nu era nicăieri. O boare lină se deştepta, apoi se alina îndată. Dintr-odată îmi bătea drept în față ca şi cum s-ar fi jucat şi atunci totul zvonea vesel în jur, se înălța şi se însufleța; vârfurile mlădioase ale ferigilor se cumpăneau cu gingăşie. Se umplea sufletul de plăcere. Dar iată că boarea se stinge iar şi toate se liniştesc. Numai greierii țârâie în cor cu disperare şi vuietul acesta necontenit, aspru şi uscat te copleşeşte. E în armonie cu căldura chinuitoare a amiezii, pare născut dintr-însa, pare că ea îl trage din pământul dogorit.

Am ajuns, în sfârşit, într-o altă tăietură fără a fi stârnit nici un stol de cucoşi. Acolo zăceau trist la pământ plopi de curând tăiați, strivind sub ei iarba şi tufărişurile. La unii frunzele încă verzi, dar moarte, atârnau veştede de crengile neclintite; la alții frunzele erau uscate şi răsucite. Aşchiile proaspete

de-un alb auriu grămădite împrejurul trunchiurilor tăiate, umede încă de sevă, exalau o anume mireasmă amară, deosebit de plăcută. Mai departe, în pădure, răsunau îndesat lovituri de topor şi din vreme în vreme, liniştit şi măreț, ca şi cum ar fi salutat cu brațele întinse, se prăbuşea un arbore pletos.

Multă vreme n-am dat peste nici un vânat. În sfârşit, dintr-un tufăriş de stejărei amestecat cu tufe de pelin, se înălță un cristei. Am tras; se răsuci în aer şi căzu. Auzind lovitura de armă, Casian îşi acoperi repede ochii cu mâinile şi nu făcu nici o mişcare cât timp mi-am încărcat puşca şi-am ridicat cristeiul. Cum am pornit mai departe, el s-a apropiat de locul unde căzuse pasărea, se aplecă asupra ierbii pe care se împrăştiaseră câteva picături de sânge, clătină din cap şi mă privi cu spaimă... L-am auzit pe urmă murmurând: „Păcat!... Ah! Mare păcat!"

Căldura ne-a silit în sfârşit să intrăm în pădure. M-am lăsat sub un desiş mare de aluni deasupra căruia un paltin tânăr şi zvelt îşi întindea grațios crengile subțiri. Casian se aşează pe capătul cel gros al unui mesteacăn tăiat. Îl observam. Frunzele se legănau uşor în înălțime şi umbrele lor de uN. Verziu fluid lunecau încolo şi încoace pe trupul lui slab înfăşurat în suman şi pe obrazu-i mititel. Sta cu fruntea plecată. Plictisit de muțenia lui, m-am întins pe spate şi-am început a admira jocul liniştit al rețelei de frunzişuri pe cerul depărtat şi luminos. Straşnic de plăcută îndeletnicire să stai culcat pe spate în pădure şi să te uiți în sus. Se pare că contempli o mare fără fund care se întinde larg sub tine, că arborii nu se înalță din pământ, ci ca nişte rădăcini de plante uriaşe, se scufundă perpendicular în acele valuri limpezi ca sticla. Frunzele arborilor când sclipesc ca smaragdele, când se cufundă într-o masă de-un verde auriu, aproape negru. Undeva, departe, în vârful unei rămurele subțiri, o frunză singuratică stă neclintită pe-o bucată de azur a cerului transparent, şi alături, se leagănă alta; mişcarea ei aminteşte jocul aripioarei unui peşte; pare o mişcare proprie, nu stârnită de vânt. Ca nişte ostroave încântate din fundul mărilor, nouri albi rotunzi plutesc şi trec domol, şi iată că dintr-odată marea aceasta întreagă, aerul străveziu, crengile şi frunzişurile înecate de soare, toate curg, tresar într-un fulger fugar, şi atunci se ridică un murmur viu şi tremurător asemenea cu bătaia măruntă şi necontenită a talazurilor la țărm. Nu faci nici o mişcare – priveşti: şi nu se poate exprima prin cuvinte simțirea de bucurie, de linişte şi dulceață care-ți umple sufletul. Priveşti: azurul adânc şi pur îți aduce pe buze un surâs nevinovat ca şi el; ca nourii pe cer şi odată cu dânşii alunecă prin mintea ta şiraguri lungi de amintiri fericite; ți se pare că privirea pătrunde departe, tot mai departe, te ia cu dânsa în abisul calm şi luminos şi că nu mai poți să te smulgi din acea înălțime, din acea adâncime...

— Boierule, ei boierule! vorbi deodată Casian cu voce răsunătoare.

M-am ridicat cu surprindere; până atunci abia răspunsese întrebărilor mele şi iată că dintr-odată vorbea el singur.

— Ce vrei? am întrebat eu.

— Spune-mi, de ce-ai omorât paserea aceea? începu el, privindu-mă drept în față.

— Cum de ce? Cristeiul e vânat: se mănâncă.

— Ba nu de asta l-ai omorât, stăpâne; parc-ai să-l mănânci? L-ai omorât de plăcerea ta.

— Dace, tu nu mănânci gâşte şi găini, de pildă?

— Acelea-s păseri pe care Dumnezeu le-a hărăzit omului; dar cristeiul e pasere slobodă, din pădure. Şi nu-i numai el. Sunt şi alte fiinţe, din pădure şi din câmp, din pâraiet şi din mlaştini şi din imaşuri şi din văzduh şi din pământ – e păcat să le omori, şi trebuie să le laşi să trăiască cât li-i dat… Omului i s-a rânduit altă hrană, hrana lui e alta şi băutura alta: pânea – dar de la Dumnezeu, şi apa din cer, şi vietăţile îmblânzite ramase de la părinţii de demult.

M-am uitat la Casian cu mirare. Cuvintele lui curgeau fără silinţă; fără să le caute; vorbea c-o însufleţire liniştită şi c-o gravitate blândă, închizând din când în când ochii.

— Vasăzică, şi peştele, după cât spui tu, e păcat să-l omori? l-am întrebat eu.

— Peştele are sânge rece, replica el cu convingere; peştele e făptură mută. Nu se teme, nu se bucură. Peştele e-o făptură care n-are darul vorbirii. Peştele n-are simţire, n-are sânge viu… Sângele, urmă el după un răstimp, sângele e lucru sfânt! Sângele nu vede soarele Domnului-Dumnezeu, sângele se ascunde de lumină… e mare păcat să scoţi sângele la lumină, mare păcat şi mare spaimă… Da, mare!

Oftă şi-şi înclină capul. Mărturisesc că mă uitam din ce în ce mai uimit la bătrânul acela ciudat. Vorbirea lui nu era ţărănească. Oamenii simpli nu vorbesc aşa, nici povestitorii iscusiţi. Felul acesta de vorbire, meditat, solemn şi straniu… N-auzisem niciodată ceva asemănător.

— Spune-mi, te rog, Casian, am început eu fără a părăsi din ochi faţa lui care se colorase uşor, ce meşteşug ai?

El nu răspunse îndată întrebării mele. Privirea lui rătăci o clipă, neliniştită.

— Trăiesc după porunca Domnului, zise el în sfârşit. Însă meşteşug, nu, n-am nici un meşteşug. De mic am avut pricepere puţină. Lucrez cât mă ajută puterile, dar nu-s bun lucrător… ce să fac? Sănătate nu-i, mâinile proaste… Primăvara prind privighetori.

— Prinzi privighetori?… Dar n-ai spus tu că nu trebuie să te atingi de nici o făptură din păduri, din câmp şi de aiurea?

— Aşa-i: nu trebuie să le omori. Şi aşa moartea îşi ia singură ce i se cuvine. Uite, de pildă Martin dulgherul. Martin dulgherul a trăit, dar n-a trăit mult şi a murit; nevasta lui acuma se prăpădeşte de jalea bărbatului, ş-a pruncilor… Pe moarte n-o înşală nici omul, nici altă vieţuitoare. Moartea nu fuge, dar tot te-ajunge; nu trebuie să-i mai vii în ajutor… Iar eu nu omor privighetorile, ferească Dumnezeu! Nu le prind ca să le chinuiesc, nici ca să le iau viaţa, ci pentru desfătarea omului, pentru mângâierea şi bucuria lui.

— Ca să le prinzi, te duci la Curse?

— Şi la Curse, şi mai departe, cum se nimereşte. Petrec noaptea în mlaştini şi în tufişuri, petrec noaptea singur, pe câmp, în zăvoaie. Acolo culicii şuieră, iepurii mehăiesc, raţele măcăiesc… În toate serile bag de samă, în toate dimineţile stau şi-ascult, şi-n zori de ziuă arunc plasa peste tufe. Unele privighetori au o cântare aşa de jalnică şi de dulce… de ţi-i milă.

— Şi le vinzi?

— Le dau oamenilor buni.

— Şi alta ce mai faci?
— Cum ce mai fac?
— Cu ce te mai îndeletniceşti?
Bătrânul rămase tăcut.
— Nu mă îndeletnicesc cu nimica... Sunt slab lucrător. Dar ştiu carte.
— Ştii să citeşti?
— Ştiu, din mila Domnului şi-a oamenilor buni.
— Spune-mi, ai familie?
— Nu, îs singur.
— Cum aşa?... Toți ai tăi au murit?
— Nu, dar uite aşa: n-am avut noroc în viață. Dar totul e sub mâna lui Dumnezeu, toți umblăm sub privigherea lui Dumnezeu. Şi omul cată să fie drept, asta-i! Adică trebuie să fie plăcut lui Dumnezeu.
— Şi n-ai nici o rudă?
— Ba da... adică... aşa...
Bătrânul păru tulburat.
— Spune-mi, te rog, i-am zis eu iar, am auzit pe vizitiul meu că te întreba de ce n-ai lecuit pe Martin. E adevărat că te pricepi să lecuieşti?
— Vizitiul tău e om drept, răspunse Casian gânditor, dar nu-i fără păcat. Spun oamenii c-aş fi doftor... De unde doftor!... Şi cine poate lecui?... Numai cel cu har de la Dumnezeu... Totu-i de la Dumnezeu. Dar sunt... sunt ierburi, sunt flori, care ajută; asta, da. Iată de pildă, pojarniță, buruiană bună pentru oameni; iată şi mierea ursului; putem cuteza să vorbim de ele: sunt buruieni curate – ale lui Dumnezeu. Altele nu-s aşa: ajută, da-i păcat să te foloseşti şi să vorbeşti de ele. Doar cu rugăciuni... Sunt şi vorbe anume... Şi cine are credința
— Scapă, adăugă el cu voce scăzută.
— Şi lui Martin nu i-ai dat nimic? l-am întrebat.
— Am aflat prea târziu, răspunse bătrânul. Dar la urma urmei fiecare după cum i-i scris de la naştere. Lui Martin dulgherul nu i-a fost dat să trăiască, nu i-a fost dat să trăiască pe pământ; da, aşa-i. Da, pe omul căruia nu i-i dat să trăiască pe pământ, soarele nu-l încălzeşte ca pe altul şi pânea care-o mănâncă nu-i foloseşte: parcă l-ar chema ceva aiurea... Adevărat; Dumnezeu să-i odihnească sufletul.
— Şi demult v-au strămutat la noi? l-am întrebat eu după un răstimp de tăcere.
Casian tresări.
— Nu, nu de multă vreme; de patru ani. Pe vremea stăpânului celui bătrân trăiam toți la locurile noastre, şi iaca, tutela ne-a strămutat. Stăpânul cel bătrân avea suflet blând şi smerit... Dumnezeu să-l primească întru împărăția sa! Dar tutela de bună samă a hotărât după dreptate; aşa a trebuit să fie.
— Şi unde trăiați înainte?
— Noi suntem de la Crasivaia Meci.
— Departe de aici?
— O sută de verste.
— Nu-i aşa că era mai bine acolo?
— Mai bine... da, mai bine. Acolo-i lărgime, apă multă, acolo-i cuibul nostru; aici e strâmtoare, uscăciune... Aici suntem ca nişte orfani. Acolo la noi,

la Crasivaia Meci te sui pe-un deal, te sui şi, Dumnezeule Doamne, ce vezi? Vezi râul, păşunile, pădurea; după aceea biserica şi iar păşuni. Vezi până departe, departe. Te uiți, te uiți, şi vezi aşa, departe… ah, adevărat! Aici nu-i vorbă, pământu-i mai bun: brazdă grasă, spun țăranii; dar parcă multă pâne-mi trebuie mie?

— Moşule, spune drept, aşa-i că ți-i dor de locurile acelea?

— Da, mi-i dor. De altminteri mă împac ori şi unde. Sunt fără familie, n-am stare pe loc. Şi ce, parcă poți sta mult, acasă? Când porneşti, când porneşti, – reluă el ridicând glasul, – parcă te simțeşti mai uşor. Te bate soarele, eşti mai sub ochiul lui Dumnezeu şi cânți mai cu dragă inimă. Te uiți şi cercetezi: cutare iarbă a început a creşte: o cauți şi-o smulgi. Colo de pildă, curge un izvor limpede: apă sfântă – bei, şi ții minte locul. Păserile cerului cântă… Şi apoi după Curse încep stepele,

— Cât vezi cu ochii. Acela-i loc de uimire şi bucurie a omului şi belşug a toate şi mila lui Dumnezeu! Spun oamenii că acele stepe se întind până la marea caldă, unde trăieşte paserea Gamaiun cu dulce glas, unde frunzele copacilor nu cad nici toamna, nici iarna, unde cresc mere de aur pe crengi de argint, unde fiecare trăieşte în belşug şi cu dreptate… Acolo aş vrea să mă duc… Altfel pe unde n-am fost eu!… Am fost şi la Romion, şi la slăvită cetate a Simbirscului, şi chiar la Moscova cea cu clopotnițe de aur; am fost şi pe Oca – maică bună, şi pe Tana cea albastră şi pe Volga – maica noastră, şi-am văzut multă lume, creştini buni, şi-am fost în târguri cinstite… Şi m-aş mai duce acolo… heI. Tare m-aş mai duce… Şi nu numai eu păcătosul… sunt şi alți mulți creştini care îşi rup opincile pe jos, rătăcesc prin lume şi caută adevărul; da! Iar acasă ce-aş putea face? Omul nu trăieşte în duhul dreptății, asta-i!

Aceste ultime cuvinte, Casian le-a rostit cu repeziciune, aproape neînțeles. A mai spus şi alte vorbe pe care nici nu le-am putut auzi, iar obrazul lui luase o înfățişare atât de ciudată încât mi-am amintit de spusa lui Erofei că aveam de-a face cu un „nevinovat”. Îşi plecă fruntea, tuşi şi păru că se reculege.

— Ce soare bun! şopti el. Ce binecuvântare, Doamne! Cât e de bine în pădure!

Săltă din umeri, tăcu, se uită în juru-i părând a se gândi în altă parte şi începu să cânte încetinel. N-am putuT. Prinde toate vorbele pe care le îngâna. Am înțeles numai atât:

Casian mi-i numele, Iar porecla Purece… „Aha, compune”, mi-am zis eu…

Deodată tresări şi tăcu, ațintindu-şi privirea înspre adâncul pădurii. M-am întors şi-am văzut o copiliță de țăran de vreo opt ani, îmbrăcată c-un sarafan albastru, c-o băsmăluță în pătrățele pe cap şi cu un paneraş de scoarță împletită, atârnându-i la brațul gol şi pârlit. Era vădit că nu se aşteptase să ne întâlnească; dăduse peste noi, ca să zic aşa, şi rămăsese neclintită într-un aluniş verde pe o pajişte umbrită, ațintindu-mă sfioasă cu ochii ei negri. Abia am avut timp s-o privesc; s-a şi ascuns după un copac.

— Anuşca! Anuşca! Vino aici, nu te teme, i-a strigat bătrânul cu blândețe.

— Mi-i frică, a răspuns un glas subțirel.

— Nu te teme, nu te teme, vino la mine.

Anuşca îşi părăsi fără nici un cuvânt ascunzătoarea, făcu un ocol – picioruşele ei abia se auzeau prin iarba deasă – şi ieşi din pădure chiar lângă

bătrân. Nu era un copil de opt ani, cum crezusem la început după statura ei măruntă, ci o fată de treisprezece or paisprezece ani. Era măruntă şi slabă dar bine croită şi sprintenă şi faţa ei frumuşică avea o asemănare izbitoare cu chipul lui Casian, cu toate că el nu era deloc frumos. Aceleaşi trăsături fine, aceeaşi privire ciudată, şireată şi încrezătoare, cuminte şi pătrunzătoare, şi aceleaşi gesturi... Casian o privea cu luare-aminte; ea se oprise lângă umărul lui.

— A, ai strâns ciuperci? întrebă el.

— Da, ciuperci, răspunse dânsa cu un zâmbet sfios.

— Şi ai găsit multe?

— Multe. (Îi aruncă repede o privire şi zâmbi din nou.)

— Ai găsit şi albe?

— Da, şi albe.

— Să văd, arată-mi-le...

Fata scoase paneraşul de pe braţ şi ridică pe jumătate frunza lată de brusture care acoperea ciupercile.

— A, exclamă Casian aplecându-se asupra paneraşului. Cât sunt de frumoase! Tare bine, Anuşca.

— E fiică-ta, Casian, nu-i aşa? l-am întrebat eu.

Faţa Anuşcăi se rumeni.

— Nu... aşa, un fel de rudă, zise Casian cu prefăcută nepăsare. Hai, Anuşca, du-te, adăugă el îndată. Du-te cu Dumnezeu şi bagă bine de samă...

— De ce să se ducă pe jos? l-am întrerupt eu. Putem s-o luăm cu căruţa.

Anuşca se făcu roşie ca macul, apucă panerul cu amândouă mâinile şi privi încurcată la bătrân.

— Nu, ajunge ea şi pe jos, hotărî Casian cu acelaşi glas moale şi indiferent. Ce-i pentru dânsa!... Ajunge îndată... Hai, du-te!

Anuşca dispăru sprintenă în pădure. Casian o urmări cu privirea, apoi îşi înclină capul zâmbind Acel surâs stăruitor, cele câteva cuvinte spuse fetei, chiar tonul vocii lui pe când îi vorbea, arătau o dragoste şi o gingăşie nespusă. Se mai uită odată în urma ei, zâmbi iar şi clătină de câteva ori din cap ştergându-şi faţa cu palmele.

— De ce-ai trimis-o aşa de repede? am întrebat eu. I-aş fi cumpărat ciupercile...

— Dacă poftiţi dumneavoastră, le puteţi cumpăra şi de-acasă,

— Îmi răspunse el, întrebuinţând pentru prima oară cuvântul „dumneavoastră”.

— Ţi-i tare frumuşică.

— Nu... da’ de unde... răspunse el contrariat; şi din clipa aceea căzu iar în muţenia lui.

Văzând că toate silinţele mele pentru a-l face să vorbească rămâneau zădarnice, am intrat în tăietură. Intre timp şi căldura mai scăzuse; dar nesuccesul său, cum se spune la noi, nenorocul mă urmărea, – şi m-am întors la cătun numai cu un cristei şi cu osia cea nouă. Pe când ne apropiam de casă, Casian se întoarse brusc către mine:

— Boierule, ei, boierule, zise el, să ştii că sunt vinovat faţă de tine; eu ţi-am alungat tot vânatul.

— Cum asta?

— Aşa, ştiu eu cum. Iaca, ai câne învățat şi bun şi n-a putut face nimic. Ai să spui poate aşa: cu oamenii merge, că-s oameni. Da' iaca se poate şi cu dobitoacele.

Zadarnic aş fi încercat să-l conving pe Casian că nu-i cu putință să „farmeci" vânatul; de aceea nu i-am răspuns nimic. De altfel chiar atunci intram pe poartă.

Anuşca nu era în izbă; dar se întorsese şi lăsase panerul cu ciuperci. Erofei potrivi osia cea nouă supunând-o mai întâi unei aprecieri severe şi nedrepte. După un ceas, am plecat lăsând lui Casian o mică sumă de bani pe care la început n-a vrut s-o primească; dar după ce a ținut-o un timp în mână şi s-a mai gândit, a vârât-o-n sân. Cât am stat acolo, bătrânul n-a scos aproape nici o vorbă. Sta ca şi mai înainte rezemat cu spatele de poartă fără să răspundă la glumele ironice ale vizitiului meu. S-a despărțit de mine foarte rece…

De cum mă întorsesem putusem observa că Erofei căzuse iarăşi în starea lui de neagră supărare. Într-adevăr, nu găsise nimic de mâncare în sat, apa de adăpat caii era proastă… Am plecat. Pradă unei nemulțumiri care i se vedea până şi în felul cum îşi încorda grumazul, Erofei sta pe capră dorind grozav să converseze cu mine; dar aşteptând prima mea întrebare, se mărginea să mormăie cu jumătate glas, adresând cailor discursuri educative şi câteodată ofensatoare.

— Sat! mârâia el; ce mai sat! Ceri cvas – nu-i cvas… Doamne iartă-mă! Şi apa – parc-ar fi… ptiu! (Scuipă cu zgomot.) Nu-s castraveți, nu-i cvas, nimica nu-i… Hei tu, – adăugă el tare către prăştierul din dreapta; îți arăt eu ție, ticălosule! Te prefaci numai că tragi (şi-l arse odată cu biciul); acuma s-a stricat, şi înainte cât de bine se purta… Hai, hai, unde te uiți?

— Spune-mi, te rog, Erofei, am început eu; ce fel de om e Casian?

Erofei nu se grăbi să-mi răspundă. Era un om care cugeta domol; însă îndată am putut constata că întrebarea mea îl înseninase şi-l liniştise.

— Cine, Purece? zise el în sfârşit trăgând de hățuri; e un om tare ciudat, un „nevinovat" adică. Unul ca dânsul rar găseşti. Samănă cu roibul nostru de colea: nu-i place să dea din mâni… să muncească adică. Şi la urma urmei ce fel de muncitor ar putea fi când de-abia îşi ține sufletul; dar, oricum… Aşa-i el încă de pe când era copil. La început făcea cărăuşie cu nişte unchi de-a: lui: aveau căruțe cu trei cai. Dar după aceea s-a săturat şi a lăsat totul baltă. Pe urmă a rămas acasă la gospodăria lui, dar nici asta n-a ținut mult. Nu poate sta în loc cât îi picul: adevărat purece. Noroc că stăpânu-său avea suflet bun şi nu-l silea. Aşa că de atunci a început a umbla încolo şi încoace ca o oaie pierdută. Şi apoi e şi-un om pidosnic. Dumnezeu să-l înțeleagă: când e mut ca lemnul, când vorbeşte şi iar vorbeşte, şi spune câte în lună şi stele. Asta-i treabă? Asta nu-i treabă. Nu-i bun de nimica, asta e. Dar de cântat, cântă frumos. Asta da, nimic de zis.

— E adevărat că se pricepe la boli?

— Cine? El? Dar unde se află! Un biet om ca dânsul… Pe mine m-a vindecat de scrofuri, e adevărat… Dar altfel, ce ştie un prost ca dânsul?…

— Îl cunoşti demult?

— Demult. Noi cei din Sâciovca eram vecini cu Crasivaia Meci.

— Da' fetița cu care ne-am întâlnit în pădure, e rudă cu el?

Erofei mă privi peste umăr şi rânji cu toți dinții.

— Ei!... da, rudă. E o orfană; n-are mamă şi nimeni nu ştie a cui e. Sigur că i-i rudă: samănă prea bine cu dânsul... Şi stă la el. De altminteri fata-i ageră şi frumuşică şi bătrânul nu mai poate de dragul ei. Da, frumoasă fată. Şi n-aveți să mă credeți când oi spune că şi-a pus în minte s-o învețe carte pe Anuşca. Ha-ha, asta-i una de-a lui: nu-i ca toți oamenii. Un om nestatornic – nu-i în toate mințile... Na-na-na! îşi întrerupse vorbirea dintr-odată vizitiul meu. Oprind caii, se plecă într-o parte mirosind aerul în juru-i. Nu cumva pute-a pârlit? Ba da! Ce-i şi cu osiile acestea nouă... Şi doar am uns-o, slavă Domnului... Du-te acuma şi caută apă: ba iaca balta.

Şi Erofei coborî încet de pe capră, desprinse căldăruşa, se duse la iaz şi, după ce se întoarse, ascultă cu plăcere cum sfârâie capătul osiei înecat cu apă. Pe-o distanță de zece verste a trebuit să ude de vreo şase ori osia înfierbântată; şi am ajuns acasă abia după ce înnoptase deplin.

BURMISTRUL19

Cam la cincisprezece verste de moşia mea locuieşte unul dintre cunoscuții mei, tânăr proprietar, fost ofițer în gardă, Arcadie Pavlâci Penoeichin. Pe pământurile lui se găseşte foarte mult vânat, casa i-a fost zidită după planurile unui arhitect franțuz, servitorii lui sunt îmbrăcați după moda englezească, dă mese excelente, primeşte cu amabilitate, şi cu toate acestea nu-i vizitat cu plăcere. E un om de nădejde şi cu judecată; a primit, cum se cuvine, o educație perfectă; a fost în armată, a frecventat şi înalta societate şi acum se ocupă cu mare succes de agricultură. Arcadie Pavlâci este – după propriile lui vorbe – sever însă just; se îngrijeşte de fericirea supuşilor lui şi, când îi pedepseşte, îi pedepseşte numai pentru binele lor.

— Trebuie să-i tratezi ca pe copii, zice el în asemenea împrejurare: ignoranța, mon cher: il faut prendre cela en considération.20

Când se află în ceea ce numeşte el o tristă necesitate, evită mişcările violente şi necugetate şi nu-i place să ridice glasul; preferă să dea o lovitură repezind înainte brațul şi zicând liniştit: „Doar te-am rugat, dragul meu...” sau: „Ce ai, dragă, vină-ți în fire”. În vremea asta strânge numai din măsele şi-şi strâmbă uşor gura.

Nu-i prea înalt, are o ținută elegantă. O, un bărbat destul de frumos! Îşi întreține cu mare grijă mâinile şi unghiile; obrajii şi buzele-i rumene respiră sănătate. Râde tare şi cu voie bună, ochii lui negri şi strălucitori clipesc prietenos. Se îmbracă foarte bine şi cu gust, primeşte cărți, gravuri şi jurnale franțuzeşti, dar nu-i prea mare amator de lectură. Abia a putut birui „Jidovul Rătăcitor”. E maestru la jocurile de cărți. În sfârşit Arcadie Pavlâci trece drept unul dintre nobilii cei mai cultivați şi e partida cea mai căutată din gubernia noastră; doamnele sunt nebune după el şi îi laudă în special manierele. Însă e uimitor de rezervat, şi prudent ca o pisică; niciodată n-a fost amestecat în vreo istorie, cu toate că, uneori, îi place să iasă în evidență, contrazicând şi înfruntând un adversar mai timid. Temându-se să nu se compromită, evită cu străşnicie societatea oamenilor de proastă condiție; totuşi, în clipele de voie bună, se proclamă discipol al lui Epicur, deşi în general, are o proastă părere despre filosofie, numind-o „hrana cețoasă a spiritelor germanice”, or simplu – prostie. De asemenea îi place muzica; când se află la cărți fredonează printre dinți, totuşi cu sentiment; îşi aduce aminte şi pasagii din „Lucia” şi din

„Somnambula”, însă le ia totdeauna prea sus. Îşi petrece iarna la Petersburg. Casa lui e într-o ordine desăvârşită; până şi vizitiii sunt influenţaţi, şi în fiecare zi nu numai că lustruiesc hamurile cailor şi-şi curăţă caftanele, dar se spală chiar şi pe obraz. Servitorii lui Arcadie Pavlâci se uită, e adevărat, cam pe sub sprâncene, dar la noi în Rusia, nu poţi deosebi omul supărat de cel adormit. Arcadie Pavlâci vorbeşte cu glas moale şi plăcut, făcând pauze şi dând drumul cu satisfacţie fiecărui cuvânt printre frumoasele-i mustăţi parfumate. Întrebuinţează în acelaşi timp multe expresii franţuzeşti, de pildă: „Mais c’est impayable!”21 „Mais comment donc!”22 etc. Cu toate acestea n-am mare plăcere să-l vizitez şi, dacă n-ar fi cucoşii de pădure şi potârnichile, probabil aş fi întrerupt cu desăvârşire relaţiile cu dânsul. O nelinişte ciudată te cuprinde în casa lui; chiar confortul nu-ţi face plăcere şi totdeauna, seara, când îţi apare înainte un Kammerdiener frizat, în livrea albastră cu nasturi cu monogramă şi începe să-ţi tragă cu mare zel cizmele, simţi că dacă în locul acelei figuri palide şi uscate s-ar înfăţişa deodată pometii largi şi nasul turtit al vreunui flăcăuaş voinic, abia luat de stăpânul său de la plug, şi căruia i-a şi plesnit în zece locuri la cusături caftanul de nanchin cu care a fost îmbrăcat, te-ai bucura nespus şi cu voie bună te-ai expune primejdiei să-ţi scoată, odată cu cizma, şi piciorul din genunchi.

Cu toată puţina mea simpatie pentru Arcadie Pavlâci mi s-a întâmplat să mân într-o noapte la dânsul. A doua zi dis-de-dimineaţă am poruncit să mi se înhame caii la caleaşcă, însă el n-a voit să mă lase înainte de-a lua împreună dejunul, după moda englezească, şi mă pofti în camera lui. Odată cu ceaiul mi s-au adus pârjoale, ouă moi, unt, miere, brânză etc. Doi valeţi cu mănuşi albe, curate preveneau repede şi în tăcere cele mai mici dorinţe ale noastre. Ne-am aşezat pe un divan persienesc. Arcadie Pavlâci purta şalvari de mătase, o vestă de catifea neagră, fes roşu cu canaf albastru şi papuci chinezeşti galbeni. Bea ceai, râdea, îşi cerceta unghiile, fuma, îşi potrivea sub el coltucele, arăta în sfârşit că era în foarte bună dispoziţie. După ce a mâncat bine şi cu vădită plăcere, Arcadie Pavlâci şi-a turnat un pahar de vin roş, l-a dus la buze şi dintr-odată şi-a încruntat sprâncenele.

— De ce nu-i încălzit vinul? întrebă el cu-n ton destul de aspru pe unul dintre valeţi.

Cel întrebat se tulbură, se opri ca ţintuit pe loc şi îngălbeni.

— Mi se pare că te-am întrebat ceva, dragul meu, urmă liniştit Arcadie Pavlâci fără a-l slăbi din ochi.

Nenorocitul Kammerdiener începu a se frământa pe loc răsucind în mân: şervetul şi nu răspunse nici un cuvânt.

Arcadie Pavlâci îşi înclină capul şi-l privi gânditor pe sub sprâncene.

— Pardon, mon cher23, îmi zise el cu un surâs amabil, punându-şi prieteneşte mâna pe genunchiul meu, şi aţinti din nou pe valet.

— Hai du-te, spuse el după o uşoară tăcere.

Sprâncenele i se descreţiră. Sună.

Intră un om mare, smolit, cu părul negru, cu fruntea îngustă şi ochii înecaţi în grăsime.

— Vezi de Fedor… ia măsuri, zise Arcadie Pavlâci cu jumătate de glas şi cu un sânge rece desăvârşit.

— Am înţeles, răspunse omul cel mare, şi ieşi.

— Voilŕ, mon cher, les désagréments de la campagne24, observă cu veselie Arcadie Pavlâci.

— Dar unde vă duceți? Mai stați puțin.

— Nu, am răspuns eu, e vremea să plec.

— Iar la vânat! Ce-i şi cu vânătorii ăştia! Şi unde vă duceți acuma?

— La patruzeci de verste de aici, la Riabovo.

— La Riabovo? A, dar în acest caz merg şi eu cu dumneavoastră. Riabovo nu-i decât la cinci verste de Şipilovca mea şi n-am mai fost la Şipilovca demult: până acuma mi-a fost imposibil să găsesc vreme pentru asta. Se potriveşte de minune: astăzi dumneavoastră vânați la Riabovo şi seara veniți la mine. Ce sera charmant25. Cinăm împreună – luăm şi bucătarul cu noi – petreceți noaptea la mine. Perfect! perfect! adăugă el fără a aştepta răspunsul meu.

— C'est arrangé…26 Ei, cine-i acolo? Să se înhame caii la caleaşcă repede. Dumneavoastră n-ați fost încă la Şipilovca. Aş fi ezitat să vă propun a petrece noaptea în izba burmistrului meu, dar ştiu că nu sunteți dificil şi la Riabovo v-ați fi culcat într-un şopron cu fân. La drum, la drum!

Şi Arcadie Pavlâci intona nu ştiu ce romanță franțuzească.

— Nu ştiți poate, urmă el, legănându-se când pe-un picior când pe altul, – că acolo țăranii mei nu mai fac clacă; i-am pus la obroc. Constituția, ce să-i faci? În orice caz, oamenii îmi plătesc regulat. Mărturisesc că i-aş fi pus demult iarăşi la clacă, dare prea puțin pământ. Şi aşa mă mir cum o scot la capăt. De altminteri, c'est leur affaire.27 Burmistrul pe care-l am acolo e un om şi jumătate, une forte tete, un adevărat om de stat! O să vedeți… Într-adevăr, s-a nemerit bine!

Nu era nimic de făcut. În loc să plec la nouă dimineața, am plecat la două după amiază. Vânătorii vor înțelege nerăbdarea mea. Lui Arcadie Pavlâci îi plăcea câteodată să se răsfețe, cum zicea el. Şi-a luat atâta lenjerie, provizii, haine, parfumuri, perini şi truse de toate felurile, cât i-ar fi ajuns un an întreg unui Neamț econom şi chibzuit. La fiecare povârniş Arcadie Pavlâci ținea vizitiului o cuvântare scurtă dar energică din care puteam conchide că tovarăşul meu nu era deloc curajos. De altfel, călătoria am făcut-o cu bine; numai la trecerea unui podeț reparat de curând căruța cu bucătarul s-a răsturnat şi roata de dinapoi i-a cam trecut bietului om peste pântece.

La vederea căderii maistrului său culinar, Arcadie Pavlâci s-a speriat de-a binelea şi îndată a poruncit să se întrebe dacă nu i-au fost atinse mâinile. Primind răspuns bun, se linişti imediat. Totuşi mergeam destul de încet; eram într-aceeaşi caleaşcă cu Arcadie Pavlâci şi spre sfârşitul călătoriei simțeam o plictiseală de moarte, cu atât mai mult cu cât, după câteva ceasuri de drum, tovarăşul meu istovit nu se mai controla şi se lăsa – ca să zic aşa – în voie.

În sfârşit am ajuns, dar nu la Riabovo, ci – nu ştiu cum s-a făcut – de-a dreptul la Şipilovca. Şi aşa în ziua aceea nu mai puteam vâna, astfel încât, cu inima strânsă, m-am supus soartei mele.

Bucătarul ajunsese cu câteva minute înaintea noastră şi, evident, se grăbise să vestească pe cine trebuia, căci chiar la intrarea în sat ne-a ieşit înainte starostele (fiul burmistrului): era un țăran voinic, roşcat, înalt de-un stânjen, călare, cu capul gol şi cu un suman nou pe umeri.

— Unde-i Sofron? îl întrebă Arcadie Pavlâci.

Starostele sări grabnic de pe cal şi se ploconi adânc în faţa stăpânului, zicând:

— Să trăiţi, batiuşca Arcadie Pavlâci.

Apoi îşi înălţă capul, îşi scuturǎ pletele şi lămuri că Sofron plecase la Perov, dar că trimisese după dânsul.

— Bine, vino după noi, zise Arcadie Pavlâci.

Starostele, din respect pentru noi, îşi trase calul mai la o parte, se ridică în şea şi veni în trap după caleaşcă, ţinându-şi cuşma în mână.

Am intrat în sat. Ne-am întâlnit cu ţărani care veneau în căruţe goale de la arie. Cântau din gură; Îi se scuturau trupurile şi-şi bălăbăneau picioarele în aer în hurducăturile telegelor. Dar când văzură caleaşca noastră şi pe staroste, tăcură dintr-odată, îşi scoaseră căciulile – deşi era în vremea verii – şi-şi îndreptară trupurile ca şi cum ar fi aşteptat porunci. Arcadie Pavlâci i-a salutat cu bunăvoinţă. Satul fu cuprins în curând de tulburare şi agitaţie. Femei cu fuste vărgate alungau din calea noastră câniі lipsiţi de isteţime sau prea sârguincioşi, aruncând în ei cu surcele; un moşneag şchiop, cu barba până în ochi, îşi smunci de la o adăpătoare calul, îi trase un picior în coastă fără să se ştie de ce, apoi se ploconi înaintea noastră. Băieţaşi în cămăşuici lungi fugeau ţipând către izbe, se trânteau pe praguri şi se rostogoleau cu picioarele în sus de partea cealaltă, în tinda întunecoasă, de unde nu mai ieşeau. Chiar şi găinile o luau la fugă, strecurându-se pe sub porţi; numai un cucoş viteaz, cu pieptul negru, ca o vestă de satin, şi cu coada roşie fâlfâindu-i până la creastă, se opri în drum şi era gata să-şi trâmbiţeze cucurigul, când deodată se tulbură şi-o apucă şi el la fugă.

Izba burmistrului se afla mai la o parte de celelalte, în mijlocul unei cânepişti verzi şi dese... Ne-am oprit dinaintea porţilor. Domnul Penocichin se ridică, îşi zvârli c-un gest pitoresc mantaua de călătorie, coborî din caleaşcă, aruncând în juru-i o privire afabilă. Nevasta burmistrului ne ieşi înainte cu închinăciuni adânci şi se apropie ca să sărute mâna stăpânului. Arcadie Pavlâci i-a lăsat-o s-o sărute cât poftea şi a urcat treptele. În tindă, într-un colţ întunecos, sta în picioare stărostiţa care se închină şi ea, fără a îndrăzni să păşească la pupatul mânii. În odaia cea mare, odaia rece cum i se spune în dreapta tindei, alte două femei se învălmăşeau scoţând tot felul de vechituri: ulcioare goale, cojoace ţepene, oale de unt, un leagăn plin de cârpe c-un copilaş de ţâţă în scutece pestriţe, şi dădeau gunoaiele afară cu nişte măturiţe de frunzar, de la feredeu. Arcadie Pavlâci le dădu afară şi se aşeză pe laiţă, sub icoane. Vizitiii începură a aduce valize, sunduce şi alte felurite lucruri folositoare, silindu-se să calce cât mai uşor cu ciubotele lor grele.

În vremea asta Arcadie Pavlâci întreba pe staroste despre recolte, semănături şi alte chestii de gospodărie. Starostele îi răspundea mulţumitor, însă moale şi încurcat; ai fi zis că-şi îmbumbă caftanul cu degete înţepenite de frig. Sta în picioare la uşă şi mereu era cu grijă şi se uita îndărăt, făcând loc de trecere Kammerdiener-ului care umbla cu grabă încolo şi-ncoace. Peste umerii lui largi am putut să zăresc în tindă pe nevasta burmistrului dând pe înfundate cu pumnii într-o altă femeie. Dintr-odată s-a auzit un huruit de căruţă înaintea intrării: se arătă burmistrul.

Acest om de stat – după expresia lui Arcadie Pavlâci – era scund, lat în spete, cărunt şi voinic, cu nasul roş, ochi mici albaştri şi barba ca o mătură.

Menționăm cu acest prilej că de când e Rusia Rusie, nu s-a aflat încă om ajuns la belşug de grăsime or avere, care să nu poarte o barbă larg răsfirată. Unii toată viața lor au purtat o bărbuță ascuțită şi rară; într-o bună zi, deodată îi vezi cu obrazul ca într-o aureolă. De unde s-a adunat atâta păr?

După cât se vedea, burmistrul făcuse la Perov oleacă de chef. Era cu obrazul boțit şi mirosea a votcă.

— Ah, părintele nostru, milostivul nostru, zise el cântat şi cu o față atât de înduioşată încât parcă era gata să izbucnească în lacrimi, în sfârşit ați binevoit să veniți la noi! Mânuța, batioişca, mânuța, adăugă el, țuguindu-şi de mai dinainte buzele.

Arcadie Pavlâci îi îndeplini dorința.

— Ei, frate Sofron, cum merg treburile aici? întrebă el cu glas blând.

— Ah, părintele nostru, strigă Sofron, cum ar putea să meargă rău treburile! Doar dumneavoastră părintele nostru, binefăcătorul nostru, ați binevoit a lumina bietul nostru sat cu venirea dumneavoastră, şi ne-ați fericit până la mormânt. Domnul fie lăudat, Arcadie Pavlâci, Domnul fie lăudat! Din mila domniei voastre toate merg bine.

Aici Sofron tăcu, îşi privi stăpânul şi, ca împins de un nou avânt de înduioşare – în care şi băutura îşi avea partea – îi ceru iar mâna ca s-o sărute şi începu pe-un glas şi mai înalt:

— Ah, părintele nostru, binefăcătorule… şi… nu ştiu cum aş mai spune. Să mă ierte Dumnezeu, m-am prostit de bucurie… Să mă ierte Dumnezeu, mă uit şi nu-mi vine să cred… Ah, părintele nostru!…

Arcadie Pavlâci îmi aruncă o privire, zâmbi şi-mi şopti:

— N'est-ce pas que c'est touchant?28

— Dar, batiuşca Arcadie Pavlâci, urmă nepotolit burmistrul, de ce-ați făcut aşa? Tare mă aflu mâhnit, batiuşca; n-ați binevoit a mă vesti de sosirea dumneavoastră. Unde o să dormiți? Aicea nu-i curat, gunoaie…

— N-are a face, Sofron, n-are a face, răspunse surâzând Arcadie Pavlâci, e foarte bine aici.

— Ah, părintele nostru, pentru cine e bine? E bine pentru noi țăranii, dar pentru dumneavoastră… ah, părintele nostru, părintele nostru binefăcător!… Iertați-mă, sunt un prost, mi-am ieşit din minți, Dumnezeu să mă ierte, m-am prostit cu desăvârşire.

Între timp ni s-a adus cina. Arcadie Pavlâci a început a mânca. Bătrânul dădu afară pe fecioru-său: zicea că strică aerul.

— Ei, moşule, ai făcut împărțeala? întrebă domnul Penocichin care se silea vădit să imite vorba țărănească, şi-mi făcu cu ochiul.

— Am făcut-o, batiuşca, tot prin mila Domniei Voastre. Au iscălit acum trei zile hârtiile. Cei de la Hlânovo la început făceau nazuri… chiar nazuri, batiuşca. Cereau… cereau… Dumnezeu ştie ce cereau; nişte proşti, batiuşca, nişte dobitoci. Dar noi, batiuşca slavă milei Domniei Voastre, am mulțămit şi lui Micolai Micolaici, mijlocitorul, şi i-am dat ce i se cuvenea; toate le-am făcut după poruncile domniilor voastre, batiuşca; cum ați binevoit a porunci, aşa am făcut şi toate le-am făcut cu ştiința lui Egor Dmitrici.

— Egor mi-a raportat, zise grav Arcadie Pavlâci.

— Aşa-i, batiuşca, Egor Dmitrici… tare bine.

— Ei, prin urmare acuma sunteți mulțămiți?

Sofron nu aşteptase decât vorba asta.

— Ah, părintele nostru, binefăcătorul nostru! începu el din nou a cânta. Milostiveşte-te… Că noi ne rugăm pentru Domnia Ta, batiuşca, zi şi noapte, la Domnul Dumnezeu… Pământul ce-i drept, e cam puțintel…

Penocichin îl întrerupse.

— Bine, bine, Sofron, ştiu că-mi eşti cu credință… Şi treieratul cum merge?

Sofron oftă.

— Ce să spun, părintele nostru, treieratul îi aşa şi-aşa. Dar batiuşca, Arcadie Pavlâci dați-mi voie să Vă înştiințez c-am avut aici la noi un năcaz. (Aici dânsul se apropie de domnul Penocichin, desfăcând brațele, aplecându-se şi închizând un ochi.) S-a găsit un mort pe pământul nostru.

— Cum aşa?

— Nici pe mine nu mă duce mintea, batiuşca, părintele nostru; s-o fi amestecat necuratul. Noroc că l-am găsit lângă hotarul vecinului; numai cât, păcat mi-ar fi să nu spun, era pe pământul nostru. Îndată am dat poruncă să-l târâie dincolo cât mai era vreme, am pus caraulă şi-am spus la ai noştri: „Gura! Atâta vă spun!” Şi pentru orice împrejurare, am lămurit stanovoiului chestia. Iată cum stau lucrurile, îi zic; pe urmă ceai, pe urmă mulțămită… Ce spuneți de asta, batiuşca? A rămas totul în spinarea celor de-alături. Şi ştiți că un mort te duce la două sute de ruble ca nimica.

Domnul Penocichin a făcut mult haz de şiretlicul burmistrului său, şi în mai multe rânduri îmi spuse, arătându-mi-l c-un semn din cap:

— Quel gaillard!29 Ce zici?

În vremea asta afară se făcuse noapte deplină. Arcadie Pavlâci dădu poruncă să se strângă masa şi să se aducă fân. Un Kammerdiener întinse cearşafuri, aşeză perne, şi ne-am culcat. Sofron s-a retras după ce a primit porunci pentru a doua zi. Arcadie Pavlâci, înainte de-a adormi, mai vorbi ceva despre însuşirile minunate ale țăranului rus, atrăgându-mi atenția că, de când era Sofron acolo, țăranii de la Şipilovca nu rămăseseră datori nici c-un ban… Străjerul bătu în toaca lui. Copilaşul, probabil încă nepătruns de sentimentul datoriei şi-al sacrificiului, începu să țipe dintr-o altă încăpere… Am adormit.

A doua zi ne-am sculat dis-de-dimineață. Mă pregăteam să mă duc la Riabovo, dar Arcadie Pavlâci dorea să-mi arate proprietatea şi m-a rugat să rămân. Şi eu eram doritor să verific la fața locului excelentele calități ale omului de stat – Sofron. Burmistrul se arătă. Purta un caftan albastru cu cingătoare roşie. Vorbea cu mult mai puțin decât în ajun, privea ager şi atent în ochii stăpânului şi răspundea cu tact şi inteligență. Ne-am îndreptat cu dânsul către girezi. Feciorul lui Sofron, starostele cel-nalt de-un stânjen, un prostănac după cât se vedea, veni după noi. Se mai alătură de noi şi contabilul Fedoseici; fost soldat, care avea nişte mustăți enorme şi o expresie foarte ciudată: părea că avusese cândva, demult, o uimire nemaipomenită şi încă nu-şi venise în fire. Am cercetat cirezile, hambarele, uscătoarea de grâu, saraiurile, moara de vânt, grajdurile, livada, cânepiştile; totul era în foarte bună orânduială. Numai figurile abătute ale țăranilor îmi produceau oarecare nedumerire. Pe lângă cele utile Sofron avusese grijă, şi de cele plăcute. Toate şanțurile erau mărginite de sălcii. La arie gireziie erau despărțite cu cărări pe care presărase nisip; pe moara de vânt aşezase o morişcă, un urs cu gura căscată şi cu limba roşie; la

grajdurile de cărămidă adăugase un fel de fronton grecesc sub care era scris: „Construit în satul Şipilovca, la anu' una mie opt sute patruzeci, acest grajd". Arcadie Pavlâci era cu desăvârşire încântat şi a început să-mi expună în franţuzeşte avantajele obrocului, adică a dării în bani, observând totuşi că pentru proprietar claca este mai avantajoasă – şi câte, şi câte s-ar mai putea spune!... Se întoarse apoi spre burmistru, dându-i sfaturi cum se plantează cartofii, cum se prepară hrana vitelor etc. Sofron asculta cu luare-aminte cuvântul stăpânului, câteodată obiecta ceva, dar nu mai numea pe Arcadie Pavlâci nici părinte, nici binefăcător, ci se tânguia mereu că au pământ prea puţin şi că n-ar fi rău să se mai cumpere.

— N-ai decât să cumperi, zise Arcadie Pavlâci, pe numele meu; n-am nimic împotrivă.

La aceste cuvinte Sofron nu răspunse nimic, numai îşi mângâie barba.

— În tot cazul, acuma n-ar fi rău să mergem la pădure, zise domnul Penocichin.

Îndată ni s-au adus cai înşeuaţi. Am plecat spre pădure sau, cum se spune la noi, spre „rezervă". Am găsit în acea „rezervă" desişuri cu foarte mult vânat, pentru care Arcadie Pavlâci lăudă pe Sofron, bătându-l pe umeri. Domnul Penocichin în ce priveşte silvicultura susţinea concepţiile ruseşti şi mi-a povestit un caz după el foarte amuzant: un proprietar poznaş a smuls pădurarului său jumătate din barbă ca să-i dovedească că pădurea nu creşte mai deasă după ce-o tai... De-altminteri, în alte privinţe. Sofron şi Arcadie Pavlâci nu erau duşmanii inovaţiilor. Întorcându-ne în sat, burmistrul ne-a arătat o vânturătoare pe care o adusese de curând de la Moscova. Vânturătoarea într-adevăr funcţiona foarte bine; dar dacă Sofron ar fi putut prevedea ce neplăcere îi aştepta pe el şi pe stăpânu-său la această ultimă plimbare, desigur n-ar mai fi ieşit de-acasă.

Iată ce s-a întâmplat. Ieşind din hambar, am avut următoarea privelişte. La câţiva paşi de poartă, lângă o baltă glodoasă, în care se scăldau cu nepăsare trei rate, stăteau în genunchi doi ţărani: unul bătrân, de vreo şaizeci de ani, celălalt un băietan de douăzeci, amândoi în cămăşi din pânză de casă, peticite, desculţi şi încinşi cu sfoară. Nacealnicul Fedoseici s-a frământat mult împrejurul lor şi probabil i-ar fi convins să se îndepărteze dacă am mai fi întârziat la hambar dar, văzându-ne ieşind, şi-a luat o poziţie militărească şi a încremenit pe loc. Acolo se găsea şi starostele cu gura căscată şi parcă neştiind ce să facă cu pumnii. Arcadie Pavlâci încruntă sprâncenele, îşi muşcă buzele şi se apropie de ei. Amândoi ţăranii, fără nici un cuvânt, i se aşternură la picioare.

— Ce vă trebuie? Ce reclamaţi? întrebă el cu voce aspră şi cam pe nas.

Sătenii se uitară unul la altul tăcând; clipiră numai, ca şi cum le-ar fi dat soarele în ochi şi li se grăbi răsuflarea.

— Ei, ce e? continuă Arcadie Pavlâci şi îndată se întoarse spre Sofron: Din ce familie?

— Dintr-a lui Toboleev, răspunse domol burmistrul.

— Ei, ce-i cu voi! reluă domnul Penocichin. N-aveţi limbă? Vorbeşte, tu, ce-ţi trebuie? adăugă el făcând semn din cap bătrânului. Nu-ţi fie frică, prostule.

Bătrânul îşi întinse gâtul pârlit şi încreţit, deschise pieziş buzele-i vinete şi rosti răguşit:

— Apără-ne, stăpâne!

Din nou îşi lovi fruntea de pământ. Flăcăul bătu şi el metanie. Arcadie Pavlâci privi demn cefele lor, apoi îşi înălţă fruntea şi-şi desfăcu puţin picioarele înlături.

— Ce este? împotriva cui te plângi?

— Fie-ţi milă, stăpâne, lasă-ne să răsuflăm... Nu mai putem, ne-a prăpădit.

Bătrânul vorbea anevoie.

— Cine te-a prăpădit?

— Sofron Iacovlici, batiuşca.

Arcadie Pavlâci tăcu o clipă.

— Cum te cheamă pe tine?

— Antip, batiuşca.

— Şi ăstălalt cine-i?

— Băiatul meu, batiuşca.

Arcadie Pavlâci tăcu iarăşi, zbârlindu-şi mustaţa.

— Ei, spune, cum te prăpădeşti? zise el privind la bătrân printre mustăţi.

— Ne-a sărăcit cu totul, batiuşca. Doi băieţi, fără să le vie rândul, mi i-a trimis la lecrutare şi acuma mi-l ia şi pe-al treilea. Ieri batiuşca, mi-a luat din ogradă văcuţa pe care o mai aveam şi mi-a bătut şi baba. Iaca mila lui. Şi arătă către staroste.

— Hm! făcu Arcadie Pavlâci.

— Părintele nostru, nu-l lăsa să ne prăpădească de tot.

Domnul Penocichin se încruntă.

— Ce vrea să zică asta? întrebă el cu jumătate de glas şi c-un aer nemulţumit pe burmistru.

— E un beţiv, răspunse burmistrul, şi-un leneş. De cinci ani e în urmă cu plata.

— Sofron Iacovlici a plătit pentru mine datoria, batiuşca, urmă bătrânul. Iaca au trecut cinci ani de când plăteşte şi pe mine m-a luat rolb... şi...

— Şi de ce n-ai putut plăti datoria? întrebă cu asprime domnul Penocichin. (Bătrânul îşi înclină capul). Nu-i aşa că-ţi place să bei şi că umbli prin crâşme? (Bătrânul deschise gura ca să răspundă). Vă cunosc eu! urmă Arcadie Pavlâci înfierbântat; atâta ştiţi: să beţi şi să dormiţi pe cuptor, şi cei harnici trebuie să răspundă pentru voi.

— E şi obraznic, întări burmistrul vorbirea stăpânului. Sigur, se înţelege. Totdeauna-i aşa. Am băgat asta de samă de multe ori. Tot anul chefuri şi ticăloşie şi acuma cade în genunchi.

— Batiuşca, Arcadie Pavlâci, striga bătrânul cu deznădejde, fie-ţi milă, nu mă lăsa. Eu beţiv şi ticălos? Ca înaintea lui Dumnezeu mărturisesc că nu mai pot. Mă duşmăneşte Sofron Iacovlici; de ce mă duşmăneşte, Dumnezeu ştie şi să judece! Mă sărăceşte cu totul, batiuşca... Iaca şi cel din urmă băiat... (În ochii galbeni şi (încreţiţi ai bătrânului străluci o lacrimă.) Fie-ţi milă, stăpâne, nu mă lăsa...

— Şi nu numai pe noi, începu ţăranul cel tânăr.

Arcadie Pavlâci izbucni deodată:

— Dar pe tine cine te întreabă, hai? Nu te-a întrebat nimeni, tu să taci… Ce înseamnă asta? Să taci, ai auzit? Să taci! Ah, Doamne, dar asta-i pur şi simplu rebeliune. La mine, băiete, nu merge cu de-al d-astea. Nu, dragă, nu te sfătuiesc să vii la mine cu aşa ceva… la mine…

Arcadie Pavlâci făcu un pas înainte, însă, fără îndoială, îşi aduse aminte de prezenta meA. Căci se întoarse şi-şi puse mâinile în buzunar.

— Je vous demande bien pardon, mon cher30, zise el c-un zâmbet silit, coborând mult tonul. C'est le mauvais côté de la médaille31… Bine, bine, urmă el fără să se uite la țărani. Am să dau porunci… bine, duceți-vă. (Țăranii nu se ridicară.) Hai, v-am spus doar… bine. Duceți-vă, v-am spus c-am să dau ordine.

Arcadie Pavlâci le întoarse spatele.

— Necontenit plictiseli, murmură el printre dinți şi porni cu paşi mari spre casă.

Sofron se luă după dânsul. Nacealnicul căsca ochii mari ca şi cum s-ar fi pregătit să facă o săritură primejdioasă. Starostele alungă rațele din baltă. Țăranii rămaseră în loc câteva clipe încă, se uitară unul la altul, după aceea plecară, fără a mai întoarce capul, fiecare la ale sate.

După două ceasuri mă aflam la Riabovo, şi, în tovărăşia lui Anipadist, țăran cunoscut mie, am plecat la vânat. Până la plecarea mea, Penocichin se arătase supărat față de Sofron. Am vorbit cu Anpadist despre țăranii din Şipilovca, despre domnul Penocichin şi l-am întrebat dacă cunoaşte pe burmistrul de-acolo.

— Pe Sofron Iacovlâci?… Ba bine că nu!

— Şi ce fel de om e?

— E câne, nu om; aşa câne nu găseşti de-aici până la Curse.

— Cum aşa?

— Apoi Şipilovca e numai cu numele a celuia, cum îi zice, a lui Penchin; dar proprietar nu-i el, proprietar e Sofron.

— Adevărat?

— Apoi el face şi drege ca şi cum ar fi bunul lui. Toți țăranii îi sunt datori; muncesc la dansul ca nişte argați: pe unul îl trimite în cărăuşie, pe altul în altă parte, vai de steaua lor.

— Se pare că au pământ prea puțin.

— Cum puțin? Numai de la Hlânovo închiriază optzeci de deseatine şi de la noi o sută douăzeci, vasăzică iaca o sută cincizeci de deseatine. Şi nu face numai plugărie; face şi negoț cu cai, cu vite, cu catran, unt, cânepă, şi câte altele… E şmecher, mare şmecher, şi bogat, ticălosul. Dar mai rău decât toate – bate. Fiară sălbatică, nu om. Am spus: câne, câne adevărat, da, câne.

— Şi de ce nu se plâng împotriva lui?

— Aşi! Ce-i pasă boierului! Plata i se face la vreme, aşa că ce nevoie are? Ş-apoi numai încearcă de te plânge, urmă el după o scurtă tăcere. Cearcă ş-ai să vezi… Are să te… mă rog, du-te şi încearcă… Are să-ți…

Mi-am adus aminte de Antip şi i-am povestit ce văzusem.

— Apoi de-acum, zise Anpadist, îl mănâncă de viu. Îl dă gata. Îl bate starostele de-l ucide. Mare prostie a făcut! Sărmanul! Şi de ce asemenea năcaz pe capul lui… S-a luat la harță cu burmistrul la adunarea obştească şi de-atunci gata! Mare poznă. De-atunci a început să-l ciocănească. Acuma îl dă

gata! Adevărat câine, Dumnezeu să mă ierte! Şi ştie pe cine să apuce. Nu se atinge de cei chiaburi, care au feciori mai mulți, dar ăstuia uite ce-i face, pleşuvul dracului! A dat la recrutare pe feciorii lui Antip fără să-i pese că nu le era rândul, hoț fără inimă, câne, Dumnezeu să mă ierte!

Am început a vâna.

Salzbrünn, Silezia, iulie 1847

CANCELARIA.

Era la vreme de toamnă. Rătăceam de ceasuri cu puşca pe câmpuri şi fără îndoială că nu m-aş fi întors până pe-nserat la hanul din drumul Curscului, unde-mi lăsasem troica, dacă ploaia măruntă şi rece, care, cicălitoare ca o fată bătrână, nu mă slăbise o clipă de dimineață, nu m-ar fi silit să caut un acoperiş, unde să mă pun măcar o vreme la adăpost. Tocmai mă întrebam încotro s-o apuc, când dădui cu ochii de-o colibă scundă în marginea unui lan de mazăre. M-am apropiat şi, uitându-mă pe sub streşina de stuh, am văzut o ruină de moşneag care mi-a adus aminte de țapul pe moarte găsit de Robinson într-o peşteră de pe insula lui. Moşul sta cinchit, clipind din ochii-i mici, întunecați şi mesteca zorit, dar cu băgare de samă, ca un iepure – căci nu mai avea nici un dinte, săracul – mazăre uscată, tare, trecând-o necontenit dintr-o parte într-alta a gurii. Era aşa de adâncit în ocupația lui că nici nu băgă de seamă apropierea mea.

— Moşule! Hei, moşule! am strigat.

Se opri din molfăit şi, înălțând din sprâncene, deschise ochii cu trudă.

— Ha? îngână el cu glas răguşit.

— Este vreun sat pe-aici pe-aproape?

Moşneagul prinse iar a mesteca. Nu mă auzise. Am repetat mai tare întrebarea.

— Vreun sat?... Da' ce vrai?

— Să mă adăpostesc de ploaie.

— Ha?

— Să mă adăpostesc de ploaie

— Aha! îşi scărpină ceafa arsă de soare. Apoi uite cum îi... zise el deodată, vânturând din mâni, uite cum îi... o iai de-a lungul pădurii şi mergi, mergi, până dai de capăt... acolo-i un drum; laşi drumul şi faci la dreapta, şi-o ții aşa tot la dreapta... tot la dreapta... până dai de Ananievo. Nu dai de Ananievo, dai de Sitovca.

Înțelegeam anevoie pe moşneag. Mustățile îl stinghereau la vorbă şi nici limba nu-i prea da ascultare.

— Şi dumneata de unde eşti? l-am întrebat

— Ha?

— De unde eşti?

— De la Ananievo.

— Şi ce faci aici?

— Ha?

— Ce faci aici?

— M-au pus să păzesc.

— Ce să păzeşti?

— Ei!... Mazărea.

Nu mi-am putut stăpâni râsul.

— Da' ia spune, câți ani ai, moşule?
— Ştie Dumnezeu.
— Şi vederea ți-e cam slabă, aşa-i?
— Ha?
— Vederea ți-e slabă?
— Apoi da; câte odată nu aud defel.
— Atunci ce fel de paznic eşti, moşule?
— Asta-i priveşte pe cei mari.

„Cei mari" gândeam eu, uitându-mă cu milă la bietul moşneag. Pipăindu-se în sân, scoase de-acolo o coajă de pâine uscată şi începu a o suge, ca pruncii, adâncindu-şi şi mai tare găurile obrajilor şi-aşa scofâlciți.

Am luat-o spre pădure, am făcut la dreapta, şi-am ținut-o tot la dreapta, la dreapta, aşa cum mă învățase moşul, până am dat în sfârşit de un sat mare c-o biserică de piatră după moda nouă, adică cu stâlpi, precum şi o casă mare boierească, tot cu stâlpi. De departe prin cernerea măruntă a ploii, zărisem o izbă acoperită cu şindrilă, cu două coşuri, ceva mai răsărită decât celelalte – după cât se părea, locuința starostelui; mi-am îndreptat paşii într-acolo, nădăjduind să găsesc un samovar, ceai, zahăr şi caimac nu prea acru. Întovărăşit de câinele meu rebegit, am urcat scările, am păşit pe cerdac şi-am deschis uşa: dar, în loc de cele ce se vad de obicei în izbe, am dat cu ochii de câteva mese gemând de hârțoage, două dulapuri roşii, călimări stropite cu cerneală, nisipernițe de cositor, cântărind cel puțin un pud, pene foarte lungi etc. La una dintre mese, stătea un băiat de vreo douăzeci de ani, c-o față puhavă şi nesănătoasă, cu ochi mititei, frunte unsuroasă şi tâmple prelungi. Era îmbrăcat, se-nțelege, c-un caftan de nanchin cenuşiu lustruit tare la guler şi la pântece.

— Ce doriți? mă întrebă, ridicând brusc capul, ca un cal pe care îl apuci pe neaşteptate de zăbală.
— Aici şade vechilul… ori…
— Aici e cancelaria cea mare boierească, mi-a tăiat el vorba. Eu sunt funcționarul de serviciu… N-ați văzut tăblița? De asta e pusă.
— Unde aş putea să mă usuc? Nu-i vreun samovar pe-aici prin sat?
— Se poate să nu fie samovar? spuse cu importanță băiatul în caftan cenuşiu. Vă puteți duce la părintele Timofei, ori la casa slujitorilor, ori la Nazar Tarasici ori la Agrafiona găinărița.
— Cu cine stai acolo de vorbă, dobitocule! N-ai de gând să mă laşi să dorm? se ridică un glas din odaia de alături.
— Un boier care-a căzut de la drum. Întreabă unde se poate încălzi şi usca.
— Care boier?
— De unde să ştiu eu? E cu puşca şi cu câinele.

În odaia de alături se auzi un pat scârțâind. Uşa se deschise şi un om de vreo cincizeci de ani, scurt şi gros, c-un gât de taur, cu ochi de broscoi, obraji umflați cu țevia şi-o față unsuroasă, îşi făcu apariția.

— Ce doriți? m-a întrebat.
— Să mă usuc.
— Nu-i locul.
— Nu ştiam c-aici e cancelaria: de altfel, sunt dispus să plătesc…

— Mda… La drept vorbind şi aici s-ar putea, răspunse grăsunul. Poftiți pe-aici, vă rog. Am trecut cu dânsul într-altă încăpere, nu aceea din care ieşise el. Aici e bine?

— Foarte bine… Aş dori ceai şi caimac. Se poate?

— Tot ce doriți. Scoateți-vă haina şi întindeți-vă un pic: e gata şi ceaiul în clipă.

— A cui e moşia?

— A doamnei Losniacova, Elena Nicolaevna.

A ieşit. M-am uitat în jur. De-a lungul peretelui ce despărțea încăperea de cancelarie, se afla un divan larg îmbrăcat în piele: două scaune cu spătare înalte, tot în piele, încadrau deoparte şi de alta singura, fereastră dând la drum. Pe pereții, tapisați în hârtie verde cu crenguțe trandafiriii, spânzurau trei tablouri mari în ulei. Unul înfățişa un prepelicar cu zgardă albastră şi inscripția: „Iată mângâierea mea”. La picioarele câinelui curgea un râu şi de partea cealaltă a râului, un iepure exagerat de mare stătea sub un pin, aşezat pe labele de dinapoi, c-o ureche ciulită. Alt tablou arăta pe doi bătrâni mâncând un harbuz, după care harbuz se vedea un portic grec pe frontonul căruia scria: „Templul desfătării.” Pe al treilea tablou era zugrăvită o femeie pe jumătate goală, stând culcată, în „raccourci”, cu genunchi roşii şi călcâie enorme. Câinele meu, fără a pierde o clipă, se strecură cu sforțări nemaipomenite sub divanul de piele unde, se vede, găsind praf din belşug, începu a strănuta grozav. M-am apropiat de fereastră. În latul uliței, de la casa boierească la cancelarie, erau puse pieziş scânduri: precauție foarte necesară, deoarece pretutindeni, mulțumită cernoziomului nostru şi ploilor prelungite, se făcuse o glodărie înspăimântătoare. În preajma curții boiereşti, aşezată cu spatele la drum, se perindau icoanele obişnuite acestor locuri. Fete, în fuste de stambă ieşită de soare, umblau pretutindeni; argați tropăiau prin glod încolo şi-ncoace, se opreau scărpinându-şi îngândurați spinarea; calul vătafului, priponit de-un stâlp, îşi flutura coada, înălțând botul şi cercând să roadă gardul de nuiele; găinile cârcâiau, curcani oftigoşi nu mai conteneau cu strigătele. Pe prispa unei clădiri dărăpănate şi triste, probabil feredeul, un vlăjgan, c-o chitară în mână, îi zicea cam haiduceşte, cunoscuta romanță:

Acele locuri scumpe mie Le las şi plec în sihăstrie… etc.

Omul cel gros întră în odaie.

— Uite şi ceaiul dumneavoastră, îmi spuse zâmbind cu dulceață.

Băiatul în caftan cenuşiu, funcționarul de serviciu al cancelariei, puse pe-o măsuță veche de joc samovarul, ceainicul, un pahar c-o farfurioară ştirbă, cănită cu caimac şi-un şirag de covrigi de Bolchov, tari ca piatra. Bondocul ieşi.

— Cine-i? am întrebat pe slujbaş. Vechilul?

— Nu, domnule. Era casier prim şi acum l-au făcut şeful cancelariei.

— Şi vechil n-aveți?

— Nu. Burmister da, pe Mihail Viculov, dar vechil nu.

Dar administrator aveți?

— Se poate? Se-nțelege: pe-un neamț, Lindamandol, Karlo Karlici: atâta numai că nu poate lua nici o hotărâre.

— Atunci cine dă poruncă?

— Cucoana singură.

— A! Aşa!… Şi sunteți mulți funcționari la cancelarie?

Slujbaşul se gândi o clipă.

— Şase.

— Care anume?

— Apoi mai întâi e Vasili Nicolaevici, casierul şef; pe urmă Piotr, funcționar la cancelarie; fratele lui Piotr, Ivan, funcționar şi el; un alt Ivan tot funcționar; Constantin Narchizici, funcționar şi el; apoi eu... Şi mai sunt şi alții...

— Are multă slujitorime cucoana?

— Nu, multă n-ar fi.

— Cam câți inşi?

— Apoi să tot fie cam la o sută cincizeci.

Am tăcut amândoi o clipă.

— Şi ia spune, ştii să scrii bine? l-am întrebat eu iar.

Băietanul râse arătându-şi dinții şi dând din cap în semn de aprobare, trecu în cancelarie de unde se întoarse c-o foaie de hârtie.

— Uite scrisul meu, zise, urmând să zâmbească.

Mi-am aruncat ochii. Pe-o coală de hârtie vânătă, cu-n scris mare şi citeț, fuseseră aşternute următoarele cuvinte:

Pricaz.

De la cancelaria cea mare boierească din Ananievo către burmistrul Mihail Viculov, No. 209.

„Cu poruncă să porneşti pe dată cercetări: cine-i acel ce-a îndrăznit ieri noapte, fiind beat şi lălăind cântece de ruşine, să treacă prin Grădina engleză, trezind din somn şi pricinuind supărare guvernantei franțuşte, madama Eugenie? Ce făceau paznicii şi cine era de pază la Grădină, de-au lăsat să se săvârşească asemenea blăstămații? Ți se porunceşte să faci o cercetare amănunțită asupra celor amintite mai sus şi de a înainta raportul fără întârziere la cancelarie.

Comisul întâi de cancelarie, Neculai Cvostov”

Pe pricaz era pus sigiliul cel mare boieresc, cu inscripția: „Sigiliul cancelariei principale boiereşti din Ananievo”, şi mai jos adaosul: „Să se execute întocmai. Elena Losniacovia”.

— A adăugat chiar cucoana, nu-i aşa?

— Vai de mine, se poate? Sigur. Totdeauna cu mâna ei: altcum pricazul n-are nici o putere.

— Şi-acuma trimiteți hârtia burmistrului?

— Nu. Vine el aici s-o citească sau mai bine zis să i-o citim, căci nu ştie carte. Comisul tăcu iar. Nu-i aşa, spuse el zâmbind, că-i bine scrisă?

— Foarte bine.

— De ticluit n-am ticluit-o eu, mărturisi el. Coschenchin, el e mare meşter la asemenea lucru.

— Cum? Vasăzică voi alcătuiți ciorna pricazului?

— Altfel nici nu se poate. Nu le poți scrie de-a dreptul pe curat.

— Şi ce leafă ai? am întrebat.

— Treizeci şi cinci de ruble, plus cinci ruble pentru cizme.

— Şi eşti mulțămit?

— Cum să nu fiu? La noi la cancelarie nu intră oricine. Eu am avut mare noroc de moşu-meu, care-i majordom la curte.

— Şi-ți merge bine?

— Cred şi eu. La drept vorbind, adăugă el c-un oftat, e mai bine să slujeşti de pildă la un negustor. Da, alde noi o duc mai bine la negustori. Uite, asară a picat un neguțător de la Veniev şi-aşa îmi spunea şi băiatul care-l slujeşte… Îi merge bine, nimic de zis. Tare bine îi merge.

— Cum adică, negustorii plătesc mai bine?

— Ferit-a sfântul! Negustorului nici să-i pomeneşti de leafă, că te dă pe uşă afară. Da, la dânsul merge pe supunere şi credință. Te hrăneşte, îți dă de băut, te îmbracă şi asta-i. Are el chef, îți dă şi pe deasupra… Ce nevoie de leafă? Că negustorul trăieşte de-a valma cu noi, pe potriva noastră a tuturor, ruseşte. Pleci la drum cu dânsul, bea el ceai, bei şi tu; ce mănâncă el îți dă şi ție. Ce mai vorbă… negustorul nu face pe boierul. Negustorul nu umblă pe înconjur: e mânios, te plesneşte în numele tatălui şi cu asta gata. Nu te bodogăneşte, nu-ți găseşte veşnic pricină. Pe câta vreme cu boierul, mămulică Doamne! Hojma nu-i mulțămit: că asta nu-i bun, că ceea nu-i place… Îi dai un pahar de apă, ori ceva de mâncare: „Ptiu! Asta-i apă? Pute! Asta-i mâncare? Pute!” O iai, stai ce stai în dosul uşii şi vii cu dânsa înapoi. „Ei, da, aşa mai merge, aşa mai zic şi eu, acum nu mai pute!” Apoi pe urmă cucoanele! D-apoi duducile!…

— Fediuşca! se auzi din cancelarie glasul slujbaşului celui gros.

Comisul ieşi cu grăbire. Mi-am isprăvit paharul de ceai, m-am întins pe divan ş-am ațipit. Am dormit vreo două ceasuri. Când m-am trezit, cercai să mă ridic, dar lenea fu mai tare. Am închis iar ochii, dar n-am mai putut adormi. Alături se vorbea cu voce scăzută şi fără voie am început a asculta.

— Da, da, Nicolai Eremieici, spunea un glas. Da, nu se poate să nu ții samă şi de asta; zău nu se poate… Chm! Cel care vorbise tuşi.

— Ba, crede-mă pe mine, Gavril Antonici, răspunse vocea slujbaşului celui gras; ce, nu cunosc eu obiceiurile locului? Judecă şi dumneata.

— Apoi mai bine cine să le cunoască, Nicolai Eremieici? Că eşti aicea, pot zice, cel mai de samă. Atunci cum facem? urmă glasul necunoscut. Cădem or nu cădem la învoială, Nicolai Eremieici, dacă-mi dai voie să te întreb.

— De cădem la învoială, Gavril Antonici? Asta depinde, pot zice, numai de dumneata. Dar, după cât se pare, nu prea eşti amator.

— Dă-mi voie, Nicolai Eremieici, dă-mi voie. Meseria noastră e să târguim, să neguțăm: rostul nostru e să cumpărăm. Alt rost nici n-avem pe lume, pot zice, Nicolai Eremieici.

— Opt ruble, zise răspicat slujbaşul.

Se auzi un oftat.

— Binevoieşti a cere cam mult, Nicolai Eremieici.

— Nu se poate altfel…

Se făcu tăcere.

M-am ridicat fără zgomot şi-am pus ochiul la o crăpătură a peretelui de scândură. Rotofeiul era cu spatele la mine. În fața lui stătea un negustor, cam de vreo patruzeci de ani, slab şi uscat, c-o față ca unsă cu untdelemn. Îşi tot grebla barba, clipea din ochi, strângea din buze.

— Straşnic grâu s-arată anul acesta, luă el iar vorba: Nu mă mai săturam privindu-l pe drum încoace, când am venit. De pe la Voronej e o minunăție, de prima calitate, pot zice.

— Ce-i drept, grâul pare bunişor, răspunse funcţionarul şef: dumneata ştii, Gavril Antonici, toamna pregăteşte, primăvara hotărăşte.

— Da, e foarte adevărat, Nicolai Eiremieici. Totul e la voia celui de sus; ai spus un mare adevăr… Dar oare nu s-o fi trezit musafirul?

Bondocul se întoarse şi rămase o clipă ascultând.

— Doarme. Dar stai să văd…

Făcu câțiva paşi spre uşă.

— Doarme, doarme, făcu el iar şi se întoarse la loc.

— Ei, Nicolai Eremieici, atunci cum rămâne?… Uite, eu zic aşa să cădem la învoială, urmă el clipind mereu din ochi: fie două hârtii cenuşii şi una albă pentru domnia-ta iar pentru dincolo, făcu el cu capul spre curtea boierească, şase cenuşii şi jumătate. Batem palma or nu?

— Patru cenuşii, răspunse slujbaşul.

— Să zicem trei!

— Patru cenuşii fără una albă.

— Trei, Nicolai Eremieici.

— Trei şi jumătate, nici un ban mai puțin.

— Trei, Nicolai Eremieici.

— Atunci nici să nu mai vorbim, Gavril Antonici.

— Nu, nu-i om de-nțeles şi pace, mormăi negustorul. Dacă-i pe aceea, mai bine mă-nvoiesc de-a dreptul cu cucoana.

— Cum pofteşti, răspunse slujbaşul, chiar mă mir că nu te-ai gândit mai din vreme. La ce atâta bătaie de cap? Ar fi cu mult mai bine!

— Stai, stai, nu te supăra, Nicolai Eremieici. Dar repede îți mai sare muştarul! Am spus şi eu aşa, cu gura altuia.

— Ba nu; la urma urmei…

— Potoleşte-te, omule. Dacă-ți spun c-a fost numai o glumă… Fie şi trei cenuşii jumătate, dacă altfel nu-i chip.

— Trebuia să cer patru; m-am cam pripit, prostul de mine,

— Mormăi slujbaşul.

— Atunci rămânem înțeleşi, Nicolai Eremieici; pentru cei de dincolo, de la curte, şase cenuşii şi jumătate; grâul s-a vândut pentru şase şi jumătate?

— Şase şi jumătate, ne-am înțeles.

— Atunci bate ici palma, Nicolai Eremieici. Negustorul lovi uşurel cu degetele Răşchirate în palma slujbaşului. Noroc să deie Dumnezeu! şi se ridică. Acuma eu, Nicolai Eremieici, tătucă, mă duc la cucoana, o rog să mă primească şi-i spun aşa: am încheiat afacerea cu Nicolai Eremieici pentru şase şi jumătate.

— Întocmai, aşa să spui, Gavril Antonici.

— Şi acuma ai bunătatea de primeşte banii.

Negustorul puse în palma slujbaşului un tencuşor de hârtii, salută, scutură din cap, luă pălăria între două degete, îşi trase umerii înapoi, dându-şi un oarecare aer degajat şi ieşi scârțâind din cizme în chip distins. Nicolai Eremieici s-apropie de perete şi, după câte îmi putui da sama, prinse a-şi cerceta bancnotele pe care le primise. În uşă se ivi un cap roşcat împodobit cu favoriți deşi.

— Ei, întrebă capul. A mers bine treaba?

— Da, foarte bine.

— Cât?

Omul cel gros făcu un gest de lehamite, arătând încăperea în care mă aflam.

— A, da! şi capul dispăru.

Omul nostru se apropie de masă, se aşeză, deschise un registru, luă numărătoarea şi începu a mânui bilele de os, slujindu-se nu de index ci de mijlociul mânii drepte, ceea ce-i mult mai distins.

Funcționarul de serviciu intră.

— Ce vrai?

— A venit Sidor de la Goloplioc.

— Ei, spune-i să intre! Stai, stai... Du-te mai întâi de vezi dacă domnul cel străin mai doarme or s-a trezit.

Comisul intră binişor în odaie la mine. Pusesem capul pe torbă drept pernă şi stăm cu ochii închişi.

— Doarme, şopti el, întorcându-se în cancelarie.

Bondocul mormăi ceva printre dinți.

— Hai, spune-i lui Sidor să vie, zise el în sfârşit.

Mă sculai iar. Pe uşă intră un țăran înalt, de vreo treizeci de ani, zdravăn, cu obrajii rumeni, păr bălan şi bărbuță creață. Se închină la icoane, se ploconi funcționarului şef al cancelariei şi, ținându-şi pălăria cu amândouă mâinile, se îndreptă din şale.

— Bună ziua, Sidor, zise funcționarul cel gros, urmând a țăcăni bilele abacului.

— Bună ziua, Nicolai Eremieici.

— Ei, cum sunt drumurile?

— Bune, Nicolai Eremieici. Cam glodoase. Țăranul vorbea rar şi potolit.

— Nevasta ți-e bine, sănătoasă?

— D-apoi ce să aibă?

Țăranul oftă, aşezând un picior înainte. Nicolai Eremieici puse pana după ureche şi-şi suflă nasul.

— Ei, ce vânt te-aduce? urmă el, vârând în buzunar basmaua cadrilată.

— Ne cereți lemnari, Nicolai Eremieici.

— Ei, şi? Ce, poate n-aveți?

— Ba, de avut avem, Nicolai Eremieici; doar e moşie împădurită precum se ştie. Dar e vremea lucrului, Nicolai Eremieici.

— Vremea lucrului! Lasă că ştiu eu, la alții lucrați, dar la stăpâna voastră nu vă place. Doar e aceeaşi muncă.

— Da, e aceeaşi muncă e adevărat, Nicolai Eremieici... numai că...

— Ei?

— Plata e cam... aşa...

— Cum, cam aşa?... Măi, că mofturoşi mai sunteți! Auzi ce scorneşte!

— Şi mai este şi alta, Nicolai Eremieici, că-i lucru taman pentru o săptămână şi ne ține o lună de zile. Ba că nu-s materiale, ba ne trimite în parc la curățat aleile.

— Ce tot îndrugi? Că doar cucoana singură dă toate poruncile şi n-avem a ne pune de pricină.

Sidor tăcu, schimbându-se de pe-un picior pe altul.

Nicolai Eremieici, plecând capul pe-un umăr, prinse a ciocni cu foc bilele.

— Ai noştri… gospodarii… Nicolai Eremieici, zise în sfârşit Sidor, poticnindu-se la fiecare cuvânt, mi-au dat poruncă… înălțimii voastre… asta… uite… Vârând mâna-i mare în suman, scoase din sân un ştergar cu dungi roşii păturit cu grijă.

— Ce faci, ce faci, nătărăule, doar n-ai înnebunit? îl opri bondocul cu grăbire. Du-te, du-te şi mă aşteaptă la mine acasă, adăugă el dând aproape de spate afară pe țăranul foarte mirat. Să întrebi de nevastă-mea… Are să-ți dea un pahar de ceai; vin şi eu îndată, du-te. Hai, hai, du-te, când îți spun.

Sidor ieşi.

— Ce mai urs! mormăi după dânsul comisul şef al cancelariei, clătinând din cap şi întorcându-se la abac.

Deodată strigăte: „Cupria! Cupria! Ca dânsul nu-i nimeni!" răsunară în uliță şi pe cerdac şi, îndată după aceea, intră în cancelarie un om mărunțel şi prizărit c-un nas nemaipomenit de lung, ochi căscați privind țintă şi-un aer plin de fudulie. Era îmbrăcat c-o redingotă veche, ruptă, de culoare adelaida32, sau cum se spune la noi, idilaidă – cu nasturi mici şi cu guler de pluş. Ducea în spate o legătură mare de lemne. În jurul lui se grămădeau vreo cinci slugi de la curte, strigând care mai de care: „Cupria! Ca dânsul nu-i nimeni! L-au făcut şi fochist. Dar omul în redingotă cu guler de catifea nu da nici o atenție celor care zbierau, rămânând foarte nepăsător. Trecu eu paşi măsurați spre sobă, îşi lepădă sarcina, apoi se ridică şi, trăgând tocmai din buzunarul de la spate tabachera, îşi holbă ochii şi prinse a-şi îndesa nasul cu praf de mentă amestecat cu cenuşă.

Văzând că intră ceata asta gălăgioasă, slujbaşul cel gros Încruntă din sprâncene, vrând parcă să se ridice: dar, înțelegând îndată despre ce este vorba, le porunci zâmbind numai să nu zbiere, căci, nu de alta, le zise el, dar în odaia de-alături doarme un vânător.

— Ce vânător? întrebară deodată două sau trei glasuri.

— Un boier.

— Aha!

— Da' pot să zbiere cât or pofti, spuse, întinzând brațele înlături, omul cu guler de catifea, puțin îmi pasă: numai să nu puie mâna pe mine. Eu acuma-s cu focurile.

— Fochist! Fochist! întăriră plini de veselie toți din ceată.

— A dat ordin cucoana, urmă el cu fudulie; cât despre alde voi, stați voi, stați… Pe voi o să vă puie la păzit porcii. Eu am fost croitor, croitor de mâna întâia, am învățat meseria de la cei mai mari meşteri din Moscova şi-am lucrat şi pentru ghinărari… Asta nu mi-o ia nimeni. Dar voi, voi cu ce vă fuduliți? Cu ce? Ia nişte trântori, nişte taie-frunză la câni, nimic alta. Pe mine, să mă dezrobească, nu mor de foame, nu mă prăpădesc. Să-mi dea hârtie la mână, şi-am să plătesc obroc bun, mulțămind pe stăpâni. Pe câtă vreme voi? Voi ați pieri, ați pieri ca muştele, dacă vreți să ştiți!

— Ce mai snoave? îl întrerupse un băiețandru ciupit de vărsat, cu sprâncene albe, cu o cravată roşie la gât şi rupi în coate. Ai avut doar hârtie la mână; dar stăpânii n-au văzut de la tine nici o copeică şi nici pentru tine n-ai fost în stare să câştigi un ban. Abia ai avut putere să te târâi înapoi acasă şi de atunci tot cu acelaşi caftan umbli.

— Ce-ai fi făcut în locul meu, Constantin Narchizâci? răspunse Cuprian. Când e omul amorezat, gata, s-a sfârşit cu dânsul. Aş vrea să treci pe unde am trecut eu şi pe urmă să mă judeci.

— Ş. I ce ți-ai găsit să iubeşti! O hâzenie!

— Ba nu vorbi aşa, Constantin Narchizâci.

— Mie îmi spui? O ştiu doar; am văzut-o cu ochii mei anul trecut la Moscova.

— Anul trecut, ce-i drept, cam pierduse din nuri, se învoi Cuprian.

— Lăsaţi asta, domnilor, zise cu autoritate şi, în acelaşi timp, cu nepăsare, un om înalt şi slab, cu faţa plină de coşuri, frizat şi pomădat, probabil un Kammerdiener, Cuprian Afanasâci trebuie să ne cânte cântecul lui. Hai, s-auzim, Cuprian Afanasâci!

— Da, da, întăriră şi ceilalţi. Bravo, Alexandra! Te-am prins, Cupria, n-ai încotro... Cântă, Cupria!... Fii de treabă, Alexandră! (Slugile adesea, ca alintare, se slujesc de terminaţia feminină, adresându-se unui bărbat.) Hai, cântă!

— Nu e aici locul pentru cântat, întâmpină Cuprian cu glas hotărât. Suntem la cancelaria boierească.

— Ei, şi ce-ți pasă ție? Ţinteşti, poate, să intri slujbaş la cancelarie? răspunse Constantin, râzând tare. Te pomeneşti!

— Asta-i cum hotărăşte cucoana, zise bietul om.

— Vezi, vezi, asta-i ținta lui; iată cu cine aveți de-a face! Ha – ha!

Şi izbucniră cu toții în râs, ba unii chiar săriră în sus de bucuria. Mai tare ca toți se strâmba de râs un băiat de vreo cincisprezece ani, fără îndoială fiul unui aristocrat al slujitorimii: purta o vestă cu nasturi de bronz, cravată liliachie şi începuse a avea oleacă de pântece.

— Hai, ia spune drept, Cupria, zise plin de sine Nicolai Eremieici, care, după câte se vedea, râsese din plin şi era bine dispus. Nu-i prea plăcut să fii fochist, nu-i mare scofală, ha?

— Ei, şi ce-i cu asta, Nicolai Eremieici? răspunse Cuprian. Parcă dumneata, dumneata care eşti acuma, ce-i drept, şeful cancelariei, n-ai fost pe vremuri surghiunit şi n-ai stat în bordei țărănesc?

— Ascultă, vezi-ți de lungul nasului, îi curmă vorba bondocul iuțindu-se. Noi glumim, prostule; ar trebui să înțelegi asta, ba încă să mulțămeşti că te luăm în samă, nătărăule!

— Am zis numai aşa, fiindcă a venit vorba, Nicolai Eremieici, nu vă fie cu supărare.

— Aşa da! Aşa spune!

Uşa se deschise şi un cazacioc intră în fuga mare.

— Nicolai Eremieici, vă pofteşte cucoana.

— Cine-i la curte? întrebă acesta.

Acsinia Nichitişna şi un negustor din Veniovu.

— Vin în clipă. Cât despre voi, fraților, îi îndemnă el, faceți-mi plăcerea şi căraţi-vă de-aici cu fochistul vostru cel nou. Te pomeneşti că pică neamțul şi se duce de raportează.

Bondocul îşi netezi părul, tuşi în mâna acoperită mai toată de mâneca redingotei, îşi încheie nasturii şi plecă la curte, umblând crăcănat. Banda veselă stătu o clipă în cumpănă, după care porni, luând pe Cupria cu dânşii. Vechea mea cunoştință, funcționarul de serviciu, rămas singur, se puse pe

ascuțit pene de gâscă, dar cum sta jos, adormi. Câteva muşte, profitând numaidecât de fericitul prilej, se aranjară jur împrejurul gurii lui. Un țânțar i se aşează pe frunte şi, proțăpindu-şi bine picioruşele îşi înfipse încet acul, în carnea moale. Capul roşcat cu favoriți, de mai înainte, se ivi iar în uşă, se uită, se uită şi în sfârşit intră în cancelarie, trăgând după sine trunchiul pocit pe care era aşezat.

— Fediuşca! Ei, Fediuşca! Iar dormi? rosti el.

Funcționarul de serviciu deschise ochii şi se sculă.

— Nicolai Eremieici s-a dus la cucoana?

— Da, Vasili Nicolaici.

„Aha, mi-am zis eu în sine: acesta e casierul şef".

Casierul şef începu a merge încolo şi-ncoace prin odaie. La drept vorbind, mai degrabă aluneca decât mergea, amintind de umbletul furişat al pisicii. Pe umeri îi flutura un vechi frac negru, cu pulpanele foarte înguste. Îşi ținea o mână pe piept, şi pe cealaltă şi-o ducea mereu la cravata lată, strânsă pe gât, care îl stingherea de câte ori întorcea capul. Avea cizme de şagrin oare nu scârțâiau, şi păşea foarte moale.

— Boierul Iaguşchin a întrebat astăzi de dumneavoastră, urmă funcționarul.

— Hm! a întrebat de mine? Şi ce-a spus?

— A spus că are să treacă desară pe la Tiutiuriev şi că vă aşteaptă acolo. Trebuie numaidecât, a spus el, să discut o afacere cu Vasili Nicolaici, dar n-a spus ce afacere; de altfel, zice, Vasili Nicolaici ştie despre ce-i vorba.

— Hm! făcu casierul ducându-se la fereastră.

— Nicolai Eremieici e la cancelarie? răsună în antret o voce groasă şi un om nalt, după câte se vedea furios, c-o figură neregulată dar expresivă şi îndrăzneață, îmbrăcat destul de curat, trecu pragul.

— Nu-i aici? întrebă el aruncând o privire în jur.

— Nicolai Eremieici e la cucoana, răspunse casierul, Poți să-mi spui mie ce vrai, Pavel Andreici. Mie poți să-mi spui... Ce pofteşti?

— Ce poftesc? Vrai să ştii ce poftesc? Casierul dădu plictisit din cap. Poftesc să-i dau o lecție ticălosului, burduhosului, nemernicului, pârâtorului... Am să-l învăț eu minte să mai facă denunțuri mincinoase!

Şi Pavel căzu pe un scaun.

— Ce este, ce-i cu dumneata, Pavel Andreici? Vino-ți în fire... Nu ți-i ruşine? Uiți de cine vorbeşti, Pavel Andreici! bolborosi casierul.

— De cine vorbesc? Şi ce-mi pasă mie că l-au pus funcționar şef la cancelarie! Da, n-am ce zice, bine şi-au mai ales omul! Cum s-ar zice au pus lupul păzitor la oi.

— Isprăveşte, isprăveşte, Pavel Andreici. Isprăveşte; lasă asta, ce-nsamnă toate prostiile astea?

— Ah, cumătră vulpe, cum te mai guduri şi mai dai din coadă! Am să-l aştept, – zise Pavel cu mânie, trântind cu pumnul în masă.

— Ei, dar uite-l, ne face plăcerea să sosească.

— Adăogi el privind pe fereastră. Vorbeşti de lup... şi el e la uşă! Şi se sculă în picioare.

Nicolai Eremieici intră în cancelarie, cu chipul strălucind de mulțămire, dar dând cu ochii de Pavel, se cam tulbură.

— Bună ziua, Nicolai Eremieici, zise Pavel, cu. Înțeles, ieşindu-i încet întru întâmpinare: bună ziua.

Funcționarul şef nu răspunse nimic. La uşă se arătă chipul negustorului.

— Aha, nici nu binevoieşti să-mi răspunzi? zise iar Pavel. De altfel, nu… nu, adăugă el, nu aşa trebuie să mă port: cu strigăte şi cu ocări n-ajungi la nici un capăt. Da, spune-mi ritos, Nicolai Eremieici, de ce mă persecuți? De ce vrai să mă nenoroceşti? Hai, spune, spune.

— Nu-i aici locul să ne socotim, răspunse nu fără tulburare funcționarul şef. Şi nici nu-i clipa potrivită. Dar de ce mă mir eu, e că de unde-ai scos-o că vreau să te nenorocesc şi că te persecut? Şi cum aş putea să te persecut? Doar nu-mi eşti funcționar la cancelarie.

— Ei, asta-i! răspunse Pavel, atâta ar mai lipsi. Dar de ce te prefaci, Nicolai Eremieici?… Doar mă înțelegi foarte bine.

— Nu, nu înțeleg.

— Ba, mă înțelegi.

— Nu, zău că nu înțeleg.

— A, încă mai iei şi pe Dumnezeu de martor! Ei atunci, dacă nu ți-i frică, vorbeşte; hai, în frica lui Dumnezeu! Hai, spune, de ce nu laşi să trăiască în pace o biată fată? Ce vrai de la dânsa?

— Mă rog, de cine vorbeşti, Pavel Andreici? întrebă bondocul c-o mirare prefăcută.

— Cum! Te fac: că nu ştii? Vorbesc de Tatiana. Nu te temi de Cel de Sus, de ce cauți să te răzbuni? Să-ți fie ruşine. Om însurat, cu copii coşcogea cât mine; pe câtă vreme eu ce vrau? să mă însor, cu cinste şi cu dreptate.

— Ei, şi ce ți-s eu de vină, Pave! Andreici? Dacă cucoana nu te lasă să te însori. Aşa-i voia boierească. Ce amestec am eu aici?

— Dumneata? Nu eşti dumneata înțeles cu zgripțuroaica de chelăriță? N-o pârâți poate pe nedrept, hai? Spune, nu scoateți scornituri peste scornituri pe sama unei fete fără apărare? Nu-i drept poate că, de unde era spălătoreasă, din vina Voastră acum spală blidele? Şi dacă e bătută, şi-i purtată în straie de sac, nu-i poate tot d: n vina voastră? Să-ți fie ruşine, să-ți fie ruşine, om bătrân! Te poate oricând lovi damblaua… Şi va trebui să dai sama în fața celui de sus.

— Insultă-mă, Pavel Andreici, insultă-mă… Că n-ai să mă insulți multă vreme.

— Cum? izbucni Pavel, îți închipui poate că m-amenințI cu asta? zise el cu mânie. Crezi poate că mi-i frică de tine? Nu, frate, scoate-ți din cap una ca asta! De ce mi-ar fi frică de tine? O bucată de pâine pot câştiga oriunde. Pe câtă vreme tu, cu tine altfel stă treaba! Ție numai aici îți merge să faci pe spionul şi să furi…

— Ia uite cum face pe grozavul, îl întrerupse slujbaşul care începuse şi el a-şi pierde răbdarea: un agent sanitar, un agent sanitar acolo, un biet felcer şi, să-l auzi, ai crede că-i cine ştie ce de capul lui!

— Da, felcer, dar să nu fi fost felcerul, măria-ta ai putrezi acuma acolo în cimitir… Şi să mă ia dracul dacă am să-l mai vindec vreodată, adăugă el printre dinți.

— M-ai vindecat?… Ba ai vrut să mă otrăveşti: mi-ai dat să iau sabur, i-o întoarse slujbaşul.

— E vina mea dacă numai saburul putea să-ți facă ceva la boala ta?

— Saburul e oprit de regulamentul medical, urmă Nicolai. Am să depun plângere contra ta... A: vrut să mă omori, asta-i! Dar n-a fost voia celui de sus.

— Isprăviți, isprăviți, domnilor, – încercă să spuie casierul...

— Lasă-ne în pace! strigă slujbaşul. A vrut să mă otrăvească! înțelegi ce vasăzică asta?

— Nu înțeleg ce-aş fi câştigat cu asta... Ascultă, Nicolai Eremieici, spuse Pavel cu disperare. Te rog pentru cea din urmă oară. Am ajuns la capătul puterilor, nu mai pot răspunde de mine. Pricepe şi lasă-ne în pace, ori de nu, Cel de Sus m-aude, cu unul dintre noi se va întâmpla o nenorocire, să ştii.

Slujbaşul cel gros fu cuprins de furie.

— Nu mi-e teamă de tine, strigă, auzi tu, mucosule! Am avut eu de-a face şi cu tată-tău şi i-am frânt cerbicea. Bagă de samă, îți spun!

— Nu te lega de taica, Nicolai Eremieici, nu te lega!

— Ia te uită! Cine îmi porunceşte mie?

— Nu te lega îți spun!

— Şi eu îți spun să nu uiți cine eşti... Oricât i-ai fi tu cucoanei de folos, dar de-ar fi să aleagă între noi doi, n-o să rămâi tu pe loc, puiule! Şi bagă de samă, nu-i îngăduit nimănui să se răzvrătească!

— Pavel tremura de turbare.

— Cât despre Tatiana, n-are decât ce merită... Şi încă stai, că mai are de pătimit!

Pavel se prăvăli cu pumnii ridicați şi slujbaşul cancelariei se prăbuşi greoi pe podele.

— În lanțuri, în lanțuri! gemu Nicolai Eremieici...

Nu voi încerca să descriu sfârşitul acestei scene, de teamă să nu jignesc delicatețea cetitorului.

În aceeaşi zi, eram înapoi acasă. Peste o săptămână, am aflat că doamna Losniacova păstrase în serviciul ei şi pe Pavel şi pe Nicolai şi că trimisese aiurea pe slujnica Tatiana: probabil că nu mai avea nevoie de dânsa.

BIRIUC.

Mă întorceam într-o seară de la vânat, singur, în droşcă. Până acasă mai aveam opt verste. Iapa mea cea bună de trap umbla avântat pe drumul prăfuit, sforăia din când în când mişcându-şi urechile; câinele obosit nu rămânea în urmă nici c-un pas de roțile de dinapoi, ca şi cum ar fi fost legat. Se apropia o furtună. În față, un uriaş nour violet se înălța domol de după pădure; deasupra mea, venindu-mi împotrivă, pluteau pâcle lungi cenuşii; răchițile se zbăteau aprig, şuierând. Dintr-odată căldura înăbuşitoare se prefăcu într-o răcoare umedă; zarea zilei se întuneca repede. Am lovit iapa cu capătul hățurilor, am coborât o râpă, am trecut prin albia uscată şi plină de lozii a unui pârâu, am urcat de cealaltă parte şi am intrat în pădure. Drumul şerpuia înainte-mi printre alunişuri dese câştigate de întunecime; înaintam cu greutate. Droşca sălta pe rădăcinile noduroase şi vechi de stejar şi tei, ce întruna se întindeau de-a-curmezişul făgaşurilor adânci, săpate de roțile căruțelor; calul a început să poticnească. Dintr-odată un vânt năprasnic vâjâi în înălțime, pădurea se zbătu mugind, picături mari de ploaie căzdeau cu putere, biciuind frunzişurile; a scăpărat fulgerul şi vijelia se dezlănțui. Ploaia curgea puhoi. Mergeam în pas şi în curând am fost silit să mă opresc; calul se împotmolise, nu mai vedeam nimic. Cu greu m-am adăpostit sub un tufiş mare. Încovoiat asupră-mi şi

apărându-mi fața, aşteptam cu răbdare trecerea cumpenei când, dintr-odată, la lucirea unui fulger, mi se păru că văd pe drum o siluetă înaltă. Am început să privesc cu atenție în acea direcție şi arătarea izvorî ca din pământ alăturea de droşca mea.

— Cine-i? întrebă un glas răsunător.

— Da' tu cine eşti?

— Eu sunt pădurarul de aici.

Mi-am spus numele.

— Aha, ştiu. Vă duceți acasă?

— Acasă. Dar vezi ce furtună…

— Da, furtună, răspunse glasul.

Un fulger alb a luminat pe pădurar din cap până în picioare: îndată după aceea, uscat şi scurt, izbucni trăsnetul. Ploaia năvăli cu puteri îndoite.

— N-are să treacă repede, urmă pădurarul.

— Ce să-i faci!

— V-aş putea duce la izba mea, zise el scurt.

— Dacă se poate, bine.

— Atunci urcați-vă în droşcă.

S-a apropiat de capul calului meu, l-a luat de căpăstru şi-l îndemnă. Pornirăm. Mă țineam de perna droştei care ondula „ca barca pe valuri" şi îmi strigam din când în când câinele. Biata mea iapă plescăia greoi cu copitele prin noroi, luneca, poticnea; pădurarul se cumpănea înaintea hulubelor, la dreapta şi la stânga ca o fantomă. Am mers aşa multă vreme; în sfârşit călăuzul meu se opri.

— Iată, am ajuns acasă, domnule, zise el cu glas liniştit. Portița scârțâi, câțiva cățelandri porniră a hămăi într-un glas. Am ridicat capul şi, la lumina unui fulger, am văzut o căsuță în mijlocul unei ogrăzi întinse, înconjurată de gard. La o ferestruică lucea o lumină tulbure. Pădurarul duse calul până la prispă şi bătu în uşă.

— Îndată, îndată, răspunse un glăsuşor subțire.

Se auzi lepăit de picioare desculțe, zăvorul scrâşni şi o fetiță cam de vreo doisprezece ani, în cămăşuică încinsă cu frânghioară de tei, cu un felinar în mână, se arătă în prag.

— Luminează boierului, îi porunci pădurarul. Eu mă duc să trag droşca dumneavoastră sub şopron.

Fetița îmi aruncă o privire şi intră în casă. M-am dus după dânsa.

Izba pădurarului era alcătuită dintr-o singură încăpere afumată, scundă şi goală, fără polatii sau despărțituri. Un cojoc rupt atârna într-un cui. Pe laviță se afla o puşcă cu o țeavă, într-un colț grămădite nişte boarfe; două oale mari erau aşezate lângă vatră. O fachie ardea pe masă, când luminând trist, când stingându-se. Drept în mijlocul izbei era atârnat un leagăn legat în capătul unei prăjini lungi. Fetița stinse felinarul, se aşează pe un scăunaş şi începu să mişte leagănul cu mâna dreaptă iar cu stânga să potrivească fachia. Am privit în juru-mi; mi s-a strâns inima: nu-i vesel să intri noaptea într-o izbă țărănească. Copilul din leagăn respira greu şi repede.

— Eşti singură aici? am întrebat pe fetiță.

— Singură, zise ea abia auzit.

— Eşti fata pădurarului?

— A pădurarului, şopti ea.

Uşa scârţâi şi pădurarul păşi pragul, aplecându-şi capul. Luă de jos felinarul, se apropie de masă şi-i aprinse fitilul.

— Nu sunteţi obişnuit cu fachia, nu-i aşa? zise el scuturându-şi pletele.

Îl priveam. Rareori avusesem prilej să văd asemenea voinic. Era nalt de stat, lat în spete şi minunat clădit. Muşchii lui puternici se umflau sub cămaşa udă, de cânepă. O barbă neagră creaţă îi acoperea pe jumătate obrazul bărbătesc şi aspru. De sub sprâncenele late şi îmbinate priveau cu îndrăzneală ochi mici şi negri. Sprijinindu-şi uşor mâinile în şolduri se opri înainte-mi.

I-am mulţămit şi l-am întrebat cum îl cheamă.

— Mă cheamă Foma, răspunse el; şi, după poreclă, Biriuc33.

— A, tu eşti Biriuc?

M-am uitat la el cu îndoită curiozitate. Prin Ermolai al meu şi alţii auzisem adesea istorisiri despre pădurarul Biriuc, de care toţi ţăranii din împrejurimi se temeau ca de foc. După spusa lor, nu se afla pe lume om mai meşter în meseria lui: „Nu îngăduie să i se ia din pădure măcar o sarcină de vreascuri. Ori pe ce vreme ar fi, chiar în puterea nopţii, îţi cade în spate ca trăsnetul şi nu-i chip să i te împotriveşti; e tare şi sprinten ca un diavol. Nici nu-i chip să-l ademeneşti cu ceva: nici cu rachiu, nici cu parale. Nu muşcă din nici un fel de nadă. Aşa încât, de multe ori, oameni buni au pus la cale să-l scoată dintre cei vii, dar n-a fost chip.”

Iată cum vorbeau ţăranii din vecinătate despre Biriuc.

— Vasăzică, tu eşti Biriuc, am repetat eu. Da, frate, am auzit vorbindu-se de tine. Se zice că nu ierţi pe nimeni.

— Îmi îndeplinesC. Slujba, mi-a răspuns el morocănos. Nu se cade să mănânci degeaba pâinea stăpânului.

Şi-a tras de la brâu securea, s-a aşezat jos şi a început să despice aşchii pentru o fachie.

— Gospodină n-ai? l-am întrebat eu.

— Nu, răspunse el mânuindu-şi cu putere securea.

— A murit, nu?

— Nu… adicătelea da… a murit, spuse el întorcând capul.

Am tăcut; el şi-a ridicat ochii şi m-a privit.

— A fugit c-un târgoveţ care a trecut pe-aici, zise el c-un zâmbet crud.

Fetiţa plecă ochii; pruncul se trezi şi începu să ţipe; copila se apropie de leagăn.

— Na, dă-i asta, zise Biriuc punându-i în mână o sugărice murdară. Iată, şi pe el l-a părăsit, urmă el cu vocea pe jumătate, arătând spre copil. Porni spre uşă, se opri şi se întoarse.

— Dumneavoastră, domnule, începu el, cred că nu puteţi mânca pâine de-a noastră, şi, la mine, afară de pâine…

— Nu mi-e foame.

— Bine, cum poftiţi. V-aş pune samovarul, dar n-am ceai… Mă duc să văd ce face calul dumneavoastră.

Ieşi închizând cu zgomot uşa. M-am uitat încă odată în juru-mi. Izba mi se păru încă şi mai tristă decât înainte. Un iz acru de fum stătut mă înăbuşea. Fetiţa nu se clintea şi nu ridica ochii; arare clătina leagănul, aducându-şi cu sfială pe umăr cămăşuţa care îi aluneca; picioarele goale îi atârnau nemişcate.

— Cum te cheamă? am întrebat-o.

— Ulița, zise ea, aplecându-şi şi mai tare feţişoara întristată.

Pădurarul intră şi se aşeză pe laiță.

— Furtuna trece, observă el după o scurtă tăcere. Dacă voiți, vă scot la drum.

M-am ridicat. Biriuc îşi apucă puşca cu cremene şi-i cercetă tigăița.

— De ce-o iei? am întrebat eu.

— Pentru că-şi fac de cap în pădure… Taie un copac în Râpa-Iepelor, adăugă el ca răspuns la privirea mea. Întrebătoare.

— Se aude de-aici?

— Se aude din ogradă.

Am ieşit împreună. Ploaia contenise. În depărtare se îmbulzeau încă grămezi mari de nouri, fulgere lungi se mai înflăcărau din vreme în vreme; dar deasupra capetelor noastre apărea un cer albastru întunecat, stele scânteiau printre pâcle destrămate care lunecau cu repeziciune. Din întunecime începeau sĂ. Apară umbrele copacilor încărcați de ploaie şi zbuciumați de vânt. Ne-am oprit să ascultăm. Pădurarul îşi scoase cuşma şi-şi plecă urechea.

— Ia… ia… acolo-i, zise el deodată întinzând brațul; uite ce noapte şi-a ales.

N-auzeam nimic alta decât freamătul frunzişului. Biriuc scoase calul de sub şopron.

— Doar nu i-oi lăsa să-mi scape, adăogi el cu glas tare.

— Te întovărăşesc şi eu, vrei?

— Bine, îmi răspunse el împingând calul la loc; îl prindem numaidecât şi după aceea vă călăuzesc. Să mergem.

Am pornit; Biriuc înainte, eu după dânsul. Dumnezeu ştie cum putea să cunoască drumul; numai din când în când se oprea să asculte bătaia toporului.

— Ia, mormăia el printre dinți, auziți? Auziți?

— Unde?

Biriuc ridica din umeri. Ne-am lăsat într-o râpă; vântul conteni o clipă şi sunete cadențate ajunseră limpede până la auz. Biriuc mă privi şi dădu din cap. Urmarăm a străbate printre ferigi ude şi urzici. Se auzi un vuiet surd şi prelung…

— A căzut… şopti Biriuc.

În vremea asta cerul urma să se limpezească; aproape se lumina în pădure. În sfârşit ieşirăm din râpă.

— Aşteptați aici… îmi şopti pădurarul. Se aplecă şi, ridicând deasupra capului puşca, dispăru între tufărişuri.

Am început să ascult cu mare luare-aminte. Amestecate cu murmurul necontenit al vântului, mi se părea că aud nu departe de mine zgomote uşoare: un topor care lovea cu fereală în crengi, roți care scârțiau, un cal care sforăia…

— Încotro? Stai!… tună deodată vocea metalică a lui Biriuc.

O altă voce slobozi un țipet tânguitor ca un mehăit de iepure… Se încinse luptă.

— Degeaba, degeaba! repeta Biriuc gâfâind; n-ai să scapi…

Mă repezii în direcția zgomotului şi alergai poticnindu-mă la fiecare pas către locul încăierării. Lângă copacul căzut, pădurarul se frământa la pământ; ținea sub el pe hoț şi, cu cingătoarea, îi legase mâinile la spate. M-am apropiat.

Biriuc se ridică şi puse pe om în picioare. Am văzut un țăran în zdrențe ude c-o barbă lungă şi zbârlită. O gloabă de căluț acoperit pe jumătate c-o rogojină stătea mai încolo, alături de dricul dinainte al unei căruțe.

Pădurarul nu spunea nici o vorbă; țăranul de asemenea tăcea, clătinând numai din cap.

— Dă-i drumul, şoptii lui Biriuc la ureche. Plătesc eu copacul.

Biriuc, fără să spună nimic, apucă de coamă calul cu mâna stângă: cu dreapta ținea pe hoț de cingătoare.

— Hai, mişcă, păcătosule, zise el aspru.

— Toporul, colo, nu-l lăsa, bâlbâi țăranul.

— De ce să se prăpădească? zise pădurarul şi ridică toporul.

Am pornit la drum. Eu mergeam la urmă. Ploaia începu iar să cadă în picături mari şi îndată în şuvoaie. Cu greutate am ajuns la izbă. Biriuc lăsă în mijlocul ogrăzii căluțul confiscat, împinse pe țăran în casă, îi slăbi nodul cingătorii şi-l aşează într-un colț. Fetița care ațipise lângă vatră tresări şi ne privi cu spaimă mută. M-am aşezat pe laiță.

— I-auzi cum toarnă, observă pădurarul. Trebuie să mai aşteptați. N-ați vrea să vă întindeți?

— Mulțămesc.

— Pe ăsta vi-l scot de-aici şi-l închid în cămară, urmă el? arătând pe țăran. Numai că zăvorul…

— Lasă-l aici, dă-i pace, am întrerupt eu pe Biriuc.

Țăranul s-a uitat la mine pe sub sprâncene. Mă hotărâsem în mine însumi să-l scap pe nenorocit cu orice preț. Sta neclintit pe-o laiță. La lumina felinarului, puteam deosebi obrazu-i slab şi zbârcit, sprâncenele galbene cu peri lungi, ochii nelinişțiți, brațele slăbănoage. Fetița se culcase jos, chiar la picioarele lui, şi adormise iar. Biriuc sta la masă cu capul sprijinit în mâni. Un greier țârâia într-un colț… ploaia răpăia în acoperiş şi se prelingea pe geamuri; tăceam cu toții.

— Foma Cuzmici, zise deodată țăranul cu glas înăbuşit şi trudit; auzi, Foma Cuzmici!

— Ce vrei?

— Dă-mi drumul.

Biriuc nu răspunse.

— Dă-mi drumul… n-aveam ce mânca… dă-mi drumul.

— Vă cunosc eu pe voi, replică ursuz pădurarul. Toată slobozia voastră e la fel – care de care mai hoț.

— Dă-mi drumul, repetă țăranul. Administratorul… săraci… asta-i… dă-mi drumul.

— Săraci! Nimeni nu se cuvine să fure.

— Dă-mi drumul, Foma Cuzmici… nu ne prăpădi. Administratorul vostru, ştii bine, ne mănâncă, asta-i…

Biriuc întoarse capul. Țăranul se frământa ca şi cum ar fi fost scuturat de friguri. Capul îi tremura şi răsufla gâfâit.

— Dă-mi drumul, repeta el deznădăjduit, şi abătut; dă-mi drumul, în numele lui Dumnezeu, dă-mi drumul! Am să plătesc, asta-i, mă jur. În numele lui Dumnezeu, de foame… copiii țipă, ştii doar. Vremuri grele, asta-i.

— Oricum, nu trebuia să furi.

— Căluțul meu, urmă țăranul, măcar căluțul… atâta mi-a mai rămas. Dă-i drumul.

— Nu-i chip. Şi eu am stăpân; trebuie să dau socoteală. Pe urmă nu vreau să vă învăț cu nărav.

— Dă-mi drumul. Sărăcia, Foma Cuzmici, nevoia… asta-i… Da-mi drumul!

— Lasă că vă cunosc eu.

— Of, dă-mi drumul!

— Ei, ce atâta vorbă! Stai liniştit, că altfel o pățeşti cu mine. Nu vezi că se află aici un boier?

Sărmanul plecă fruntea. Biriuc căscă şi-şi rezemă capul pe masă. Ploaia nu mai contenea. Aşteptam să văd ce are să se întâmple.

Țăranul se ridică dintr-odată. Ochii i se aprinseră şi i se sui sângele în obraz.

— Na, mănâncă-mă, na, satură-te, hai! începu el clipind din ochi şi cu colțurile gurii coborâte, na, ucigaş blestemat, bea sânge de creştin, bea…

Pădurarul se întoarse spre dânsul.

— Cu tine vorbesc,. Cu tine, păgânule, tiranule, cu tine!

— Beat eşti de-ți trece prin minte să mă batjocoreşti? rosti pădurarul cu uimire. Ai înnebunit?

— Beat! N-am băut banii tăi, ucigaş blestemat, fiară, fiară, fiară!

— Ascultă, acuşi te…

— Ei şi ce? N-ai decât să mă omori. Unde-am să mă duc fără cal? Păleşte-mă! O moarte are omul; ori de foame, ori aşa, tot atâta-i. Să piară cu toții: femeia, copiii, să crape… Pe urmă are să-ți vie şi ție vremea, n-ai grijă!…

Biriuc se ridică.

— Dă, dă, strigă țăranul cu glas turbat, dă, hai, hai, dă… Fetița sări din locul ei şi-l privi țintă. Dă, dă!

— Taci din gură! tună pădurarul şi făcu doi paşi spre el.

— Destul, destul, Foma, am strigat eu; lasă-l… Dumnezeu cu el.

— N-am să tac, urmă nenorocitul. Puțin îmi pasă dacă am să crăp. Ucigaşule, fiară, mânca-te-ar ciuma… Dar aşteaptă tu, multă vreme n-are să-ți meargă! Are să te gâtuie, aşteaptă tu.

Biriuc îl înşfăcă de umăr. Am sărit în ajutorul țăranului.

— Nu te-atinge boierule, îmi strigă pădurarul.

N-am mai băgat în samă mişcarea lui de amenințare şi am întins brațul. Când, spre marea mea uimire, c-o sucitură de mână, Biriuc desfăcu cingătoarea din coatele țăranului, îl apucă de guler, îi îndesă cuşma pe ochi, deschise uşa şi-l împinse afară.

— Du-te dracului cu cal cu tot, îi strigă el din urmă; dar bagă de samă… altădată…

Se întoarse după aceea în izbă şi începu să cotrobăiască într-un colt.

— Ei, Biriuc, i-am spus eu în sfârşit, mă mir… După cum văd, eşti om cumsecade.

— Ajunge, boierule, mă întrerupse el plictisit. Vă rog numai să nu spuneți nimănui nimic. Mai bine să vă arăt drumul, adăugă el. Cred că nu mai aşteptați să steie ploaia…

Afară sunau rotile căruței țăranului.

— Iaca, s-a dus! a mormăit el. Dar dacă-l mai prind…

După o jumătate de ceas m-am despărțit de el la marginea pădurii.

DOI MOŞIERI.

Am mai avut onoarea, amabili cititori, să vă prezint pe unii dintre boierii vecini cu mine; îngăduiți-mi acuma, cu acest prilej (pentru noi scriitorii totu-i prilej), să vă înfățişez încă doi proprietari la care am vânat adesea, persoane foarte onorabile, cumsecade şi bucurându-se de stima generală în mai multe județe.

Mai întâi am să vă zugrăvesc pe general-maiorul în retragere Viaceslav Ilarionovici Hvalânschi. Închipuiți-vă un om înalt, altădată sprinten, însă acum puțintel cam greoi, însă fără să fie deloc slăbit ori îmbătrânit; un om matur, în puterea vârstei, cum se spune. E adevărat că fața lui cu trăsături regulate, plăcute încă şi acum, s-a cam schimbat: obrajii îi atârnă, crețuri dese, ca nişte raze, îi împresură ochii; „îi mai lipseşte câte un dinte", cum zicea Saadi, după cât ne încredințează Puşkin; păru-i blond, adică acel care i-a mai rămas, acum bate în violet, datorită unei mixturi cumpărate la iarmarocul de cai din Romni de la un ovrei care se dădea drept Armean. Totuşi Viaceslav Ilarionovici păşeşte vioi, râde răsunător, îşi zuruie pintenii, îşi răsuceşte mustățile în fine şi îşi spune singur „cavalerist bătrân", ştiut fiind că adevărații bătrâni nu mărturisesc aşa ceva niciodată. Poartă o redingotă obişnuită încheiată până sus, cravata înaltă cu guler scrobit şi pantaloni cenuşii cu picățele, croiți milităreşte. Pălăria şi-o aşază chiar pe frunte, lăsându-şi ceafa descoperită. Foarte de treabă om, dar cu idei şi obiceiuri destul de ciudate. De pildă, îi este peste putință să trateze pe nobilii fără avere ori fără cinuri ca pe oameni egali cu dânsul. Vorbind cu ei, îi priveşte dintr-o parte, grămădindu-şi obrazul în gulerul crohmolit, sau dintr-odată îi prinde într-o privire limpede şi neclintită, tăcând şi mişcându-şi pielea capului. Chiar şi vorbele le rosteşte altfel; de pildă, nu spune: „Mulțumesc, Pavel Vasilici" sau: „Vino încoace, Mihail Ivanâci"; ci: „Țumesc Pal-Asilici", sau: „N-încoace Ail-Vanâci." Cu oamenii de pe treptele mai joase ale societății se poartă şi mai ciudat: nici nu se uită la ei şi, înainte de a le lămuri dorințele sale, sau a le da vreun ordin, repetă de mai multe ori în şir, cu un aer preocupat şi visător: „Cum te cheamă?… Cum te cheamă?" accentuând în chip neobişnuit primul cuvânt şi pronunțând repede restul, ceea ce dă frazei întregi o destul de mare asemănare cu țipătul pitpalacului. Cu toate că era un cârcotaş şi-un şmecher, nu-şi administra bine moşia: şi-a luat administrator un malorus34, vagmistru pensionar, om nemaipomenit de prost. De altfel în ce priveşte gospodăria nimenea n-a întrecut încă la noi pe acel înalt demnitar din Petersburg care observând din rapoartele administratorului său că uscătoarele de grâne de pe domeniul său luau adesea foc – pricinuind mari pagube – dăduse cea mai severă poruncă: să nu se mai puie snopii în uscători până ce focurile din cuptoare nu se vor stinge cu desăvârşire. Aceluiaşi demnitar îi venise în cap ideea să-şi semene toată moşia cu mac, făcând următoarea simplă socoteală: macul e mai scump decât secara, prin urmare e mai avantajos să semeni mac. Tot el poruncise servelor de pe moşie să poarte toate cacoşnic, podoabă de sărbătoare numai a fetelor, după un model trimis de la Petersburg; şi într-adevăr, de atunci, pe domeniile, lui, femeile măritate poartă cacoşnic… dar pe deasupra broboadei.

Să ne întoarcem însă la Viaceslav Ilarionovici. Viaceslav Ilarionovici are grozavă slăbiciune pentru sexul frumos şi, cum vede o persoană frumuşică pe bulevardul orăşelului, repede porneşte în urma ei, dar, fapt remarcabil, imediat începe să şchiopăteze. Îi place să joace cărți dar numai cu persoane de grad inferior. Toți îi spun „Excelența Voastră" iar el îi batjocoreşte şi-i ceartă cât pofteşte. Dar când i se întâmplă să joace cu guvernatorul sau cu alte obraze simandicoase – se petrece în domnia sa o ciudată schimbare: surâde, încuviințează din cap, se uită amabil în ochii partenerului său – e numai miere... Chiar dacă pierde, nu se tânguie. Viaceslav Ilarionovici citeşte puțin; când citeşte, îşi mişcă neîncetat mustățile şi sprâncenele ca şi cum i-ar trece valuri de la bărbie spre frunte. Mişcarea aceasta e mai vădită pe obrazul lui Viaceslav Ilarionovici mai ales când i se întâmplă (fată de musafiri, bineînțeles) să parcurgă coloanele publicației „Journal des Débats". La alegeri, domnia sa joacă un rol destul de însemnat, însă din zgârcenie nu primeşte funcția onorifică de mareşal al nobilimii. „Domnilor, răspunde el de obicei nobililor care vin cu asemenea propunere, şi vorbeşte cu un ton protector şi independent în acelaşi timp, vă sunt prea recunoscător de onoarea pe care mi-o faceți, dar m-am hotărât să-mi închin timpul meu liber singurătății." Rostind aceste cuvinte, îşi poartă de câteva ori capul spre dreapta şi spre stânga, apoi cu demnitate, îşi cufundă bărbia şi obrajii în cravată. În anii tineri fusese aghiotant al unui important personaj pe care îl pomeneşte întotdeauna numai cu numele de botez şi cel patronimic. Se povesteşte că îndeplinea nu numai obligațiile de aghiotant, dar că de pildă, îmbrăcat în mare ținută şi chiar încopciat şi încins, îşi servea şeful la baie, turnându-i apă fierbinte în cap. Dar nu putem crede toate câte se povestesc. De altfel nici generalului Hvalânschi nu-i place să vorbească despre cariera sa militară, ceea ce-i destul de ciudat; se pare că n-a făcut nici o campanie. Generalul Hvalânschi locuieşte într-o căsuță modestă, singur; fericirea conjugală n-a experimentat-o niciodată, aşa încât şi astăzi e considerat drept o partidă şi chiar o partidă avantajoasă. În schimb are o menajeră, femeie cam de treizeci şi cinci de ani, cu ochi şi sprâncene negre, plinuță, vioaie, şi cu mustăți; în zilele de lucru poartă rochii crohmolite iar duminicile îşi pune şi mânecuțe de muselină. Face să-l vezi pe Viaceslav Ilarionovici la mesele de gală date de nobilime, în cinstea guvernatorului şi a altor măriri; se poate spune că acolo e cu adevărat la locul său. În asemenea împrejurări e aşezat de obicei, dacă nu chiar la dreapta guvernatorului, apoi măcar foarte aproape. La începutul mesei domnia sa e mai pătruns de sentimentul propriei demnități şi, rezemându-se de speteaza scaunului, însă fără a întoarce capul, priveşte de sus, cu coada ochiului, la cefele groase şi gulerele înalte ale musafirilor; însă către sfârşitul mesei se înveseleşte, începe a zâmbi tuturor (guvernatorului îi zâmbise de la început), uneori chiar ridică un toast în onoarea sexului frumos „podoaba planetei noastre" cum spune Domnia Sa. Generalul Hvalânschi face de asemeni frumoasă figură la toate împrejurările solemne şi publice, examene, adunări şi expoziții; tot aşa, nimeni nu se pricepe ca el să primească blagoslovenia preotului. La încrucişări de ulițe, la poduri şi la alte locuri de trecere, oamenii lui Viaceslav Ilarionovici nu fac larmă şi nu țipă; dimpotrivă, îndepărtează lumea şi îndeamnă vizitiii cu un glas gutural şi plăcut de bariton: „Faceți loc, faceți loc, vă rog lăsați să treacă generalul Hvalânschi", sau „echipajul generalului Hvalânschi..." Ca să spunem

adevărul, echipajul avea o formă destul de veche, iar lacheii o livrea destul de jerpelită (că era de culoare cenuşie cu vipuşti roşii poate că nu-i nevoie să mai amintim); şi caii de asemenea erau bătrâni şi au slujit prea destul; dar Viaceslav Ilarionâci n-are pretenție de eleganță şi chiar consideră că nu-i de a sa demnitate să facă pe grozavul. Hvalânschi nu are un deosebit dar al vorbirii sau poate n-a avut prilejul să şi-l dezvolte, deoarece nu suportă discuția şi nici măcar contrazicerea şi evită cu grijă convorbirile lungi, mai cu seamă cu tinerii. Într-adevăr bine face, căci cu lumea de azi e greu: îndată uită buna cuviință şi se obrăzniceşte. Față de persoanele sus-puse, Hvalânschi tace aproape tot timpul, însă față de inferiori pe care vădit îi disprețuieşte dar care îi sunt singurele relații, vorbeşte brusc şi tăios, întrebuințând mereu expresii ca acestea: „e evident că dumneata spui prostii*1, sau „la urma urmei, dra' dom-le, mă văd silit să-ți atrag atenția", sau „la urma urmei, dumneata eşti obligat să ştii cu cine ai de-a face", şi altele. Se tem de el mai ales căpitanii de poştă, asesorii de la isprăvnicie şi priveghetorii de la stațiile de cai. Acasă la el nu primeşte pe nimeni şi e, pe cât se spune, un zgârie-brânză. Cu toate acestea e un boier de mâna întâi. „Un veteran, un bărbat dezinteresat şi cu principii, un vieux grognard"35, spun vecinii săi. Numai procurorul guberniei îşi permite să surâdă când se vorbeşte în prezența sa de excelentele şi solidele calități ale generalului Hvalânschi – dar ce nu face invidia!...

Să trecem acum la celălalt moşier.

Mardari Apolonâci Stegunov nu seamănă întru nimic cu Hvalânschi, nu-i de crezut să fi fost cândva în serviciu şi niciodată nu trecuse drept bărbat frumos. Mardari Apolonâci e un bătrânel scund, umflat, chel, cu două bărbii, cu mânuțe moi şi cu o burticică respectabilă. E foarte primitor şi glumeț; om de viață, cum se spune. Umblă şi vara şi iarna într-un halat vărgat, vătuit. Numai într-un singur punct se apropie de generalul Hvalânschi. E şi el holtei. Are în proprietate cinci sute de suflete. Mardari Apolonâci se ocupă foarte superficial de moşie. Acum zece ani, ca să nu fie în urmă cu progresul, a cumpărat de la Butenhop din Moscova o batoză, a încuiat-o într-o şură şi s-a liniştit. În câte-o zi frumoasă de vară porunceşte să i se înhame calul la drişca de cursă şi se duce să vadă grânele pe câmp şi să culeagă albăstrele. Mardari Apolonâci trăieşte cu totul după moda veche.

Şi casa lui e aranjată ca în vechime: în antret, aşa cum se cuvine, miroase a cvas, a lumânări de seu şi a piei; la dreapta bufetul cu o mulțime de şvabi şi ştergare; în sufragerie, portrete de familie, muşte, un ghiveci mare cu muşcate, şi un spinet discordat; în salon, trei divanuri, trei mese, două oglinzi, şi o pendulă răguşită cu smalțul cadranului înnegrit şi cu arătătoare de bronz cizelat; în birou o masă plină de hârtii, paravane de culoare sinelie pe care-s lipite gravuri decupate din diverse opere ale secolului trecut, dulapuri de cărți cu iz de mucegai, painjeni şi colb negru, un fotoliu desfundat, o fereastră italiană, o uşă spre grădină ermetic închisă... Într-un cuvânt, toate după datină. Mardari Apolonâci are multă slujitorime, toată îmbrăcată după moda veche: caftane lungi albastre cu gulere înalte, pantaloni de culoare nedesluşită, veste scurte, gălbui. Slugile spun musafirilor „batiuşca". Gospodăria moşiei o duce un burmistru țăran, cu barba revărsată peste cojoc, iar casa, – o babă zbârcită şi zgârcită, îmbrobodită cu tulpan cafeniu. În grajdul lui Mardari Apolonâci sunt vreo treizeci de cai de toate soiurile; domnia sa călătoreşte cu o

caleaşcă meşterită în gospodărie la el şi care cântăreşte o sută cincizeci de puduri. Primeşte oaspeţi cu multă plăcere şi-i tratează minunat, adică: mulţumită proprietăţilor de abrutizare a bucătăriei ruse îi lipseşte toată ziua de putinţa de a se interesa de orice altceva, afară de preferans. El însuşi nu se ocupă niciodată de nimic şi nu mai citeşte nici măcar „Cheia visurilor". Dar asemenea proprietari mai sunt destui la noi în Rusia. Aşa încât s-ar putea să fiu întrebat: în legătură cu ce am vorbit despre Mardari Apolonâci, şi pentru ce? Îngăduiţi, în loc de răspuns, să vă povestesc una dintre vizitele mele la dânsul.

Am ajuns, vara, cam pe la ceasurile şapte seara. Abia se terminase vecernia, şi preotul, om tânăr, de curând ieşit din seminar şi după cum se vedea foarte sfios, sta în salon lângă uşă, pe un colţ de scaun. Mardari Apolonâci m-a primit extrem de amabil, ca de obicei; se bucura sincer de orice vizită şi în general era un om deosebit de bun. Preotul s-a ridicat în picioare şi şi-a luat pălăria.

— Aşteaptă, aşteaptă, părinţele, spuse Mardari Apolonici, continuând a-mi strânge mâna, nu te duce... Am poruncit să-ţi aducă votcă.

— Eu nu beau... bolborosi preotul încurcat şi se înroşi până la urechi.

— Prostii! S-a pomenit preot să nu bea! răspunse Mardari Apolonâci. Mişca! Iuşca! Votcă părinţelului!

Iuşca, bătrân de optzeci de ani, înalt şi slab, aduse paharul de votcă pe o tavă de culoare închisă stropită cu pete roşcate.

Preotul refuză paharul.

— Bea, părinţele, nu face mofturi, nu-i frumos, îl mustră proprietarul.

Bietul preot se supuse.

— Ei, acuma, părinţele, poţi să te duci.

Preotul începu să se ploconească.

— Bine, bine, du-te... Minunat om, continuă Mardari Apolonâci, urmărindu-l cu ochii, sunt foarte mulţumit de el, numai că e încă tânăr. Se ţine numai de predici şi nu bea. Ei, dar dumneata, batiuşca?... Ce faci, cum o duci? Hai să ieşim în cerdac... Ce seară frumoasă!

Am ieşit pe balcon, ne-am aşezat şi am început să vorbim. Mardari Apolonâci privi în jos şi deodată îşi ieşi din fire.

— Ale cui sunt găinile? Ale cui? strigă el, ale cui găini umblă prin grădină? Iuşca! Iuşca! du-te şi află imediat ale cui sunt găinile din grădină. Am spus de-atâtea ori că nu îngădui asta.

Iuşca o luă la fugă.

— Ce batjocură! repeta Mardari Apolonâci, e îngrozitor!

Bietele găini – şi acum mi-aduc aminte, două pestriţe şi una albă cu moţ, umblau mai departe liniştite pe, sub meri, exprimându-şi din când în când impresiile prin cârcâiri prelungi. Deodată Iuşca, cu capul gol, cu un băţ în mână, însoţit de trei argaţi zdraveni, se năpusti asupra lor. Atunci să vezi tărăboi! Găinile ţipau, băteau din aripi, săreau şi cotcodăceau asurzitor, argaţii alergau, se împiedecau şi cădeau, boierul striga din balcon ca un apucat: „Prinde-le, prinde-le! prinde-le, prinde-le, prinde-le!... Ale cui sunt găinile, ale cui?" În sfârşit, unul dintre argaţi reuşi să prindă găina moţată, trântindu-se cu pieptul peste ea; în aceeaşi clipă, o fetiţă de vreo unsprezece ani, ciufulită tare, sări din uliţă peste gardul de nuiele, cu o vărguţă în mână.

— Uite ale cui sunt găinile! strigă triumfător moşierul.

— Ale lui Ermil vizitiul! A trimis-o pe Natalca să le prindă… Pe Paraşa n-a trimis-o, vezi bine, adăugă el cu glasul pe jumătate şi zâmbind cu înţeles. Ei, Iuşca! lasă găinile; prinde-mi-o pe Natalca!

Dar până să apuce Iuşca, gâfâind, să ajungă la copila speriată, răsări ca din pământ chelăreasa care, înşfăcând pe biata fetiţă de mână, o plesni de câteva ori peste spate…

— Aşa, aşa, aprobă boierul: dă-i, dă-i, dă-i!… Şi ia-i găinile Avdotia, adăugă el cu glas răsunător. Apoi se întoarse către mine bucuros: Halal, hăituială, batiuşca, ce zici? Uite cum am asudat.

Şi Mardari Apolonâci hohoti de râs.

Am rămas în cerdac. Seara era într-adevăr neobişnuit de frumoasă.

Ni s-a servit ceai.

— Spune-mi, te rog, Mardari Apolonâci, am început eu, ale dumitale sunt casele acelea ţărăneşti mutate tocmai colo la drum, după râpă?

— Ale mele… ei şi?

— Cum se poate una ea asta, Mardari Apolonâci. E păcat. Li s-au dat ţăranilor nişte izbe strâmte, mizerabile; n-au un copac în preajmă; nici măcar o baltă; o singură fântână şi aceea nu-i bună de nimica. N-ai putut oare să le găseşti alt loc?… Şi se spune că le-ai luat şi cânepiştile.

— Ce-s eu de vină dacă aşa a fost delimitarea cea nouă. Uite, delimitarea asta îmi stă aici. (Îşi arătă ceafa.) Nu văd nici un folos de la delimitarea asta. Iar că le-am luat cânepiştile şi că nu le-am făcut râmnice, asta, batiuşca, e treaba mea. Eu sunt un om simplu, mă port după moda veche. După mine unul, stăpânu-i stăpân şi ţăranu-i ţăran… Asta e.

Bineînţeles, nu era nimic de răspuns unei concluzii aşa de clare şi de convingătoare.

— Pe lângă asta, urmă el, sunt nişte ţărani răi, nişte lepădaţi. Mai ales două familii. Chiar răposatul tatăl meu, Dumnezeu să-i dea împărăţia cerurilor, nu le putea suferi, deloc nu le putea suferi. Iar eu unul ştiu atât: dacă tatăl e hoţ şi feciorul e tot hoţ; dumneata poţi să crezi ce pofteşti… Sângele, sângele e mare lucru! Îţi mărturisesc că am încercat să scap de odraslele acelor familii, pe unii dându-i la militărie, pe alţii trimiţându-i în diferite locuri, dar văd că nu se mai isprăvesc. Nu ştiu ce-i de făcut, că grozav se mai înmulţesc afurisiţii!

Între timp se întinsese linişte deplină. Numai din când în când trecea o adiere de vânt care, ajungând într-un răstimp până la cerdac, îmi aduse la ureche zgomot de lovituri ritmic repetate, dinspre grajd. Mardari Apolonâci tocmai ducea la gură farfurioara plină şi îşi dilatase nările, operaţie fără de care, după cum se ştie, nici un rus adevărat nu-şi soarbe ceaiul; dar se opri, ascultă atent, dădu din cap, sorbi odată şi, punând farfurioara pe masă, îngână cu cel mai blajin surâs, acompaniind parcă fără voie loviturile: ciuchi-ciuchi-ciuc! ciuchi-ciuc! ciuchi-ciuc!

— Ce-i asta, am întrebat eu cu mirare.

— Ei, îşi ia pedeapsa poruncită, un obraznic. Îl ştii pe Vasia sufragiul, nu-i aşa?

— Care Vasia?

— Acela care a servit la masă zilele trecute… Are nişte favoriţi ia aşa de mari…

Indignarea cea mai violentă s-ar fi stins în faţa privirii limpezi şi blânde a lui Mardari Apolonâci.

— Ce-i cu dumneata, tinere, ce-i cu dumneata? zise el clătinând din cap. Ce? Sunt un criminal de te uiţi aşa la mine? Iubeşti – pedepseşti: ştii şi dumneata asta.

După un sfert de ceas m-am despărţit de Mardari Apolonâci. Străbătând satul, l-am văzut pe Vasia sufragiul. Umbla pe drum mâncând alune. Am poruncit vizitiului să oprească şi l-am chemat.

— Ai fost pedepsit astăzi? l-am întrebat eu.

— De unde ştiţi dumneavoastră?

— Mi-a spus stăpânul tău.

— Chiar boierul?

— Şi pentru ce ai fost pedepsit?

— Pentru că am meritat, batiuşca. La noi nu se pedepseşte pentru fleacuri. Aşa ceva la noi nu-i cu putinţă, nu, nu. Boierul nostru nu e ca alţii. Avem un boier… să cauţi în toată gubernia şi nu găseşti aşa boier.

— Hai, paşol! am poruncit eu vizitiului.

„Asta-i bătrâna noastră Rusie!” cugetam eu în drumul spre casă.

LEBEDIAN.

Vânătoarea, iubite cititorule, are marele avantaj că te sileşte să te mişti din loc în loc; nici nu se poate mai mare plăcere pentru cei fără ocupaţie. E drept că uneori, (mai ales pe vreme ploioasă), numai plăcut nu este să baţi drumurile din preajma cătunelor, luând-o de-a dreptul peste ţarină, oprind şi cercetând pe orice gospodar îţi iese în cale: „Hei, om bun, pe unde putem ajunge la Mordovca?” Iar la Mordovca să întrebi pe-o toantă (toţi bărbaţii sunt la câmp): „Departe-i până la hanurile de pe şleah? Şi cum putem ajunge până acolo?” Şi după ce-ai străbătut zece verste în loc să dai de hanuri, să te trezeşti într-un sat păcătos de pe moşia Hudobubnov, spre marea uimire a unei turme de porci, cufundată până-n gât în mocirlă, drept în mijlocul drumului şi care nici, pe departe nu se aştepta să fie deranjată. De asemenea nu-i deloc plăcut să treci pe podeţe şubrede, să-ţi dai drumul în râpe, să treci vaduri prin pâraie mocirloase; nu-i deloc plăcut să călătoreşti zile întregi pe marea verzie a şleahurilor; sau, Doamne fereşte, să rămâi împotmolit cu ceasurile în faţa stâlpului kilometric vărgat, care are scris 22 pe-o parte şi 23 pe cealaltă; nu-i deloc plăcut să te hrăneşti săptămâni întregi numai cu ouă, lapte şi mult lăudata pâine de secară… Însă toate aceste neajunsuri şi ghinioane sunt răscumpărate de multe avantagii şi plăceri. După cum se va vedea din povestirea care urmează.

După toate cele spuse mai sus, cred că-i de prisos să mai înşir cititorului în ce chip am nemerit, acum cinci ani, la Lebedian, în toiul iarmarocului. Pleci la vânat într-o bună dimineaţă, de la conacul tău sau al altuia, cu gândul să te întorci a doua zi seara şi, tot vânând la becaţe, te trezeşti la un moment dat pe binecuvântatele maluri ale Peciorei; pe de altă parte, e ştiut că orice vânător cu puşca şi cu câinele e şi pasionat iubitor al celui mai nobil animal din lume: calul. Aşadar, ajungând la Lebedian, am tras la han şi, după ce mi-am schimbat straiele, am luat-o spre iarmaroc. (Sluga, un băietan lung şi uscăţiv de vreo douăzeci de ani, cu glas nazal şi dulce de tenor, se grăbise să mă înştiinţeze că înălţimea sa prinţul N., remonterul regimentului ***, a poposit la

han, c-au mai venit şi alţi mulţi domni că seara cântă ţiganii şi la teatru se joacă Pan Tvardovschi, că cică anul acesta caii sunt la preţ mare; dar ce-i drept c-au şi fost aduşi mulţi cai buni.)

Pe piaţa iarmarocului, se rânduiau telegele în şiruri nesfârşite şi la căruţe se vedeau cai de toate soiurile: de curse, de remontă, de tracţiune, de călărie, de trăsură şi simpli ţărăneşti. Unii – bine hrăniţi şi lustruiţi – acoperiţi cu pături colonate, legaţi scurt la o bară înaltă, aruncau căutături sperioase înapoi, spre binecunoscutele cnuturi ale geambaşilor proprietari; cai de-ai moşierilor, trimişi de nobili din stepă, cale de o sută or două sute de verste, sub supravegherea vreunui vizitiu gârbov şi a vreo doi-trei grăjdari căpăţânoşi, îşi scuturau gâturile lungi, tropăiau din picioare, rozându-şi de plictiseală zăbala; căluţi suri de Viatca se înghesuiau unul în altul, pe când într-o neclintire măreaţă, ca nişte lei, stăteau cursierii laţi în crupe, cu cozi ca nişte pămătufuri şi labe păroase – vineţi rotaţi, negri, murgi... Cunoscătorii se opreau cu admiraţie în faţa lor. Pe cărările dintre căruţe, se îngrămădeau oameni de felurite ranguri, vârste şi înfăţişări: geambaşi în caftane albastre şi pălării înalte, pândind cu ochi ager în aşteptarea cumpărătorilor; ţigani ochioşi şi creţi se tot învârteau încolo şi încoace, fără astâmpăr, căutau caii la dinţi, le ridicau picioarele şi cozile, strigau, se înjurau, făceau pe mijlocitorii, aruncau cu zarurile, ori se dădeau bine pe lângă vreun ofiţer la remontă cu şapcă şi manta militărească, cu guler de biber.

Un zdrahon de cazac stătea cocoţat pe-un jugan cu gât de cerb, pe care-l vindea cu totul: adică cu şea şi frâu. Ţărani cu cojoace rupte subsuoară îşi croiau drum cu disperare prin mulţime, se înghesuiau câte zece într-o căruţă la care era înhămat un cal ce trebuia încercat, ori undeva mai departe, prin mijlocirea unui şmecher de ţigan, se târguiau până la istovire, bătând palma de câte o sută de ori în şir, ţinând fiecare la preţ, în vreme ce obiectul discuţiei, o mârţoagă ca vai de lume, acoperită c-o rogojină scorţoasă, clipea numai din ochi, de parcă afacerea de faţă n-ar fi privit-o nicidecum... Şi ce-i drept, nu-i era tot una care stăpân are s-o bată?... Moşieri cu frunţi înalte, mustăţi cănite, purtând şepci pătrate şi tunici trase numai pe-o mânecă se arătau plini de bunăvoinţă faţă de negustorii burtoşi cu şepci blănite şi mănuşi verzi. Ofiţeri de toate armele îşi făceau loc prin mulţime; un chiurasier neamţ întreba cu indiferentă pe un geambaş şchiop: „Cât doreşte să primească pe roibul din faţă?” Un husar blond, de vreo nouăsprezece ani, alegea un prăştier, pereche la buiestraşul lui costeliv; un surugiu c-o pălărie turtită pe care era încolăcită o pană de păun, cu suman roşcat, cu mănuşi de piele vârâte în brâul îngust verde, căuta un cal de hulube. Vizitiii împleteau cozile la cai, le udau coamele, dând totodată sfaturi respectoase domnilor. Cei ce încheiaseră târgul, grăbeau spre birt sau spre cârciumă, după puterea pungii... Şi toată mulţimea asta se frământa, ţipa, se înghesuia, se certa şi se împăca, se înjura şi râdea, înotând până la genunchi prin glod. În ce mă priveşte, voiam să cumpăr o troică de cai buni pentru brişcă, în locul celor vechi de care nu mai eram mulţămit. Doi găsisem, dar pe-al treilea nu-l puteam potrivi. Îndată ce-am luat masa, pe care n-am de gând să v-o descriu (şi Enneas ştia ce neplăcut e să-ţi aminteşti de-un trecut dureros), m-am îndreptat spre aşa numita cafenea, unde se adunau în toată seara ofiţerii la remontă, proprietarii de grajduri şi alţi călători. În camera de biliard, plutind în nouri plumburii de fum de tutun, se aflau vreo douăzeci

de oameni. Erau printre ei câțiva proprietari tineri şi îndrăzneți, în vengherce şi pantaloni cenuşii, cu favoriți lungi şi mustăcioară pomădată, privind în jur cu înfumurare şi semeție; mai suflau trudnic şi câțiva nobili în cazace, cu gâturile neobişnuit de scurte şi ochii înecați în grăsime; negustoraşii se trăseseră mai la o parte pândind – cum se spune – un chilipir; ofițerii vorbeau liber între ei. La biliard se afla prințul N… tânăr de vreo douăzeci şi doi de ani, c-o față veselă, puțintel disprețuitoare, cu jacheta descheiată, cu cazacă de mătase roşie şi pantaloni largi de catifea; juca cu locotenentul în retragere Victor Hlopiacov.

Locotenentul în retragere Victor Hlopacov e un omuleț negricios şi slăbuț, de vreo treizeci de ani, cu păr negru, ochi căprii ş-un năsuc cârn şi turtit – vizitator nelipsit al iarmaroacelor şi adunărilor de nobili. Merge cu pas săltăreț, face gesturi largi cu brațele, poartă pălăria pe-o ureche şi are obiceiul să-şi suflece mânecile tunicii milităreşti căptuşite cu percal de coloarea guşii de porumbel. Domnul Hlopacov are darul de-a intra în grațiile petersburghezilor bogați şi cheflii şi rostul lui e să bea, să fumeze, să joace cărți cu ei şi să-i tutuiască. Cum de-l pot răbda lângă dânşii, e cam greu de înțeles. Deştept nu-i, haz n-are şi nici de măscărici nu-i bun. Îl tratează c-o prietenească desconsiderare, ca pe-un băiat cumsecade, dar cu totul neînsemnat. Fac haz de dânsul două-trei săptămâni, şi-apoi deodată nici nu-i mai dau bună-ziua, şi el la rându-i se face că nu-i mai cunoaşte. Dar locotenentul Hlopacov are o particularitate: scorneşte câte-o expresie pe care vreme de-un an ori doi o tot repetă la fiecare clipă, fie că se potriveşte, fie că nu; vorbă fără de nici un haz, de care însă, Dumnezeu ştie de ce, toată lumea se prăpădeşte de râs. Acum opt ani, de pildă, spunea întruna: „Cu toată stema, vă salut spectaros” şi protectorii lui de-atunci făceau un haz nespus şi-l tot îmboldeau să repete: „Cu toată stema…”; după aceea, veni cu altă drăcovenie mai complicată: „Ba nu, ce mai cheschese, însamnă c-a însemnat”, obținând acelaşi strălucit succes. După doi ani, scorni alta: „Nu vă aprindč pa, omul lui Dumnezeu, uns cu seu!” Ți ața mai departe. Ei, dar ce are a face, vorbele lui fără haz îl hrăneau, îl adăpau şi-l îmbrăcau. Averea demult şi-o părăduise şi-acum trăia pe socoteala altora. Şi țin să vă atrag luarea-aminte că nici un fel de alte merite nu avea, decât doar că putea să fumeze o sută de pipe de Jucov pe zi, că-şi ridica la biliard piciorul drept mai sus de cap, când se pleca să joace şi că-i tot freca tacul pe deget când ocheA. Dar nu oricine apreciază astfel de calități. De băut bea vârtos, dar în Rusia e greu să fii în frunte la asemenea lucrare; într-un cuvânt, succesul lui rămâne pentru mine o taină de nepătruns… Atâta doar: e diplomat, nu poartă vorbe de ici colo şi nu bârfeşte pe nimeni… Ei, mi-am spus văzându-l: care-o fi acuma vorba lui de haz?

Prințul puse bila albă în sac.

— Treizeci şi nimic! strigă marcatorul, un oftigos, cu obraz vânăt şi ochi încercănați.

C-o lovitură puternică, prințul puse galbena la colț.

— He! He! He! îşi săltă burta un negustor gras care stătea într-un ungher, la o măsuță nestabilă, c-un singur picior; şi-ndată tuşi, stingherit. Din fericire, nimeni nu-l luase în seamă. Oftă uşurat, mângâindu-şi barba.

— Treizeci şi şase cu avantaj! strigă fârnâit marcatorul.

— Ei, ce mai zici, dragă? întrebă prințul pe Hlopacov.

— Ce să zic? Rrracalion! Adevărat rrracalion!…

Prințul pufni de râs.

— Cum? Cum? la mai spune!

— Rrracalion! repetă satisfăcut locotenentul în retragere.

„Aha! Iată care-i hazul", mi-am spus.

Prințul puse roşa în sac.

— Ei, nu, nu aşa, prințule, bolborosi deodată un ofițeraş blond, cu ochi mititei şi injectați, c-un fleac de nas şi-o față somnoroasă de copil adormit. N-ați jucat bine… trebuia… altfel…

— Cum? întrebă prințul peste umăr.

— Trebuia… asta… triplet.

— Zău? mormăi prințul.

— Apropos, prințule! Mergem astă sară la țigani? se grăbi să adaoge, stingherit, tânărul… are să cânte Stioşca… Iliuşa…

Prințul nici nu-i răspunse.

— Rrracalion, frățioare, rosti Hlopacov, clipind şiret din ochiul stâng.

Prințul izbucni în hohote.

— Treizeci şi nouă şi nimic!

— Ei, nimic, nimic… stai să vezi cum pun eu galbena acuma…

Hlopacov frecă o vreme tacul pe deget, ținti şi dădu greş.

— Rrracalion! strigă el înciudat.

— Cum? Cum? Cum?

Însă Hlopacov nu mai voia să repete hazul. E bine câteodată să te mai laşi rugat.

— Ați dat greş, observă marcatorul. Dați-mi voie să vă frec tacul cu cretă. Patruzeci cu avantaj…

— Da, domnilor, spuse prințul, întorcându-se spre întreaga adunare, dar neuitându-se la nimeni. Ştiți că diseară la teatru trebuie s-o scoatem pe Verjembițcaia…

— Cum nu, cum nu! strigară pe-ntrecute câțiva domni grozav de flatați că au prilejul să răspundă prințului. Verjembițcaia…

— Verjembițcaia e o actriță de mâna întâia, mult mai bună decât Sopniacova, răsări dintr-un colț, cu voce pițigăiată un omuleț bicisnic cu mustăcioară şi ochelari. Nenorocitul! Suspina în taină după Sopniacova; dar prințul nu-l onoră măcar c-o privire.

— Hei, băiete! o pipă!… vorbi înnăbuşit, din cravată, un domn înalt cu trăsături regulate şi înfățişare foarte nobilă – după toate semnele un măsluitor.

Chelnerul alergă după pipă şi, întorcându-se numaidecât, vesti pe prinț că vizitiul lui, Baclaga, avea să-i comunice ceva.

— Aha! Spune-i să aştepte şi du-i nişte votcă.

— Am înțeles, să trăiți.

Baclaga, după cum am aflat mai târziu, era un vizitiu tânăr, frumos şi foarte impertinent, pe care prințul îl iubea şi-l răsfăța, îi dăruia cai, îl lua cu dânsul în escapade, petrecând în tovărăşia lui câteodată nopți întregi… În treacăt fie zis, ştiți ce tare s-a schimbat prințul? Nici nu l-ați mai cunoaşte. Din chefliul de altădată, s-a făcut un om cuminte, important şi demn, preocupat de slujba lui şi mai ales deosebit de cumpătat.

De-atâta fum de tutun, începuseră a mă ustura ochii. Am mai ascultat odată aşa zisa vorbă de haz a lui Hlopacov şi hohotele de râs ale prințului, şi

am plecat la han, unde, pe un divan de păr de cal, îngust şi desfundat, cu spătar înalt şi bombat, feciorul îmi făcuse patul.

A doua zi, m-am dus să văd caii ţinuţi în grajduri, începând cu vestitul geambaş Sitnicov. Am intrat pe-o portiţă şi-am dat într-o curte presărată cu năsip. Grajdul era deschis şi-n prag stătea chiar stăpânul, un om între două vârste, înalt şi gras; purta o scurtă de iepure c-un guler foarte ridicat la spate şi-n faţă cu colţurile vârâte înăuntru. Văzându-mă veni încet înaintea mea şi, ridicându-şi cu amândouă mâinile cuşma deasupra capului, zise cu voce tărăgănată:

— A, respectele mele. Doriţi poate să-mi vedeţi căluţii?

— Da. Am venit să-ţi văd căluţii.

— Şi cam ce fel de cai anume doriţi? Dacă-mi daţi voie să vă întreb…

— Arată-mi ce ai.

— Cu cea mai mare plăcere.

Am intrat în grajd. Câţiva câni albi se ridicară din fân şi săriră înaintea noastră dând din coadă. Un ţap bătrân cu barba lungă se trase la o parte, nemulţămit; trei grăjdari cu cojoace bune dar tare slinoase ni se ploconiră în tăcere. La dreapta şi la stânga, în boxe măiestrit înălţate, se aflau vreo treizeci de cai bine tunşi şi ţesălaţi de-a mai mare dragul. Sus printre bârne, fâlfâiau gungurind mulţime de hulubi.

— Pentru ce vă trebuie calul, vă rog? Pentru călărie sau pentru ham?

— Şi pentru una şi pentru alta.

— Înţelegem, înţelegem, înţelegem, rosti tărăgănat geambaşul. Peţia, arată boierului pe Gornostai.

Am ieşit în curte.

— Să nu v-aducă o băncuţă din casă? Nu? Nu-i nevoie? Bine, cum doriţi.

Copitele bocăniră pe scânduri. Biciul plesni şi Peţia, un om de vreo patruzeci dE. Ani, negricios şi ciupit de vărsat, zbuncni din grajd c-un armăsar sur destul de arătos; îl ridică în două picioare, făcu apoi cu dânsul de vreo două ori înconjurul curţii, şi-n sfârşit îl opri scurt, cu multă îndemânare, drept la locul de expunere. Gornostai se întinse, sforăi ridică coada, scutură din cap, uitându-se dintr-o parte la noi.

„De dresat e bine dresat”, gândii eu.

— Dă-i frâu slobod, dă-i frâu slobod, spuse Sitnicov, cu ochii ţintă la mine.

— Ce părere aveţi? întrebă el în sfârşit.

— Nu-i rău. Picioarele de dinainte parc-ar fi cam slabe.

— Picioarele sunt minunate, spuse cu convingere Sitnicov; iar crupa… vă rog să observaţi… cât un cuptor, te poţi culca pe dânsa.

— Chişiţa e prea lungă…

— Cum lungă, vai de mine! Ia mai poartă-l, poartă-l, Peţia; dar la trap, tot la trap, la trap… Nu-l lăsa s-o ia în galop.

Peţia o porni iar cu Gornostai prin curte. Tăcurăm o vreme.

— Du-l la locul lui, spuse Sitnicov, şi adă-l pe Socol.

Socol, armăsar negru corb, de rasă olandeză, cu crupa căzută şi burta suptă, se arăta ceva mai bun decât Gornostai. Făcea parte dintre caii aceia de care spun amatorii: te taie, te spânzură şi te ia şi prizonier! Adică, se zbuciumă când merg, aruncă cu picioarele de dinainte la dreapta şi la stânga şi au foarte

puțin spor la înaintat. Negustorii de vârstă mijlocie au slăbiciune pentru asemenea cai: trapul lor aminteşte mersul îndrăzneț al unui chelner obraznic; sunt buni să fie înhămați singuri, pentru o plimbare de după amiază: păşind țanțoş, cu gâtul încordat, să tragă o droşcă mare, mânată de-un vizitiu care deabia mai suflă de mult ce-a mâncat, şi-n care se lăfăieşte un negustor cu arsuri la stomah şi-o negustoreasă puhavă într-o mantilă de mătase azurie, c-o basma liliachie pe cap. L-am refuzat şi pe Socol. Sitnicov mi-a mai arătat şi alți cai... În sfârşit, un armăsar vânăt, rotat, de rasă Voicecovsc mi-a plăcut; nu m-am putut stăpâni şi l-am bătut cu plăcere pe grumaz. Sitnicov a luat deodată un aer de mare nepăsare.

— Ia spune, merge bine? am întrebat. (Despre buiestraş nu se spune: aleargă.)

— Merge, răspunse cu linişte geambaşul.

— N-am putea să-l încercăm?

— Cum nu? Se poate. Ei, Cuzma, înhamă pe Dogoniai la droşcă.

Cuzma, care îşi cunoştea bine meseria, trecu de vreo trei ori pe dinaintea noastră, pe uliță. Alerga bine calul; nu zbuciuma, nu zvârlea picioarele dinainte, păşea liber, cu coada țanțoşă şi ridicată şi-avea un trap liniştit.

— Cât ceri pe el?

Sitnicov îmi spuse un preț nemaipomenit. Am prins a ne neguța chiar acolo în uliță, când deodată o troică de-o rară frumusețe se-nvârteji de după colț şi se opri brusc, drept în fața porților lui Sitnicov.

Era prințul N... într-o elegantă telegă de vânătoare, având lângă dânsul pe Hlopacov. Baclaga mâna caii... şi cum îi mâna! ar fi trecut şi prin cerc, ticălosul! Prăştierii, doi roibi mărunți şi vioi, cu ochii şi picioarele negre, jucau ca pe jeratic. Odată să fi fluierat şi-n clipă ar fi dispărut. Mijlocaşul, un murg cu păr ondulat, sta falnic cu gâtul arcuit ca o lebădă, cu pieptul bombat, cu picioarele ca nişte coarde de oțel: flutura numai din când în când din cap, cu ochii pe jumătate închişi de trufie parcă. Aşa troică... halal! Să se fi plimbat şi țarul Ivan Vasilievici cu dânsa în săptămâna luminată!...

— Poftiți, poftiți, vă rog, Înălțimea Voastră, strigă Sitnicov.

Prințul sări din telegă. Hlopacov se coborî încet pe cealaltă parte.

— Bună dimineața, dragă. Ai cai?

— Se poate să n-am pentru Înălțimea Voastră? Poftiți, vă rog, intrați... Peția, adă-l încoace pe Pavlin. Şi să-l pregătească pe Pohvalnâi. Cu dumneata, tătucă, urmă el întorcându-se către mine, încheiem târgul altădată... Fomca, o bancă pentru Înălțimea Sa.

Dintr-un grajd deosebit, pe care nu-l băgasem de seamă până atunci, îl scoaseră pe Pavlin. Era un murg falnic şi focos; când se smuci năprasnic, sări cu toate patru picioarele deodată în aer. Sitnicov întoarse capul şi clipi spre noi.

— Rrracalion! strigă Hlopacov, jemsa!

Prințul zbucni în râs.

Pavlin fu greu de stăpânit; îl târâi multă vreme pe grăjdar prin curte; în sfârşit îl grămădiră în zid. Armăsarul forăia, tremura din toate mădularele, se zvârlea în două picioare; iar Sitnicov încă-l mai atâta, hărătându-l cu biciul.

— Unde te uiți, ha! Hai, hai! ți-oi arăta eu ție! spunea geambaşul amenințându-l drăgăstos, neputându-se împiedeca să nu-şi admire singur calul.

— Cât? întrebă prinţul.

— Pentru Înălţimea Voastră, cinci mii.

— Trei.

— Nu se poate, Înălţimea Voastră, vai de mine!…

— Ţi s-a spus trei, rracalion!… îl întrerupse Hlopacov.

N-am mai aşteptat sfârşitul târgului şi am plecat. În capătul uliţei, am dat cu ochii de-o foaie mare de hârtie, lipită pe poarta unei căsuţe cenuşii. În susul anunţului era desenat cu peniţa un cal cu coada ca un burlan şi cu gât de girafă, iar sub copite se aflau următoarele cuvinte scrise cu slovă veche: „Aici se vând cai de diferite sorturi aduşi la iarmarocul de la Lebedian tocmai din fundul stepei, de la vestita herghelie a lui Anastasie Ivanâci Cernobai, moşier din Tambov. Caii sus numiţi sunt pe alese, bine învăţaţi şi fără năravuri. Domnii cumpărători să binevoiască a întreba chiar de Anastasie Ivanâci; dacă Anastasie Ivanâci e lipsă, să întrebe de grăjdarul Nazar Cubâşchin. Domnilor cumpărători, onoraţi casa unui bătrân.”

M-am oprit. Hai, mi-am zis, să văd şi eu vestita herghelie din stepă a domnului Cernobai. Am dat să intru pe portiţă, dar, contrar obiceiului, am găsit-o încuiată. Am bătut.

— Cine-i acolo?… Cumpărător? răsări un glas ascuţit de femeie.

— Cumpărător.

— Îndată, tătucă, îndată.

Portiţa se deschise şi-n prag apăru o femeie de vreo cincizeci de ani; era cu capul gol, cu cizme şi cu un cojoc între umeri.

— Poftiţi, intraţi, Milostivirea Voastră. Îl vestesc numaidecât pe Anastasie Ivanâci… Nazar, ei, Nazar!…

— Ce-i? ce este? fonfăi glasul unui bătrân de vreo şaptezeci de ani.

— Pregăteşte caii; a venit cumpărător.

Bătrâna intră fuga în casă.

— Ei, cumpărător… cumpărător… mormăi drept răspuns Niazar; şi eu încă nici n-am spălat cozile la toţi.

„O, Arcadie!” cugetai eu.

— Noroc, tătucă, poftiţi… rosti domol în spatele meu un glas plin şi plăcut.

Am întors capul: în faţa mea, într-un strai albastru cu poale lung:, se afla un bătrân, potrivit de statură; avea părul alb, ochii albaştri foarte frumoşi şi-un zâmbet dulce.

— Vrei căluţi? Cum nu, tătucă, cum nu. Dar nu pofteşti mai întâi înăuntru să bei o ceşcuţă de ceai?

Am refuzat, mulţumindu-i.

— Ei, cum vrei. Să mă ierţi, tătucă; eu, ştiţi, ca-n vechime. (Domnul Cernobai vorbea fără grabă, rostind apăsat litera o.) La mine, ştiţi, toate-s după modă veche… Nazar, ei, Nazar, – adăugă el prelungit şi fără a ridica glasul.

Nazar, un moşneag zbârcit, cu nasul ca un ciont de uliu şi barba ca fuiorul, se ivi în pragul grajdului.

— Ce fel de cai îţi trebuiesc, tătucă? spuse iar domnul Cernobai.

— Nu prea scumpi şi învăţaţi la chibitcă. Mă rog, se poate. Mă rog… Nazar! Nazar! Arată boierului pe jugănaşul cel sur. Ştii tu, cel din margine. Şi pe roibul cel breaz. Or de nu, pe celălalt roib, mânzul Crasatcăi. Ai priceput?

Nazar intră iar în grajd.

— Şi să-l aduci cu tot cu căpestre, strigă în urma lui domnul Cernobai. La mine, tătucă, urmă el privindu-mă în faţă, deschis şi blând, nu-i ca la geambaşi, bată-i Dumnezeu; au tot felul de buruieni, săruri, tescovinuri, fie la ei acolo! Iar la mine binevoieşte să vezi, totu-i curat ca-n palmă, fără vicleşuguri.

Au fost aduşi caii. Nu mi-au plăcut.

— Ei, du-i la loc, spuse Anastasie Ivanâci. Adă alţii.

Mi-au fost prezentaţi alţii. Până la urmă am ales unul mai ieftin. Am prins a ne târgui. Domnul Cernobai nu se aprinse; vorbea aşa de cumpătat, cu atâta seriozitate, lua pe Dumnezeu de martor, că n-am putut să nu-l „onorez" pe bătrân: i-am dat arvună.

— Ei, acuma, spuse Anastasie Ivanâci, îngăduieşte-mi să-ţi dau căluţul pe poală... Ai să-mi mulţumeşti pentru el... Uite ce tinerel e, ca o floare, fără nici un cusur. Pui de stepă... E bun la orice.

Îşi făcu cruce, îşi ridică poala straiului pe braţ, puse deasupra căpăstrul şi-mi încredinţă calul.

— Să-l stăpâneşti sănătos. Şi-un ceişor tot nu pofteşti?

— Nu, mulţămesc frumos. Mă grăbesc să mă întorc acasă.

— Cum vrei. Şi băiatul meu de la grajd să-ţi aducă calul acuma?

— Da. Acuma, dacă se poate.

— Cum nu, drăguţă, cum nu... Vasili, ei, Vasili! Ia du-te cu boierul; duci calul şi ia-i banii. Ei, cu bine, tătucă, mergi sănătos.

— Cu bine, Anastasie Ivanâci.

Mi-am adus calul acasă. Chiar de-a doua zi s-a dovedit că era nărăvaş şi şchiopăta. Am vrut să-l înham, dădea înapoi şi dacă-l şfichiuiam începea a se zbate şi se lăsa la pământ. Neîntârziat m-am dus la domnul Cernobai. Întreb:

— Acasă?

— Acasă.

— Cum se poate, îi spun, să-mi vinzi un cal vătămat?

— Vătămat? Ferească Dumnezeu!

— Ba şi şchiop şi nărăvaş.

— Şchiop? De asta nu ştiu. Poate să-l fi calicit vizitiul tău; iar eu, Dumnezeu mi-i martor...

— Aşadar, dumneata, Anastasie Ivanâci, trebuie să-l iei înapoi.

— Ba nu, tătucă, nu te supăra. A ieşit din curte, gata. Trebuia să te uiţi înainte la dânsul.

Înţelegând cum stau lucrurile, m-am împăcat cu soarta, am râs şi am plecat. Din fericire nu mă costase prea mult învăţătura.

După vreo două zile am plecat, iar peste-o săptămână, la întoarcere m-am abătut iar pe la Lebedian. La cafenea am găsit aproape aceleaşi persoane şi pe prinţul N... tot la biliard. Dar obişnuita schimbare în soarta lui Hlopacov se întâmplase. Ofiţerul cel blond îi luase locul în graţiile prinţului. Bietul locotenent în retragere mai încercă odată cât eram eu acolo să-şi strecoare vorba lui de haz, aşa, într-o doară, poate că mai place, dar prinţul nici nu râse măcar, ba îşi încruntă sprânceana şi ridică din umeri. Domnul Hlopacov puse ochii în pământ, se trase mititel într-un ungher şi, în tăcere, începu să-ndese tutun în lulea...

TATIANA BORISOVNA ŞI NEPOTUL El.

Dă-mi braţul, iubite cititor, şi să călătorim împreună. Vremea e minunată; dulce e albastrul cerului de mai; frunzele tinere şi netede ale răchitelor lucesc ca şi cum ar fi spălate; calea largă şi dreaptă e acoperită peste tot cu acea iarbă măruntă cu tulpină roşietică pe care oile o pasc cu atâta plăcere. În dreapta şi în stânga, pe povârnişurile lungi ale colinelor joase, unduiază domol secara verde; pe deasupra ei, ca nişte pete rare, lunecă umbrele nourilor mărunţi. În depărtare se întunecă păduri, sclipesc iazuri, auresc sate; ciocârlii nenumărate se înalţă, cântă, cad brusc apoi se ridică pe brazde, întinzându-şi gâturile; stăncuţe se opresc la drum, te privesc, se coboară, te lasă să treci şi ţupăind de două trei ori, îşi iau greoi zborul într-o lătură; pe coasta unui deal ară un ţăran; un mânzoc breaz, cu coada scurtată şi coama zbârlită, aleargă pe picioare nesigure în urma maică-sii; se aude nechezatul lui subţirel. Intrăm într-un mestecăniş. Mireasma puternică şi proaspătă te îneacă plăcut. Iată bariera. Vizitiul coboară, caii sforăie, prăştierii întorc capetele, mijlocaşul îşi flutură coada şi-şi sprijină capul de cerc... Poarta ţarinei se deschide scârţâind. Vizitiul se urcă pe capră... La drum! În faţa noastră-i satul. Trecem de vreo cinci gospodării şi facem la dreapta, coborâm o vâlcea şi ieşim la zăgaz. După un iaz mititel, peste creştetele rotate ale merilor şi liliecilor, se vede un acoperiş de şindrilă, fost altădată roşu, cu două hogeaguri; vizitiul o ia de-a lungul zăplazului la stânga, şi, în lătrăturile stridente şi răguşite a vreo trei dulăi bătrâni, intră pe poarta dată înlături, trece în goană prin curtea largă pe lângă grajd şi hambar, salutând voiniceşte pe bătrâna chelăriţă care dă să intre într-o cămară larg deschisă păşind, întoarsă spre noi, pragul înalt; se opreşte în sfârşit în faţa cerdacului unei căsuţe de coloare închisă, cu ferestre luminoase... Suntem la Tatiana Borisovna. Iat-o chiar pe ea deschizând un geam şi făcându-ne cu capul... Bună ziua, mătuşică!

Tatiana Borisovna e o femeie de vreo cincizeci de ani, cu ochi mari, cenuşii şi bulbucaţi, cu un nas puţintel turtit, obraji rumeni şi bărbie dublă. Faţa ei e numai bunătate şi blândeţe. A fost măritată pe vremuri, dar a rămas de timpuriu văduvă. E o femeie cu totul deosebită. Trăieşte retrasă, fără a-şi părăsi vreodată moşioara, cu vecinii se vede rar, nu primeşte în casă şi nu-i plac decât oamenii tineri. Se trage dintr-o familie de moşieri foarte săraci şi nu a primit nici un fel de educaţie, adică nu vorbeşte franţuzeşte; nici măcar la Moscova n-a fost vreodată – dar, cu toate aceste lipsuri, are un fel de-a fi atât de simplu şi de plăcut, simte şi gândeşte atât de spontan, e atât de puţin molipsită de obişnuitele cusururi ale micilor moşierite, încât, pe drept cuvânt, nu poţi să n-o admiri... Într-adevăr: o femeie care stă tot timpul la ţară, într-un fund de provincie şi totuşi nu bârfeşte, nu vorbeşte cu voce piţigăiată, nu face reverenţe, nu-şi pierde cumpătul, nu se sufocă, nu tremură de curiozitate... e o adevărată minune! Umblă întotdeauna într-o rochie de tafta cenuşie şi c-o bonetă albă cu panglici lungi liliachii; îi place să mănânce, dar fără lăcomie; dulceţurile, conservele şi murăturile le lasă în seama chelăresei.

Bine, dar atunci cu ce se îndeletniceşte toată ziua? mă veţi întreba. Citeşte? Nu, nu citeşte; la dreptul vorbind cărţile nu se tipăresc pentru dânsa... Când n-are musafiri, Tatiana Borisovna şade la fereastră şi împleteşte ciorapi; asta iarna; vara se duce în grădină, răsădeşte flori şi le udă, se joacă ceasuri întregi cu pisoii, dă porumbeilor de mâncare... Cu gospodăria nu se prea

ocupă. Însă dacă vine vreun musafir, vreun vecin tânăr care-i este pe plac, atunci Tatiana Borisovna se însufleţeşte deodată; îl pofteşte să şadă, îl tratează cu ceai, îl ascultă cum povesteşte, râde, din când în când îi alintă obrajii, însă vorbeşte puţin; la un necaz, la o mâhnire, mângâie şi dă un sfat. Câţi nu i-au încredinţat secretele lor intime, de familie, câţi n-au plâns la pieptul ei! Câteodată se aşază în faţa musafirului, sprijinindu-se uşurel în cot şi se uită în ochii lui, zâmbindu-i cu atâta milă şi simpatie, încât musafirul, fără să vrea, gândeşte: „Ce femeie de treabă-i Tatiana Borisovna! Hai să-i spun ce am pe suflet!” În odăiţele ei prietenoase, te simţi bine, la căldură parcă. În casa ei, e întotdeauna vreme frumoasă – ca să spun aşa. Tatiana Borisovna e o femeie minunată, dar nimeni nu se minunează: bunul ei simţ, naturaleţea şi firea ei hotărâtă, căldura cu care ia parte la nenorocirile şi la bucuriile altora, într-un cuvânt toate însuşirile ei par să se fi născut odată cu dânsa şi să nu-i fi cerut nici o trudă, nici o sforţare… Nici nu ţi-o poţi închipui altfel; prin urmare n-ai de ce să-i fii recunoscător. Îi place mai cu samă să privească. La jocurile şi zburdălniciile tineretului; îşi încrucişează mâinile sub sâni, lasă capul pe spate, închide ochii pe jumătate şi stă aşa, zâmbind; apoi deodată suspină: „Ah, copii, copii!”… Îţi vine să te apropii de dânsa, s-o apuci de mână şi să-i spui: „Ascultă, Tatiana Borisovna, nu-ţi dai sama ce neprețuită eşti, ce fiinţă extraordinară, cu toată neştiinţa şi simplitatea ta!”

Chiar şi numele ei sună ca ceva apropiat, blând, se rosteşte cu plăcere şi-ţi aduce pe buze un zâmbet de prietenie. De pildă, mi se întâmpla să întreb pe vreun ţăran întâlnit în cale: „Ia spune-mi, frăţioare, cum pot ajunge – să zicem – la Graciovca?” „Apoi, batiuşca, ia-o mai întâi spre Viazovoe şi de acolo la Tatiana Borisovna, iar de la Tatiana Borisovna, oricine îţi arată drumul.” Pomenind numele Tatianei Borisovna, ţăranul dădea din cap într-un fel deosebit parcă.

Tatiana Borisovna nu ţine mai multe slugi decât îi dă mâna. De casă, de spălătorie, de cămară şi de bucătărie, vede chelăreasa Agafia, fosta ei dădacă, o fiinţă foarte blajină, plângăreaţă şi ştirbă; două fete voinice, cu obrajii tari şi rumeni ca nişte mere domneşti, se află sub ordinele chelăresei. Serviciile de camerier, majordom şi sufragiu le îndeplineşte slujitorul Policarp, un bătrân de vreo şaptezeci de ani, ciudat cum nu s-a mai văzut, om cu carte, fost viorist şi admirator al lui Viotti, duşman personal al lui Napoleon sau, cum îi spunea dânsul, al Bunaparului, şi mare amator de privighetori. Are întotdeauna câte cinci sau şase la el în odaie; de cum începe primăvara, stă zile întregi lângă colivii, aşteptând cel dintâi tril şi, când îl aude, îşi îngroapă faţa în palme şi prinde a geme: „Of, amar, amar!” vărsând şiroaie de lacrimi. Policarp are ajutor pe nepotu-său Vasia, un băieţaş de vreo doisprezece ani, cu păr creţ şi ochi ageri. Policarp nu mai poate de dragul lui, dar îl cicăleşte de dimineaţă până seara. Tot el se ocupă şi de educaţia băiatului. „Vasia”, îi zice, ia spune: „Bunapar e un tâlhar”. „Da-ce-mi dai, tătucă?” „Ce-ţi dau?… Nu-ţi dau nimic… Tu ce eşti? Nu eşti rus?” „Ba eu sunt Amcean, tătucă; m-am născut la Amcensc36”. „Măi, cap sec ce eşti! d-apoi Amcenscul unde-i?” De-un’ să ştiu eu?” „E în Rusia, prostule!” „Şi ce-i, dacă-i în Rusia?” „Cum, şi ce-i? Păi Luminăţia Sa răposatul cneaz Mihailo Illarionovici Golenişcev Cutuzov Smolenschi a binevoit, cu ajutorul lui Dumnezeu, să-l alunge pe Bunapar din hotarele ruseşti. Atunci s-a făcut şi cântecul: „Napolion nu poate să mai joace,

c-a rămas făr' de cozondroace"... Ți-a eliberat patria, înțelegi?" „Ei, şi ce-mi pasă mie?" „Măi, da' prost eşti, băiete! Nu pricepi că dacă Luminăția Sa cneazul Mihailo Illarionovici nu l-ar fi alungat pe Bunapar, azi vreun musiu te-ar pocni c-un ciomag în moalele capului? S-ar apropia, uite aşa, de tine şi ți-ar spune: Coman vu porte vu? Şi poc, poc". „Da eu parcă nu-i pot trage un pumn în burtă?" „Iar el ți-ar spune: bonjur, bonjur, vene îşi – şi te-ar înhăța de chică şi dă-i şi trage-i!" „Eu l-aş păli peste cotonoage, tot peste cotonoage". „E drept că au picioare cotonoage. Dar dacă apucă să-ți lege mâinile?" „Parcă eu mă las? Îl strig pe Mihei vizitiul să-mi deie ajutor". „Aha, Vasia, nu-i aşa că franțuzul nu se poate măsura cu Mihei?" „Ce să se măsoare! Mihei e voinic, nu glumă!" „Ei, şi ce i-ați face?" „L-am croi pe spinare pân' ce n-ar mai putea!" „Iar el ar începe să țipe: pardon, pardon, pardon, sevuplei!" „Iar noi de colo: ba nici un sevuplei, mă franțuzule!" „Brava, Vasia!... Ei, atunci ia strigă: Bunapar – mare tâlhar!" „Dă-mi zahar întâi!" „Ptiu!"...

Cu moşierițele Tatiana Borisovna se vede puțin; ele nu vin cu plăcere la dânsa, iar dânsa nu ştie să le distreze; adoarme în zvonul vorbei lor, tresare, se străduieşte să-şi deschidă ochii şi adoarme iarăşi. În general, Tatianei Borisovna nu-i plac femeile. Unul dintre prietenii ei, un tânăr de treabă şi liniştit, avea o soră, fată bătrână de vreo treizeci şi opt de ani, o ființă foarte bună, dar prețioasă şi exaltată. Fratele ei îi povestea adesea despre vecina lor. Într-o bună zi, fără multă vorbă, duduca noastră cea bătrână porunci să i se puie şaua pe cal şi plecă la Tatiana Borisovna. În rochia-i lungă, cu pălăria în cap, c-un văl verde şi cu buclele pe umeri, pătrunse în antret, trecu în fugă pe lângă Vasia, care rămăsese cu gura căscată luând-o drept o rusalcă, şi dădu buzna în salon. Tatiana Borisovna s-a speriat, a dat să se ridice, dar i s-au muiat picioarele. „Tatiana Borisovna", începu musafira cu glas rugător, iertați-mi îndrăzneala; sunt sora prietenului dumneavoastră Alexei Nicolaevicî C***, care mi-a povestit atâtea lucruri despre dumneavoastră încât am hotărât că trebuie să ne cunoaştem". „Sunt foarte onorată", îngână gazda uimită.

Vizitatoarea îşi smulse pălăria, îşi flutură buclele, se aşează lângă Tatiana Borisovna, o luă de mână... „Aşadar iat-o, rosti ea c-o expresie visătoare şi înduioşată: iată ființa aceea bună, senină, nobilă, sfântă! Iată femeia aceea simplă şi în acelaşi timp atât de profundă! Cât de mult mă bucur! Cât de mult mă bucur! Ce tare ne vom iubi. Sufletul meu îşi va găsi în sfârşit alinarea... Chiar aşa mi-am închipuit-o", adăugă ea în şoaptă, privind-o pe Tatiana Borisovna drept în ochi. „Nu-i aşa că nu eşti supărată pe mine draga, scumpa mea?" „Vai de mine, mă bucur mult... Nu poftiți un ceai?" Vizitatoarea zâmbi îngăduitor: „Wie wahr, wie unreflektiert"37, şopti ea parcă numai pentru sine. „Dă-mi voie să te îmbrățişez, draga mea".

Domnişoara cea bătrână a stat la Tatiana Borisovna trei ceasuri fără să tacă măcar o clipă. Se străduia s-o convingă pe noua sa prietenă de însemnătatea ce-o are. Îndată după plecarea vizitatoarei nepoftite, biata femeie a intrat la feredeu, după aceea a băut ceai de tei şi s-a vârât în pat. A doua zi însă domnişoara se întoarse, stătu patru ceasuri şi plecă făgăduind că o va vizita pe Tatiana Borisovna în fiecare zi. Căci, vedeți dumneavoastră, îşi băgase în cap să desăvârşească educația acestei „naturi bogate", după cum se exprima dânsa; şi probabil, până la urmă ar fi distrus-o cu desăvârşire dacă, pe de o parte, după două săptămâni n-ar fi fost „total" dezamăgită de prietena fratelui

său şi, pe de altă parte, dacă nu s-ar fi înamorat de un tânăr student care trecuse pe acolo şi cu care a început îndată o corespondenţă activă şi înflăcărată. În misivele sale îl binecuvânta îndemnându-l după cum se obişnuieşte în asemenea cazuri, către o viaţă sfântă şi înălţătoare; aducea jertfă „întreaga ei fiinţă", nu pretindea decât la titlul de soră, făcea lungi descrieri de natură, pomenea de Goethe, Schiller, Bettina şi filosofiA. Germană, până ce-l aduse pe bietul tânăr într-o stare de sumbră disperare. Dar tinereţea a biruit: într-o bună zi el s-a trezit plin de o ură atât de înverşunată faţă de „sora şi cel mai bun prieten" al lui, încât fu cât pe ce să-şi snopească valetul în bătaie şi mult timp după asta era gata să sfâşie pe oricine ar fi făcut cea mai mică aluzie la dragostea sublimă şi dezinteresată... De-atunci însă Tatiana Borisovna a început a se feri cu şi mai multă grijă de apropierea cu vecinele ei.

Dar vai! Nimic nu e trainic pe pământ. Tot ce v-am povestit despre viaţa bunei mele moşierițe face parte din domeniul trecutului. Liniştea care domnea în casa ei a fost tulburată pentru totdeauna. Căci acuma, de mai bine de un an de zile, locuieşte la dânsa nepotul ei, pictor din Petersburg. Iată cum s-a petrecut faptul.

Cu vreo opt ani în urmă trăise la Tatiana Borisovna un băieţaş de vreo doisprezece ani, Andriuşa, orfan de tată şi de mamă, fiul răposatului ei frate. Andriuşa avea nişte ochi mari, luminoşi şi umezi, o gură micuţă, nas drept şi frunte înaltă şi frumoasă. Vorbea cu un glas potolit şi dulce, avea o purtare cuviincioasă şi atentă, era drăgăstos şi serviabil fată de oaspeţi, săruta mânuţa mătuşii, c-o sensibilitate de copil orfan. De multe ori nici n-apucai să intri în casă, şi-ţi şi aducea un fotoliu. Nu făcea nici un fel de pozne; nici nu-l simţeai. Şedea într-un colţişor cu vreo carte în mână, atât de cuminte, atât de modest, încât nici nu se rezema de speteaza scaunului. Când intra vreun musafir, Andriuşa al meu se ridica, zâmbea politicos şi se roşea; când musafirul pleca, se aşeza iarăşi, scotea din buzunarul hăinuţei o periuţă şi o oglinjoară şi-şi netezea părul. De mic simţise o înclinaţie pentru desen. Când îi cădea în mână vreun petec de hârtie, cerea îndată de la chelăreasa Agafia foarfecele, tăia cu grijă un dreptunghi regulat, trăgea în jur un chenar şi se apuca de treabă: desena un ochi cu o pupilă uriaşă, sau un nas grecesc, sau o casă cu hogeag şi cu fum în formă de spirală, un câine „en face" care semăna cu o bancă, un copăcel cu doi hulubi şi semna: „Desenat de Andrei Belovzorov, la data cutare, anul cutare, în satul Mălaie Brâchi." Cu două, trei săptămâni înainte de onomastica Tatianei Borisovna se trudea cu deosebită osârdie. Venea cel dintâi s-o felicite oferindu-i un sul legat c-o panglicuţă roz. Tatiana Borisovna îşi săruta nepoţelul pe frunte şi dezlega funda; sulul se desfăşura, înfăţişând, celui curios să privească, un templu rotund cu coloane, desenat de o mână îndrăzneaţă; în mijloc se ridica un altar pe care ardea o inimă cuprinsă de flăcări şi era aşezată o coroană; deasupra, pe o banderolă şerpuită era scris cu litere citeţe: Mătuşii şi binefăcătoarei mele Tatiana Borisovna Bogdanova, de la respectuosul şi iubitorul ei nepot, în semn de adâncă dragoste." Tatiana Borisovna îl săruta din nou şi-i dăruia o rublă. Cu toate acestea nu simţea prea mare dragoste pentru dânsul: servilismul lui Andriuşa nu-i plăcea. Între timp Andriuşa creştea. Tatiana Borisovna începea a-şi face griji cu privire la viitorul lui. O întâmplare neaşteptată a scos-o din încurcătură...

Într-o zi, cu vreo opt ani în urmă, o vizită un oarecare Piotr Mihailovici Benevolenschi, consilier ministerial, decorat c-un ordin în grad de cavaler. Domnul Benevolenschi avusese cândva slujbă în capitala de județ cea mai apropiată şi obişnuia s-o viziteze foarte des pe Tatiana Borisovna. Mai târziu se mutase la Petersburg, intrase la minister şi ajunsese într-un post destul de înalt, în cursul uneia dintre călătoriile pe care le făcea în interes de serviciu, îşi aminti de vechea sa cunoştință şi se abătu pe la ea cu gândul de a se odihni vreo două zile de grijile serviciului „în sânul naturii câmpeneşti". Tatiana Borisovna îl primi cu obişnuita ei voie bună, iar domnul Benevolenschi... Dar înainte de a urma cu istorisirea noastră, îngăduie-mi, iubite cetitor, a-ți prezenta acest personaj nou.

Domnul Benevolenschi era un om cam gras, de statură potrivită, cu înfățişare blândă, cu picioruțe scurte şi mânuțe grăsulii; purta un frac larg, foarte bine croit, o cravată înaltă şi lată, cămaşa albă ca zăpada, un lănțişor de aur la vesta-i de mătase, un inel cu piatră prețioasă pe degetul arătător şi o perucă blondă; vorbea convingător şi blajin, păşea fără zgomot, privea plăcut, îşi cufunda bărbia în cravată în chip plăcut; într-un cuvânt, era un om plăcut. Dumnezeu îl înzestrase şi cu o inimă din cale afară de bună: plângea şi se entuziasma cu cea mai mare uşurință; afară de asta, ardea de o patimă dezinteresată pentru artă – şi cuvântul „dezinteresat" este cât se poate de potrivit, pentru că tocmai în artă domnul Benevolenschi, ca să spunem adevărul, nu se pricepea deloc. De mirare chiar, de unde, în virtutea căror legi tainice şi neînțelese, apăruse la domnia sa această patimă? Căci era un om cu picioarele pe pământ, un om ca mulți alții... De altminteri, la noi în Rusia, întâlneşti destui oameni de acest fel.

Dragostea față de artă şi de artişti se manifestă la aceşti oameni printr-o dulcegărie de nedescris; e un chin să te întâlneşti şi să stai de vorbă cu dânşii: adevărați butuci unşi cu miere... De pildă, niciodată nu-l numesc pe Rafael – Rafael, ori pe Corregio – Corregio; „divinul Sanzio, incomparabilul de Allegri" spun ei, pronunțând afectat. Oricărui artist mediocru, incult, ambițios şi ratat i se adresează cu epitetul de geniu, sau, mai exact, gheniu. Nu vorbesc decât de cerul albastru al Italiei, de lămâile de la sud, de boarea parfumată a țărmurilor Brentei. „Hei, Vania, Vania", sau „Hei, Saşa, Saşa", îşi spun cu mult patos unul altuia, „noi ar trebui să trăim la miazăzi, da, la miazăzi... căci avem suflete de greci, de greci antici!" Îi poți observa la expoziții în fața unui tablou al vreunui pictor rus (trebuie să remarcăm că, de cele mai multe ori, toți aceşti domni sunt patrioți înflăcărați). Ba fac un pas sau doi înapoi lăsându-şi capul pe spate, ba iar se apropie de tablou; ochii li se umezesc de înduioşare... „Ah, Doamne, Doamne, rostesc ei în sfârşit cu glasul sugrumat de emoție, cât suflet, cât suflet a pus!... cât sentiment, nemaipomenit de mult sentiment!... Şi cum e conceput! Cu câtă măiestrie e conceput!" Dar dacă ați vedea ce tablouri au ei în saloanele lor şi ce pictori vin seara la dânşii, beau ceai şi le ascultă părerile! Tablouri, înfățişând propriile lor odăi în perspectivă: o perie; în planul drept, o grămăjoară de gunoi pe parchetul lucios, un samovar galben pe masă, lângă geam şi gazda în persoană în halat şi tichie, cu o dâră de lumină pe obraz. Ce de slujitori pletoşi ai muzelor, cu zâmbetul înfrigurat şi disprețuitor îi vizitează! Ce domnişoare cu fețe palide-verzui trăncănesc la pianele lor! Căci aşa e la noi în Rusia: omul nu se dedică unei singure arte – vrea totul. De aceea nu-i deloc

de mirare că aceşti domni amatori sunt şi mari protectori ai literaturii ruse, mai ales a celei dramatice… Piese ca „Giacobo Sannazzari” pentru ei s-au scris. Lupta, de mii de ori descrisă, pe care o duce talentul nerecunoscut cu oamenii, cu lumea întreagă, îi zguduie până în adâncul sufletului.

A doua zi după sosirea domnului Benevolenschi, la ceai, Tatiana Borisovna porunci nepotului să arate musafirului desenele lui. „Nepotul dumneavoastră desenează?” întrebă cu mirare domnul Benevolenschi, întorcându-se cu simpatie spre Andriuşa. „Cum nu, desenează, spuse Tatiana Borisovna; grozav îi place! Şi să ştiți că aşa, de la el, fără profesor”. „Cum se poate? Să văd, să văd!” exclamă domnul Benevolenschi. Andriuşa îşi aduse caietul zâmbind şi înroşindu-se. Domnul Benevolenschi începu a-l răsfoi cu aerul unui cunoscător. „Foarte bine, tinere, rosti el în sfârşit; foarte, foarte bine!” Şi-l mângâie pe Andriuşa pe cap. Andriuşa ti sărută mâna din zbor. „Închipuieşte-ți ce talent! Vă felicit, Tatiana Borisovna, vă felicit!” „Păcat numai, Piotr Mihailovici, că nu-i pot găsi aici un profesor. Din oraş – e prea scump; vecinii Artamonov au un pictor şi se spune că e foarte bun, dar doamna nu-l lasă să dea lecții la străini. Zice că să nu-şi strice gustul.” „Hm, făcu domnul Benevolenschi, căzând pe gânduri şi privind la Andriuşa pe sub sprâncene. Bine, mai vorbim noi despre asta”, adăugă el deodată, frecându-şi mâinile. În aceeaşi zi ceru Tatianei Borisovna să-i acorde o convorbire între patru ochi şi se închiseră amândoi în odaie. După o jumătate de ceas îl chemară pe Andriuşa. Băiatul intră. Domnul Benevolenschi stătea la fereastră cu obrajii uşor îmbujorați şi cu ochii strălucitori. Tatiana Borisovna şedea într-un colt, ştergându-şi lacrimile. „Hai, Andriuşa, vorbi ea într-un târziu, mulțămeşte-i lui Piotr Mihailovici; te ia sub ocrotirea dumnealui şi te duce la Petersburg”. Andriuşa înmărmuri. „Spune-mi sincer, tinere, începu domnul Benevolenschi cu un glas demn şi protector: doreşti să fii pictor, simți oare vocația sacră pentru artă?” „Doresc să fiu pictor, Piotr Mihailovici”, răspunse Andriuşa cu avânt. „Atunci mă bucur foarte mult. Fireşte, urmă domnul Benevolenschi, îți va veni greu să te desparți de onorabila dumitale mătuşă; desigur că simți pentru dânsa cea mai vie recunoştință” „O iubesc grozav pe mătuşica”, îl întrerupse Andriuşa începând a clipi din ochi. „Fireşte, fireşte, este lesne de înțeles şi-ți face multă cinste; în schimb închipuie-ți câtă bucurie mai târziu… cu succesele dumitale…” „Sărută-mă, Andriuşa”, îngână Tatiana Borisovna. Andriuşa i se aruncă de gât. „Şi acum mulțămeşte binefăcătorului tău…” Andriuşa cuprinse pântecele domnului Benevolenschi, se ridică în vârful picioarelor, izbuti să-i prindă mâna, pe care binefăcătorul, ce-i drept, o retrăgea, dar nu cu prea multă grabă… Oricum, trebuie să mângâi copilul, să-i dai o satisfacție; ei, şi la urma urmei, să-ți permiți şi ție o mică plăcere. După câteva zile domnul Benevolenschi plecă, luând cu el pe noul său protejat.

În cursul primilor trei ani de despărțire, Andriuşa scria destul de des, adăogând uneori la scrisori şi desene. Domnul Benevolenschi punea şi el câteva cuvinte, de cele mai multe ori de laudă; după aceea scrisorile începură a se rări, până ce încetară cu desăvârşire. Nepotul nu mai dădu nici un semn de viață un an încheiat; buna noastră moşieriță începuse a se nelinişti, când, deodată, primi un bilețel cu următorul cuprins:

Iubită mătuşică, „Acum trei zile, Piotr Mihailovici, protectorul meu, a încetat din viață. O paralizie fulgerătoare m-a lipsit de acest ultim sprijin.

Fireşte acum am păşit în al douăzecilea an; în şapte ani am realizat succese însemnate; mă bizui mult pe talentul meu şi cu ajutorul lui voi putea trăi; nu mă las pradă deznădejdii, totuşi, dacă puteți, vă rog să-mi trimeteți pentru orice eventualitate 250 ruble. Vă sărut mânuțele şi rămân" etC. Etc.

Tatiana Borisovna trimise nepotului său 250 de ruble. După două luni, băiatul ceru iarăşi bani; mătuşa adună ultimii pe care-i mai avea şi-i trimise. Nu trecură nici şase săptămâni de la cea de a doua trimitere, că nepotul îi ceru bani pentru, a treia oară, motivând că are nevoie de ei spre a cumpăra culori pentru portretul pe care i l-a comandat cneaghina Tertereşeneva. Tatiana Borisovna l-a refuzat. „În cazul acesta, îi scrise el, am de gând să vin la dumneavoastră la țară pentru a-mi reface sănătatea". Şi într-adevăr, în luna mai a aceluiaşi an, Andriuşa se întoarse la Malâie-Brâchi.

În prima clipă, Tatiana Borisovna nici nu-l recunoscu. După scrisoare se aştepta să vadă un om bolnăvicios şi slab; când colo se pomeni în fața unui vlăjgan spătos, gras, cu fața lată şi rumenă, cu părul cârlionțat şi unsuros. Firavul şi palidul Andriuşa se prefăcuse într-un zdravăn Andrei Ivanov Belovzorov. Nu numai înfățişarea i se schimbase. Sfiala-i grijulie, buna cuviință şi ținuta îngrijită de pe vremuri erau înlocuite cu un aer de voinicească nepăsare şi cu o neglijentă de nesuferit; umblând, se cumpănea la dreapta şi la stânga, se trântea în fotolii, se prăbuşea peste masă, se tolănea şi căsca de-i pârâiau fălcile. Cu mătuşă-sa şi cu oamenii casei se purta impertinent. Adică: „Băgați de samă cu cine aveți de-a face; sunt artist, om liber!" Pensula n-o lua în mână cu zilele; când îi venea aşa zisa inspirație, se strâmba şi făcea o zarvă nemaipomenită, ca după chef. Devenea stacojiu la față, ochii lui îşi pierdeau expresia; începea să vorbească de talentul şi succesele lui, de progresu-i artistic... În realitate însă s-a văzut că aşa-zisul lui talent abia ajungea ca să isprăvească cu chiu cu vai un biet portret. Era cu desăvârşire ignorant, nu citise nimic; de altfel, ce nevoie are un pictor să citească? Natura, libertatea, poezia, iată elementul lui! Scutură-ți pletele, cântă ca o privighetoare, şi trage-i întruna din ciubuc! Frumos e avântul rusesc, dar nu se potriveşte oricui; iar Polejaevii de mâna a doua, lipsiți de talent sunt insuportabili. Şi a prins Andrei Ivanovici al nostru rădăcini la mătuşă-sa: îi pria, se vede pâinea nemuncită. Pe musafiri îi plictisea de moarte. Se aşeza câteodată la pian (Tatiana Borisovna avea şi pian) şi începea a încerca cu un deget melodia cântecului „Troică-n zbor!"; lua acorduri, lovea în clape; zile întregi hăulea jalnic romanțele lui Variamov: „Pinul cel şi-inguratic" or „Nu ve... nu veni, doctore!"... iar lui nu i se mai vedeau ochii din grăsime şi obrajii umflați cu țevia... Sau mugea pe neaşteptate: „Potoliți-vă, talazuri ale patimei"... încât Tatiana Borisovna sărea arsă.

— Curios lucru, îmi spuse ea într-o zi, ce cântece se compun astăzi: disperate, nu ştiu cum, pe vremea mea erau altfel: chiar şi cele triste le ascultai cu plăcere... De pildă:

O, vino-n luncile-nflorite Unde jelesc mereu, O vin să-mi potoleşti, iubite, Amarul greu.

Tu vei veni, iubite, ştiu, Însă va fi târziu.

Tatiana Borisovna surâse şăgalnic.

„Sufăr, ah sufăr! Sufăr, ah mor!" începu a urla, în odaia vecină, nepotul.

— Destul, Andriuşa, ajunge!

— Inima mi se rupe de dor!”… îi da înainte neogoitul cântăreț.

— Of, of! mare poznă cu pictorii!… clătina din cap Tatiana Borisovna.

De atunci a trecut un an. Belovzorov se află şi acum la mătuşa lui şi se tot pregăteşte să plece la Petersburg. Stând la țară s-a îngrăşat de-a ajuns mai mult lat decât înalt. Mătuşă-sa – cine ar fi crezut una ca asta? – nu mai poate după el, şi toate domnişoarele din împrejurimi se îndrăgostesc de dânsul.

Dar multe dintre cunoştințele vechi au încetat de a mai veni la Tatiana Borisovna.

MOARTEA.

Am un vecin, tânăr proprietar şi tânăr vânător. Într-o preafrumoasă dimineață de Iulie m-am dus la dânsul călare, cu gândul să pornim împreună la cucoşi de pădure. A fost de acord

— Numai că, îmi zise el, să trecem prin mlada dinspre Zuşa; vreau să văd şi Ciaplâghino – pădurea mea de stejari; o ştii? Am început a o tăia.

— Să mergem.

A poruncit să i se puie şeaua pe cal, a îmbrăcat un surtucel verde cu nasturi de bronz înfățişând capete de mistreț, a luat o torbă brodată cu lânuri colorate, o ploscă de argint, şi-a trecut pe umăr puşca franțuzească nouă-nouță, s-a învârtit, nu fără plăcere, în fața oglinzii şi a fluierat-o pe cățeluşa sa Esperans: o avea cadou de la o verişoară, fată bătrână cu inima de aur, însă fără păr pe cap. Am plecat. Vecinul meu luase cu el pe desiatnicul Arhip, țăran gros şi scund, cu fața pătrată şi umerii obrajilor ieşiți ca la strămoşii preistorici; apoi pe administratorul adus de curând din provinciile baltice, tânăr cam de nouăsprezece ani, slab, blond, miop, cu umerii căzuți şi gâtul lung, domnul Gottlieb von der Kok. Vecinul meu intrase nu demult în stăpânirea moşiei. O moştenise de la mătuşă-sa, consiliereasa de stat Gardoncataeva, o femeie extraordinar de corpolentă care, chiar culcată în pat, nu contenea să geamă, tânguindu-se.

Am pătruns în mladă.

— Aşteptați-mă aici, în poiană, zise vecinul meu, Ardalion Mihailâci, întorcându-se către însoțitorii săi.

Neamțul se înclină, coborî de pe cal, scoase din buzunar o carte, mi se pare un roman de Johanna Schopenhauer, şi se aşează la umbra unui tufăriş. Arhip a rămas în soare şi vreme de-un ceas nu s-a clintit din loc. Noi am bătut desişurile în toate sensurile fără să stârnim nimic. Ardalion Mihailâci mi-a declarat că are intenția să se ducă la pădure. Eu însumi, în ziua aceea, nu prea credeam în succesul vânătorii noastre, aşa că m-am luat după el. Ne-am întors în poiană. Neamțul însemnă pagina, se ridică, îşi puse în buzunar cartea şi încălecă cu destulă greutate mârțoaga-i cu coada scurtă care râncheza şi zvârlea la cea mai mică atingere. Arhip se răsuci în şa, smunci amândouă hățurile, bătu cu călcâiele şi în sfârşit putu să mişte din loc căluțu-i buimăcit şi covârşit sub greutatea lui. Am plecat.

Cunoşteam din copilărie pădurea lui Ardalion Mihailâci. Împreună cu guvernorul meu francez, domnul Désiré Fleury, om excelent (care între altele, era să-mi strice pentru totdeauna sănătatea, făcându-mă să beau în fiecare sară câte-o doză de medicament Leroy), mă dusesem adesea la Ciaplâghino. Toată pădurea aceasta se compunea din două or trei sute de stejari şi frasini uriaşi. Trunchiurile lor drepte şi puternice se ridicau măreț în mase sumbre,

deasupra verdelui transparent şi auriu al alunilor şi scoruşilor. Dominându-i din înălțimea lor, se zugrăveau cu eleganță pe azurul limpede al cerului şi-şi desfăşurau ca un cort crăcile largi şi noduroase. Ereții, ulii şi vulturaşii treceau şuierând pe deasupra crestelor neclintite; ciocănitorile pestrițe loveau cu putere în scoarța groasă; cântecul răsunător al mierlei negre izbucnea dintr-odată în frunzişul des, după trilurile modulate ale gangurului; mai jos, în tufişuri, ciripeau şi cântau pitulici şi scatii; pițiguşi sprinteni săgetau în lungul cărărilor; iepuri albi se strecurau în marginile desişurilor, şchiopătând cu prudență; veverița roşcată sălta îndrăzneț de la un copac la altul şi dintr-odată se aşeza ridicându-şi deasupra capului coada. În iarbă, lângă muşuroaie înalte, la umbra uşoară a foilor crestate de ferigă, înfloreau toporaşi şi lăcrămioare, creşteau hulubițe, pâinişoare, hribi, bureți roşi otrăviți; pe pajişti, între tufărişuri largi, înroşeau fragii… Şi ce umbră în pădure! În vremea celei mai mari călduri, la ceasul amiezii, acolo parcă-i noapte: linişte, mireasmă, răcoare… Petrecusem adesea clipe bune la Ciaplâghino şi de aceea, mărturisesc, intram acum în acea pădure prea cunoscută mie cu o simțire de tristețe. Iarna năprasnică şi fără zăpadă din anul 1840 nu cruțase pe bătrânii mei prieteni, stejarii şi frasinii; uscați, goi, acoperiți ici-colo de o verdeață anemică, se înălțau jalnic deasupra lăstărişului tânăr care „le succeda fără să-i înlocuiască”38. Unii împodobiți încă la poale cu frunziş, păreau că-şi întind c-un gest de reproş şi disperare ramurile moarte şi rupte; altora, din frunzişuri încă pline, deşi fără bogăția şi puterea de altădată, le atârnau crengi uscate şi fără viață; unora le căzuse scoarța; alții, în sfârşit, erau în întregime dezrădăcinați şi putrezeau, ca nişte cadavre, la pământ. Cine ar fi putut prevedea vreodată că la Ciaplâghino n-o să mai fie nicăieri umbră! Cum, cugetam eu, privind arborii în agonie, nu vă doare şi nu vi-i ruşine?… Mi-am adus aminte de Kolțov:

Unde ți-a rămas Glasul temerar, Mândrele puteri, Vitejii de țar?
Vlaga verde-acum Unde ți-ai lăsat?

— Cum se poate una ca asta, Ardalion Mihailâci? am început eu; de ce n-au fost tăiați copacii chiar în anul următor? Acum nu mai poți scoate nici a zecea parte din prețul lor de atunci.

El ridică din umeri.

— Întreab-o pe mătuşă-mea! Au venit negustori, i-au oferit bani, au stăruit…

— Mein Gott! Mein Gott! striga la fiecare pas von der Kok; Ce şale! Ce şale!

— Care şale? întrebă, surâzând, vecinul meu.

— Ce jale, foiam se spun.

În special compătimirea aceasta îi era stârnită de stejarii căzuți la pământ. În adevăr, altădată orice morar i-ar fi plătit scump. În schimb, Arhip desiatnicul păstra o linişte netulburată şi nu arăta nici o mâhnire; dimpotrivă, sărea peste ei c-un fel de plăcere, şfichiuindu-i cu biciul.

Tocmai ajungeam la tăietură când, dintr-odată, după zgomotul pricinuit de căderea unui copac, izbucniră răcnete şi strigăte şi după câteva clipe se zvârli din desiş, înspre noi, un flăcău tânăr, palid şi zbârlit.

— Ce este? Unde fugi aşa? întrebă Ardalion Mihailâci.

Flăcăul se opri în clipă.

— Ah, batiuşca Ardalion Mihailâci, mare nenorocire.

— Ce s-a întâmplat?

— Pe Maxim, batiuşca, l-a zdrobit copacul.

— Cum se poate?... Pe antreprenorul. Maxim?

— Pe antreprenor, batiuşca. Tocmai tăiam un frasin. Şi el stătea acolo şi priveghea... Stă, stă, şi numai iaca porneşte la fântână după iapă: pesemne îi era sete. Dintr-odată frasinul pârâie şi vine drept asupra lui. Noi de colo strigăm: fugi, fugi, fugi... Ar fi trebuit să ferească înlături, însă el s-a zvârlit drept înainte... şi-a pierdut pesemne firea. Şi frasinul a venit asupra lui cu crengile. De ce-o fi căzut copacul aşa de repede. Dumnezeu ştie. Poate îi era măduva putredă.

— Ei, şi l-a zdrobit?

— L-a zdrobit, batiuşca.

— De moarte?

— Nu, batiuşca, trăieşte încă, dar i-a rupt mâinile şi picioarele. Şi iaca, dădeam fuga după Seliverstâci... doftorul.

Ardalion Mihailâci dădu poruncă desiatnicului s-o ia în galop spre sat după Seliverstâci şi el însuşi plecă în trap mare spre tăietură. Eu după dânsul.

Am găsit pe bietul Maxim întins la pământ. Vreo zece țărani stăteau în juru-i. Am descălecat. Omul aproape nu mai gemea; din vreme în vreme deschidea ochii mari, privind parcă cu uimire în juru-i şi-şi muşca buzele învinețite... Barba-i tremura, i se lipise părul pe frunte, pieptul i se ridica neregulat: murea. Umbra uşoară a unui tei tânăr aluneca încet pe fața lui.

Ne-am aplecat spre el. A recunoscut pe Ardalion Mihailâci.

— Batiuşca, a zis el abia auzit, după popă... să trimeată... porunceşte... Dumnezeu... m-a pedepsit... picioarele, mâinile, rupte... astăzi... duminică... şi eu... şi eu... n-am dat drumul oamenilor.

Tăcu. I se îngreuia răsuflarea.

— Şi banii mei... femeii... dați-i femeii... după ce s-a scădea – iaca Onisim ştie... cui datoresc... ce datoresc...

— Am trimes după doctor, Maxim, îi zise vecinul meu. Poate nu mori încă.

Omul încerca să-şi deschidă ochii şi cu greutate îşi mişca sprâncenele şi pleoapele.

— Nu, am să mor. Iaca... iaca, vine şi ea, iaca... Iertați-mă, oameni buni, dacă v-am...

— Dumnezeu să te ierte, Maxim Andreici, spuseră țăranii într-un glas cu voce înăbuşită şi-şi scoaseră cuşmele; iartă-ne şi dumneata.

Dintr-odată îşi scuturară cu deznădejde capul, se îndârji cu greutate să se ridice, şi căzu îndărăt.

— Doar nu-l putem lăsa să moară aici, strigă Ardalion Mihailâci. Hai, băieți, dați rogojina din căruță, să-l transportăm la spital.

Doi oameni se repeziră la căruță.

— De la Efim... Sâciovschi... murmură muribundul, am cumpărat un cal... ieri... am dat arvuna... calu-i al meu... al femeii...

Oamenii l-au întins pe rogojină... Se cutremură tot, ca o pasăre rănită şi înțepeni.

— A murit, şoptiră țăranii.

Am încălecat în tăcere şi am plecat.

Moartea bietului Maxim m-a făcut să cuget. Ce straniu moare țăranul rus! Atitudinea lui în fața morții nu poate fi numită nici indiferență, nici nesimțire. Moare ca şi cum ar îndeplini un rit: liniştit şi simplu.

Acum câțiva ani, la un alt vecin al meu în sat, un țăran fusese prins în incendiul unei uscători de grâu. Ar fi pierit acolo dacă un orăşean în trecere nu l-ar fi scos mai mult mort decât viu. Orăşeanul se scufundase întâi într-o cadă cu apă şi pe urmă dintr-un salt dărâmase uşa hambarului aprins.

M-am dus să-l văd pe om la el acasă. În izbă întuneric şi fum înăbuşitor. Întreb unde-i bolnavul...

— Pe cuptor, batiuşca, răspunse tânguitor femeia.

Mă apropii. Țăranul stă întins, învelit cu cojocul şi răsuflă cu greutate.

— Ei, cum te simți?

Bolnavul se mişcă pe cuptor, vrea să se scoale, însă trupul i-i numai o rană; e pe moarte.

— Stai culcat, stai culcat... Cum îți este?

— Cum să-mi fie? Rău, răspunde el.

— Te doare?

Tace.

— N-ai nevoie de nimic?

Tace.

— Să-ți trimit ceai? Spune.

— Nu-i nevoie.

Mă retrag, mă aşez pe-o laviță. Stau acolo un sfert de ceas, stau o jumătate de ceas, o linişte de mormânt domneşte în izbă. În colț, după masă, sub icoane, o fetiță ca de cinci ani se ascunde, muşcând dintr-o bucată de pâine. Din când în când maică-sa o amenință cu degetul. În tindă se aud bocănituri, umblet, vorbă: cumnata hăcuieşte varză.

— Ei, Acsinia! cheamă, în sfârşit, bolnavul.

— Ce-i?

— Dă-mi cvas.

Acsinia îi dă cvas.

Din nou tăcere.

Întreb încet:

— L-ați împărtăşit?

— L-am împărtăşit.

— Atuncea-i bine. De-acum vine şi sfârşitul. Alta nu-i nimic de făcut.

N-am mai putut sta şi-am ieşit...

Şi iar mi-aduc aminte: odată m-am abătut la spitalul satului Crasnogorie ca să văd pe un cunoscut al meu, subchirurgul Capiton, vânător pasionat.

Spitalul acesta era aşezat într-o aripă a unei vechi curți boiereşti. Îl organizase chiar cucoana proprietăreasă, adică poruncise să se aşeze deasupra uşii o scândură vopsită albastru cu această inscripție în slove albe: „Spitalul Krasnogorie", şi a înmânat personal lui Capiton un frumos album ca să înscrie în el numele bolnavilor. Pe prima pagină a acestui album unul dintre paraziții şi devotații generoasei doamne înscrisese aceste stihuri: „Dans ces beaux lieux, oů rčgne l'allégresse, Ce temple fut ouvert par la Beauté;

De vos seigneurs admirez la tendresse, Bons habitants de Krasnogorie!”39 şi alt domn adăugase jos: „Et moi aussi j’aime la nature!”40 „Jean Cobyliatnicoff”

Subchirurgul cumpărase din banii săi şase paturi şi începuse, cu ajutorul lui Dumnezeu, să îngrijească pe bieții oameni. Afară de el, mai țineau de spital încă două ființe: un gravor cu numele Pavel, care nu era în toate mințile, şi Melichitrisa, o babă câşă, care îndeplinea slujba de bucătăreasă. Amândoi aceştia pregăteau leacurile, uscau şi fierbeau buruienile, tot ei calmau pe bolnavii în febră. Gravorul cel nebun era morocănos şi tăcut; noaptea cânta o romanță – a „frumoasei Venus” şi oprea pe toți trecătorii spre a le cere învoire să se însoare cu o fată, Malania, de multă vreme moartă. Baba câşă îl bătea şi îl punea să păzească curcanii.

Cum spun, într-o zi m-am dus la subchirurgul Capiton. Am început a vorbi cu el despre ultima noastră vânătoare, când deodată intră în ogradă o căruță înhămată cu un cal vânăt, peste samă de gras, aşa cum au numai morarii. În căruță se afla un țăran voinic, cu suman nou, şi cu barbă căruntă.

— A, Vasili Dmitrici, strigă pe fereastră Capiton, bine-ai venit… E morarul de la Liubovşin, îmi şopti el.

Țăranul, gemând, coborî din căruță, intră în odaia subchirurgului, căută din ochi icoanele şi îşi făcu semnul crucii.

— Ei, Vasili Dmitrici, ce mai nou?… Nu arăți bine la față; nu eşti sănătos.

— Da, Capiton Timofeici, nu mă simt tocmai bine.

— Ce ți s-a întâmplat?

— Iaca ce-i, Capiton Timofeici. Nu de mult am cumpărat din târg nişte pietre de moară; când le-am adus acasă şi am vrut să le descarc, pesemne cĂ. M-am opintit, am simțit ceva în pântece ca şi cum s-ar fi rupt. Şi de-atuncea nu-s bine de: loc. Astăzi chiar mi-i rău de tot.

— Hm, murmură Capiton, trăgând o priză de tabac, o fi hernie. Şi demult ți s-a întâmplat asta?

— De zece zile.

— Zece zile? Subchirurgul îşi trase răsuflarea printre buze, clătinând din cap. Hai să te cercetez!… Ascultă, Vasili Dmitrici, vorbi el la sfârşit, îmi pare rău de tine; dar trebuie să-ți spun că nu-i glumă, eşti grav bolnav; rămâi aici, la mine. Am să fac tot ce mi-a sta în putință, dar nu răspund de nimic.

— Aşa de rău să fie? bolborosi uimit morarul.

— Da, Vasili Dmitrici, rău; dacă ai fi venit acuma două zile, n-ar fi fost nimic, te-aş fi tămăduit uşor; însă acuma este acolo o inflamație, asta-i. Cât ai clipi, poate da în cangrenă.

— Da’ nu se poate, Capiton Timofeici.

— E aşa cum îți spun eu.

— Cum aşa?

Subchirurgul ridică din umeri.

— Şi să mor dintr-atâta lucru?

— Nu spun asta… numai cât rămâi aici.

Țăranul se gândi, se gândi, aținti podeaua, se uită pe urmă la noi, se scărpină la ceafă, apoi îşi luă cuşma.

— Unde te duci, Vasili Dmitrici?

— Unde? Păi acasă, dacă-i aşa de rău. Trebuie să, pun în rânduială toate, dacă-i aşa.

— Însă te prăpădeşti, Vasili Dmitrici, dă-mi voie. Şi aşa mă mir că ai putut veni până aici. Rămâi.

— Nu, frate Capiton Timofeici, dacă-i vorba să mor, atunci să mor acasă; şi pe urmă, dacă mor aici, Dumnezeu ştie ce se întâmplă acolo.

— Nu se ştie încă, Vasili Dmitrici, cum se pot întoarce lucrurile… Bineînțeles, primejdie, mare primejdie, asta nici nu se discută… tocmai de aceea ar trebui să rămâi aici.

Țăranul clătină din cap.

— Nu, Capiton Timofeici, nu rămân… Dar poate-mi scrii vreun leac.

— Numai leacul nu-ți poate ajuta.

— Am spus că nu rămân.

— Bine, cum vrei… însă pe urmă să n-aud vorbe.

Subchirurgul smulse o foaie din albumul său şi, scriind rețeta, îl sfătuia ce mai este de făcut. Țăranul luă hârtia, dădu lui Capiton o jumătate de rublă, ieşi din odaie şi se urcă în căruță.

— Rămâi cu bine, Capiton Timofeici, nu fii supărat pe mine; şi dacă se întâmplă ceva, nu uita de bieții copii…

— Hai, Vasili, rămâi.

Țăranul scutură numai din cap, lovi calul cu hățurile şi ieşi din ogradă.

Am ieşit şi eu, uitându-mă în urma lui.

Drumul era noroios şi cu gropi; morarul înainta cu grijă, fără să se grăbească, îşi strunea dibaci calul şi saluta pe cei cu care se întâlnea… După trei zile a murit.

Într-adevăr, straniu mor ruşii. Mulți răposați îmi vin acum în amintire. Mă gândesc la tine, vechiul meu prieten, Avenir Sorocumov, student cu studiile încă neterminate, băiat minunat şi nobil. Revăd obrazu-ți verzui de ftizie, părul blond şi rar, zâmbetul blând, privirea exaltată, membrele prelungi; aud vocea ta slabă şi mângâietoare. Trăiai la moşierul velicorus Gur Crupianicov; învățai pe copiii lui, Fofa şi Ziozia, gramatica rusească, geografia şi istoria; îndurai cu răbdare glumele greoaie ale lui Gur, familiaritatea grosolană a intendentului, farsele triviale a acelor copii răutăcioşi; cu amar surâs, însă fără murmur, îndeplineai pretențiile capricioase ale unei cucoane plictisite. În schimb, cum respirai, cât de fericit erai seara, după cină, când, scăpat în sfârşit de toate obligațiile şi ocupațiile, te aşezai la fereastră, fumând visător din pipă sau răsfoind cu lăcomie numărul ferfeniţit şi slinos al unei reviste groase, pe care o aducea de la oraş conductorul hotarnic, alt amărât fără cămin, ca şi tine! Cât îți plăceau atunci toate versurile şi nuvelele acelea, cât de uşor ți se umezeau ochii de lacrimi, cu ce plăcere râdeai, de ce sinceră dragoste de oameni, de ce nobilă simpatie pentru tot ce-i bun şi frumos era pătruns sufletul tău tânăr şi curat! Trebuie să spun adevărul: nu te deosebeai prin prea multă agerime de spirit; natura nu te înzestrase nici cu memorie, nici cu sârguință; da universitate erai socotit printre studenții cei mai slabi; la cursuri dormeai, la examene tăceai solemn; dar cui îi străluceau ochii de bucurie, cui. Îi pierea respirația de mulțămire la succesul, la izbânda unui camarad?

— Lui Avenir… Cine avea o încredere oarbă în înalta vocație a prietenilor săi, cine-i preamărea cu mândrie şi-i apăra cu îndârjire? Cine nu cunoştea nici

invidia, nici vanitatea, cine se sacrifica generos, cine ceda cu voie bună unor oameni care nu-i ajungeau nici la călcâie! Tu, numai tu, dragul nostru Avenir! Îmi aduc aminte: cu inima zdrobită te-ai despărțit de camarazii tăi când te-ai angajat preparator; presimțiri rele te chinuiau. Într-adevăr, o situație penibilă te aştepta la țară. Acolo nu mai aveai pe nimeni ca să-l asculți cu pietate, pe nimeni să te admire, pe nimeni să iubeşti... Şi proprietarii din stepă şi cei care erau mai cultivați te tratau ca pe un învățător: unii – grosolan; alții – cu neglijență. Pe de altă parte nici cu înfățişarea ta nu te puteai impune; te intimidai, roşeai, transpirai, gângăveai... Şi nici aerul de la țară nu-ți ameliora sănătatea; te topeai, sărmane, ca o lumânare! E adevărat: camera ta da în livadă; mălinii, merii şi teii îşi scuturau florile uşoare pe masa ta, pe călimară, pe cărți; în peretE. Atârna o pernuță de mătase albastră pentru ceasornic, dăruită în ceasul despărțirii de-o Nemțoaică bună şi sentimentală, cu bucle blonde şi ochii siniliii; din când în când venea să te vadă vreun prieten vechi de la Moscova, care te entuziasma citindu-ți versuri, fie ale altora, fie ale lui; însă izolarea, însă sclavia insuportabilă a profesiei de învățător, neputința de-a li liber, toamnele, iernile nesfârşite, boala care nu te părăsea... Sărmane, sărmane, Avenir!

M-am dus să-l văd pe Sorocumov cu puțină vreme înaintea morții lui. Aproape nu mai putea să umble. Moşierul Gur Crupianicov nu-l alungase din casă, însă nu-i mai plătea salariul şi angajase pentru Ziozia alt preparator... Fofa intrase în corpul cadeților. Avenir sta lângă fereastră, într-un vechi fotoliu Voltaire. Vremea era minunată. Un cer luminos de toamnă. Îşi boltea azurul vesel deasupra aleii întunecate de tei desfrunziți; ici-colo, fremătau şi murmurau ultimele lor frunze de aur viu. Pământul pătruns de îngheț asuda şi se topea la soare, ale cărui raze oblice şi rumene mângâiau iarba pălită. Zgomote pluteau în aer; limpede şi distinct se auzeau în livadĂ. Glasurile lucrătorilor. Avenir era îmbrăcat cu un halat vechi de Buhara; un fular verde punea un reflex mortuar pe obrazu-i cumplit de slab. Era foarte bucuros că mă vede, mi-a întins mâna, a dat să vorbească şi l-a apucat tusa. L-am lăsat să-şi vie în (fire şi m-am aşezat alături de el. Pe genunchi avea un caiet cu poezii de Kolțov, copiate cu îngrijire. Îl bătu cu palma, zâmbind. „Ce poet!" şopti el stăpânindu-şi cu greutate tusa, şi începu să declame cu o voce abia auzită:

Şoimului i-au pus Lanț aripilor, Ori i s-au oprit Drumurile-n zbor?

L-am oprit; medicul nu-i dădea voie să vorbească. Ştiam cu ce-i pot face plăcere. Sorocumov niciodată nu urmărise, cum se spune, progresele ştiinței; era însă curios să afle până unde ajunseseră spiritele înalte. I se întâmpla să oprească pe un camarad într-un colț şi să-l chestioneze. Atunci îl asculta, se mira, îl credea pe cuvânt şi repeta după aceea întocmai ce i se spunea. Mai ales îl interesa mult filosofia germană. Am început să-i vorbesc de Hegel (chestii din timpuri trecute, după cum vedeți). Avenir aproba din cap, înălța sprâncenele, zâmbea, şoptea: „Înțeleg, înțeleg!... Aşa! Bine, bine!..." Această curiozitate a unui biet muribund fără cămin şi părăsit mă mişca, mărturisesc, până la lacrimi. Trebuie să adaug că Avenir, spre deosebire de toți ftizicii, nu-şi făcea nici o iluzie despre starea lui. Şi totuşi nu ofta, nu se tânguia, ba chiar nu făcea niciodată aluzie la starea lui...

Adunându-şi toate puterile, mi-a vorbit de Moscova, de camarazii lui, de Puşkin, despre teatru, despre literatura rusă; a evocat mesele noastre,

discuțiile aprinsE. Ale cercului nostru, a rostit cu regret numele a doi ori trei prieteni defuncți…

— Îți aduci aminte de Daşa? adăugă el la sfârşit; ce inimă de aur! Ce suflet! Şi cât mă dubea!… Ce face acuma? Spune-mi, s-a uscat de dor, se prăpădeşte, sărăcuța?

N-am îndrăznit să-l deziluzionez; într-adevăr, ce nevoie avea să ştie că Daşa lui acuma e mare şi grasă, că umblă cu nişte negustori – frații Condacicov – că se pudrează şi se fardează, țipă şi înjură?

Totuşi, mă gândeam eu, privindu-i chipu-i istovit, n-ar fi cu putință să-l scot de aici? Poate că este încă o posibilitate de vindecare… Dar Avenir nu mi-a îngăduit să-mi isprăvesc propunerea.

— Nu, frate, mulțămesc, mi-a zis el; n-are importanță unde mor. Ştiu că n-apuc iarna… De ce să mai tulbur oamenii zădarnic? M-am obişnuit cu casa asta. Adevărat, oamenii de aici…

— Sunt răi, nu-i aşa? am intervenit eu.

— Nu, nu sunt răi! Mai degrabă proşti. De altminteri, nu mă pot plânge de ei. Sunt şi vecinii: proprietarul Casatchin are o fată cultivată, amabilă, o fată excelentă… nu mândră…

Sorocumov avu din nou un acces de tuse.

— N-ar fi nimic de spus, – urmă el oftând, dacă mi s-ar îngădui să fumez o pipă. Şi n-am să mor aşa, o pipă tot am să fumez, adăugă el, clipind şiret din ochi. Slavă Domnului, am trăit destul; am cunoscut oameni cumsecade…

— Însă ai putea să scrii părinților, l-am întrerupt eu.

— De ce să le scriu? de ajutat nu pot să m-ajute; când voi muri – au să afle. Şi de ce să vorbim de asta? Povesteşte-mi mai bine ce-ai văzut an străinătate.

Am început să-i povestesc şi el m-asculta cu nesațiu. Am plecat către sară şi după zece zile am primit de la domnul Crupianicov următoarea scrisoare: „Prin prezenta am onoarea a vă face cunoscut, iubitul meu domn, că prietenul dumneavoastră, studentul domiciliat la mine, domnul Avenir Sorocumov, a decedat acum trei zile, la ora două după amiază, şi a fost înmormântat astăzi pe cheltuiala mea, la biserica mea parohială. M-a rugat să vă trimit cărțile şi caietele aici alăturate. S-a găsit la el douăzeci şi două de ruble şi jumătate, care, împreună cu alte lucruri ale lui, vor fi trimise respectiv părinților. Amicul dumneavoastră a murit în deplină cunoştință şi, s-ar putea spune, cu o insensibilitate la fel, fără a manifesta nici un semn de regret chiar când noi, întreaga familie, ne-am luat rămas bun de la dânsul. Soția mea – Cleopatra Alexandrovna, vă trimite salutări. Moartea amicului dumneavoastră nu s-a putut să nu aibă efect asupra nervilor săi. În ce mă priveşte, sunt, slavă Domnului, sănătos, şi am onoarea să rămân, A domniei voastre prea plecată slugă, G. Crupianicov”.

Multe alte exemple îmi mai vin în minte, ansă nu le voi povesti pe toate. Mă mărginesc la aceasta numai:

O bătrână moşiereasă trăgea să moară în fața mea. Preotul începuse să-i citească rugăciunile sfârşitului când, dintr-odată „observă că bolnava îşi dă sufletul şi repede îi puse în mână crucea. Bătrâna se răsuci cu nemulțămire. „De ce te grăbeşti, părinte, îi zise ea cu limba aproape paralizată, mai ai vreme”… Sărută crucea, voi să vâre mâna sub pernă şi-şi dădu cea din urmă

suflarE. Sub pernă era o rublă; voise să plătească chiar ea preotului citaniile de moarte…

Da, straniu mor Ruşii!

CÂNTĂREȚII.

Sătulețul Colotovca, odinioară proprietate a unei moşierese poreclită Coasa, în tot ținutul, din pricina caracterului ei aprig şi apucător (adevăratu-i nume a rămas necunoscut), şi care astăzi e în stăpânirea unui oarecare neamț de la Petersburg, e aşezat pe povârnişul unui deal gol, rupt de sus pană jos de o râpă grozavă care, căscându-se ca o prăpastie, şerpuieşte, mâncată şi spălată de ploi, chiar prin mijlocul uliței, despărțind bietul cătun mai tare decât un pârâu, – căci peste un pârâu poți cel puțiN. Să aşezi o punte. Câteva răchite firave coboară cu sfială în lungul coastelor ei nisipoase; fundu-i uscat şi galben ca arama e căptuşit de lespezi uriaşe de piatră argiloasă. Priveliştea, într-adevăr nu-i veselă şi totuşi oamenii din partea locului cunosc bine drumul spre Colotovca: vin acolo cu plăcere şi destul de des.

Chiar în capătul râpei, la câțiva paşi de locul unde începe ca o crăpătură îngustă, se află o căsuță pătrată, singuratică, despărțită de celelalte. E acoperită cu paie şi are hogeag; una dintre ferestre, ca un ochi ce priveghează, dă asupra râpei şi, în serile de iarnă, luminată dinlăuntru, se vede de departe prin pâcla opacă a gerului, clipind trecătorilor ca o stea călăuzitoare. Deasupra uşii e bătută în cuie o scândurică albastră; acolo e o cârciumioară, ce-i zice „Pritânâi”, adică loc unde se adună lumea cu dragă inimă.

Băutura, fără îndoială nu se vinde mai ieftin decât prețul stabilit, totuşi cârciuma e cu mult mai căutată decât toate locurile de acelaşi fel din împrejurime. Pricina e cârciumarul – Nicolai Ivanâci.

Nicolai Ivanâci, altădată flăcău sprinten, rumen şi cu părul creț, acuma peste samă de gros, încărunțit, cu obrazul înecat în seu, cu ochii mici lucind de-o bunătate vicleană şi cu fruntea grasă, brăzdată de o rețea deasă de crețuri subțiri ca ața – locuieşte de mai bine de douăzeci de ani la Colotovca. Nicolai Ivanâci e dibaci şi deştept ca cei mai mulți crâşmari. Fără să fie nici prea îndatoritor nici prea vorbăreț, are darul să atragă şi să ție la el muşterii care se simt oarecum bine lângă tejghea, sub privirea liniştită şi prietenoasă, deşi iscoditoare, a acelui crâşmar flegmatic. Are mult bun simț; cunoaşte foarte bine felul de a trăi şi al proprietarilor, şi al țăranilor, şi al târgoveților: în împrejurări grele ar putea să dea sfat potrivit, însă, ca om prudenT. Şi egoist, se ține mai bine de o parte şi doar prin aluzii depărtate, făcute parcă fără nici un fel de intenție, îşi aduce muşteriii – dar numai pe cei la care ține – pe calea adevărului. Se pricepe la tot ce-i de preț şi interesant pentru un Rus: la cai, la vite, cherestea, cărămizi, blide, manufactură, pielărie, cântece şi dansuri. Când n-are muşterii, şade în uşa crâşmei, trântit ca un sac la pământ, cu picioarele-i subțiri aduse sub dânsul şi schimbă vorbe prietenoase cu toți trecătorii. A văzut multe în viața lui, a văzut petrecându-se zeci şi zeci de boiernaşi care veneau să cumpere de la el „aghiazmă”, ştie tot ce se petrece la o sută de verste în jur, şi totuşi nu flecăreşte, şi nimeni nu şi-ar putea închipui că el cunoaşte chiar şi ceea ce nu bănuieşte cel mai pătrunzător poliței. Se mulțumeşte să tacă, să zâmbească şi să mânuiască păhărelele. Vecinii lui îl stimează: Generalul civil Serepetenco, primul ca rang între proprietarii districtului, îl salută cu bunăvoință de câte ori trece pe lângă căsuța lui. Nicolai Ivanâci e un

om cu autoritate: a silit pe un vestit hoț de cai să dea înapoi calul pe care îl furase din curtea unui cunoscut al său; a liniştit pe nişte țărani dintr-un sat vecin care nu voiau să primească pe administratorul cel nou, şi aşa mai departe. De altminteri nu trebuie să ne închipuim că face asta din dragostea de dreptate, din zel pentru aproapele… nu! ci pur şi simplu se sileşte să prevină orice întâmplare care ar putea să-i tulbure în vreun fel liniştea. Nicolai Ivanâci e însurat şi are şi copii. Nevastă-sa, o târgoveață vioaie, cu nas ascuțit şi privire ageră, în vremea din urmă s-a cam îngreuiat la trup, ca şi bărbatu-său. El se bizuie în toate pe dânsa, iar banii îi ține tot ea sub cheie. Bețivii, scandalagii se tem de dânsa: nu-I. Poate suferi: câştig puțin şi zarvă multă. Îi sunt mai degrabă pe plac cei tăcuți şi posomorâți. Copiii lui Nicolai Ivanâci sunt încă mici; cei dintâi au murit toți, dar cei care au rămas s amână cu părinții lor: e o plăcere să te uiți La mutrişoarele istețe ale acestor copii sănătoşi.

Pe o zi de iulie nesuferit de caldă, urcam încet, cu câinele după mine, râpa de la Colotovca către crâşma numită Pritânâi. Soarele ardea pe cer cu turbare parcă; te fierbea şi te cocea neînduplecat; văzduhul era plin de o pulbere înecăcioasă. Corbii cu penajul lor lustruit, căscau pliscul şi se uitau jalnic la trecători, cerând parcă milă; numai vrăbiile îşi păstrau voia bună şi, zbârlindu-şi penele, ciripeau şi se alungau pe garduri mai vioi decât oricând, ori zburau toate odată din colbul drumului, trecând ca nişte nouraşi cenuşii peste cânepiştile verzi. Mă chinuia setea. În apropiere nu se afla apă. La Colotovca, ca în multe alte sate din stepă, țăranii, din lipsă de izvoare şi de fântâni, beau un fel de apă mâloasă din iaz… Dar se poate numi apă o băutură atât de respingătoare? voiam să cer lui Nicolai Ivanâci un pahar de bere sau de cvas.

Drept vorbind, Colotovca n-are înfățişare atrăgătoare niciodată, dar impresia este deosebit de tristă când soarele înfocat de Iulie inundă cu razele; lui nemilostive totul: acoperişurile roşcate de paie pe jumătate risipite, râpa adâncă, şi imaşul ars şi colbăit pe care rătăcesc disperate găini slabe cu picioare lungi, chioşcul de plop cu spărturi în loc de ferestre, ultim vestigiu al unei foste curți boiereşti, năpădit de jur împrejur de urzici, pelin şi buruieni; iazul negru ca ars şi nins de puful gâştelor, mărginit de gloduri pe jumătate uscate şi cu digul prăvălit, alăturea de care, pe un grind bătucit, de coloarea cenuşii, se îndeasă jalnic una în alta, un cârdişor de oi, abia suflând şi înăbuşindu-se în arşiță, şi plecându-şi cu resemnare capetele cât mai adânc, aşteptând să treacă în sfârşit pojarul.

Cu pas trudit m-am apropiat în sfârşit de locuința lui Nicolai Ivanâci, stârnind, cum se întâmplă de obicei, uimirea copiilor care rămaseră holbându-se la mine cu gura căscată, şi în acelaşi timp mânia cânilor, ce se arăta prin lătrături aşa de furioase şi de răguşite, de parcă s-ar fi rupt în ei măruntaiele, că până la urmă se înecau abia trăgându-şi sufletul. Deodată în pragul cârciumii apăru un om nalt cu capul gol, îmbrăcat c-un suman de aba şi încins e-un brâu albastru pe sub pântece. După înfățişare părea să fie un slujitor boieresc. O pădure de păr cărunt i se ridica vâlvoi deasupra obrazului uscat şi încrețit. Chema pe cineva, scuturând cu grabă din amândouă mâinile care i se întindeau mai departe decât ar fi voit el, semn că apucase a închina câteva păhărele.

— Hai, vino încoace, bolborosea el, încălțându-şi cu greutate sprâncenele stufoase: hai, Morgaci, hai! Of, cum te mai târâi, frate, zău aşa! Nu-i frumos, frate dragă! Oamenii te-aşteaptă şi tu de-abia te mişti... Hai mai repede!

— Iaca vin, vin, răsună un glas spart şi de după casă, din dreapta, apăru un om scurt, gros şi şchiop.

Avea pe el un strai de postav destul de curat, tras numai pe-o mânecă; o cuşmă înaltă cu fundul ascuțit, pălită pe sprâncene, dădea feței lui rotunde şi umflate o expresie vicleană şi batjocoritoare. Ochii mici şi galbeni îi fugeau în toate părțile, pe buzele-i subțiri avea mereu un zâmbet stăpânit şi nefiresc, iar nasul, lung şi ascuțit, înainta îndrăzneț, cumpănindu-se ca o cârmă de luntre.

— Iacă vin, dragă, urmă el şchiopătând către cârciumă.

— De ce mă chemi?... Cine m-aşteaptă?

— De ce te chem? îi zise cu mustrare omul cu mantaua de aba, of, Morgaci, caraghios mai eşti, frate; te chem la cârciumă şi tu încă mă întrebi: de ce? Păi te aşteaptă nişte oameni de treabă: Iaşca-Turcul, Dichi-Barin şi antreprenorul de la Jizdra. Iaşca a pus rămăşag cu antreprenorul: pe-o oca de bere care pe cine întrece, care are să cânte mai bine, adică... înțelegi?

— Are să cânte Iaşca? întrebă cu interes omul căruia îi zicea Morgaci. Nu cumva spui minciuni, Obaldui?

— Eu nu spun minciuni, răspunse cu demnitate Obaldui: tu vorbeşti într-aiurea. De bună samă c-are să cânte dacă s-a pus rămăşag, măi Morgaci, prostănacule şi şmecherule!

— Ei atunci, hai să mergem, deşteptule!

— Da, dar mai întâi pupă-mă, sufletele, bolborosi Obaldui, desfăcându-şi larg brațele. Iaca, nu mai poate Isop de dragoste! făcu disprețuitor Morgaci, înghiontindu-l cu cotul; apoi amândoi, aplecându-se, intrară pe uşa scundă.

Conversația pe care o auzisem trezi în mine o curiozitate vie. De mult ajunseseră până la mine veşti despre Iaşca-Turcul ca despre cel mai bun cântăreț din ținut – şi iată, dintr-odată mi se înfățişa prilejul ca să-l ascult într-o întrecere cu alt maistru. Am grăbit pasul şi am intrat în cârciumă.

Fără îndoială puțini dintre cititorii, mei au avut prilej să vadă crâşme de țară. Dar noi, vânătorii, unde nu intrăm! Obişnuit, alcătuirea lor e foarte simplă: o tindă întunecoasă şi o încăpere cu sobă, despărțită în două printr-un perete de scândură în dosul căruia n-are drept să intre nici un muşteriu. În acest perete, deasupra unei mese late de stejar e tăiată de-a lungul o deschizătură mare. Pe masa sau tejgheaua asta se vinde băutura. Drept în fața deschizăturii sunt aşezate pe polițe, gărăfi pecetluite de diferite mărimi. În partea din față a încăperii, destinată muşteriilor, sunt câteva bănci, două trei butoaie goale şi, într-un colț, o masă. Crâşmele de țară sunt aproape toate întunecoase şi mai niciodată nu se văd, pe pereții lor de bârne, litografiile viu colorate care arar lipsesc din casele țărăneşti.

Când am intrat la Pritânâi în crâşmă, am găsit adunată destulă lume.

După tejghea, aşa cum se cuvine, ocupând aproape toată lărgimea deschizăturii, sta Nicolai Ivanâci, într-o cămaşă de stambă colorată şi, c-un zâmbet leneş pe obrajii umflați, umplea cu mâna lui grasă şi albă două pahare de rachiu celor doi prieteni care intraseră, Morgaci şi Obaldui, iar în dosul lui, în colț, lângă fereastră, se zărea nevastă-sa cu privirea-i iscoditoare. În mijlocul încăperii stătea în picioare Iaşca-Turcul, bărbat slab dar bine croit, cam de vreo

douăzeci şi trei de ani, îmbrăcat c-un caftan lung de nanchin albastru. Avea înfăţişarea îndrăzneaţă a lucrătorilor de la oraş şi, de bună samă nu se putea lăuda c-o sănătate prea bună. Obrajii supţi, ochii cenuşii, mari şi neliniştiţi, nasul drept cu nările subţiri şi mobile, fruntea albă, înclinată îndărăt, cu plete creţe şi bălai date pe spate, buzele groase însă frumoase şi expresive – toată faţa lui vădea un om pasionat şi impresionabil. Era foarte emoţionat: clipea din ochi, răsufla neregulat, iar mâniile îi tremurau ca şi cum ar fi avut febră; şi într-adevăr avea febră, acea febră agitată şi bruscă, pe care o cunosc bine toţi cei ce au a vorbi sau a cânta în public. Alături de el se afla un om de vreo patruzeci de ani, spătos, cu umerii obrajilor laţi, frunte îngustă, ochi mici tătărăşti, nas scurt şi turtit, bărbie pătrată şi păr negru, lucios, aspru ca peria. Expresia feţei lui negricioase cu răsfrângeri plumburii şi mai cu samă a buzelor lui palide, ar fi putut fi socotită feroce dacă n-ar fi fost atât de calmă şi gânditoare. Sta nemişcat, plimbându-şi numai domol privirea în jur, ca un taur în jug. Purta un fel de surtuc ponosit cu nasturi lustruiţi de aramă; grumazul lui de uriaş era înfăşurat într-o basma veche de mătase neagră. Bărbatului acestuia i se spunea Dichi-Barin. Drept în faţa lui, pe laviţa de sub icoane, şedea rivalul lui Ilaşca, antreprenorul de la Jizdra: era un om voinic, mic de stat, cam de treizeci de ani vârstă, stricat de vărsat şi cu părul creţ, cu nasul pălit în sus, ochi vioi castanii şi barbă rară. Sprijinindu-şi palmele sub el, privea în jur ager şi vorbea fără păsare, bocănind în duşumea cu cizmele-i elegante cu carâmbi răsfrânţi. Avea pe el un armiac nou de postav cenuşiu, cu guler de catifea, sub care contrasta puternic marginea unei cămăşi roşii, strâns încheiată în jurul gâtului. La o masă în celălalt colţ al încăperii, în dreapta uşii, şedea un ţăran îmbrăcat c-un strai lung, cenuşiu, foarte ponosit, c-o ruptură mare pe umăr.

Lumina soarelui curgea ca un şuvoi gălbiu prin geamurile prăfuite ale celor două ferestruici, dar nu putea birui întunecimea obişnuită a încăperii: lucrurile erau slab luminate, numai ici şi colo. În schimb, înăuntru era aproape răcoare şi senzaţia de zăduf şi înăbuşeală îmi căzu de pe umeri, ca o povară, de cum am trecut pragul.

Sosirea mea – cum am putut băga de seamă – a cam tulburat la început pe muşteriii lui Nicolai Ivanâci; dar, văzându-l cum mă salută, ca pe un cunoscut, s-au liniştit şi nu mi-au mai dat atenţie. Am comandat bere şi m-am aşezat în colţ lângă ţăranul cu straiul rupt.

— Ei, hai! strigă deodată Ohaldui, dând peste cap un pahar de rachiu şi întovărăşindu-şi exclamaţiile cu acele gesturi ciudate, fără de care pesemne nu putea rosti nici un cuvânt. Ce mai aşteptăm? Dacă-i vorba să se înceapă, apoi să se înceapă! Nu-i aşa, laşca?...

— Să începem, să începem, încuviinţă Nicolai Ivanâci.

— Mă rog, să (începem, rosti antreprenorul cu nepăsare şi cu un zâmbet încrezut: – eu sunt gata.

— Şi eu sunt gata, zise Iacov tulburat.

— Atunci hai, băieţi, începeţi, ţârâi şi Morgaci.

Dar, cu toată dorinţa ce şi-o arătaseră toţi, nimeni nu începea; antreprenorul nici nu se ridică de pe laviţă – toţi aşteptau parcă ceva.

— Începeţi! vorbi Dichi-Barin posomorât şi aspru.

Iacov tresări. Antreprenorul se ridică, îşi potrivi cingătoarea şi tuşi.

— Dar cine să înceapă? întrebă el, cu vocea puțintel schimbată pe Dichi-Barin, care stătea tot nemişcat în mijlocul încăperii, cu picioarele-i groase, larg desfăcute şi cu mâinile lui puternice cufundate aproape până la coate în buzunarele şalvarilor.

— Tu, tu să începi, antreprenorule, bâlbâi Obaldui, tu, dragă.

Dichi-Barin îi aruncă o privire pe sub sprâncene. Obaldui mai îngână subțirel ceva, se tulbură, îşi întoarse privirile spre un colț al tavanului dădu din umeri şi amuți.

— Trageți la sorți, vorbi rar Dichi-Barin; şi băutura să fie pe tejghea.

Nicolai Ivanâci se aplecă, luă gemând de jos ocaua de bere şi o puse pe masă.

Dichi-Barin se uită la Iacov şi-l îndemnă: „Hai”!

Iacov se scotoci prin buzunare, găsi un bănuț şi-l strânse între dinți ca să-l însemne. Antreprenorul scoase de sub poalele caftanului o pungă nouă de piele, îi desfăcu băierile fără să se grăbească şi răsturnând mărunțiş în palmă, alese un bănuț nou. Obaldui întinse şapca lui veche, cu cozorocul rupt şi atârnând; Iacov aruncă în şapcă bănuțul lui, antreprenorul de asemenea.

— Trage tu, zise Dichi-Barin întorcându-se către Morgaci.

Morgaci zâmbi satisfăcut, luă cu amândouă mâinile şapca şi începu s-o scuture.

O clipă a domnit o tăcere adâncă; bănuții zângăneau uşurel, lovindu-se unul de altul. Am privit cu atenție în jur: pe toate fețele era întipărită încordarea aşteptării; chiar şi Dichibarin strângea din pleoape; până şi vecinul meu, țăranul cu straiul rupt, îşi întindea gâtul cu mare curiozitate. Morgaci^ îşi vârî mâna în şapcă şi scoase bănuțul antreprenorului: toți răsuflară adânc. Iacov se înroşi, iar antreprenorul îşi trecu mâna prin păr.

— Ți-am spus eu că tu ai să începi, strigă Obaldui, ți-am spus eu…

— Hai, hai, nu mai cârcâi, întrerupse cu dispreț Dichibarin. Începe, urmă el făcând semn din cap antreprenorului.

— Ce cântec să cânt? întrebă antreprenorul, tulburându-se.

— Care vrei, răspunse Morgaci. Oare îți trece prin minte, acela să-l cânți.

— Fireşte, care vrei, se amestecă Nicolai Ilvinâci, încrucişându-şi încet brațele pe piept. Nu te opreşte nimeni. Cântă ce doreşti, numai să cânți bine: iar pe urmă noi o să hotărâm după dreptate.

— Se-nțelege că după dreptate, încuviință Obaldui, ştergând cu limba marginea paharului gol.

— Lăsați-mă, fraților, să-mi dreg puțintel glasul, zise antreprenorul lărgindu-şi cu degetele gulerul caftanului.

— Hai, hai, lasă dresul, începe! hotărî Dichi-Barin plecându-şi fruntea.

Antreprenorul se gândi o clipă, scutură din cap şi făcu un pas. Iacov nu-l slăbea din ochi…

Dar înainte de a descrie întrecerea, cred că e potrivit să spun câteva vorbe despre toate personajele povestirii mele. Viața unora dintre dânşii o cunoşteam înainte de-ai fi întâlnit la Pritânâi; despre ceilalți am cules informații mai târziu.

Să începem cu Obaldui. Numele lui adevărat era Evgraf Ivanov, dar nimeni în tot ținutul nu-i spunea altfel decât Obaldui, adică Gură Cască, şi chiar el însuşi îşi spunea aşa, atât de bine i se potrivea porecla. Într-adevăr nici

un alt cuvânt nu i-ar fi caracterizat mai bine chipul lui de prostănac veşnic mirat. Era un serv neînsurat şi beţiv de care de multă vreme stăpânii lui se lipsiseră şi care, deşi n-avea nici o slujbă, şi nu primea nici un ban leafă, găsea totuşi mijlocul să chefuiască în fiecare zi pe socoteala altuia. Avea o mulţime de prieteni care-l adăpau cu rachiu şi ceai, fără să ştie nici ei de ce; căci nu numai că n-avea nici un haz când se afla între oameni, dar dimpotrivă îi plictisea pe toţi cu vorbăria lui fără noimă, cu felul lui de a se amesteca în toate, gesticulând febril şi râzând necontenit fără pricină. Nu ştia nici să cânte, nici să joace; de când era pe lume nu rostise măcar o vorbă la locul ei, necum o vorbă înţeleaptă: trăncănea vrute şi nevrute şi turna minciuni de îngheţa apele

— Un adevărat Obaldui. Şi totuşi nici o beţie nu se făcea la patruzeci de verste în jur fără ca făptura lui deşirată să nu se strecoare printre cei poftiţi, într-atâta erau cu toţii obişnuiţi cu el şi îl răbdau ca pe un rău de neînlăturat. E adevărat că oamenii se uitau la dânsul cu dispreţ, dar numai Dichi-Barin ştia să-i astâmpere izbucnirile neroade.

Morgaci nu semăna defel cu Obaldui. Şi lui i se potrivea porecla Morgiaci, adică Clipici, deşi nu clipea mai des decât alţi oameni. (Se ştie doar că Ruşii sunt mari meşteri de porecle.) Cu toate silinţele mele că să aflu cât mai multe amănunte despre trecutul omului acestuia, rămâneau în viaţa lui, pentru mine, şi probabil şi pentru alţii, umbre, părţi scufundate în adâncul întuneric al necunoscutului – cum se exprimă romancierii foiletonişti. Am aflat numai că fusese cândva vizitiu la o proprietăreasă bătrână fără copii, că fugise cu troica de cai ce-i fusese încredinţată, că nu se ştiuse de el un an întreG. Şi că încredinţându-se probabil pe pielea lui de neajunsurile şi chinurile vieţii vagabonde, se întorsese de bună voie, însă şchiop acuma, şi se aruncase la picioarele stăpânei.

Cu încetul, în răstimp de câţiva ani, făcând să i se uite greşeala printr-o purtare exemplară, intrase în mila cucoanei, şi-i câştigase până la sfârşit încrederea deplină, ajungând intendent. După moartea cucoanei, nu se ştie cum, iată-l liber, ieşit din rândul şerbilor, înscris între târgoveţi. A început să închirieze de la vecini harbuzării, s-a îmbogăţit, şi acuma trăia huzurind. Era un om cu experienţă, care-şi păstra cumpătul, nici bun, nici rău, mai degrabă prevăzător: trecut prin ciur şi prin sită, cum se spune, cunoscând oamenii şi ştiind să se folosească de ei. Prudent şi în acelaşi timp îndrăzneţ ca un vulpoi; flecar ca o babă şi totuşi spunând totdeauna numai ceea ce trebuie, având meşteşugul să tragă pe alţii de limbă; de altfel nu se prefăcea că-i prost, cum fac mulţi şmecheri de felul lui, şi i-ar fi fost şi greu să se prefacă: niciodată n-am văzut ochi mai pătrunzători şi mai deştepţi decât „privighetorii" lui mici şi vicleni. Niciodată nu se uita simplu la tine – totdeauna te observa şi te pândea. Câteodată Morgaci cântărea în mintea lui, vreme de săptămâni, o afacere în aparenţă simplă, şi dintr-odată întreprindea ceva aşa de îndrăzneţ, încât părea c-are să-şi frângă gâtul – când colo, totul îi izbândea, totul mergea ca pe rotile. Avea noroc şi credea în norocul lui, credea în semne. În general era foarte superstiţios. Nu era iubit pentru că nu-i păsa de nimeni, însă era respectat. Toată familia lui se compunea dintr-un singur băiat după care nu mai putea şi care, crescut de un asemenea tată, avea să ajungă, fără îndoială, departe. „Morgaci cel mititel samănă cu tatu-său", şopteau de pe acuma bătrânii aşezaţi

pe prispe şi sfătuind între ei în serile de vară; toți înțelegeau ce-nseamnă asta şi nu mai adăogau nici un cuvânt.

Despre Iacov-Turcul şi despre antreprenor n-avem a spune prea multe. Iacov, poreclit Turcul, pentru că într-adevăr se trăgea dintr-o Turcoaică luată roabă, era cu sufletul un artist în adevăratul înțeles al cuvântului, iar de meserie, lucrător la fabrica de hârtie a unui negustor; în ce priveşte antreprenorul, a cărui soartă mărturisesc că mi-a rămas necunoscută, mi-a făcut impresia unuI. Târgoveț dezghețat şi îndrăzneț. Dar despre Dichibarin face să vorbim mai pe larg.

Prima impresie pe care ți-o făcea acest om era de forță primitivă, brutală, însă irezistibilă. Era croit grosolan, „din topor" cum se spune la noi, însă toată ființa lui respira sănătate nezdruncinată şi – lucru ciudat – înfățişarea-i de urs nu era lipsită de oarecare eleganță, datorită poate încrederii depline în puterea-i proprie. Era greu de stabilit la prima vedere cărei categorii aparținea acest Hercule. Nu părea nici slujitor boieresc, nici târgoveț, nici notar fără slujbă căzut în mizerie, nici boiernaş ruinat, amator de câni şi scandalagiu; nu semăna cu nimeni. Nu ştia nimeni de unde răsărise la noi în ținut; mergea vorba că se trăgea din clasa țăranilor liberi, proprietari, şi că ar fi fost cândva slujbaş; însă nimeni nu ştia nimic precis în privința asta; de-altminteri nici nu aveai de unde şti – nici chiar de la el însuşi, căci nu se afla om mai tăcut şi mai morocănos decât dânsul De asemeni nimeni n-ar fi putut spune exact din ce trăieşte. Nu se ocupa cu nici o meserie, nu se ducea la nimeni, n-avea legături mai cu nimeni şi totuşi în punga lui se găseau totdeauna bani; nu mulți, dar se găseau. Ducea o viață care nu s-ar putea numi modestă, căci nu avea în el nimic modest, ci liniştită. Trăia ca şi cum n-ar fi fost nimeni în jurul lui şi într-adevăr n-avea nevoie de nimeni. Dichi-Barin, cum îi era porecla (numele lui adevărat fiind Perevlesov), se bucura de mare influență în toată vecinătatea; i se supuneau toți de îndată şi cu plăcere, deşi el nu numai că nu avea nici un drept să dea porunci cuiva, dar nici nu arăta o dorință cât de mică să i se supuie cei cu care întâmplător avea de-a face. Vorbea – şi asta era de-ajuns; forța îşi are drepturile ei. Nu-i plăcea băutura, nu umbla după femei, iubea cu patimă numai cântecul. În el se afla ceva enigmatic: părea că stăpâneşte forțe uriaşe posomorâte, parcă ştiind că dacă le-ar fi lăsat să se dezlănțuie, l-ar fi sfărâmat şi pe el şi tot ce-ar fi atins. Poate mă înşel, dar sunt încredințat că în viața omului acestuia se produsese o asemenea explozie, aşa. Încât, scăpat cu greu de pieire, experiența îl făcea să se înfrâneze acum, fără cruțare, ca în chingi de fier. Mai ales mă uimea la el amestecul de cruzime naturală, înnăscută, cu un fel de nobleță de asemeni înnăscută, amestec pe care nu-l întâlnisem la nimeni altul.

Aşadar antreprenorul înaintă câțiva paşi, închise pe jumătate pleoapele şi începu să cânte într-un falseto foarte ridicat. Avea o voce plăcută şi dulce, deşi puțintel răguşită; se juca şi o răsucea ca pe-un titirez, modulând-o necontenit în rulade şi întorcându-se mereu la notele înalte pe care le păstra şi le prelungea cu deosebită grijă; tăcea, apoi dintr-odată relua primul motiv cu un avânt pasionat. Ruladele lui erau când foarte îndrăznețe, când foarte cu haz. Unui cunoscător i-ar fi făcut mare plăcere: însă un neamț nu le-ar fi gustat. Era un tenore di grazia Rus, un ténor léger.

Cânta o arie veselă de dans ale cărei cuvinte, cât am putui desluşi printre nesfârşitele înfloriturі, adaosuri de consoane şi exclamaţii, erau următoarele:

În grădină voi ara Floare roşie-oi semăna Puică, puiculiţa mea!

Cânta; toţi îl ascultau cu mare luare-aminte. Dânsul simţea, fără îndoială că are de-a face cu oameni cunoscători şi căuta să se întreacă pe sine. Într-adevăr, în părţile noastre lumea se pricepe la cântece şi nu degeaba satul Serghevscoe, pe drumul cel mare spre Oriol, e vestit în toată Rusia prin melodiile foarte plăcute şi armonioase. Multă vreme antreprenorul a cântat fără a trezi în ascultătorii lui o emoţie prea mare: îi lipsea un cor care să-l susţină; în sfârşit după o ruladă deosebit de reuşită, care făcuse să se lumineze chiar obrazul lui Dichi-Barin, Obaldui nu se mai putu stăpâni şi scoase o exclamaţie de plăcere. Toţi din jur se înviorară. Obaldui şi Morgaci începură în şoaptă să-l încurajeze, să-l îndemne şi să-l aţâţe: „Halal... Dă-i înainte, ticălosule!... Dă-i înainte, ţine sus, diavole! Mai sus! Mai cu foc, pui de lele ce eşti!... Dracul să-l ieie!” şi aşa mai departe. Nicolai Ivanâci, de după tejghea, clătina din cap în semn de încuviinţare. Obaldui, în sfârşit, începu să tropăiască mărunt, să bată din călcâie, să-şi salte umerii, în timp ce lui Iacov îi ardeau ochii în cap ca nişte cărbuni, şi tremura tot, ca frunza, cu faţa încremenită într-un zâmbet. Numai Dichi-Barin nu se schimbase la faţă şi nu se mişcase din loc; însă privirea lui aţintită asupra antreprenorului se îmblânzise puţin, cu toate că expresia buzelor îi rămăsese dispreţuitoare. Încurajat de semnele de plăcere ale tuturor celor de faţă, antreprenorul se simţi dus ca de un vârtej, şi începu a revărsa atâtea fioriturі şi triluri, îşi întrebuinţa limba şi gâtul cu atâta măiestrie încât atunci când obosit, palid şi scăldat într-o sudoare fierbinte, scoase ultima notă zvârlindu-şi îndărăt trupul, strigătul tuturor celor din jur îi răspunse într-o explozie de entuziasm. Obaldui îl cuprinse de după grumaz înăbuşindu-l cu braţele-i lungi şi osoase; Nicolai Ivanâci se rumeni la obraz şi parcă întinerise; Iacov striga ca un nebun: „Brava, halal de tine”! Chiar şi vecinul meu, ţăranul cu straiul rupt, nu se putu stăpâni şi bătând cu pumnul în masă răcni: „Aha! frumos a mai fost, dracu să mă ia, tare frumos!” şi stupi într-o parte, cu convingere.

— Oi, frăţioare, mare bucurie mi-ai făcut! urla Obaldui fără să slăbească din strânsoare pe antreprenor care abia mai sufla, mare plăcere mi-ai făcut, n-am ce spune! Ai câştigat, măi frate, ai câştigat! Hai noroc, a ta e berea! Departe-i de tine Iaşca... Ascultă ce-ţi spun eu: departe... Crede-mă pe mine! (Şi iar îl strângea pe antreprenor la piept).

— Da dă-i drumul; dă-i drumul, scaiule... se amestecă Morgaci înciudat; lasă-l să se aşeze pe laviţă; nu vezi că nu mai poate?... Tontule, zău dacă nu eşti tont! Ce te-nclei aşa de om?

— Mă rog, n-are decât să se aşeze, iar eu am să beau în sănătatea lui, răspunse Obaldui, apropiindu-se de tejghea. Pe socoteala ta, măi frăţioare, adăugă el către antreprenor.

Acesta dădu din cap, se aşează pe laviţă, scoase din cuşmă o năframă cu care începu să se şteargă pe obraz, iar Obaldui dădu grabnic şi cu lăcomie paharul peste cap şi, după obiceiul beţivanilor, tuşi răguşit luând dintr-odată o înfăţişare posomorâtă.

— Frumos cânți, frate, tare frumos, zise cu simpatie Nicolai Ivanâci. Şi acuma e rândul tău, laşa; bagă de seamă, nu-ți pierde firea. Vedem noi acuşi care pe care… Da bine mai cântă antreprenorul, zău aşa, tare bine.

— Care nu se mai află, se amestecă şi nevasta lui Nicolai Ivanâci, privind zâmbitoare la Iacov.

— Tare b-ghine, repetă încet vecinul meu.

— Da ce-i cu sălbaticul ăsta, strigă dintr-odată Obaldui şi, apropiindu-se de țăranul cu mâneca ruptă, începu să sară arătându-l cu degetul şi hohotind strident.

— Măi țărănoiule! b-ghine, pehcior, pehiatră, sălbăticiile! Ce cauți aici, sălbaticule? striga el fără a-şi conteni râsul.

Bietul țăran fu cuprins de sfială şi se pregătea să se ridice şi să plece cât mai degrabă când, dintr-odată răsună glasul de aramă al lui Dichi-Barin.

— De ce s-amestecă dobitocul ăsta nesuferit, zise el scrâşnind.

— Eu, eu nu fac nimica… bolborosi Obaldui… voiam numai…

— Bine, ține-ți gura! replică Dichi-Barin. Începe, Iacov.

Iacov îşi cuprinse gâtul cu mâna.

— Păi, frate, asta… nu ştiu… Chm!… Nu ştiu, zău, dacă…

— Hai, destul, lasă frica! Să-ți fie ruşine! Ce te strâmbi? Cântă cum vei putea.

Şi Dichi-Barin îşi plecă fruntea, aşteptând.

Iacov tăcu, se uită în juru-i şi-şi acoperi fața cu palmele. Toți îşi ațintiră asupra lui privirile, mai ales antreprenorul, pe fața căruia, sub obişnuita-i încredere în sine şi satisfacția succesului, pătrundea fără voie o nelinişte uşoară. Se rezemă iar de perete sprijinindu-şi palmele sub el fără însă să-şi mai legene ca înainte picioarele. Când în sfârşit îşi descoperi fața, Iacov era palid ca un mort: ochii lui abia licăreau printre genele plecate. Oftă adânc şi începu să cânte… Cel dintâi sunet pe care îl scoase era slab şi şovăitor, şi părea că nu vine din pieptul lui ci ar fi pătruns din întâmplare în odaie, adus de undeva de departe. Nota aceasta tremurătoare ne impresionă ciudat pe toți; ne-am uitat unii la alții, iar nevasta lui Nicolai Ivanâci tresări atentă. După această notă dintâi urmă a doua, mai hotărâtă şi mai prelungită, însă tot vibrând, ca o strună, care, lovită brusc de un deget puternic, vibrează cu o ultimă tremurare ce repede se stinge. După a doua notă urmă a treia şi încetul cu încetul, înfierbântându-se şi crescând, răsună un cântec melancolic. „Ah multe cărări duc pe câmp până la tine”, cânta el şi cu toții încercam o simțire dulce şi tristă totodată. Mărturisesc că rar am auzit asemenea voce: era uşurel răguşită şi suna puțintel tremurat; la început păruse chiar că are ceva bolnăvicios. Însă era în ea pasiune profundă şi neîmblânzită, tinerețe, putere, şi dulceață, şi mâhnire resemnată care puneau stăpânire pe noi. În acea voce suna şi fremăta sufletul fierbinte adevărat rusesc; ne prindea de inimă, până în adâncul ființei noastre. Cântecul creştea, revărsându-se. Iacov era vădit cuprins ca de-o beție; sfiala îi trecuse, se lăsa cu totul dus de propria-i bucurie; glasul nu-i mai tremura ci vibra de acea pasiune lăuntrică abia simțită ce săgetează sufletul ascultătorului, devenea neîncetat mai puternic, mai sigur şi mai larg. Îmi aduc aminte că odată la înserat, la vremea refluxului, pe țărmul lin şi nisipos al mării, care mugea în depărtare, am văzut un Iar mare alb: sta neclintit, cu pieptu-i mătăsos în bătaia răsfrângerilor rumene ale apusului şi numai când şi

când îşi întindea domol aripile-i lungi ca pentru a saluta marea iubită, ca pentru a saluta lumina purpurie a soarelui de pe linia orizontului. Ascultând pe Iacov, îmi aminteam de larul acela. Cânta, uitând cu desăvârşire pe rivalul lui şi pe noi toţi; dar atenta noastră tăcută şi pasionată îl înălţa ca valul pe un înotător îndrăzneţ cânta şi fiecare sunet al vocii lui evoca într-o amploare măreaţă ceva scump inimii noastre: ca şi cum stepa noastră dragă s-ar fi desfăşurat înainte-ne, fugind în depărtările fără hotar. Simţeam fierbându-mi în piept lacrimi ce mi se ridicau în priviri. Hohote de plâns înăbuşite şi stăpânite mă surprinseră deodată... M-am întors: nevasta cârciumarului plângea căzută pe prichiciul ferestrei. Iacov îi aruncă o privire fugară şi cântarea lui deveni mai dulce şi mai armonioasă decât înainte. Nicolai Ivanâci îşi plecase fruntea. Morgaci se întorsese cu spatele. Obaldui cu totul înduioşat, stătea în picioare, cu gura căscată prosteşte. Bietul ţăran suspina în coltul lui fără a spune nimic, clătinând din cap cu tânguiri nedesluşite, iar pe obrazul arămiu al lui Dichi-Barin, sub genele-i de tot coborâte, se rostogolea domol o lacrimă grea. Antreprenorul îşi duse la frunte pumnul strâns, şi rămase nemişcat... Nu ştiu ce ar fi putut risipi starea asta jalnică a tuturor, dacă Iacov n-ar fi contenit dintr-odată c-o notă înaltă, extrem de ascuţită, ca şi cum i s-ar fi sfâşiat glasul. Nimeni nu scoase o vorbă, nimeni nu se clinti; toţi parcă aşteptau să-l mai audă iar cântând. El deschise ochii, mirat parcă de tăcerea noastră, plimbă în juru-i o privire întrebătoare şi înţelese bine că biruinţa era a lui...

— Iasă, rosti Dichi-Barin, punându-şi mâna pe umărul cântăreţului, şi tăcu fără să mai spună alt cuvânt.

Stăteam toţi ca fulgeraţi de o adâncă uimire. Antreprenorul se ridică domol şi se apropie de Iacov.

— Tu... rămăşagul... l-ai câştigat... vorbi el cu greutate şi se năpusti pe uşă afară...

Plecarea aceasta repede şi neaşteptată păru că rupe vraja. Toţi dintr-odată începură a vorbi zgomotos şi vesel. Obaldui sărea în sus scoţând ţipete nearticulate şi-şi vântura braţele ca nişte aripi de moară: Morgaci şchiopătând, se apropie de Iacov şi prinse a-l îmbrăţişa; Nicolai Ivanâci se ridică şi declară solemn că plăteşte şi el un rând de bere; Dichi-Barin râdea c-un râs bun pe care nu m-aş fi aşteptat să-l văd înflorind pe faţa lui; ţăranul cel sărman repeta neîncetat în colţul lui, ştergându-şi cu palmele ochii, obrajii, nasul şi barba: „Of, frumos a fost, Doamne! Al dracului să fiu dacă nu-i aşa!" Iar nevasta lui Nicolai Ivanâci, cu obrajii în flăcări, se ridicase iute şi dispăruse. Iacov se bucura de izbânda lui ca un copil; toată înfăţişarea i se prefăcuse; mai ales ochii îi scânteiau de bucurie. Ceilalţi l-au dus către tejghea; el chemă lângă el pe ţăranul care se bocea, şi trimise pe băieţelul crâşmarului să caute pe antreprenor pe care de altminteri nu l-a mai găsit; şi cheful începu.

— Ai să ne mai cânţi, striga Obaldui, vânturându-şi larg braţele, ai să ne mai cânţi până diseară!

Am aruncat o ultimă privire către Iacov şi am ieşit. Nu voiam să mai stau – mă temeam să nu-mi stric impresia.

Zăpuşeala, ca şi mai înainte, era de nesuferit. Părea întinsă la faţa pământului ca un strat gros şi greu; în cerul albastru sumbru, păreau că se învârtejesc scântei printr-o pulbere fină, aproape neagră. Totul tăcea. Era ceva

deznădăjduit şi copleşitor în tăcerea adâncă a naturii istovite. M-am dus până la un şopron cu fân şi m-am culcat pe un maldăr de iarbă de curând cosită şi totuşi aproape uscată. Multă vreme n-am putut ațipi, multă vreme mi-a sunat în urechi vocea stăruitoare a lui Iacov. În sfârşit, căldura şi truda biruiră, şi mă cufundai într-un somn de plumb. Când mă deşteptai se întunecase: iarba risipită în juru-mi împrăştia o mireasmă pătrunzătoare şi încet-încet se umezea de rouă; printre crăpăturile acoperişului stricat vedeam scânteind slab stele palide. Am ieşit. Amurgul se stinsese demult şi din lucirea lui nu mai rămăsese decât o dungă albă pe zare; în văzduhul nu demult înfierbântat de zăduf, cu toată răcoarea serii, mai stăpânea destulă căldură, şi plămânii tânjeau după o adiere răcoroasă. Nici o suflare de vânt, nici măcar un nour; cerul se boltea curat pretutindeni de un întuneric străveziu, în care luceau blând stele fără număr, abia văzute. În sat se aprindeau lumini; din crâşma din apropiere, puternic luminată, ieşea o harmalaie nelămurită, în care mi se părea că desluşesc glasul lui Iacov. Ropote de râs se dezlănțuiau din când în când. M-am apropiat de fereastră, lipindu-mi obrazul de geam. Văzui o privelişte prea puțin plăcută, deşi plină de viață şi coloare: toți erau beți, toți în frunte cu Iacov. Cu pieptul desfăcut, acesta sta pe-o laviță şi, îngânând răguşit un cântec de danț destrăbălat, mângâia şi ciupea alene strunele unei ghitare. Păru-i umed de sudoare îi cădea în vițe pe obrazu-i foarte palid. În mijlocul cârciumii Obaldui, cu desăvârşire deşurubat şi fără manta, juca făcând salturi dinaintea țăranului cu strai cenuşiu. Şi țăranul la rândul lui se trudea să bată, să sară şi să frământe podeaua cu picioarele-i slăbite din încheieturi, râzând fără noimă în barba-i stufoasă, dând din brațe ca şi cum ar fi vrut să spună: „Fie ce-o fi!” – Nimic mai de haz decât figura lui. Cu toate silințele ce făcea să-şi ție ochii deschişi, pleoapele grele se împotriveau şi abia i se zărea printre ele privirea învăluită şi blândă. Era în starea deosebit de plăcută a omului cu desăvârşire amețit, când trecătorul ce-l întâlneşte, văzându-l, îi spune numaidecât: „Halal să-ți fie, măi frate!” Morgaci, roş ca racul, cu nările în vânt, rânjea într-un ungher c-o înfățişare batjocoritoare. Numai Nicolai Ivanâci, îşi păstra netulburat liniştea, aşa cum se cuvine unui cârciumar. În încăpere se mai adăogiseră câteva mutre nouă, dar pe Dichi-Barin nu l-am mai văzut.

M-am întors de către fereastră şi cu paşi repezi am coborât colina pe care e aşezată Colotovca. Din vale începe un şes larg. Înecată în ceața înserării care cădea în valuri dese, întinderea aceea dreaptă părea nesfârşită, topindu-se departe în zarea întunecoasă. Umblam repede pe drumul din marginea râpei, când, deodată, departe în şes, răsună glasul unui copil:

— Antropca!… An-trop-caa!

Acel glas subțire avea în el încăpățânare şi deznădejde, cu o intonație de plâns, prelungind şi iar prelungind cea din urmă silabă a cuvântului.

Vocea tăcu puține clipe, apoi porni iarăşi, plutind curată în aerul neclintit şi parcă somnoros. Cel puțin de treizeci de ori a strigat numele lui Antropca. Deodată, tocmai din partea cealaltă a şesului, se înălță un răspuns abia înțeles:

— Ce-e-e-i?

Glasul copilului strigă numaidecât, cu grabă bucuroasă:

— Vino aicea, diavole-e-e!

— Da de ce-e-e? întrebă celălalt după un răstimp lung.

— Vină să te bată tătu-u-ca, se grăbi să dea răspuns glasul copilului.

Celălalt glas nu se mai auzi şi copilul porni iar să cheme pe Antropca. Răsunetele vocii lui din ce în ce mai rare şi mai stinse ajungeau încă la urechile mele pe când se întunecase deplin şi coteam prin marginea pădurii ce înconjura satul meu, aşezat la patru verste de Colotovca…

— Antropca-a-a! mi se părea că aud mereu prin văzduhul învăluit de umbrele nopții.

PIOTR PETROVICI CARATAEV.

Sunt vreo cinci ani de când, într-o toamnă, în drum de la Moscova la Tuia, mi s-a întâmplat să stau aproape o zi întreagă la stația de poştă. Nu erau cai. Mă întorceam de la vânătoare şi făcusem imprudența să-mi trimit înainte troica. Căpitanul de poştă, un bătrân morocănos, c-un păr lung, care-i cădea în lațe până la nas, ochi mititei şi adormiți, răspundea la toate plângerile şi rugămințile mele cu mormăieli, trântea uşile blestemându-şi singur soarta şi, ieşind pe cerdac, înjura surugiii care înotau agale prin glod, cu cercurile grele pe brațe sau se odihneau pe bănci, căscând şi scărpinându-se în cap, fără a lua sama la strigătele mânioase ale mai-marelui lor. Băusem de vreo trei ori ceai, încercasem să adorm, cetisem toate anunțurile de pe ferestre şi pereți, nu ştiam ce să mai fac de plictiseală. Cuprins de o deznădejde mută, mă uitam disperat la hulubele ridicate în sus ale tarantasului meu, când deodată tresăriră zurgălăi şi-o teleguță cu câi istoviți, înhămați în troică, se opri la cerdac. Cu strigătul: „Repede, cai!”, călătorul sări din telegă şi intră în odaie. Cât a stat ascultând cuprins de-o ciudată mirare, cum se întâmplă în asemenea cazuri, răspunsul căpitanului de poştă că nu sunt cai, am avut timp să cercetez pe noul meu tovarăş din cap până-n picioare, cu curiozitatea nesățioasă a celui care nu mai poate de plictiseală. Arăta sub treizeci de ani. Vărsatul îi lăsase urme adânci pe fața uscată şi gălbie cu un neplăcut reflex arămiu. Părul lui negru bătând în albastru îi cădea la spate în bucle peste guler şi-n față se încrețea în favoriți; ochii mici înfundați în cap priveau fără să te vadă; pe buza de sus îi atârnau câteva tuleie. Era îmbrăcat ca un moşier, vizitator nelipsit al târgurilor de cai, într-un arhaluc pestriț, destul de slinos, cu o cravată decolorată de mătase liliachie, o jiletcă cu nasturi de metal şi pantaloni cenuşii, foarte largi, de sub care deabia se zăreau vârfurile cizmelor necurățate. Mirosea tare a tabac şi a votcă; pe degetele lui groase şi roşii aproape acoperite de mânecile arhalucului se vedeau inele de argint de Tuia. Asemenea figuri se întâlnesc în Rusia nu cu zecile, ci cu sutele, şi cunoştința cu ele, ca să spunem adevărul, nu-ți oferă nici o plăcere; totuşi, ideile preconcepute cu care priveam la călător nu mă împiedicau să nu observ bunătatea şi căldura care-i erau întipărite pe față.

— Iaca şi dumnealui aşteaptă de mai bine de un ceas, spuse căpitanul de poştă arătând spre mine.

De mai bine de un ceas! Ticălosul îşi bătea joc de mine.

— Dar poate dumnealui n-are aşa mare nevoie? răspunse călătorul.

— Asta nu putem noi şti, mormăi căpitanul de poştă.

— Vasăzică nu-i chip? Hotărât, nu sunt cai?

— Nu-i chip. N-avem nici un cal.

— Ei, atunci porunceşte să-mi puie samovarul. Am să aştept, ce pot face?

Călătorul se aşează pe laviță, îşi aruncă şapca pe masă şi-şi trecu mâna prin păr.

— Dumneavoastră ați băut ceai? mă întrebă el.

— Am băut.

— Şi n-ați vrea să mai beți şi cu mine?

Am primit. Samovarul burduhos şi roşcat apăru a patra oară pe masă. Am scos o sticlă de rom. Nu mă înşelasem luând pe tovarăşul meu drept un nobil, mic moşier. Îl chema Piotr Petrovici Carataev.

Am stat de vorbă. Nu trecuse nici o jumătate de ceas de la sosirea lui şi el îmi şi povestise viața, cu cea mai naivă sinceritate.

— Acuma mă duc la Moscova, îmi spuse el sfârşind de băut al patrulea pahar. La țară nu mai e nimic de făcut. Gata.

— Cum asta?

— Da, gata. Gospodăria s-a risipit. Pe țărani, trebuie să mărturisesc, i-am sărăcit. Au fost şi ani proşti: recoltă slabă, fel de fel de nenorociri… Şi de altfel, adăugă el abătut, privind într-o parte, parcă ce fel de gospodar sunt eu?

— Nu spuneți asta…

— Ba da, da, mă întrerupse el. Ce? Parcă asta înseamnă a fi gospodar? Vezi, urmă el plecându-şi capul pe-un umăr şi îndesând tutun în lulea, dumneata te uiți la mine şi-ți închipui c-aş fi… Însă eu, drept să-ți spun, am primit o educație tare mediocră; n-am avut mijloace. Te rog să mă ierți că sunt aşa de sincer, dar la urma urmei…

Dădu din mână, fără să mai sfârşească vorba… Am început să-l încredințez că se înşală, că sunt foarte bucuros de întâlnirea noastră şi aşa mai departe; apoi am făcut observația că, după cât se pare pentru conducerea unei moşii nu-i nevoie de cine ştie ce cunoştințe.

— De acord, răspunse el, sunt de acord cu dumneavoastră. Totuşi trebuie şi o înclinare deosebită. Un țăran trage la jug şi nici nu-l doare capul, pe când eu… Binevoiți a-mi spune, dumneavoastră sunteți din Petersburg sau din Moscova?

— Din Petersburg.

— Şi eu mă duc la Moscova să-mi găsesc o slujbă, spuse el scoțând pe nări un sul de fum.

— Şi ce carieră voiți să îmbrățişați?

— Nu ştiu nici eu. Ce s-o nemeri. Vă mărturisesc că mă tem de serviciu; înseamnă să-ți iei o răspundere. Am trăit numai la țară. Ştiți, m-am obişnuit acolo… dar ce să-i faci… nevoia! Of! Lua-o-ar dracu' de nevoie!

— În schimb o să trăiți în capitală.

— În capitală? Mdă, ştiu eu cum o fi pe-acolo? Să vedem, poate să fie şi plăcut… Dar mie îmi pare că mai bine ca la țară nu poate fi nicăieri.

— Şi vi-i cu neputință să mai stați la moşie?

— Cu neputință. Şi oftă. Pot apune că moşia nici nu mai este a mea.

— Cum asta?

— Apoi a luat-o în primire un om bun, un vecin… poliță…

Bietul Piotr Petrovici îşi trecu palma peste față, împovărat de gânduri.

— Ei, de-acu, zise el scuturând din cap, tot una-i! Dar trebuie să recunosc că n-am pe cine învinui. Singur sunt vinovat. Mi-a plăcut să petrec! Fire-ar al dracului, că grozav îmi mai place să petrec!

— Aţi dus o viaţă veselă la moşie? l-am întrebat.

— Numai copoi aveam doisprezece, rosti el cu jale, privindu-mă ţintă. Ştii ce copoi, domnule? Cum se-ntâlnesc arareori… (cuvântul din urmă îl spuse cântat). Într-o clipită îţi înconjurau iepurele, iar când era vorba de vulpe, zmei, nu alta, – adevărate fiare. Şi cu bărzoii mă puteam mândri. Vânam şi cu puşca. Aveam o căţea – Contesa: ştiţi ce nas avea? Şi cum cădea în aret? Nemaipomenit! Ia, aşa adulmeca aerul!… Mă duceam de pildă cu ea la baltă şi-i strigam: „caută!" dacă nu începea să caute, apoi puteai să treci c-o duzină de câni pe-acolo, că tot degeaba. Dar cum începea să adulmece, cum cădea în aret… Şi-n casă, să fi văzut ce bine era educată! Îi dădeai pâine cu mâna stângă şi-i spuneai: „De la jidan!" nici nu se atingea; îi dădeai din dreapta şi-i spuneai: „De la domnişoară!" îndată o lua şi-o mânca. Am avut şi-un căţel de la dânsa; nemaipomenit căţel, voiam să-l iau cu mine la Moscova, dar mi l-a cerut un prieten dimpreună cu arma: „La Moscova n-are să-ţi ardă de asta, frăţioare, spunea el; acolo ai să ai altele". Şi i-am dat căţelul, i-am dat şi arma. Toate au rămas acolo.

— Dar aţi fi putut vâna şi la Moscova.

— Aş! Ce să mai vânez. N-am fost în stare să păstrez ce-am avut, acum se cuvine să rabd. Mai bine aveţi bunătatea să-mi spuneţi cum e viaţa la Moscova? Scumpă?

— Nu, nu prea.

— Nu prea scumpă?… Şi mai spuneţi-mi, vă rog, sunt ţigani la Moscova, nu?

— De care ţigani vorbiţi?

— Ştiţi, de cei care umblă pe la iarmaroace.

— Da, sunt.

— Ei, atuncea-i bine. Îmi plac ţiganii, îmi plac al naibii!

Ochii lui Piotr Petrovici scânteiară ca de-o bucurie eroică.

Dar îndată se răsuci pe bancă, frământat de gânduri; şi plecând fruntea în piept, întinse spre mine paharul gol.

— Daţi-mi, vă rog, din romul dumneavoastră, spuse el.

— Păi, s-a terminat ceaiul.

— Nu-i nimic, aşa, fără ceai… eh!

Carataev îşi lăsă capul în palme, cu braţele sprijinite pe masă. Îl priveam în tăcere, aşteptând exclamaţiile sentimentale obişnuite, însoţite de lacrimile cu care-i aşa de darnic călătorul. Insă, când ridică în sfârşit capul, mărturisesc c-am rămas impresionat de expresia plină de adâncă întristare, întipărită pe chipul lui.

— Ce-i cu dumneata?

— Nu-i nimic… Mi-am adus aminte de trecut. De-o întâmplare. V-aş povesti-o, dar mă tem să nu vă plictisesc.

— Vai de mine!

— Da, urmă el oftând, sunt unele întâmplări… ca asta a mea, de-o pildă… Dacă vreţi, v-o povestesc. Dar nu ştiu zău…

— Povesteşte, dragă Piotr Petrovici!

— Mă rog, cu toate că… Ştiţi, începu el… dar nu ştiu zău…

— Hai, lasă asta, dragă Piotr Petrovici şi povesteşte.

— Bine atunci. Iată povestea, ca să zic aşa, care mi s-a întâmplat mie. Trăiam la moşie. Şi-ntr-o bună zi îmi cade dragă o fată. Dar ştii ce fată?... frumoasă, deşteaptă şi bună cum nu se mai poate. O chema Matriona. Şi era o fată simplă, adică înțelegeți, o iobagă... cu alte cuvinte... o servă. Şi nu dintr-ale mele, ci străină. Aici era toată nenorocirea. Şi m-am îndrăgostit de ea – vezi dumneata întâmplare? – şi ea de mine. Şi prinde Matriona a mă ruga: „Răscumpără-mă, zice, de la stăpână"; de altfel şi eu mă gândeam la asta... Iar stăpână-sa era o baborniță bogată, care trăia la o depărtare de cincisprezece verste de mine. Şi iată că într-o prea frumoasă zi, cum se spune, am poruncit să mi se înhame cei trei cai la droşcă. La mijloc aveam un buiestraş, un cal nemaipomenit, pur sânge arăbesc – îl şi chema Lampurdos. Mă îmbrac eu mai îngrijit şi plec la stăpâna. Matrionei. Ajung acolo: casă mare, cu aripi, cu parc... La intrare mă aştepta Matriona. Dă ea să-mi spuie ceva, dar numai îmi sărută mâna şi se trage deoparte. Intru în antret, întreb: „Acasă?"... Un vlăjgan de lacheu îmi spune: „Pe cine să anunț?" „Anunță, frate", îi zic eu, „că moşierul Carataev a venit să vorbească despre o afacere". Lacheul pleacă, stau eu, aştept şi mă tot gândesc: oare ce-are să fie? Să ştii că cotoroanța are să-mi trântească un preț ca acela, deşi-i putred de bogată. Te pomeneşti că-mi cere cinci sute de ruble... Iaca şi lacheul, se întoarce. „Poftiți", zice. Intru eu după dânsul în salon. Într-un fotoliu văd o babă mărunțică, galbenă, care clipea mereu din ochi. „Ce doriți?" De la început, nu-i aşa, am socotit necesar să declar că sunt bucuros de cunoştință. „Va înşelați, nu sunt eu stăpâna locului, ci o rudă a ei... Ce doriți?" I-am atras numaidecât atenția că țineam să vorbesc chiar cu stăpâna. „Maria Ilinicina nu primeşte astăzi; nu se simte bine... Ce doriți?" Nu-i alta de făcut, gândesc eu, decât să-i lămuresc situația. Bătrâna mă ascultă până la sfârşit. „Matriona, care Matriona?" „Matriona Fedorovnia, fata lui Culic" „Fata lui Fedor Culic... Da' cum de-ați întâlnit-o?" „Întâmplător". „Şi ea cunoaşte intențiile dumitale?" „Cunoaşte." Bătrâna tace o vreme. „Lasă, că-i arăt eu ticăloasei!"... Eu drept să spun, m-am mirat. „Dar pentru ce, mă rog!... Sunt gata să depun pentru ea suma pe care o veți hotărî". „Crezi că cu asta ne-ai dat gata, spuse zgripțuroaica scoțând un fel de şuier printre dinți; mare nevoie avem noi de banii dumitale!... Dar îi arăt eu, am s-o... îi scot eu prostia din cap! şi prinde a tuşi, înecându-se de furie; ce, nu-i bine la noi? Ah, păcătoasa dracului, Doamne iartă-mă!" Îți spun drept că mi-am ieşit din fire. „De ce-o amenințați pe biata fată? Cu ce-i vinovată?" Bătrâna îşi face cruce: „Vai, Doamne Isuse Christoase! Da' ce, eu nu sunt stăpână pe servii mei?" „Păi nici nu-i a dumneavoastră." „Mă rog, asta-i treaba Mariei Ilinicina, nu a dumitale, tătucă; iar Matroşcăi, am să-i arăt eu a cui servă este!" Îți spun drept că eram gata să mă reped asupra ei, dar mi-am adus aminte de Matriona şi brațele mi-au căzut neputincioase. Am fost cuprins de-o spaimă nespusă;: am încercat s-o conving pe bătrână; „cereți oricât de la mine." „Da' la ce-ți trebuie?" „Mi-e dragă, măicuță. Puneți-vă în situația mea... Dați-mi voie să vă sărut mânuța". Şi chiar i-am şi sărutat strigoaicei mâna! „Bine, fonfăie cloanța; am să-i comunic Măriei Ilinicina; cum a porunci ea; iar dumneata mai vino peste două-trei zile." Am plecat acasă foarte neliniştit. Începeam să-mi dau seama că fusesem neîndemânatic, că nu trebuia să trădez starea mea sufletească, dar era prea târziu. Trec două zile, mă duc iar la moşiereasă. Mă primeşte în birou: sumedenie de flori, mobilier scump şi dumneaei într-un fotoliu meşteşugit, cu

capul răsturnat pe pernuțele de la spate; ruda de data trecută şi ea acolo şi încă o domnişoară spelbă, într-o rochie verde, una cu gura strâmbă, probabil dama de companie. Bătrâna se înclină: „Luați loc, vă rog”. Mă aşez eu, începe să mă întrebe câți ani am, unde mi-am făcut armata, ce intenționez să fac, şi toate cât se poate de serios şi tare de sus. I-am răspuns amănunțit. Şi iaca bătrâna ia o basma de pe masă, o mototoleşte, se şterge cu ea pe față şi zice: „Mi-a spus Caterina Carpovna de intenția dumitale; dar eu am un principiu: să nu eliberez servii. Nu-i cuviincios şi nu se potriveşte cu o casă bine condusă. Nu se cade. Am şi dat dispoziții, zice ea, n-aveți de ce vă mai deranja”. „Ce deranj, vai de mine… Presupun că Matriona Fedorovna vă este de trebuință?” „Nu, zice, n-am nevoie de ea”. „Atunci de ce nu vreți să mi-o cedați?” „Iacă aşa, n-am chef! N-am chef şi pace bună! Am şi dat dispoziții, zice: e trimisă într-un sat din stepă”. Pe mine parcă m-a trăsnit. Bătrâna mai spune două vorbe pe franțuzeşte către domnişoara cea verde, care iese. „Eu, zice, sunt o femeie cu principii severe. Şi pe lângă asta am şi-o sănătate şubredă, nu pot suporta enervările. Dumneata eşti om încă tânăr, iar eu sunt o femeie bătrână şi-n drept să-ți dau sfaturi. Nu crezi c-ar fi bine să te aranjezi, să te însori; să cauți o partidă bună; fete bogate mai greu, dar una săracă şi cuminte, se poate găsi”. Eu, înțelegeți, stam şi mă uitam la bătrână şi nu pricepeam ce tot îndrugă. O aud că vorbeşte de însurătoare şi mie îmi sună în urechi numai satul din stepă. Să mă însor?… Pe dracu’…

Aici povestitorul se opri brusc şi se uită la mine.

— Nu sunteți însurat, aşa-i?

— Nu.

— Eram sigur. Nu m-am putut stăpâni: „Da’ mă rog, ce predici îmi ții dumneata, mătuşică? Să mă însor? Eu doresc să ştiu un singur lucru: îmi cedezi ori nu-mi cedezi pe femeia dumitale de curte, Matriona?” Unde prinde bătrâna a se văicări: „Vai, vai, cum m-a enervat, spuneți-i să plece, vai, vai!…” Îi sare şi ruda în ajutor, şi-ncepe a țipa la mine, iar baba îi tot dă înainte cu gemete şi văicăreli. „Ce-am făcut ca să îndur una ca asta? Nu cumva nu mai sunt stăpână în casă la mine? Vai, vai!…” Mi-am înşfăcat pălăria şi m-am repezit afară ca un nebun. Poate că şi dumneavoastră, urmă povestitorul, mă condamnați c-am fost în stare să mă leg de-o fată din popor. N-am intenția să mă justific… aşa s-a întâmplat!… Credeți-mă că din clipa aceea mi-a pierit liniştea… zi şi noapte mă chinuiam. Pentru ce, îmi spuneam întruna, am nenorocit-o pe biata fată? De câte ori mi-o închipuiam că paşte gâştele într-un cămeşoi de cânepă groasă, că doarme în grajd, după porunca boierească, că vechilul – țărănoi cu cizme de iuft, o înjură, o sudoare de gheață mă cuprindea. Ei, n-am mai putut răbda, am ispitit în ce sat au trimis-o, am încălecat şi m-am dus acolo. Am ajuns abia a doua zi spre sară. Hotărât că nu se aşteptau la o asemenea ispravă din partea mea şi nu dăduseră nici un fel de dispoziție în ceea ce mă privea. M-am dus întins la administrator, chip că-s vecin. Intru eu în curte, mă uit: Matriona stătea pe prispă, sprijinită într-o mână. Era gata să strige, dar am amenințat-o cu degetul şi i-am făcut semn spre fundul curții şi spre câmp. Am intrat în izbă, şi-am început a flecări cu administratorul, povestindu-i verzi şi uscate, până am prins clipa potrivită ca să ies după Matriona. Ea, săraca, mi s-a aruncat de gât. Slăbise şi era palidă, biata fată! Şi-i spun eu: „Fii cuminte, Matriona, fii cuminte şi nu plânge”, dar îmi curgeau şi

mie lacrimile şiroaie… Dar până la urmă mi-a fost ruşine şi i-am spus: „Matriona, lacrimile nu folosesc la nimic; trebuie să trecem la fapte. Uite ce-avem de făcut: ai să fugi cu mine!” Ea a rămas încremenită. „Nu se poate, zice, asta-i pieirea mea” „Nu fii proastă, cine are să te caute?” „Au să mă caute, sigur c-au să mă caute. Îți mulțumesc, Piotr Petrovici pentru toate şi n-am să uit niciodată ce bun ai fost cu mine, însă e mai bine să mă laşi în voia Domnului; se vede că aşa mi-a fost scris!” „Ei, Matriona, Matriona şi eu care te credeam curajoasă!” Dar într-adevăr că era curajoasă. Şi-avea un suflet de aur! „Ce-ți rămâne alta de făcut? Mai rău ca aicea n-are să-ți fie. Spune drept, aşa-i c-ai cunoscut pumnii starostelui?” Matriona s-a schimbat la față. Şi buzele-i tremurau. „Din pricina mea să sufere toți ai mei?” „Ia mai lasă-mă cu ai tăi… Ce, au să-i surghiunească?” „Au să-i surghiunească. Pe frate-meu sigur c-au să-l surghiunească”. „Şi pe taică-tău?” „Ei, ba pe taica n-au să-l surghiunească, că n-au alt croitor mai bun ca dânsul”. „Păi, vezi? Şi frate-tău n-are să piară din asta”. Credeți-mă că foarte greu am putut s-o înduplec. Ba, ce credeți că i-a trecut prin minte? Cică „ai să fii tras şi dumneata la răspundere…” „Lasă asta, îi spun eU. Asta nu-i treaba ta…” Totuşi, până la sfârşit am luat-o. Dar nu atuncea, ci altădată, noaptea; am venit c-o telegă şi-am luat-o cu mine.

— Ai furat-o?

— Da… Şi iat-o aşezată la mine. Casa mea era mică, slugi puține. Oamenii mei, pot să spun fără să greşesc, îmi erau foarte devotați, nu m-ar fi vândut pentru nimic în lume. Am început a trăi ca-n rai. Matrionuşca s-a odihnit, s-a îngrăşat, şi mie mi s-a lipit de suflet. Dar şi ce fată era! De unde le ştia ea pe toate? Cânta din gură, din ghitară, dansa… Vecinilor n-o arătam, mă temeam să nu pălăvrăgească. Însă aveam un prieten bun, Gornostaev Pantelei, nu cumva îl cunoaşteți? Nu mai putea după dânsa. Îi săruta mâinile ca unei cucoane, zău aşa. Şi trebuie să ştiți că Gornostaev, nu-i ca mine, e om învățat, a cetit pe Puşkin în întregime. Când stam cu el de vorbă, eu şi Matriona îl ascultam cu gura căscată. Şi închipuiți-vă ce om ciudat, a învățat-o să scrie şi să citească. Şi-apoi cum o purtam eu; mai elegantă ca soția guvernatorului! Am dat să-i facă o cățaveică de catifea zmeurie, mărginită cu blană… Doamne, că bine îi stătea cu cățaveica aceea! I-o lucrase o madamă croitoreasă de la Moscova, după moda nouă, pe talie. Şi ce ființă ciudată era Matriona asta! Cădea câteodată pe gânduri şi rămânea aşa ceasuri întregi, cu ochii în pământ, fără să mişte măcar din sprânceană; şi stam şi eu lângă dânsa şi o priveam de parcă atunci o vedeam întâia oară. Uite-o că zâmbeşte şi eu mă-nfior parcă m-ar gâdila cineva la inimă. Şi dintr-odată prinde a râde, a glumi şi a dansa. Mă îmbrățişează aşa de strâns, cu-atâta foc, încât îmi vine amețeală. De dimineață şi până seara nu mă mai gândeam decât la asta: cu ce-aş putea să-i fac plăcere? Şi nu ştiu dacă mă crezi, dar îi aducem daruri numai ca s-o văd cum se bucură, drăguța de ea, cum se îmbujorează toată de plăcere, cum încearcă darul şi cum vine la mine în găteala nouă şi mă sărută. Nu ştiu cum şi ce fel, dar tatăl său, Culic, a mirosit cum stă treaba; şi iaca vine bătrânul să ne vadă şi unde se aşterne pe plâns!… Dar, ştiți, plângea de bucurie, cum altfel? Apoi l-am încărcat noi pe Culic de daruri. Iar ea, drăguța, cu mâna ei i-a dat înainte de plecare o hârtie de cinci ruble – şi el, caraghiosul, buf la picioarele ei. Aşa am dus-o noi cinci luni de zile; şi-am fi trăit la fel o viață întreagă, de n-aş fi eu un om fără de noroc!…

Şi Piotr Petrovici se opri.

— Dar ce s-a întâmplat? l-am întrebat eu cu interes.

El dădu din mână.

— S-a dus totul dracului! Eu singur am nenorocit-o. Vezi că Matrionuşcăi grozav îi mai plăcea să se plimbe cu sania şi-avea obicei să mâie singură; îşi punea cațaveica, mănuşile blănite şi prindea a chiui. Ne plimbam întotdeauna la vreme de sară, ştiți, ca să nu ne întâlnim cu cineva. Şi iată că odată s-a ales o zi aşa, ştiți, nemaipomenită; ger, senin, fără un pic de vânt… şi-o pornim noi. Matriona luase hățurile. Mă uit eu… încotro o apucă? Nu cumva spre Cucuievca? Spre satul stăpânelor ei? Ba chiar spre Cucuievca. Îi spun eu: „Nebuno, încotro?" Ea se uită la mine peste umăr şi prinde a râde. „Lasă, zice, să ne facem şi noi un chef". Ei, la urma urmei, gândesc eu, ce-o fi o fi… Să te plimbi cu sania pe lângă curtea boierească, e frumos, nu? Spune şi dumneata dacă nu-i frumos? Aşa că ne-am dus înainte. Buiestraşul meu zbura nu alta, prăştierii parcă erau mânați de-un vârtej – şi iaca şi biserica din Cucuievca; când colo, ce văd? înaintea noastră, pe drum, venea târându-se un cupeu vechi, verde, c-un lacheu agățat în coadă… Stăpâna! Trece stăpâna! Eu gata să mă pierd cu firea, dar Matriona odată loveşte caii cu hățurile şi-i mână în goană drept spre trăsură! Vizitiul, înțelegeți, vede un fel de himeră venind spre dânsul în zbor, vrea, nu-i aşa, să se dea într-o parte, cârmeşte prea în scurt şi răstoarnă cupeul în şanț. Geamurile se sparg, cucoana strigă: „Ai, ai, ai, ai, ai! „… Guvernanta țipă şi ea: „Opriți-i, opriți-i!" iar noi ne tot duceam! Pe când ne depărtam în goană, mă gândeam eu: are să iasă urât, nu trebuia s-o las pe Matriona să apuce spre Cucuievca. Şi-n adevăr, ce crezi dumneata? A cunoscut cucoana pe Matriona şi pe mine m-a cunoscut baba, şi îndată a şi făcut plângere: cum că serva ei, fugară, trăieşte la nobilul Carataev, adăogând totodată jalbei şi mulțumită de cuviință. Şi-ndată mă şi trezesc cu ispravnicul, unul Stepan Sergheici Cuzovehin, îl cunoşteam, era om cumsecade, adică de drept nu era deloc cumsecade.

Vine el la mine şi-mi spune: „Bine, Piotr Petrovici, se poate să faci dumneata una ca asta?… Mare răspundere; legea în privința asta e clară." Îi răspund eu: „Despre asta lasă că vorbim noi mai pe urmă; deocamdată, că eşti de pe drum, nu pofteşti să iei o gustare? Să ia o gustare a primit, dar iar prinde a zice: „Cu justiția nu ne putem pune, judecă singur Piotr Petrovici…" „Da, desigur, spun eu, justiția, fireşte… dar ştii, am auzit că ai un căluț negru, n-ai vrea să-l schimbi cu Lampurdos al meu?… Iar fata Matrionia Fedorovna nu se află la mine". „Ei, Piotr Petrovici, spune el, fata-i la dumneata, doar nu trăim în Svițara… iar de schimbat căluțul cu Lampurdos se poate; mă rog, îl pot primi şi fără schimb". În sfârşit, de rândul acela am reuşit să-l înduplec. Dar cucoana cea bătrână nici că s-a lăsat, era mai înverşunată decât înainte. „Chiar zece mii, zece, de-ar fi să-mi dai şI. Nu-mi pasă!"… Ce-ți închipui dumneata că-i venise în cap strigoaicei când mă văzuse? Să mă însoare cu dama ei de companie, cu gălbejita aceea, da' asta am aflat-o mai pe urmă – şi de asta era aşa de pornită contra mea. Câte nu le mai vin în cap cucoanelor. De plictiseală pesemne. Banii nu i-am cruțat, pe Matriona am ascuns-o, dar tot degeaba. Mă hăituiau ca pe-un iepure. Intrasem la datorii, îmi pierdusem sănătatea… Şi-aşa, într-o noapte, stam eu culcat cu gândurile: „Doamne Dumnezeule, îmi tot ziceam, oare de ce mi-i dat să mă chinuiesc? Ce să fac dacă nu pot să n-o

iubesc? Nu pot şi gata!…” Iaca apare deodată Matriona în odaie la mine. În vremea aceea o țineam ascunsă în cătun, la două verste depărtare de casa mea. M-am speriat. „Ce-i, nu cumva te-au descoperit şi acolo?” „Nu, Piotr Petrovici, răspunde ea; nimeni nu mă tulbură la Bubnov; dar cât are să mai ție aşa? Mi se rupe inima, Piotr Petrovici, zice, nu mai pot de mila ta, sufletele, şi viața întreagă n-am să uit cât de bun ai fost cu mine, dar uite am venit să-mi iau rămas bun.” „Ce spui, nebuno, ce spui? Cum să-ți iei rămas bun?” „Aşa… mă duc şi mă dau prinsă.” „Să ştii că te închid în pod, nebuno… Ce, ți-ai pus în minte să mă nenoroceşti? Vrei să mă dai gata?” Tace fata, se uită în pământ. „Hai, vorbeşte, spune ceva!” „Nu vreau să-ți mai tulbur viața, Piotr Petrovici.” Auzi, pas de te înțelege cu dânsa, dacă poți. „Dar tu nu ştii, proasto, nu ştii ne… nebuno…”

Şi Piotr Petrovici hohoti cu amar.

— Şi ce credeți? urmă el trântind cu pumnul în masă şi silindu-se să-şi încrunte sprâncenele, în vreme ce lacrimile îi alunecau şiroaie pe obrajii înfierbântați, uite aşa, s-a predat fata – s-a dus şi s-a predat…

— Gata caii! strigă triumfător căpitanul de poştă, intrând în odaie.

Ne-am ridicat amândoi.

— Şi Matriona? Ce s-a făcut cu ea? am întrebat eu.

Carataev dădu numai din mână.

La un an de la întâlnirea mea cu Carataev, s-a întâmplat să mă duc la Moscova. Şi-ntr-o zi înainte de masă, am intrat în cafeneaua din dosul Halei Vânătorilor – o originală cafenea moscovită. În sala de biliard, prin norii de fum, apăreau fugitiv fete congestionate, mustăți, moțuri, vengherce de modă veche şi jachete moderne. Bătrânei slăbănogi, în surtuce modeste, citeau gazeta. Chelnerii apăreau şi dispăreau repede, cu tăvile, păşind moale pe covoraşele verzi. Negustori îşi sorbeau ceaiul c-o încordare chinuită. Dintr-odată, din sala de biliard, ieşi un om, cam zbârlit şi nu destul de sigur pe picioare. Îşi vârî mâinile în buzunare, îşi lăsă capul în piept şi privi în jur cu nepăsare.

— Ia te uită! Piotr Petrovici!… Ce mai faci?

Piotr Petrovici aproape că mi se aruncă de gât şi mă trase uşor, clătinându-se, într-o cămăruță mai deoparte.

— Iată aici, spuse el, aşezându-mă cu grijă într-un fotoliu, – aici ai să stai bine. Băiete, bere! Ba nu, şampanie vreau să spun!… Mărturisesc că nu mă aşteptam, deloc nu mă aşteptam… Demult pe-aici? Pe câtă vreme? Iată, cu voia lui Dumnezeu, cum se spune…

— Da’ îți mai aduci aminte?

— Cum să nu-mi aduc, cum să nu-mi aduc, mă întrerupse el cu grabă, lucruri trecute… lucruri trecute…

— Şi ce faci aici, dragă Piotr Petrovici?

— Trăiesc, după cum vezi. Aici viața-i frumoasă, oamenii veseli… Aici m-am liniştit.

Şi oftă, ridicând ochii spre cer.

— Eşti în slujbă?

— Nu, încă nu, însă nădăjduiesc să fiu numit curând. Dar ce importanță are slujba? Oamenii, asta-i principalul. Dacă ai şti cu ce oameni am făcut aici cunoştință!…

Chelnerul intră c-o sticlă de şampanie pe-o tavă neagră.

— Iată, şi el e băiat bun… Nu-i aşa, Vasia, că eşti băiat bun? În sănătatea ta, Vasia.

Chelnerul se opri o clipă, scutură cu eleganță din cap, zâmbi şi se retrase.

— Da, minunați oameni sunt aici, urmă Piotr Petrovici, oameni cu simțire, cu suflet… Vrei să ți-i prezint? Minunați băieți… Toți au să fie bucuroşi să te cunoască. Am să le spun… Mare jale c-a murit Bobrov.

— Care Bobrov?

— Serghei Bobrov. Ce om minunat! voia să mă ia în gazdă la dânsul, pe mine, un sălbatic din stepă. Şi Gornostaev Pantelei a murit. Toți au murit, toți.

— Ai stat toată vremea la Moscova? N-ai mai dat prin sat?

— Prin sat… satul meu l-au vândut.

— L-au vândut?

— La mezat… Păcat că nu l-ai cumpărat dumneata.

— Şi din ce-ai să trăieşti, dragă Piotr Petrovici?

— Nu mor eu de foame, mi-o ajuta Cel de Sus! N-or fi bani, or fi prieteni. Parcă ce-s banii? Pulbere! Ce-i laurul? Pulbere!…

Închise ochii şi, scotocindu-se în buzunar, îmi întinse pe palmă două băncuțe şi-o grivină.

— Ce-i asta? Pulbere, nu? (Şi banii se rostogoliră pe podele.) Mai bine ia spune, ai citit pe Polejaev?

— L-am citit.

— Ai văzut pe Mocialov în Hamlet?

— Nu, nu l-am văzut.

— Nu l-ai văzut, nu l-ai văzut… (Fața lui Carataev păli, ochii i se rotiră cu nelinişte; se întoarse; un uşor tremur îi trecu pe buze.) – Ah. Mocialov, Mocialov! „A muri – a dormi”, – rosti el înăbuşit.

— A muri… a dormi… nimic mai mult;

Şi c-un somn să ştii că ai pus capăt Chinurilor inimii şi iadului De patimi moştenite – încheiere, Pe care ar trebui s-o binecuvântăm.

A muri… a dormi…”

— A dormi, a dormi! bolborosi el de câteva ori în şir.

— Spune-mi, te rog, începui eu, dar el urmă cu aprindere:

— Cine-ar răbda batjocura şi biciul vremii, Dispreţul îngâmfării şi jugul tiraniei, Întârzierile justiției, iubirea ne-mplinită, Trufia dregătorului Şi pintenii ce-ndură, resemnată, Vrednicia de la nevrednicie.

Când liniştea ți-o poate da pumnalu-acesta?…

O, nimfă! Pomeneşte-mi, în ruga ta, păcatele!”

Îşi lăsă capul pe masă şi începu a sughiți, îngăimând cuvinte fără şir.

— Iar peste-o lună! rosti el cu puteri noi:

O lună doar, nainte de-aş fi ros condurii Cu care a petrecut, scăldată-n plâns, ca o Niobe, Trupul sărmanului meu tată…

Ea, chiar ea, o Doamne…

O lighioană fără minte Ar fi jelit mai mult!”

Duse paharul de şampanie la buze, dar în loc să bea, declamă iar:

— Pentru Hecuba?

Căci ce înseamnă pentru el Hecuba, Sau el pentru Hecuba, ca s-o jelească?…

Şi eu, un ticălos molatic şi nătâng, Să lâncezesc făcând pe visătorul, Străin de ţelul meu şi să nu spun nimic?

O, cine-mi ţipă la ureche că sunt un laş, Şi trebuie să-nghit insulta?…

Voi fi având ficat de porumbel Dacă-mi lipseşte fierea Şi nu-s în stare a simţi amarul Nenorocirii mele…”

Carataev lăsă să-i cadă paharul şi-şi prinse capul în mâni. Aveam impresia că-l înţeleg.

— Ei, să lăsăm… spuse el în sfârşit; cine-o mai vorbi de ce-a fost odată, să-i crape ochii… Nu-i aşa? (Şi începu a râde.) În sănătatea dumitale!

— Ai de gând să rămâi la Moscova? l-am întrebat.

— Aici la Moscova am să mor.

— Carataev! răsună un glas din odaia de alături. Carataev, unde eşti? Vin-coa, Dragarataev!

— Mă cheamă, spuse el ridicându-se cu greutate. Adio; vino pe la mine, dacă ai timp; locuiesc în ***.

Dar chiar a doua zi, împrejurări neprevăzute m-au silit să părăsesc Moscova şi nu l-am mai văzut niciodată pe Piotr Petrovici Carataev.

ÎNTÂLNIREA.

Mă aflam odată într-o pădure de mesteceni, toamna, către mijlocul lui Septemvrie. De dimineaţă cădea o ploiţă fină oare alterna în răstimpuri cu străluciri călduţe de soare. Vremea era schimbătoare. Cerul, când se acoperea cu uşori nouri albi, când se descoperea pe-alocuri o clipă, şi-atunci, printre nourii care se desfăceau, apărea azur limpede şi surâzător ca un ochi frumos. Stam jos, priveam în juru-mi şi ascultam. Deasupra capului meu frunzişul abia susura; numai după acest susur se putea cunoaşte în ce anotimp ne aflam. Nu era freamătul vesel al primăverii, nici murmurul dulce şi şopotul prelung al verii, nici şuietul sfios şi înfiorat al toamnei târzii, ci un zvon abia simţit, ca în vis. Deasupra pe creste, adia o boare lină. Lăuntrul pădurii, umed de ploaie, îşi prefăcea necontenit înfăţişarea, după cum soarele lucea sau se învăluia în nouri; se lumina întreg ca şi cum dintr-odată toate ar fi început a surâde: trunchiurile subţiri ale mestecenilor cu crengi rare căpătau dintr-odată strălucire gingaşă de mătase albă; frunzele mici aşternute la pământ se colorau şi ardeau ca aurul cel mai curat; iar steblele înalte de ferigi crestate, în coloarea lor de toamnă, asemănătoare cu a strugurilor prea copţi, zbucneau, încrucişându-se şi încâlcindu-se la nesfârşit; „după aceea totul în jur se albăstrea: colorile vii într-o clipă se stingeau, mestecenii se înălţau fără strălucire, albi ca o zăpadă proaspătă, neatinsă încă de raza rece a soarelui de iarnă; şi pe furiş, cu viclenie, cernerea măruntă a ploii începea să murmure iar în pădure. Frunzişul era încă verde, cu toate că pălea văzând cu ochii; doar ici şi colo mesteceni tineri se deosebeau, roşii sau în întregime aurii; şi era minunat de privit cum se aprindeau în soare, când razele îi pătrundeau brusc, lunecând şi răsfrângându-se în reţeaua deasă a crenguţelor, scăldându-le într-o ploaie de scântei. Nici o pasere nu se auzea; toate erau ascunse şi tăceau; numai în răstimpuri rare ţârâia glăsuşorul batjocoritor al piţiguşului, ca un zurgălău de oţel.

Înainte de a mă opri în acel mestecăniş, trecusem cu câinele meu printr-o dumbravă înaltă de plopi. Mărturisesc că nu-mi prea place copacul acesta – plopul tremurător – cu trunchiul vineţiu-şters, şi frunzişul cenuşiu cu reflexe

metalice pe care îl înalță cât mai sus şi-l desface în văzduh ca un evantaliu tremurător. Nu-mi place frământarea fără oprire a frunzelor lui rotunde şi murdare, agățate neîndemânatic pe codițele lor lungi. Plopul nu-i frumos decât în unele seri de vară când, ridicându-se singuratic deasupra unui tufăriş, opreşte razele soarelui în asfințit şi când scânteie şi freamătă, înecat de la rădăcină la creştet de-o purpură gălbie, sau iarăşi când, pe-o zi limpede de vânt, vâjâie şi se învăluie pe cerul albastru, şi fiecare frunză e prinsă în vârtej, parcă ar vrea să se smulgă şi să zboare în depărtare. Dar, în general, nu-mi place plopul; de aceea, fără să mă opresc la odihnă în dumbravă, am trecut în mestecăniş. Acolo m-am adăpostit sub un copac alo cărui crengi începeau de jos, şi care prin urmare puteau să mă apere de ploaie. După ce-am admirat priveliştea înconjurătoare, m-am cufundat în somnul acela scurt şi liniştit pe care îl cunosc numai vânătorii.

N-aş putea spune câtă vreme am dormit, dar, când am deschis ochii, pădurea era plină de soare şi, în toate părțile, prin frunzişul care suma vesel, pătrundea albastrul viu şi scânteietor al cerului; nourii dispăruseră, împrăştiați de-un vânt jucăuş. Timpul se înseninase şi văzduhul era plin de acea răcoare uscată, deosebită, care, înviorând sufletul, prevesteşte totdeauna o sară lină după o zi ploioasă.

Mă pregăteam să mă ridic ca să-mi încerc iar norocul, când deodată ochii mei se opriră asupra unei forme omeneşti care sta neclintită. Am privit mai cu atenție: era o țărăncuță. Sta jos, la douăzeci de paşi de mine, gânditoare, cu capul plecat şi cu amândouă mâinile pe genunchi iar în pumnul desfăcut al uneia ținea un buchet mare de flori de câmp care, la fiecare oftat, luneca tot mai mult pe fusta-i cu pătrățele. Cămaşa-i albă şi curată, încheiată strâns la gât şi la mâneci, era mărunt încrețită în jurul mijlocului; două şiraguri de mărgele mari, galbene, îi atârnau pe piept. Nu era deloc urâtă. Păru-i des bălai, de-o frumoasă nuanță cenuşie, era cu grijă despărțit drept în două printr-o cărare şi legat c-o panglică îngustă roşie, strânsă chiar deasupra frunții albe ca fildeşul; restul feței avea acea lucire uşor bronzată pe care o capătă numai pielea fină. Nu-i puteam vedea ochii, deoarece-i ținea plecați; însă deosebeam foarte bine sprâncenele-i subțiri şi arcuite; genele-i lungi îi erau umede şi pe unul dintre obraji strălucea în soare urma uscată a unei lacrimi care se oprise deasupra buzelor uşor pălite. Întreg căpşorul îi era foarte drăgălaş, chiar şi nasul rotund şi cam mare nu-i sta rău. Îmi plăcea mai cu samă expresia feței: simplă şi blândă, atât de tristă şi atât de plină de copilărească uimire în fața durerii. Era vădit că aştepta pe cineva; în pădure se auzi un uşor pârâit: numai decât înălță capul şi privi în juru-i; în umbra străvezie îi văzui ochii scânteind repede, ochi mari, limpezi şi sfioşi ca de ciută, îşi aținti urechea câteva clipe, cu ochii mari deschişi în spre partea de unde venise zgomotul uşor; oftă, îşi întoarse încetişor capul, îl plecă şi mai adânc şi începu a resfira domol florile. Pleoapele i se înroşiră, buzele îi tremurară cu amărăciune şi o altă lacrimă izvorî de sub genele-i lungi şi îi se opri ca o scânteioară pe obraz.

A trecut astfel un răstimp destul de lung; biata fată sta neclintită, numai din când în când îşi frământa mâinile, şi întorcea urechea ascultând şi iar ascultând... Din nou se auzi zgomot în pădure: ea tresări. Zgomotul continuă, se desluşi, se apropie. În sfârşit răsunară paşi repezi şi hotărâți. Fata îşi ridică fruntea speriată parcă; privirea-i aținti flutură aprinzându-se de nădejde. Prin

desiş apăru brusc silueta unui bărbat. Văzându-l, ea se înroşi deodată, zâmbind fericită şi bucuroasă, încercă să se ridice, dar îndată căzu la loc, palidă, tulburată, şi numai atunci îşi ridică privirea sfioasă şi aproape rugătoare, când bărbatul se opri lângă dânsa.

L-am cercetat curios din ascunzătoarea mea. Mărturisesc că nu mi-a făcut bună impresie. Era, după toate semnele, Kammerdiener-ul favorit al vreunui moşier tânăr şi bogat. – îmbrăcămintea lui vădea pretenții de bun-gust şi o neglijență afectată: purta un pardesiu scurt de coloarea bronzului, dăruit fără îndoială de stăpânu-său, închis până sus, o cravată mică trandafirie cu colțuri violete şi o şapcă de catifea neagră cu galon de aur, îndesată până la sprâncene. Gulerul nalt al cămăşii albe îi ridica în sus urechile şi-i tăia obrajii fără milă, iar manşetele scrobite îi acopereau mâinile până la jumătatea degetelor roşii şi noduroase, împodobite cu inele de argint şi aur, cu miozotisuri de peruzea. Obrazu-i rumen, tânăr, obraznic, era dintre acelea care, după cât am putut observa, aproape totdeauna sunt nesuferite bărbaților, dar, din nenorocire, plac prea adesea femeilor. Se silea vădit să dea trăsăturilor lui grosolane o expresie disprețuitoare şi plictisită; clipea întruna din ochii alburii, şi aşa destul de mici, îşi încrunta sprâncenele, – cobora colturile gurii, căsca în silă şi, cu un gest degajat, deşi stângaci, când îşi netezea buclele roşcate, frizate cu grijă, când îşi răsucea perii galbeni care-i atârnau deasupra buzei groase. Într-un cuvânt făcea nişte fasoane insuportabile. Îşi începuse strâmbăturile îndată ce zărise pe țărăncuța care-l aştepta. Domol, cu paşi mari, se apropie de dânsa, se opri, ridică din umeri, îşi vârî mâinile în buzunarele pardesiului şi, binevoind abia să întoarcă spre biata fată o privire repede şi nepăsătoare, se lăsă la pământ.

— Ei, începu el, urmând a privi într-o parte, legănându-şi un picior şi căscând, de multă vreme eşti aici?

Fata nu-i putu răspunde îndată.

— Da, demult, Victor Alexandrâci, zise ea în sfârşit cu voce abia auzită.

— A!

Îşi scoase şapca, îşi trecu mâna cu măreție prin părul des şi strâns încrețit care-i pornea aproape de deasupra sprâncenelor şi, privind cu demnitate de jur împrejur, îşi acoperi iar cu grijă prețioasa căpățână.

— Am uitat cu totul. Pe urmă şi ploaia asta… (Mai căscă odată.) Nu-mi mai văd capul de treburi: toate treburile să le fac eu şi mai aud şi observații. Plecăm mâne…

— Mâne? rosti fata, şi aținti asupra lui o privire înspăimântată.

— Da, mâne… Hai, hai, te rog, se grăbi el să adaoge înciudat, văzând-o că tremura toată şi-şi plecase capul; te rog, Aculina, nu plânge. Ştii că eu nu pot suferi aşa ceva. (Şi-şi strâmbă nasul turtit.) Altfel plec îndată… Ce prostie să scânceşti!

— Iaca, nu mai plâng, nu mai plâng, răspunse cu grabă Aculina înghițindu-şi cu greu lacrimile. Vasăzică pleci mâne,

— Adăugă ea după o tăcere scurtă; numai Dumnezeu ştie când o să ne mai vedem, Victor Alexandrâci!

— O să ne vedem, o să ne vedem. Dacă nu la anul, atunci la celălalt. Mi se pare că stăpânu-meu vrea să intre în slujbă la Petersburg, urmă el rostind cuvintele nepăsător şi pe nas; şi poate ne ducem şi în străinătate.

— Ai să mă uiți, Victor Alexandrâci, zise cu tristețe Aculina.

— Nu, de ce? N-am să te uit; numai fii cuminte, nu te încăpățâna, ascultă pe tată-tău… Eu de uitat, nu te uit, n-avea grijă.

— Se întinse pe spate foarte liniştit, căscând din nou.

— Să nu mă uiți, Victor Alexandrâci, îl ruga ea. Doar ştii cât mi-ai fost de drag, ştii prea bine… îmi spui să-l ascult pe tata, Victor Alexandrâci… Cum pot eu să-l ascult pe tata?

— De ce nu?

Vorba aceasta îi ieşi ca din pântece, cum sta culcat pe spate şi cu mâinile sub cap.

— Cum aş putea, Victor Alexandrâci, doar ştii bine că…

Ea tăcu. Victor se juca acum cu lanțul de oțel al ceasornicului.

— Tu, Aculina, nu eşti fată proastă, vorbi el în sfârşit; lasă fleacurile. Eu îți doresc binele tău, mă-nțelegi? E adevărat că nu eşti proastă şi nu eşti chiar țărancă de rând, ca să zic aşa. Nici maică-ta n-a fost toată viața țărancă; dar învățătură n-ai, aşa că să asculți ce-ți spun eu.

— Tare mi-i frică, Victor Alexandrâci.

— Îi… ce prostie, dragă; uite de ce i-i frică! Dar ce ai acolo, urmă el, apropiindu-se de ea, flori?

— Flori, răspunse trist Aculina. Iaca am cules scoruşei de câmp, continuă ea însuflețindu-se puțin; e bun pentru viței. Şi astea-s gălbinele – tămăduieşte de scrofuri. Şi uite ce floricică minunată, cum n-am văzut de când sunt… Iaca nu-mă-uita şi micşunele… Şi astea le-am cules pentru dumneata, – adăugă ea, scoțând de sub scoruşei un mănunchi de albăstrele, legat c-un fir de iarbă; vrei să-l iei?

Victor întinse leneş mâna, apucă buchetul, mirosi nepăsător florile şi începu să le răsucească între degete, privind în sus cu melancolică seriozitate. Aculina se uita la el… În privirea-i mâhnită era atâta devotament gingaş, atâta umilință şi dragoste! Îi era frică de Victor şi nu îndrăznea să plângă şi în acelaşi timp îşi lua rămas bun de la dânsul şi-l admira pentru ultima dată; iar el sta tolănit ca un sultan, şi, cu generoasă răbdare şi indulgență, îngăduia să fie adorat. Mărturisesc că priveam cu respingere la fața aceea roşie pe care, sub prefăcut dispreț şi nepăsare, apărea egoismul satisfăcut. Aculina era aşa de frumoasă în clipa aceea: tot sufletul ei, încrezător şi pasionat, se dezvăluia în fața lui, alintându-l, pe când el… El lăsă să cadă în iarbă albăstrelele, apoi scoase dintr-un buzunar al pardesiului un monoclu cu ramă de bronz şi începu să şi-l îndese în ochi; dar cu toate că se silea să-l ție încruntându-şi sprâncenele, umflându-şi obrazul şi zbârcindu-şi nasul, sticla luneca mereu şi-i cădea în palmă.

— Ce-i asta? întrebă în sfârşit Aculina, uimită.

— Monoclu, răspunse el cu un ton important.

— La ce-i bun?

— Ca să văd mai bine.

— Arată-mi-l şi mie.

Victor se posomorî, totuşi îi dădu monoclul.

— Să nu-l strici, bagă de samă!

— Nu te teme, nu-l stric. (Îl duse cu sfială la ochi.) Nu văd nimica, zise ea cu naivitate.

— Trebuie să închizi un ochi, zise el cu tonul unui profesor nemulțumit. (Ea închise ochiul înaintea căruia ținea monoclul.) Nu pe acela, nu pe acela, proasto! Pe celălalt! strigă Victor şi, fără a-i da timp să-şi îndrepte greşeala, îi smulse sticla.

Aculina se înroşi. Începu a râde stânjenită şi întoarse capul.

— Dacă nu-i pentru de-alde noi… zise ea.

— Atâta; ar mai lipsi!

Biata fată tăcu şi oftă adânc.

— Ah, Victor Alexandrâci, ce-am să fac eu când am să rămân singură, strigă ea dintr-odată.

Victor şterse monoclul de pulpana hainei şi-l puse în buzunar.

— Da, da, zise el după aceea, la început are să-ți vie greu, sigur. (O bătu protector pe umăr, iar ea îi luă încetişor mâna de pe umăr şi i-o sărută cu sfială.) Da, da, tu eşti fată bună, urmă el surâzând cu satisfacție, dar ce-i de făcut? Judecă şi tu. Eu şi cu stăpânu-meu nu putem rămâne aici. Acuşi e iarnă şi la țară, iarna, ştii şi tu, nu-i de trăit. La Petersburg e cu totul altceva. Acolo sunt atâtea lucruri minunate pe care tu, săraca de tine, nici în vis nu ți le poți închipui. Ce case, ce străzi! Şi societate… iducație… ceva nemaipomenit! (Aculina îl asculta sorbindu-l din ochi, cu buzele uşor întredeschise, ca un copil.) De altminteri, urmă el răsucindu-se pe iarbă, la ce-ți spun eu toate astea? Tu nu le poți înțelege.

— Ba de ce, Victor Alexandrâci? Am înțeles, am înțeles tot.

— Nu mai spune!

Aculina plecă fruntea.

— Altădată nu vorbeai cu mine aşa, Victor Alexandrâci, zise ea fără a ridica ochii.

— Altădată?… Altădată! Asta-i încă una! Altădată! vorbi el contrariat.

Amândoi tăcură un răstimp.

— Dar e vremea să plec, zise Victor şi se şi ridică într-un cot…

— Mai stai încă puțin, îl rugă Aculina.

— De ce să mai stau?… Doar mi-am luat rămas-bun de la tine.

— Mai stai, repetă Aculina.

Victor se întinse iar pe iarbă şi începu a fluiera. Aculina nu-şi lua ochiI. De la el. Am putut observa că, încet-încet, era cuprinsă de tulburare; buzele îi tremurau, obrajii palizi i se rumeniră uşor…

— Victor Alexandrâci, îi zise ea în sfârşit cu glas întretăiat, faci rău… păcătuieşti, Victor Alexandrâci, Dumnezeu mi-i martor!

— Cum păcătuiesc? întrebă el încruntându-şi sprâncenele, ridicându-se puțin şi întorcând spre ea capul.

— Păcătuieşti, Victor Alexandrâci. Dacă mi-ai fi spus măcar o vorbă bună de despărțire; o vorbă bună să-mi fi spus, mie amărâta şi părăsita…

— Ce să-ți spun?

— Nu ştiu; dumneata ştii mai bine, Victor Alexandrâci. Iaca, pleci, şi măcar o vorbă… Cu ce ți-am greşit?

— Ştii că eşti ciudată! Ce pot să fac?

— Măcar o vorbă…

— O ții una şi bună, zise el şi se ridică înciudat.

— Nu te supăra, Victor Alexandrâci, zise ea cu grabă, abia stăpânindu-şi lacrimile.

— Nu mă supăr, dar văd că eşti proastă… Ce vrei tu? Ştii că nu se poate să mă însor cu tine. Ştii că nu se poate. Atuncea ce vrei? Spune! Se întindea spre ea cu degetele răşchirate, aşteptând răspuns.

— Nimica… nimica nu vreau, răspunse ea înecându-se şi abia îndrăznind să întindă spre el mâinile-i tremurătoare. Numai aşa, o vorbă, de rămas bun…

Şi lacrimile începură a-i curge şiroaie.

— Asta-i acum, a început să plângă, zise Victor calm, trăgându-şi pe ochi cozorocul şepcii.

— Nu vreau nimica, urmă ea, suspinând şi acoperindu-şi faţa cu palmele. Dar ce-au să spuie cei de-acasă? Ce-am să, fac? Ce are să se întâmple cu mine, ce-am să ajung, nenorocita de mine? Au să mă mărite cu unul care nu mi-i drag, părăsita de mine… Vai de sufletul meu!

— Dă-i înainte, dă-i înainte, bolborosi Victor, frământându-se în loc de nerăbdare.

— O vorbă să-mi spuie numai, măcar o vorbă… Să spuie: Aculina, eu…

O sfâşiară deodată suspinele, înăbuşindu-i vorba. Căzu la pământ cu faţa în iarbă şi începu a plânge amar, amar… Tot trupul îi era zguduit de fiori, îi vedeam ceafa tresărind în spasmuri… Durerea, multă vreme stăpânită, se revărsa în sfârşit. Victor stătu un timp în picioare, aşteptă, apoi dădu din umeri, se întoarse în loc şi porni cu paşi mari.

Au trecut câteva minute… Fata se linişti, înălţă capul, sări în sus, privi în juru-i şi-şi lovi palmele; parc-ar fi vrut să fugă după cel plecat, dar i se tăiară picioarele şi căzu în genunchi…

Nu m-am mai putut stăpâni şi m-am repezit spre ea; dar abia mă zări şi, şfichiuită de-o putere nouă, se zvârli în sus c-un ţipăt uşor şi dispăru printre copaci, lăsându-şi florile împrăştiate la pământ.

M-am oprit, am ridicat buchetul de albăstrele şi am ieşit din pădure la câmp. Soarele coborâse pe cerul limpede şi palid, razele lui şi ele păreau veştede şi reci: nu mai luceau, răspândeau o lumină egală apoasă. Până la înserat mai era o jumătate de ceas cel mult şi amurgul abia înroşea zarea. Un vânt furtunatic mă învălui, pe când treceam prin mirişti galbene şi uscate. Ridica vârtejuri de frunzişoare răsucite purtându-le pe dinaintea mea, în curmezişul drumului, de-a lungul pădurii. Copacii care făceau zid spre câmp fremătau, prefirând lumini limpezi, dar fără strălucire; pe pajiştea roşcată, pe fire de iarbă, pe păiuşuri, pretutindeni scânteiau şi tremurau nenumărate fire de mătasea-morţilor. Am făcut un popas… Eram mâhniT. Sub zâmbetul obosit, deşi încă fraged, al naturii în agonie, se vădea spaima iernii apropiate. Sus, deasupra mea, spintecând văzduhul c-un zbor greoi şi aspru, trecu un corb, îşi răsuci capul privindu-mă dintr-o parte cu atenţie, şi se abătu în spre pădure, croncănind din când în când. Un stol uriaş de porumbei se ridică brusc de la o arie, făcu ocol de jur împrejur în văzduh, apoi se împrăştie cu grabă pe câmpuri – semn de toamnă. Se auzea după un dâmb pleşuv huruitul unei căruţe goale…

M-am întors acasă. Imaginea bietei Aculina mi-a rămas îndelungă vreme în minte şi albăstrelele ei, de mult uscate, le mai păstrez încă…

UN HAMLET PROVINCIAL.

Într-una dintre expedițiile mele, am fost invitat să iau masa la marele moşier şi vânător, Alexandr Mihailâci G***. Conacul lui se afla la vreo cinci verste de sătulețul în care mă aşezasem la acea vreme. Mi-am pus fracul, fără de care nu sfătuiesc pe nimeni să plece, fie şi la vânătoare, şi m-am dus la Alexandr Mihailâci. Masa era fixată pentru ora şase; am ajuns la cinci şi totuşi am găsit o mulțime de nobili în uniforme, în haine civile şi alte costume mai puțin caracteristice. Stăpânul casei mă întâmpină cu amabilitate, dar îndată se repezi în antret. Aştepta pe-un mare demnitar şi era cuprins de o tulburare cu totul nepotrivită cu averea şi situația lui independentă. Alexandr Mihailâci nu fusese niciodată însurat şi nu-i plăcea societatea femeilor; la el nu se adunau decât bărbați. Trăia pe picior mare, mărise şi organizase admirabil conacul părintesc, comanda în fiecare an, delia Moscova, vinuri de vreo cincisprezece mii de ruble şi în general, se bucura de cea mai mare stimă. Alexandr Mihailâci ieşise demult la pensie şi nu năzuia la nici un fel de onoruri… Ce-l făcea oare să râvnească vizita unui oaspete de vază şi să se frământe astfel din zori, în ziua prânzului de gală? Asta va rămâne un mister de nepătruns, cum obişnuia să spună un avocat cunoscut de-al meu, când îl întrebai dacă ia mită de la clienți binevoitori.

Despărțindu-mă de gazdă, am început a mă plimba prin odăi. Aproape toți oaspeții îmi erau necunoscuți. Vreo douăzeci de persoane stăteau la mesele de joc. Printre aceşti amatori de preferans se aflau: doi militari cu chipuri nobile cam vestejite şi câțiva civili purtând cravată înaltă şi strâmtă, mustață cănită cu vârfurile lăsate, cum o poartă oamenii hotărâți dar cumsecade (aceste persoane cumsecade băteau cărțile cu multă demnitate şi, fără a întoarce capul, strecurau căutături piezişe spre noii sosiți); mai erau printre dânşii cinci sau şase funcționari ai districtului, cu burți rotunjoare, mâni grăsulii şi umede şi cu picioarele strânse modest sub scaun. (Dumnealor vorbeau cu voce dulce, zâmbeau la dreapta şi la stânga cu blândețe, îşi țineau cărțile foarte aproape de plastroanele scrobite şi, jucând atu, nu trânteau în masă, ci dimpotrivă întindeau cărțile cu mare fereală pe postavul verde şi strângeau levatele c-un fâşâit plin de politețe şi bunăcuviință.) Ceilalți nobili stăteau pe divane ori formau grupuri în uşi şi la ferestre; într-un colț, un boiernaş de țară, cu înfățişare feminină, dar cam bătrân, tresărea, se înroşea, răsucindu-şi tulburat pe pântece brelocul de la ceas, deşi nimeni nu-l lua în samă. Alți domni în jachete şi pantaloni cadrilați, ieşiți din atelierele vestitului croitor moscovit, maistrul First Cliuhin, discutau foarte degajat şi vioi, sucindu-şi grațios cefele grase şi lucii; iar un tânăr blond şi miop de vreo douăzeci de ani, înveşmântat în negru din cap până-n picioare, zâmbea întruna sarcastic, deşi evident intimidat.

Dar începusem să mă cam plictisesc, când deodată se alătură de mine un oarecare Voinițân, student cu facultatea încă neterminată, care trăia în casa lui Alexandr Mihailâci în calitate de… greu de spus în ce anume calitate. Era țintaş de frunte şi mare meşter în dresajul cânilor. Îl cunoscusem la Moscova. Era din categoria tinerilor care „făceau pe mortul” la examene, adică nu răspundeau un cuvânt la întrebările profesorului nemulțumit – aşa numiții „bărboşi”, cum li se mai spunea acestor domni într-un stil înflorit. (Poveşti a unor vremi demult trecute, după cum vedeți.) Iată cum se petreceau lucrurile: să presupunem că-l cheamă pe Voinițân. Voinițân care până atunci stătuse în bancă drept şi

nemişcat, scăldat într-o sudoare fierbinte, plimbând ochi rătăciți în jur, se ridică şi, încheindu-şi cu grabă tunica până sus, începe a înota c-un umăr înainte spre masa examinatorilor. „Trage, te rog, un bilețel”, îi spune profesorul cu amabilitate. Voinițân întinde o mână tremurătoare şi pipăie febril grămada de bilețele. „Fii bun şi nu alege”, îi spune cu glas răguşit un bătrânel arțăgos, profesor străin de la altă facultate, antipatizând brusc pe nefericitul bărbos. Voinițân se supune soartei, trage un bilețel, îi citeşte numărul şi trece la fereastră, aşteptând să isprăvească de răspuns cel de dinaintea lui. Acolo la geam, nemişcat ca o stană, nu-şi mai dezlipeşte ochii de la bilețel, decât ca să plimbe, ca şi mai înainte, o privire buimacă în jur. Dar iată că cel de dinaintea lui a sfârşit de răspuns şi I. Se spune: „Bine, poți pleca”, or chiar: „Bine, foarte bine”, după cum a răspuns. E rândul lui Voinițân. Se scoală şi se apropie de masă cu pas hotărât. „Citeşte bilețelul!” i se spune. Voinițân duce cu amândouă mâinile bilețelul până sub nas, citeşte domol şi tot domol îşi lasă mâinile în jos. „Ei, răspunde, te rog”, rosteşte alene acelaşi profesor, lăsându-se pe spate şi încrucişându-şi mâinile la piept. Domneşte o tăcere mormântală. „Ce-i cu dumneata?” Voinițân tace. Bătrânelul cel străin începe a se enerva. „Spune măcar o vorbă!” Dar Voinițân al nostru tace ca trăsnit. Ceafa lui încremenită, tunsă scurt, atrage privirile curioase ale tuturor camarazilor. Bătrânelului mai să-i iasă ochii din cap. Hotărât că are o antipatie profundă pentru Voinițân. „Hm, ciudat… observă celălalt examinator. De ce stai aşa ca un mut? Mă rog, poate că nu ştii, spune atunci aşa!” „Dați-mi voie să trag alt bilețel”, spune înăbuşit nefericitul. Profesorii se uită unul la altul. „Hai, fie!” dă din mână preşedintele comisiei. Voinițân scoate alt bilețel, se duce iar la fereastră, se întoarce iar şi încremeneşte din nou în tăcere. Bătrânelul străin e gata să-l mănânce de viu. În sfârşit îi dau drumul şi-i pun nota zero. Ei, vă închipuiți poate că Voinițân pleacă? Aşi! de unde! Se întoarce la locul lui şi rămâne acolo țintuit până la sfârşitul examenului. „Uf!… Ce chin! Sunt numai o apă!”… spune la plecare. Şi toată ziua rătăceşte prin Moscova; din când în când se opreşte şi se apucă de cap, blestemându-şi cu amar soarta lui nenorocită. Bineînțeles că tot nu pune mâna pe carte şi-a doua zi dimineața se repetă aceeaşi poveste.

Ei, chiar acest Voinițân se alăturase de mine. Am stat cu dânsul de vorbă despre Moscova, despre vânătoare…

— Nu vreți, se aplecă el dintr-odată la urechea mea, să vă prezint pe omul cel mai spiritual din ținut?

— Ba cum nu, cu plăcere.

Voinițân mă duse spre un omuleț cu mustață şi moț în frunte, purtând frac cafeniu şi cravată multicoloră; obrazul lui galben cu trăsături mobile arăta într-adevăr spirit şi malițiozitate. Un zâmbet strâmb şi răutăcios îi juca necontenit pe buze. Ochii mici şi negri, pe jumătate închişi, priveau sfidător pe sub genele neregulate. Lângă el se afla un moşier gros şi molâu, dulce ca o acadea şi pe deasupra şi chior. Râdea dinainte la toate glumele omulețului, părând că nu mai poate de plăcere. Voinițân mă prezentă epigramistului ce se numea Piotr Petrovici Lupihin. Am făcut cunoştință şi-am schimbat cele dintâi formule de politeță.

— Dați-mi voie să vă prezint pe cel mai bun amic al meu, spuse deodată Lupihin cu voce tăioasă, apucând pe moşierul cel dulce, de braț. Lasă, nu te

trage, Chirii Selifanâci, adăugă el, – că nu te muşcă nimeni. Iată, urmă el în vreme ce Chiril Selifanâci, încurcat, se înclina atât de stângaci de parcă l-ar fi apucat deodată durerea de pântece, aveți în fața dumneavoastră un gentilom cum rar se întâlneşte; până la vârsta de cincizeci de ani s-a bucurat de-o sănătate perfectă; apoi i-a abătut să se caute singur de ochi, drept care a chiorât de tot. De-atunci îşi lecuieşte țăranii cu-acelaşi succes, care țărani îi păstrează o veşnică recunoştință…

— Ah, cât e de… bolborosi Chirii Selifanâci, înecându-se de râs.

— Hai, dă-i drumul, sfârşeşte, dragă amice. Ca mâne te pomeneşti că te aleg judecător şi-odată ales, atunci să te văd… Ştiu, au să gândească asesorii pentru dumneata, bineînțeles; dar tot e necesar câteodată să ştii să formulezi gândirea altuia. Vine de pildă guvernatorul. Întreabă: „Ce-i cu judecătorul de i se împleticeşte limba?" „A avut un atac de dambla…" i se răspunde. „Atunci luați-i repede sânge". Ei, recunoaşte, că pentru un judecător e o situație neplăcută.

Moşierul cel dulce se strâmbă de râs.

— Ia priviți-l cum râde! urmă Lupihin uitându-se cu dezgust la burta zguduită de râs a lui Chirii Selifanâci. Şi adică de ce n-ar râde? adăugă el întorcându-se spre mine: bine hrănit, sănătos, fără copii, țăranii nu i-s ipotecați, şi-i doftoreşte singur – şi nevastă-sa e cam într-o ureche. (Chiril Selifanâci se întoarse puțintel într-o parte ca şi cum n-ar fi auzit tocmai bine, urmând să hohotească.) Glumesc eu, glumesc şi nevastă-mea a fugit cu inginerul de la cadastru. (Omulețul rânji.) A! Nu ştiați? Da, da, uite-aşa, a fugit şi mi-a lăsat o scrisoare: „Iubite Piotr Petrovici, iartă-mă; orbită de pasiune, fug cu alesul inimii mele". Iar inginerul cu două lucruri m-a răpus: îşi lăsa unghiile lungi şi purta pantaloni strânşi pe picior. Vă miraţi? Ce om sincer vă ziceți, aşa-i?… Ei, aşa suntem noi cei din stepă, trântim adevărul în față. Ştii ceva? Haidem mai la o parte… Ne putem lipsi de tovărăşia viitorului judecător…

Mă luă de braț şi mă trase la o fereastră.

— Trec drept un om de spirit, îmi spuse el printre altele, dar să nu crezi că-i adevărat. De drept sunt un înăcrit, de aceea înjur cu voce tare, de aceea vorbesc aşa fără să-mi pese. Şi la drept vorbind la ce m-aş sfii? Nu dau un ban pe părerea celorlalți şi nu am nici un fel de ambiție: sunt rău, ei şi ce-i cu asta? Omul rău cel puțin n-are nevoie de inteligență. Şi nici n-ai crede cum te ține treaz o stare ca asta… Iată de pildă, poftim, ia priveşte la gazda noastră. Mă rog, de ce aleargă aşa, se uită mereu la ceas, zâmbeşte, asudă, ia un aer important şi ne lasă să murim de foame? Parcă cine ştie ce scofală un demnitar! Uite, uite, că iar aleargă; na, c-a început să şchioapete. Ia priveşte!…

Şi Lupihin izbucni într-un râs strident.

— Lipsesc doamnele, asta-i rău… urmă el oftând adânc.

— Masă de becheri, altfel aici ar fi de noi. Priviți, priviți, exclamă el deodată, intră prințul Cozelschi, bărbatul cel nalt şi bărbos de colo, cu mănuşi galbene. Se vede de-o poştă că-i umblat prin străinătăți; aşa are el obicei să vie întotdeauna târziu. Află de la mine că-i prostul proştilor; dar să-l vezi ce ifose îşi dă când vorbeşte cu de-alde noi, cu câtă mărinimie binevoieşte să zâmbească la vorbele amabile ale mamelor şi fetelor noastre lihnite de foame, de când îl aşteaptă. Face şi el câteodată spirite deşi pretinde că nu cunoaşte

lumea de la noi; dar vai de acele spirite! Parc-ar tăia frânghie c-un cuțit ruginit. Nu mă poate suferi. Mă duc să-i prezint respectele mele.

Şi Lupihin se repezi înaintea prințului.

— Aha! Iată şi duşmanul meu personal, îmi spuse el răsărind iar lângă mine. Uite, vezi pe omul cel gras cu fața stacojie şi cu păr ca peria? Cel care îşi smulge pălăria din cap şi se strecoară pe lângă pereți, aruncând în jur priviri de lup? I-am vândut cu patru sute de ruble un cal care făcea o mie şi are tot dreptul să mă disprețuiască, animalul! Dar e aşa de lipsit de facultatea de a gândi, mai ales dimineața înainte de ceai or îndată după ce-a prânzit, încât dacă-i spui „bună ziua", el răspunde: „cum?" A! Uite că soseşte şi generalul, – urmă Lupihin, – general civil în retragere, general ruinat. Are o fată de zahăr şi o fabrică ciupită de vărsat... Pardon, mi se pare că nu m-am exprimat bine. Dar cred c-ai înțeles? Aha! Iată şi arhitectul! Neamț şi încă cu mustăți, însă de meserie habar n-are. Un caraghioslâc! Dar la drept vorbind ce-i trebuie să-şi cunoască meseria? Bine că ia mită şi că ridică cât mai multe coloane pentru boierii noştri, adică stâlpi pentru stâlpii nobilimii...

Şi Lupihin izbucni iar în hohote... Dar deodată o mare agitație se stârni în rândurile invitaților. A sosit marele demnitar! Gazda se năpusteşte spre antreu, urmat îndeaproape de câțiva intimi ai casei şi de unii oaspeți zeloşi... Larma discuțiilor conteneşte, înlocuită de un murmur dulce şi plăcut, ca zumzetul primăvăratic al albinelor în stupi o singură viespe nedomolită, Lupihin, şi importantul bondar, Cozelschi, nu coboară glasurile... Şi iată şi matca, adică marele demnitar, că-şi face în sfârşit apariția. Toate inimile îi ies întru întâmpinare, toate trupurile se ridică, până şi moşierul care cumpărase ieftin calul de la Lupihin, până şi el îşi îndeasă bărbia în piept. Înaltul personaj îşi ține rangul cum nu se poate mai bine, demn, răsturnând mereu capul pe spate, în chip de salut; rosteşte câteva cuvinte pline de bunăvoință, precedate de câte un „a" pronunțat prelung şi pe nas, se uită cu nemulțumire la barba prințului Cozelschi de parc-ar vrea s-o înghită şi întinde generalului civil, ruinat, cel c-o fabrică şi c-o fată, arătătorul manei stângi. După câteva clipe, în care înaltul personaj găseşte vreme să-şi exprime de două ori bucuria că n-a întârziat la masă, întreaga societate se îndreaptă spre sofragerie, cu aşii în frunte.

E oare nevoie să mai povestim cititorului cum a fost aşezat marele demnitar la locul de cinste, între generalul civil şi prezidentul guberniei – persoană cu fizionomie deschisă şi demnă, asortată perfect cu plastronul scrobit, jiletca enormă şi tabachera rotundă cu tabac franțuzesc – cum se străduia gazda, alergând, agitându-se, poftind oaspeții, surâzând în treacăt cefei demnitarului şi înghițind pe apucate, într-un colț, ca un şcolar, o farfurie de supă ori o bucățică de friptură – cum a servit majordomul un peşte de un arşin şi jumătate e-un smoc de flori în gură – cum slugile în livrele cu chipuri solemne stăruiau grav pe lângă fiecare gentilom ba cu Malaga ba cu Madera şi cum mai toți nobilii, şi mai ales cei în vârstă, deşertau pahar după pahar, de parcă vrând-nevrând s-ar fi supus unei datorii sacre – cum s-au destupat în sfârşit sticlele de şampanie şi-au început a curge discursurile; toate acestea fără îndoială sunt prea bine cunoscute cititorului. Demn de luat în samă mi s-a părut anecdota povestită de marele demnitar, în persoană, în mijlocul tăcerii vesele a tuturor celor de față. Unul dintre oaspeți, generalul ruinat pare-se, om

la curent cu literatura cea mai modernă, aminti de influența pe care o au femeile în general, şi mai ales asupra tinerilor. „Da, da, se grăbi să ia vorba înaltul personaj, e adevărat; de aceea tinerii trebuiesc ținuți într-o disciplină severă, căci altfel se poate întâmpla să-şi piardă capul din pricina oricărei fuste.” (Un surâs vesel şi copilăros apăru pe toate chipurile, ba, în privirea unui proprietar se putu citi chiar recunoştință.) „Pentru că cei tineri sunt proşti.” (înaltul funcționar, probabil pentru a-şi da mai multă importanță, schimba uneori accentul cuvintelor.) „Uite, de pildă, băiatul meu, Ivan, urmă el, de-abia a împlinit douăzeci de ani, găgăuța, şi mă trezesc că-mi spune: „Dă-mi voie, tată, să mă însor”. „Prostule, îi răspund eu, aşteaptă întâi să-ți faci o carieră”… Bineînțeles, disperare, lacrimi… dar eu… basta…” (Cuvântul basta demnitarul îl rosti mai mult din burtă decât din gură; apoi tăcu şi privi cu măreție la vecinul său generalul, ridicând neaşteptat de tare din sprâncene. Generalul civil îşi lăsă grațios capul pe-o parte, clipind uşurel din ochi spre marele demnitar.) „Ei, şi ce credeți că s-a întâmplat? spuse iar înaltul funcționar. Acuma singur îmi scrie: „Îți mulțămesc, tăticule, că mi-ai dat o lecție bună…” Iată cum trebuie procedat.” Toți oaspeții firește, fură întru totul de acord cu povestitorul, părând parcă şi mai însuflețiți în urma plăcerii şi lecției ce li se acordase… După masă, întreaga societate se ridică, şi trecu în salon, cu larmă mare, dar totuşi cuviincioasă, aşa cum se cuvine într-o asemenea împrejurare… Unii se aşezară la cărți.

Sosind în sfârşit şi seara, am poruncit vizitiului să-mi pregătească caleaşca pentru a doua zi dimineața la ora cinci şi m-am îndreptat spre camera mea. Dar îmi era dat ca în cursul aceleiaşi zile să mai fac cunoştință c-un om interesant.

Din pricina afluenței de oaspeți, nimeni nu dormea în cameră singur. În odăița umedă şi mucegăită în care m-a condus majordomul lui Alexandr Mihailâci, am găsit un al doilea oaspete, care se şi dezbrăcase. Văzându-mă, se repezi sub plapomă, trăgând-o bine până sub nas, se foi o clipă pe perna de puf, şi rămase liniştit, privindu-mă țintă de sub marginea rotundă a scufiei lui de bumbac. M-am apropiat de celălalt pat (erau două în odaie), m-am dezbrăcat şi m-am întins în cearşafurile jilave. Vecinul meu se răsuci în aşternut… I-am poftit noapte bună.

A trecut aşa cam vreo jumătate de ceas. Cu toate silințele mele nu era chip să adorm; gânduri nelămurite şi fără rost mi se perindau prin minte într-un şir nesfârşit, ca şi cupele unei pompe hidraulice.

— Îmi pare că dumneata nu dormi? spuse deodată vecinul meu.

— După cum vezi, i-am răspuns. Dar nici dumitale nu ți-i somn.

— A, mie niciodată nu mi-i somn.

— Cum asta?

— Uite-aşa, mă culc fără să ştiu de ce mă culc şi stau aşa culcat până ce adorm.

— Atunci de ce te vâri în pat dacă n-ai chef de somn?

— Dar ce să fac alta?

N-am răspuns nimic.

— Mult mă mir, urmă el după o mică tăcere, cum de nu-s purici. Ar trebui să fie.

— S-ar zice că-ți pare rău după dânşii? am replicat eu.

— Nu, nu-mi pare rău, dar îmi plac lucrurile consecvente.

„Ia te uită de ce cuvinte se foloseşte”, am spus eu în sinea mea.

Vecinul tăcu iar o vreme.

— Vrei să pui un rămăşag cu mine? răsări el deodată cu voce mai tare.

— Ce fel de rămăşag?

Personajul începuse să mă intereseze.

— Hm! Ce fel de rămăşag! Uite: sunt încredințat că mă iei drept un imbecil.

— Vai de mine! bolborosii eu cu uimire.

— Drept un om de stepă, un sălbatic… mărturiseşte…

— N-am plăcerea să te cunosc, am răspuns. De unde ai tras ademenea concluzie?

— De unde? Chiar din tonul glasului, dumitale; îmi răspunzi cu-atâta indiferență… Şi eu nici pe departe nu-s ce crezi dumneata…

— Dar, dă-mi voie…

— Ba, dumneata dă-mi voie. Mai întâi află că vorbesc franțuzeşte tot aşa de bine ca şi dumneata şi germana desigur că mai bine; al doilea, c-am petrecut trei ani în străinătate: numai la Berlin am stat opt luni. Am studiat pe Hegel, stimate domn, iar pe Goethe îl ştiu pe dinafară; în plus am fost multă vreme îndrăgostit de fata unui profesor german, şi-ntors în țară m-am însurat c-o domnişoară tuberculoasă şi cam cheală, altminteri o ființă cu totul deosebită. Vezi prin urmare că sunt din tagma dumitale, nu un sălbatic din stepă cum ai putea crede… Sunt şi eu ros de reflexiune şi n-am în mine nimic imediat.

Am înălțat capul şi-am privit cu mai multă atenție pe omul acela ciudat. La lumina tulbure a candelei de-abia puteam să-i desluşesc trăsăturile.

— Uite, dumneata acuma te uiți la mine, urmă el potrivindu-şi scufia, şi, de bună-samă, te întrebi: cum de nu l-am remarcat în astă sară? Să-ți spun eu de ce nu m-ai remarcat: pentru că nu ridic niciodată glasul, mă dosesc după alții, mă dau pe după uşi şi nu discut cu nimeni; pentru că majordomul când trece pe lângă mine, are grijă să-şi ridice din vreme cotul la înălțimea pieptului meu… Şi de ce toate acestea? Din două motive: mai întâi că sunt sărac şi al doilea că sunt un resemnat… Spune drept, aşa-i că nu m-ai băgat în samă?

— Într-adevăr, n-am avut plăcerea…

— Păi, da, da, mă întrerupse el, eram sigur.

Ridicându-se în capul oaselor, îşi încrucişă brațele; umbra lungă a scufiei se frânse, trecând de pe perete în bagdadie.

— Hai, mărturiseşte, urmă el, privindu-mă dintr-o parte, că mă socoteşti un maniac, un original, cum se spune, or poate şi mai rău… poate, cine ştie, crezi că fac pe originalul?

— Mă văd silit să mai spun odată că nu te cunosc.

Vecinul meu coborî o clipă ochii.

— De ce-am intrat eu în vorbă cu dumneata, un om pe care nu-l cunosc deloc, numai Dumnezeu ştie! (Oftă.) Desigur, nu pentru că am fi înrudiți sufleteşte. Amândoi, şi eu şi dumneata, suntem oameni ca toți oamenii, adică egoişti; puțin ne pasă unul de altul, nu-i aşa? Insă, niciunul nici altul nu putem dormi… şi-atunci de ce n-am sta puțintel de vorbă? Eu sunt în formă şi asta mi se întâmplă arareori. Din fire, află că sunt un timid şi asta nu pentru

că sunt provincial, ci pentru că sufăr de-o vanitate nemăsurată. Dar câteodată, ajutat de anume împrejurări şi întâmplări prielnice, pe care de altfel nu-s în stare nici să le determin nici să le prevăd, mă dezbrac de toată sfiiciunea, ca de pildă, în clipa de față. Acuma, mă poți pune şi-n fața lui Dalai-Lama şi-am să-i cer să-mi dea puțintel tabac de prizat. Dar poate preferi să dormi?

— Dimpotrivă, m-am grăbit să răspund, mi-i foarte plăcut să stau de vorbă cu dumneata.

— Adică te amuz, vrei să spui… Cu atât mai bine… Ei, află atunci că trec drept un original, adică aşa sunt botezat de către ce: care printre alte fleacuri binevoiesc să-şi amintească şi de numele meu. „De soarta mea nu-i pasă nimănui”… îşi închipuiesc că mă înțeapă cu asta… Ei, Doamne! De-ar şti ei… că tocmai aici e buba, că n-am în mine nimic original, decât câte-o izbucnire izolată, de felul conversației noastre de-acuma. Şi asemenea izbucniri nu fac o para chioară. E cel mai ieftin şi mai meschin fel de originalitate.

Îşi întoarse obrazul spre mine şi-şi vântură brațele.

— Stimate domn! strigă el. Sunt de părere că viața pe acest pământ n-o merită decât originalii; numai ei au dreptul să trăiască. „Mori verre n’est pas grand, mais je bois dans mon verre”41, a spus cineva. Bagi de samă, adăugă el cu voce scăzută, ce bine rostesc eu franțuzeşte! Ce-mi pasă că ai un creier mare şi-o minte atotcuprinzătoare, că înțelegi toate, că ştii multe, că mergi în pas cu timpul, dacă n-ai o fărâmă care să-ți aparție, care să fie a ta proprie, un specific al tău. Simple magazii de locuri comune sunt destule în lumea largă, dar cine poate găsi plăcere în ele? Nu, mai bine prost, dar tu însuți! Să ai coloritul tău, colorit propriu, asta este! Şi să nu-ți închipui cumva că am cine ştie ce pretenții în privința acestui colorit… Ferească Dumnezeu! Originali, aşa cum înțeleg eu, sunt câtă frunză şi iarbă; întâlneşti la tot pasul; orice om viu e un original, numai că eu n-am avut norocul să mă număr printre dânşii.

— Şi totuşi, urmă el după o clipă de tăcere, câte nădejdi n-am trezit în tinerețea mea! Şi ce părere înaltă nutream pentru persoana mea, înainte de plecarea în străinătate şi-n cele dintâi timpuri după ce m-am întors! Vezi că acolo prin străinătăți, stăteam întruna cu urechea la pândă, analizând toate cu de-amănuntul în sinea mea, cum e obiceiul nostru, al celor care veşnic ne străduim să înțelegem şi iar să înțelegem şi până la urmă ne trezim că n-am priceput o iotă! Original! Original! adăugă el scuturând cu amărăciune din cap… mă fac cu toții original… şi în fapt se adevereşte că nu există pe lume om mai puțin original decât prea supusa dumitale slugă. Eu cred că şi de născut m-am născut tot imitând pe altul… Zău aşa! Trăiesc de asemeni copiind parcă feluriți autori pe care i-am studiat, trăiesc în sudoarea frunții, cura s-ar putea spune. Mi-am făcut studiile, am fost îndrăgostit şi m-am căsătorit nu ca urmare a unui imbold lăuntric, ci îndeplinind parcă o datorie or repetând o lecție… Dumnezeu să mai înțeleagă.

— Vrei să-ți spun povestea vieții mele? mă întrebă el cu voce sacadată – sau mai degrabă numai câteva spicuiri din viața mea?

— Binevoieşte.

Îşi smulse scufia din cap şi-o aruncă pe pat.

— Or nu… să-ți povestesc mai bine cum m-am însurat. Căsătoria e un act însemnat, e piatra de încercare a omului; în ea se răsfrânge ca-ntr-o

oglindă... Dar comparația asta e prea răsuflată... îngăduie-mi să iau o priză de tabac.

Trase de sub pernă tabachera, o deschise şi urmă, gesticulând cu ea aşa căscată.

— Pune-te în situația mea, stimate domn... Judecă singur ce folos, da, ce folos, te rog să-mi spui, puteam eu scoate din Enciclopedia lui Hegel? Ce-i comun, mă rog, între acea Enciclopedie şi viața rusească? Şi cum ai putea s-o aplici la felul nostru de trai?... Şi nu-i vorba numai de Enciclopedie, ci în general de toată filosofia germană... ba mai mult, de ştiința însăşi?

Se săltă în pat şi mormăi cu voce deodată scăzută, scrâşnind cu mânie:

— Ei, şi dacă-i aşa, dacă-i aşa, de ce te-ai mai vânturat prin străinătăți? De ce n-ai stat acasă şi n-ai studiat la fața locului viața din jurul tău? I-ai fi cunoscut şi nevoile şi aspirațiile şi te-ai fi lămurit şi-n privința vocațieI. Proprii... – Dar, mă rog, – urmă el schimbând iar tonul, ruşinat şi cercând parcă să se justifice, de unde să înțeleagă unul ca mine lucruri pe care oameni deştepți n-au fost în stare să le puie în scris? Bucuros aş fi învățat de la dânsa, de la viața rusească, dar ea nu spune nimica, sărăcuța! Cică, înțelege-mă şi aşa! – dar asta e mai presus de puterile mele; mie dă-mi rezultate, prezintă-mi concluzii... A, concluzii? Vrei concluzii? ți se răspunde. Uite şi concluzii – ascultă pe moscoviții noştri – nu-s ei adevărate privighetori? Da, dar tocmai aici e nenorocirea, că ei cântă ca privighetorile din Curse, nu vorbesc o limbă omenească... Am stat eu şi m-am gândit, m-am gândit că, nu-i aşa, ştiința e pretutindeni una şi aceeaşi şi adevărul unul singur. Ei, şi atunci, niciuna din două, am plecat la păgâni, colindând prin străinătăți... Ce vrei! Îmi dădeau pinteni tinerețea şi vanitatea. N-aveam chef, înțelegi, să mă-nec în grăsime înainte de vreme, deşi se spune că asta e sănătos. Dar vorba ceea, cine nu-i cărnos din fire, n-are să prindă nici osânză. Dar, – urmă el după o clipă de gândire, – mi se pare că ți-am făgăduit să-ți povestesc în ce chip m-am însurat, nu? Atunci ascultă. Mai întâi, să-ți spun că soția mea nu mai este pe lumea asta; al doilea, al doilea văd că sunt nevoit să-ți povestesc tinerețea mea, că altfel n-ai să înțelegi nimic... Nu ți-i somn, nu-i aşa?

— Nu, nu mi-i somn...

— Perfect. Ascultă... auzi ce puțin elegant sforăie domnul Cantagriuhin în odaia de alături?... M-am născut din părinți neavuți – spun părinți, pentru că după câte mi s-au relatat, în afară de mamă, am avut şi tată. De dânsul nu-mi amintesc: se spune că era un om mărginit, cu nasul mare, cu pistrui, roşcat şi că trăgea tabac numai pe-o nară; în iatacul mamei atârna portretul lui, în mundir roş, cu guler negru până la urechi şi grozav de slut. De câte ori mâneam bătaie, eram dus sub portret şi maică-mea avea obicei să mi-l arate şi să-mi spună: „He-hei, să fie el ți-ar da cu vârf şi îndesat!" Vă puteți închipui ce tare mă încuraja asta. Frați şi surori n-am avut, adică la drept vorbind am avut un frățior care zăcea de maladia englezească la ceafă şi care a murit repede. Acuma sigur c-ai să mă întrebi ce căuta maladia englezească tocmai în gubernia Curse, districtul Scigrovsc? Dar asta e altă socoteală. De educația mea s-a ocupat maică-mea cu îndârjirea unei moşierițe de stepă, începând din memorabila zi a naşterii mele şi până ce-am împlinit şaisprezece ani... Urmăreşti cursul povestirii?

— Cum să nu. Spune.

— Bine atunci. Cum am împlinit eu şaisprezece ani, maică-mea fără să mai aştepte o clipă, a şi dat drumul preceptorului meu Franțuz, adică neamțului Filipov, de origină grec de la Nejensc. M-a dus la Moscova, m-a înscris la universitate, după care şi-a dat sufletul întru Domnul, lăsându-mă pe mânI. Le unchiului meu drept, notarul Coltun-Babur, soi de şmecher cunoscut şi-n alte părți, nu numai în Scigrovsc. Aşadar, unchiul meu – notarul Coltun-Babur – m-a prădat, după cum se obişnuieşte, de tot ce aveam… Dar iarăşi nu despre asta e vorba. La universitate am intrat – să recunoaştem aici meritul celei care m-a adus pe lume – destul de bine pregătit; dar încă de pe arunci se observa la mine lipsa de originalitate.

Copilăria mea nu s-a deosebit întru nimic de copilăria celorlalți pui de nobili. Am crescut, ca şi dânşii, într-o atmosferă de prostie şi lene şi tot aşa de timpuriu am început a spune poezii şi-a lâncezi sub pretext că am o înclinare visătoare… către ce? Către frumos… şi alte mofturi. În universitate n-am mers pe altă cale: de la început am intrat într-un cerc. Erau alte vremuri pe atunci… Poate dumneata nu ştii ce era un cerc. Mi-aduc aminte că Schiller a spus undeva:

Gefährlich ist's den Leu zu wecken Und schrecklich ist des Tiegers Zahn, Doch das schrecklichste der Schrecken -

Das ist der Mensch în seinem Wahn!42

Ei, eu te încredințez că n-a vrut să spuie asta; a vrut să spună: Das ist ein „Krujok…" în der Stadt Moskau43?

— Dar ce găseşti aşa de cumplit într-un cerc? întrebai.

Vecinul îşi culese scufia şi şi-o înfundă până la nas.

— Ce găsesc aşa de cumplit? strigă el, să-ți spun: Cercul este moartea oricărei dezvoltări personale; este un surogat al societății, al femeii şi al vieții. Cercul… să-ți spun acuma ce-i aceea cerc. Cercul înseamnă o existență lâncedă şi leneşă, laolaltă şi cot la cot cu alții, căruia i se dă însemnătatea şi înfățişarea unui lucru rezonabil; cercul înlocuieşte discuțiile cu disertații, te deprinde cu vorbăria goală, te depărtează de la munca singuratică şi pozitivă, te molipseşte de râia literaturii, îți răpeşte în sfârşit toată prospețimea şi toată candoarea virginală a sufletului. Cercul este banalitatea şi plictiseala sub eticheta frăției şi amiciției… Un ghem de răstălmăciri şi ironii, sub pretextul sincerității şi al simpatiei; într-un cerc, datorită dreptului pe care-l are orice prieten de a-şi vâri în orice clipă degetele nespălate în măruntaiele celuilalt, nimeni nu mai are în suflet un locuşor curat şi neatins; în cerc toți se închină celui mai găunos vorbitor, celui mai vanitos om de spirit, filosofului senil; e purtat în triumf versificatorul fără talent dar cu idei „obscure". În cerc, tinerii de şaptesprezece ani discută subtil şi complicat despre femei şi dragoste, în vreme ce, puşi în fața sexului slab, devin muți, or vorbesc ca din carte, şi încă despre ce subiecte! În cerc înfloreşte elocventa subtilă, în cerc se spionează unii pe alții, mai rău decât cei de la poliție… O, cerc! Nu eşti un simplu cerc, eşti cercul magic în care mulți oameni de valoare şi-au găsit pieirea!

— Dă-mi voie să remarc, că exagerezi, l-am întrerupt.

Vecinul meu mă privi în tăcere.

— Se poate, de ce să păcătuiesc, se poate; dar unul ca mine ce plăcere mai poate avea decât să exagereze? În orice caz, aşa am dus-o patru ani la Moscova. Nu pot să-ți spun, stimate domn, ce repede, ce uimitor de repede s-au

scurs acele timpuri; mă gândesc cu tristeţe şi strângere de inimă. Te scoli de dimineaţă şi parcă ai porni-o cu săniuţa din culmea dealului… cât ai clipi ai şi ajuns; s-a făcut sară şi iaca şi sluga somnoroasă te ajută să-ţi pui surtucul; te îmbraci şi te duci la un cunoscut şi-acolo trage-i cu luleaua şi cu ceai slab, pahar după pahar, şi dă-i cu discuţi: despre filosofia germană, despre dragoste, despre soarele etern al spiritului şi alte subiecte înaripate. Dar cel puţin întâlneam acolo oameni originali şi independenţi, care oricât s-ar fi silit, n-ar fi putut să-şi vâre spiritul în calapoade, natura lor proprie ieşind oricum la iveală;. Numai eu, bietul de mine, mă modelasem ca o bucată de ceară, fără ca firea mea săracă să fi opus o cât de mică împotrivire! Între timp împlinisem douăzeci şi unu de ani. Mi-am luat în primire moştenirea, or mai bine zis partea de moştenire pe oare binevoise să mi-o lase tutorele, am dat împuternicire servului meu eliberat, Vasili Cudriaşev, să-mi administreze bunurile, şi-am plecat în străinătate, oprindu-mă la Berlin. Aici, în străinătate, am petrecut, după cum am avut plăcerea să-ţi aduc la cunoştinţă, trei ani încheiaţi. Ei, şi? Şi-acolo în străinătate am rămas aceeaşi fiinţă fără originalitate. Mai întâi, ce să mai vorbim, Europa propriu zisă şi felul de-a trăi european nu le-am cunoscut nici cât negru sub unghie; atâta doar că puteam asculta disertaţiile profesorilor nemţi şi citi cărţi germane direct la origine… asta era toată diferenţa. Duceam o viaţă singuratică, de monah; nu mă frecam decât de locotenenţi în retragere cuprinşi de aceeaşi sete de-a cunoaşte ca şi mine, dar greoi la minte şi puţin înzestraţi cu darul vorbirii; mă legasem şi de câteva familii stupide din Penza şi din alte provincii bogate în grâu; stăteam uitat prin cafenele, citeam ziare, seara mă duceam la teatru!

Între localnici am făcut puţine cunoştinţe, mă cam obosea să stau de vorbă cu dânşii şi nici nu-mi intrau în casă, în afară de doi sau trei tineri lipicioşi de neam evreiesc, care mă vânau toată ziua ca să împrumute bani de la mine, profitând că der Russe e credul. Un joc ciudat al întâmplării m-a condus în sfârşit în casa unuia dintre profesorii mei; iată cum: mă dusesem să mă înscriu la cursurile lui şi nu ştiu ce i-a venit că m-a poftit la el, chiar în seara aceea. Profesorul, avea două fete, în vârstă cam de vreo douăzeci şi şapte de ani; amândouă bondoace, Dumnezeu să le binecuvânteze, cu nişte nasuri impunătoare, cu capul numai buclişoare făcute pe hârtie, cu ochi albaştri spălăciţi şi mâni roşii cu unghii albe. Pe una o chema Linhen, pe cealaltă Minhen. Şi-am început a mă duce la profesor. Acuma, trebuie să-ţi spun, că neamţul nu era ce se cheamă prost, dar cam trăsnit; de pe catedră vorbea destul de legat; acasă însă sâsâia şi-şi ţinea ochelarii pe frunte; altfel, ce-i drept, om foarte învăţat… Ei, şi după aceea… mi s-a năzărit că sunt îndrăgostit de Linhen – şi iluzia asta a ţinut şase luni încheiate. E drept că schimbam puţine vorbe cu dânsa, mai mult o priveam; în schimb îi citeam felurite compoziţii de-ale mele patetice, îi strângeam pe furiş mâna, iar serile visam alăturea de dânsa, privind cu îndărătnicie la lună ori numai aşa în sus. Şi-apoi făcea o cafea minunată!… Şi alta ce-ţi mai trebuie? Un singur lucru mă neliniştea: în clipele de inefabilă fericire, cum se spune, mi se punea parcă un nod în gât şi un fior rece de groază îmi străbătea trupul. Până la urmă, nemaiputând îndura atâta fericire, am fugit. Am mai stat doi ani întregi în străinătate; am vizitat Italia, am contemplat la Roma „Schimbarea la faţă”, şi la Florenţa statuia Venerei; şi dintr-odată am fost cuprins de-un entuziasm de

nedescris, de-un fel de turbare parcă; serile scriam versuri, am început a-mi ține şi un jurnal; într-un cuvânt am trecut exact pe unde-au trecut şi ceilalți. Şi totuşi, când te gândeşti, ce uşor e să fii original! De pildă, eu nu mă pricepeam defel nici la pictură nici la sculptură şi ce simplu ar fi fost să recunosc asta cu voce tare… Aş, de unde! Se poate una ca asta? Ba nu, ia-ți cicerone, aleargă să vezi frescele…

Iar plecă ochii şi iar îşi smulse scufia din cap.

— În sfârşit am luat calea către țară, urmă el cu voce obosită, şi iată-mă înapoi la Moscova. Întors la Moscova, s-a întâmplat cu mine o schimbare uimitoare. De unde în străinătate mai mult tăceam, acuma deodată am început să vorbesc eu neaşteptată îndrăzneală şi să-mi închipui despre mine Dumnezeu ştie ce! Şi s-au mai găsit şi oameni îngăduitori care mai să mă creadă un geniu, cucoane să-mi asculte cu interes elucubrațiile, însă n-am fost în stare să mă țin la înălțimea faimei mele. Într-o bună zi s-au iscat nişte vorbe pe socoteala mea. (Cine-a fost autorul nu se ştie, probabil vreo fată bătrână de sex masculin – asemenea exemplare găsindu-se cu duiumul la Moscova.) S-au iscat vorbe, care au început a da muguri, apoi cârcei, ca o tufă de mure. M-am încâlcit în ele, am căutat să mă smulg, să rup legătura de fire, dar n-am reuşit… Atunci am plecat. Iată şi în împrejurarea asta, ca şi în celelalte, m-am dovedit un nătărău. Ar fi trebuit să aştept cu răbdare să treacă năpasta, aşa cum aştepți să se potolească o criză de urticare, şi aceiaşi binevoitori mi-ar fi deschis iar brațele, aceleaşi cucoane ar fi surâs din nou, ascultându-mi discursurile… dar aici e toată nenorocirea: nu sunt original. S-a trezit deodată în mine un scrupul: a început să-mi fie ruşine de flecăreala mea fără sfârşit – aseară la Arbat, astăzi la Truba, mâne la Sivțev-Vrajec, – şi mereu despre aceleaşi şi aceleaşi lucruri… Bine, dar dacă asta place? Ia priveşte la adevărații matadori în cariera asta, nici capul nu-i doare! Dimpotrivă, asta e viața lor; unii de douăzeci de ani în şir jonglează cu limba şi mereu, mereu la fel… Mare lucru la om e încrederea în sine şi amorul propriu! Am avut şi eu vanitate şi nici acuma nu m-am vindecat de ea… dar ce folos că n-am avut norocul – încă odată spun – să fiu original, şi m-am oprit la mijloc. Ar fi trebuit ca natura să mă fi înzestrat cu mai mult amor propriu, or să nu-mi fi dat deloc. Ei, la început mi-a venit greu de tot. Unde mai pui că şi călătoria mea în străinătate îmi împuținase veniturile şi cum nu voiam să mă însor cu vreo negustorească încă tânără dar cu cărnurile tremurând ca o gelatină, m-am retras la moşie. Cred, adaugă vecinul meu, privindu-mă iar dintr-o parte, că pot trece sub tăcere cele dintâi impresii de la țară, aluziile la frumusețea naturii, farmecul tihnit al singurătății şi celelalte.

— Poți, poți, l-am încredințat.

— Cu atât mai mult, urmă povestitorul, cu cât toate acestea sunt fleacuri, cel puțin după părerea mea. La țară mă plictiseam ca un cățel închis, deşi mărturisesc că, trecând întâia oară, primăvara, în drumul întoarcerii, prin pădurea de mesteceni, atât de cunoscută mie, am simțit ca o amețeală şi-a prins a-mi bate inima de-o neînțeleasă şi dulce aşteptare; dar, după cum ştii şi dumneata, asemenea dorințe neînțelese nu iau ființă niciodată, în schimb îți cad pe cap tot felul de lucruri neaşteptate, ca molime, termene neplătite, vânzări la mezat şi altele şi altele… Şi-aşa, scoțând-o eu cu chiu cu vai la capăt, ajutat de burmistrul Iacov, oare-l înlocuise pe fostul meu administrator, care

Iacov s-a dovedit cu vremea tot aşa de tâlhar dacă nu şi mai mare decât predecesorul său şi care pe deasupra îmi otrăvea sufletul cu duhoarea cizmelor lui de iuft, mi-am amintit într-o bună zi de-o familie vecină, cunoscută, alcătuită din văduva unui colonel în retragere şi două fete; am poruncit să puie caii la trăsură şi m-am dus la vecine; ziua aceea avea să-mi rămână pe veci în amintire: peste şase luni mă căsătoream cu fata de-a doua a colonelesei.

Aici povestitorul plecă fruntea, înălțând brațele la ceruri.

— Dar, urmă el cu aprindere, să nu crezi cumva că vreau să-ți inspir o părere proastă despre răposata. Ferească Dumnezeu! Era ființa cea mai nobilă, cea mai bună, cea mai iubitoare, gata la orice sacrificiu, deşi, între noi fie vorba, dacă n-aş fi avut nenorocirea s-o pierd, n-aş avea plăcerea să stau acuma de vorbă cu dumneata, căci stă mărturie, în şura mea de altoi, grinda de care de-atâtea ori era cât pe ce să mă spânzur!

— Unele pere, urmă el din nou după o scurtă tăcere, au nevoie să stea sub pământ în zemnic44, ca să se dreagă, cum se spune. Nevastă-mea, Dumnezeu s-o ierte, se vede că era un produs asemănător al naturii. De-abia acum îi dau deplină dreptate. De-abia acum amintirea unor seri petrecute împreună, până a nu ne lua, departe de a-mi stârni amărăciune, mă mişcă până la lacrimi. Erau fără stare. Aveau o casă de lemn, bătrânească, încăpătoare şi plăcută, aşezată pe un deal, între o grădină părăginită şi o curte năpădită de ierburI. Sub deal curgea un pârâu, abia zărindu-se prin frunzişul des. O terasă mare dădea în grădină; în faţa ei un răzor plin de trandafiri roşii; deoparte şi de alta a răzorului, la cele două capete, se înălțau doi salcâmi răsuciți în spirală, de când erau tineri, de către răposatul proprietar. Ceva mai încolo, în fundul unui zmeuriş des şi sălbătăcit, era un chioşc măiestrit, vopsit pe dinăuntru, dar aşa de şubred şi dărăpănat pe dinafară, că-ți era mai mare jalea să te uiți la dânsul. De pe terasă, pe-o uşă cu geamuri, treceai în salon, unde iată ce se înfățişa privirii curioase a cercetătorului: în colțuri sobe de faianță, la dreapta o pianină hodorogită, încărcată de note manuscrise, un divan acoperit c-un postav albastru spălăcit, cu desene albe, o masă rotundă, două etajere cu bibelouri de porțelan şi mărgele din epoca Ecaterinei; pe perete, celebrul portret al fetei blonde c-un porumbel pe sân şi cu ochii daţi peste cap; pe masă o vază cu trandafiri proaspeți... Să nu te mire că descriu toate aşa de amănunțit... În acel salon şi pe acea terasă, s-a jucat toată tragicomedia iubirii mele. În ce priveşte pe vecina mea, coloneleasa, era o femeie rea, veşnic cu răguşeala mâniei în glas, aprigă şi arțăgoasă. Cât despre fete, una Vera, nu se deosebea întru nimic de obişnuitele domnişoare de provincie; cealaltă era Sofia; de Sofia m-am îndrăgostit. Cele două surori aveau o cămăruță a lor, un iatăcel comun, cu două feciorelnice pătuțuri de lemn, cu albume îngălbenite, ghiveciuri de rozetă, portrete de prietene şi prieteni, destul de prost desenate de altfel (printre ele atrăgea privirile un domn cu înfățişare grozav de energică ş-o iscălitură şi mai energică, care dăduse speranțe mari în tinerețe şi care, ca noi toți, nu izbutise să realizeze nimic), cu bustul lui Goethe, şi al lui Schiller, cărți nemțeşti, coronițe uscate şi alte felurite suveniruri. Dar în odăița asta intram arareori şi fără plăcere; nu ştiu de ce, mă simțeam apăsat. De altfel, ciudat lucru, Sofia îmi plăcea mai ales când nu eram cu faţa la ea sau când mă gândeam, or mai bine zis visam la dânsa, şi mai ales seara, pe terasă. Stam şi priveam în asfințit la frunzişul verde şi delicat al copacilor cuprinşi de umbră

dar profilându-se încă viu pe văpaia cerului. În salon, Sofia cânta la pian repetând la nesfârşit o anume frază a ei preferată, de Beethoven, foarte melancolică şi patetică; bătrâna cea arţăgoasă sforăia tihnit pe divan; în sufrageria inundată de-o lumină trandafirie, Vera pregătea ceaiul; samovarul povestea ceva de haz, bucuros parcă peste măsură, covrigeii trosneau vesel rupându-se, linguriţele zăngăneau în ceşti, canarul care toată ziua cântase cu disperare, acuma dintr-odată amuţise: ciripea numai din când în când uşurel, de parc-ar fi pus o întrebare, iar un nouraş străveziu dădea drumul la picături rare de ploaie... Şi eu stam pierdut şi ascultam, ascultam şi priveam şi inima îmi creştea în piept şi iarăşi îmi părea că sunt îndrăgostit. Şi-aşa, sub farmecul unei asemenea seri, am cerut într-o zi mâna fetei şi după două luni eram căsătorit. Îmi părea c-o iubesc... Ar fi vremea să cunosc adevărul, dar nici în ziua de astăzi n-aş putea spune dacă am iubit-o ori nu pe Sofia. Era o fiinţă bună, inteligentă, cu suflet cald şi cu toate acestea, numai Dumnezeu ştie de ce, poate pentru că trăise prea mult la ţară, poate pentru alte pricini, dar în fundul sufletului (dacă sufletul o fi având fund) avea o rană ascunsă, ori mai bine zis o rană care sângera întruna, pe care nimic n-o putea lecui şi pe care nici eu nici ea nu ne pricepeam cum s-o numim. Şi bineînţeles că n-am prins de veste decât după căsătorie. Ce n-am făcut ca să pun capăt acestei stări de lucruri! Toate au fost zădarnice! Am avut pe când eram copil un canar pe care pisica îl ţinuse într-o zi în gheare; scăpase cu viaţă, se lecuise, dar nu-şi mai venise în fire niciodată, săracul! Rămăsese posac, tânjea, uitase să cânte... Şi într-o noapte, un şoarece s-a strecurat la el în colivie şi i-a ros ciocul... şi din asta i s-a tras canarului moartea. Ei, nu ştiu ce pisică o ţinuse pe nevastă-mea în gheare, dar era posacă şi tânjea, ca şi cănăraşul meu... îşi dădea câteodată silinţa să-şi scuture amorţeala, să se zbenguie afară în soare, în aer liber... încerca, şi pe dată se închidea iarăşi într-însa. Şi doar mă iubea! Nu odată mi-a spus că nu-şi mai doreşte nimic pe lume şi totuşi – ptiu drace! – pe când îmi vorbea aşa, vedeam parcă o umbră întunecându-i ochii. Mă întrebam: să fie oare ceva în trecutul ei? Am iscodit încolo şi-ncoace: nu s-a dovedit nimic. Ei, acuma, judecă şi dumneata singur: orice om original ar fi ridicat din umeri, ar fi oftat de vreo două ori şi-ar fi cercat să trăiască cum îl taie capul; pe câtă vreme eu, fiinţă lipsită de originalitate, am prins a mă uita la grinzile din şură. Soţia mea rămăsese cu obiceiurile de fată bătrână: Beethoven, plimbări pe lună, ghiveciuri de rozetă, schimb de scrisori cu prietenele, albume, şi aşa mai departe, neputând să se deprindă cu altfel de viaţă şi mai ales cu rolul de gospodină; şi era ridicol pentru o femeie măritată să lâncezească într-un plictis fără nume şi să-şi treacă serile cântând: „Să n-o trezeşti în zori...” – Şi iată, domnule, cum am dus-o noi fericiţi trei ani de zile. În al patrulea an de la căsătorie, nevastă-mea a murit la prima ei facere. Lucru ciudat – avusesem presimţirea că nu va fi în stare să-mi dăruiască mie un băiat ori o fată şi pământului un nou locuitor. Îmi amintesc bine de înmormântare. Era în primăvară. Bisericuţa noastră din sat e mică şi bătrână tare, cu iconostasul înnegrit de fum, cu pereţii goi, cu lespezile crăpate; de o parte şi de alta a corului, câte o icoană mare şi veche. Au adus sicriul, l-au aşezat drept în mijloc, în faţa iconostasului, şi l-au acoperit c-o pânză decolorată; au pus în jur trei sfeşnice. A început slujba. Un dascăl bătrân tare, cu părul împletit în coadă, încins c-un brâu verde pe sub şolduri, mormăia jalnic în faţa unei

strane; popa, bătrân şi el, cu faţa blajină şi ochii stinşi, în odăjdii liliachii cu desene galbene, făcea şi slujba de preot şi pe cea de diacon. Prin ferestrele larg deschise, se auzea cum susură şi freamătă frunzişul fraged al mestecenilor plângători; venea mireasmă plăcută de ierburi – flacăra roşcată a lumânărilor pălea în strălucirea şi veselia zilei primăvăratice; vrăbiile umpleau biserica de ciripitul lor şi ţipătul sonor al unei rândunele în zbor tresărea din vreme în vreme sub boltă. În pulberea aurie a unei raze de soare, se vedeau plecându-se şi ridicându-se iute capetele bălane ale câtorva ţărani care se rugau cu osârdie pentru sufletul celei adormite; nori subţiri şi albăstrii de fum izvorau din găurile cădelniţei. Priveam la faţa moartei… Doamne! Nici moartea, nici chiar moartea n-o eliberase, nu-i lecuise rana: aceeaşi expresie dureroasă, încordată, mută; de parcă şi-n sicriu i-ar fi fost neîndemână… îmi simţii sufletul cuprins de-o mare amărăciune. A fost o fiinţă bună, tare bună, dar şi pentru ea mai bine c-a murit!

Povestitorului i se rumeniră obrajii şi i se înnegurară ochii.

— Scuturându-mă, în sfârşit, de tristeţe ce mă cuprinsese după moartea soţiei mele, – vorbi el iarăşi, – m-am gândit să mă apuc de lucru, cum se spune. Am luat o slujbă în capitala guberniei: aici însă în încăperile mari ale clădirii oficiale, am fost cuprins de dureri de cap şi vederea a început a-mi slăbi: adaug la asta şi alte împrejurări… am ieşit la pensie. Aş fi vrut să mă întorc la Moscova; dar mai întâi că-mi lipseau banii şi al doilea… ţi-am mai spus, mă resemnasem. Resemnarea aceasta îmi venise pe nesimţite. În faţa ei – deşi demult mă umilisem întru spirit – cu greu plecam fruntea. Puneam aceste simţiri şi gânduri de umilinţă pe sama vieţii delta ţară, a nenorocirilor mele… Pe de altă parte, băgasem de multă vreme de samă că mai toţi vecinii mei, tineri, bătrâni, speriaţi la început de savantlâcul meu, de călătoria în străinătate şi alte avantaje ale educaţiei primite, acuma nu mai făceau nici un caz de mine, ba chiar începuseră a mă trata unii cu grosolănie, alţii prea familial, neascultându-mi părerile până la capăt şi adresându-mi-se fără formule de politeţă. Am uitat să-ţi spun că încă din primul an de căsătorie, din plictiseală, am cercat să fac literatură şi chiar am şi trimis ceva la o revistă, o nuvelă, dacă nu mă înşel; dar nu târzie vreme am primit o scrisoare politicoasă de la directorul acelei publicaţii, în care mi se spunea printre altele că nu mi se poate nega inteligenţa, dar că talentul meu lasă de dorit şi că în materie de literatură fără talent nu se poate. Afară de asta, îmi ajunsese la urechi că un moscovit în trecere prin Oriol, tânăr foarte cumsecade de altfel, spusese despre mine între altele, la o serată ce avusese loc, la guvernator, c-aş fi un om sfârşit şi fără valoare. Totuşi orbirea, pe jumătate voită, continua; nu-mi venea, înţelegi, să mă trag singur de mânecă; dar până la sfârşit mi s-au deschis ochii. Iată cum s-a întâmplat: vine într-o zi ispravnicul la mine, ca să-mi atragă atenţia asupra unui pod stricat de pe moşia mea, pe care hotărât, n-aveam cu ce-l repara. Udând o felie de batog c-un păhărel de votcă, acest indulgent păstrător al ordinei mă mustră părinteşte de lipsa mea de grijă, înţelegându-mi de altfel situaţia şi sfătuindu-mă să pun ţăranii să care acolo ceva gunoi. După care, aprinzându-şi pipa, începu să vorbească despre alegerile apropiate. Pe-atunci, onoarea de-a fi prezident al guberniei o avea un oarecare OrbassanoV. Mare flecar şi pe deasupra şi şperţar, şi care nu se distingea nici prin neam nici prin avere. Mi-am exprimat părerea în ce-l privea şi încă destul de liber:

mărturisesc că-l tratam de sus pe domnul Orbassanov. Ispravnicul se uită la mine, mă bătu prieteneşte pe umăr şi-mi spuse cu blândeţe: „Ei, Vasili Vasilievici, ce să judecăm asemenea măriri, ce ne punem noi cu dânşii? Noi să ne cunoaştem ale noastre". „Dar, dă-mi voie, i-am răspuns eu cu indignare, adică ce deosebire vezi dumneata între mine şi domnul Orbassanov?" Ispravnicul îşi scoase pipa din gură, holbă ochii şi izbucni în hohote. „Ei, bravo, rosti el în sfârşit printre lacrimi de râs – ştii că ai haz? Ia te uită ce-i trece prin minte! Nostim mai eşti, zău aşa!..." Şi cât a mai stat, a făcut întruna glume pe socoteala mea, trăgându-mi din când în când cu cotul, ba chiar tutuindu-mă. În sfârşit a plecat. Ei, picătura asta din urmă a făcut să se reverse paharul. Am prins a mă plimba de la un capăt la altul al odăii, m-am oprit în faţa oglinzii, am scos încet limba la imaginea mea, clătinând din cap cu o amară batjocură. Vălul îmi căzuse de pe ochi; acum vedeam limpede, mai limpede decât mă vedeam în oglindă, ce fiinţă neînsemnată, goală şi nefolositoare, ce om fără originalitate eram.

Povestitorul tăcu o clipă.

— Într-una dintre tragediile lui Voltaire, urmă el abătut, un oarecare gentilom se bucură c-a atins ultimul hotar al nenorocirii. Deşi, e drept că-n soarta mea nu-i nimic tragic, totuşi mărturisesc c-am simţit şi eu ceva asemănător. Am cunoscut izbucnirile otrăvite ale deznădejdii reci; am încercat cât e de dulce să leneveşti câte-o dimineaţă întreagă întins în pat, blestemându-ţi ziua şi ceasul naşterii; nu mă puteam înfrânge dintr-odată. Şi ce-i drept, judecă şi dumneata: lipsa de bani mă lega de moşia ce-mi ajunsese nesuferită: nici gospodăria, nici slujba şi nici literatura – nimic nu-mi reuşise; de moşierii din jur mă înstrăinasem, de cărţi îmi era silă; pentru duducile cu cărnuri puhave, de-un sentimentalism bolnăvicios, care rostesc cu înfrigurare scuturându-şi buclele: „Ah, libertate!" nu mai prezentam nici un fel de interes de când încetasem să mai flecăresc şi să mai mă entuziasmez; să mă închid în singurătate nu mă pricepeam şi nici nu eram în stare... Şi atunci, ce-ţi închipui c-am făcut? Am început să mă vâr în sufletul vecinilor mei. Îmbătat parcă de disprețul pentru mine însumi, mă supuneam singur la tot felul de umilinţe. Uitau să mă servească la masă, mă primeau rece şi înfipt, ba până la urmă nici nu mă mai luau în samĂ. Nu mă lăsau să iau parte la discuţii şi chiar eu singur, din colţul meu, mă complăceam să aprob toate inepţiile vreunei găgăuţe, care pe vremuri, la Moscova, mi-ar fi sărutat cu entuziasm praful de pe tălpi or poala hainei mele... Şi nici nu-mi îngăduiam să gândesc că mă dau pradă plăcerii amare a ironiei... Şi mă rog ce fel de ironie de unul singur? Şi iată aşa a fost vi aţa mea de câţiva ani încoace şi asta este şi-acuma...

— Bine, frate, dar asta-i prea de tot: – mormăi din odaia de alături glasul adormit al domnului Cantagriuhin, – care-i nătărăul ce găseşte cu cale să trăncănească la miezul nopţii?

Povestitorul se vârî iute sub plapomă şi scoţând de-acolo numai un ochi, mă ameninţă cu degetul.

— Sst! Sst! şopti el pe ton de scuză şi, plecându-se înspre partea de unde venea vocea lui Cantagriuhin, adăugă cu respect: se-nţelege, se-nţelege, scuzaţi vă rog... Dumnealui pofteşte să doarmă; se cuvine să doarmă, urmă el tot în şoaptă: trebuie să ia puteri nouă, dacă nu pentru altceva măcar ca să mănânce mâne tot cu aceeaşi poftă. N-avem dreptul să-l tulburăm. De altfel, mi se pare

că v-am spus tot ce doream. De bună-samă că şi dumneata vrei să dormi, aşa că noapte bună.

Povestitorul se răsuci cu grabă febrilă şi-şi cufundă capul în pernă.

— Dă-mi voie măcar să aflu, întrebai eu, cu cine-am avut plăcerea…

— Pentru Dumnezeu! mă întrerupse el, înălțând brusc fruntea, nu mă întreba de nume şi să nu întrebi nici pe alții; să rămân pentru dumneata o ființă necunoscută, Vasili Vasilievici cel bătut de soartă. De altfel, ca om lipsit de originalitate ce mă aflu, nici nu merit un nume aparte… Iar dacă vrei neapărat să-mi dai o poreclă, numeşte-mă Hamletul ținutului Scigrovsc. Asemenea Hamleți se găsesc destui în fiecare ținut, dar se poate ca alții să nu-ți mai iasă în cale. Aceste fiind zise, rămas bun.

Se cufundă iarăşi în perna-i de puf; a doua zi dimineață, când veniră să mă scoale, el nu mai era în odaie. Plecase în zori.

CERTOPHANOV ŞI NEDOPIUSCHIN.

Odată, într-o zi călduroasă de vară, mă întorceam de la vânat în căruță. Ermolai, alăturea de mine, dormita şi scăpăta din cap parc-ar fi ciugulit ceva cu nasul. Câinii adormiți erau săltați, ca nişte leşuri, la picioarele noastre. Vizitiul se necăjea să alunge cu biciul tăunii care chinuiau caii. Un nour uşor de pulbere albă se ridica în urma căruței. Am intrat într-un desiş. Drumul era plin de gropi, roțile începură a se încurca în lăstari. Ermolai se trezi şi privi în jur…

— Aha! zise el, pe aici trebuie să fie cucoşi de pădure. Să ne dăm jos.

Ne-am oprit şi am intrat în desiş. Câinele meu a dat peste un cârd. Am tras şi voiam să-mi încarc iarăşi puşca. Deodată, în dosul meu, pârâiră vreascuri şi, ferind cu mâna crengile, un călăreț veni spre mine.

— Aş vrea să ştiu, îmi zise el cu aroganță, cu ce drept vânați aici, scumpul meu domn?

Necunoscutul vorbea pe nas, întretăiat şi repezit. M-am uitat la dânsul: în viața mea n-am văzut ceva asemănător. Închipuiți-vă, iubiți cetitori, un omuleț blond, cu un nas rumen târnit în sus şi cu nişte mustăți roşcate foarte lungi. O căciulă naltă persiană cu fundul de postav vişiniu îi acoperea fruntea până la sprâncene. Era îmbrăcat cu un arhaluc vechi, galben, cu cartuşiere de pluş negru pe piept, şi cu şireturi de argint la toate cusuturile; după umăr îi atârna un corn de vânătoare; la centură pumnal. O mârțoagă roaibă şovăia sub el ca ametită; i se încurcau între copite doi ogari ciolănoşi şi cu picioarele strâmbe. Fața, privirea, vocea, orice mişcare, ființa întreagă a necunoscutului răsfrângea o îndrăzneală smintită, o trufie fără margini, nemaivăzută. Ochii lui albaştri i se rostogoleau şi i se încrucişau ca şi cum ar fi fost amețit de băutură; îşi repezea îndărăt capul, îşi umfla obrajii, forăia şi se frământa, într-un cuvânt, nu mai putea de măreție, întocmai ca un curcan.

Şi-a mai repetat odată întrebarea.

— Nu ştiam că-i oprit aici vânatul, am răspuns eu.

— Sunteți, prea stimate domn, pe pământurile mele.

— Scuzați-mă, atunci mă retrag.

— Însă vă rog să-mi spuneți, replică el, dacă am cinstea să vorbesc cu un nobil.

I-am spus numele meu.

— În acest caz, vă rog să urmați a vâna. Şi eu sunt nobil şi bucuros de a servi un nobil. Mă cheamă Certophanov Pantelei.

Se plecă, smunci frâul, şi îndemnă calul c-un chiot. Mârțoaga scuturã din cap, se ridică în două picioare, se zvârli într-o parte şi călcă pe laba unui ogar. Câinele slobozi un urlet prelung. Certophanov se făcu foc şi pară, trânti calului un pumn între urechi, sări la pământ ca fulgerul, cercetă laba câinelui, scuipă rana, îi trase un picior în coastă ca să nu mai schelălăie, apucă coama calului şi-şi trecu piciorul în scară. Calul şi-a scuturat botul, şi-a ridicat coada şi s-a ferit în tufiş; stăpânu-său îl urmă sărind într-un picior şi în sfârşit izbuti să se ridice în şea. Atunci, ca un turbat, începu a şfichiui cu nagaica, sună din corn şi porni în galop.

Nici nu-mi venisem bine în fire după asemenea arătare, când, deodată, aproape fără nici un zgomot, ieşi din desime un om grăsuliu de vreo patruzeci de ani, încălecat pe un căluț negru corb. Se opri, îşi scoase şapca de piele verde şi, cu o voce subțire şi blândă, mă întrebă dacă nu am văzut un călăreț pe un cal roib. I-am răspuns că am văzut.

— Şi în ce parte a binevoit să apuce? urmă el cu acelaşi ton şi fără să-şi puie şapca în cap.

— În partea asta.

— Vă mulțumesc cu respect.

Îşi îndemnă calul plescăind din limbă, şi bătându-l cu călcâiele. Apoi porni în trap, hai-hai, în direcția pe care i-o arătasem. M-am uitat după el până ce şapca lui în colțuri a dispărut între crengi. Personajul acesta nou n-avea nimic asemănător cu celălalt. Fața lui, umflată şi rotundă ca o bilă, exprima timiditate, bunătate şi blândețe; nasul, de asemeni umflat şi rotund, împestrițat cu vinişoare albastre, arăta că-i place să trăiască bine. Nu mai avea nici un firişor de păr deasupra frunții, iar la spate atârna un smocuşor rar şi roşcat. Ochii, ca tăiați c-un fir de rogoz, clipeau prietenos. Buzele roşii şi cărnoase zâmbeau dulce. Purta un surtuc cu guler drept şi cu nasturi de metal, foarte vechi, însă curat. Pantalonii de postav îi erau suflecați până la genunchi. Deasupra carâmbilor galbeni ai cizmelor i se vedeau pulpele grăsuțe.

— Cine-i? am întrebat eu pe Ermolai.

— Asta? Nedopiuschin, Tihon Ivanâci. Stă la Certophanov.

— N-are cu ce trăi? E sărac?

— Nu-i bogat. Dealtminteri şi la Certophanov banii îs cu iminei roşii.

— Atunci de ce s-a oploşit aici?

— Ei, pentru că s-au împrietenit. Niciodată nu vezi pe unul fără celălalt. Vorba ceea: a tunat şi i-a adunat.

Am ieşit din tufăriş. Dintr-odată, aproape de noi, țăhniră doi copoi, şi un iepuroi alb izbucni în ovăzul destul de mărişor. După dânsul, porniră din marginea pădurii copoi şi ogari şi în urmă însuşi Certophanov, ca vântul. Nu striga, nu asmuțea: se înăbuşea şi nu mai putea; prin buzele-i întredeschise scăpau din când în când sunete rupte şi neînțelese; galopa cu ochii holbați bătându-şi mârțoaga nefericită, cu nagaica. Ogarii ajungeau vânatul... Iepurele se opri deodată, se răsuci brusc şi se năpusti pe lângă Ermolai, în tufe... Ogarii se prăpăstuiseră tot înainte...

— Sama, sama! strigă cu disperare călărețul, nu-l lăsa, trage!

Ermolai aprinse… iepurele lovit se duse peste cap în iarba uscată, mai făcu un salt şi scoase un mehăit dureros sub colţii unui câine care-l înşfăcase. Copoii sosiră şi ei vârtej.

Certophanov sări din şea, trase pumnalul, se repezi la câni şi smulse dintre ei, cu blesteme mânioase, iepurele aproape sfâşiat. C-un rânjet îi înfipse în gâtlej fierul până la mâner… hăulind izbânda, după rânduiala vânătoriei. Tihon Ivanâci apăru la marginea pădurii.

— Ho-ho-ho-ho! strigă din nou Certophanov.

— Ho-ho-ho-ho! răspunse liniştit tovarăşul său.

— Vedeţi? am observat eu arătând ovăzul călcat, acuma, vara, n-ar trebui să se vâneze.

— E ovăzul meu, răspunse Certophanov, gâfâind.

Tăie labele de dinapoi ale iepurelui şi le aruncă la câni, apoi spânzură vânatul la şea.

— Îţi datorez o încărcătură, dragul meu, după legile vânatului, zise el, întorcându-se către Ermolai. Iar dumneavoastră, scumpe domn, urmă el cu acelaşi glas gâfâit şi strident, vă mulţumesc.

Se zvârli în şea.

— Daţi-mi voie… am uitat… numele şi familia?

I-am spus a doua oară cum mă cheamă.

— Îmi pare bine de cunoştinţă. Când aveţi prilej, poftiţi vă rog, la mine… Da' unde-i Fomca, Tihon Ivanâci? urmă el furios, am vânat iepurele fără dânsul.

— A crăpat calul sub el, răspunse Tihon Ivanâci, surâzând.

— Cum? A crăpat Orbassan? Phiuu… Unde? Unde?

— Colo, după pădure.

Certophanov îşi păli calul peste bot cu nagaica şi porni ca o furtună. Tihon Ivanâci se ploconi de două ori, odată pentru sine, odată pentru tovarăşul său, şi din nou porni în trap domol printre tufişuri.

Aceste două personaje îmi treziseră o vie curiozitate… Cum putuseră să se lege într-o prietenie aşa de strânsă două fiinţe atât de deosebite? Am început să adun informaţii. Iată ce am aflat.

Certophanov Pantelei Eremeici trecea în tot ţinutul drept un om primejdios şi smintit, un trufaş şi un bătăuş de mâna întâi. Servise în armată foarte puţin timp şi se retrăsese, în urma unor „neplăceri", cu gradul despre care este zicătoarea: „găina nu-i pasere, racul nu-i peşte şi subofiţerul nu-i ofiţer". Se trăgea dintr-o familie veche, altădată bogată. Strămoşii săi trăiseră măreţ, cum se trăieşte în stepă, adică primeau oaspeţi cunoscuţi şi necunoscuţi, îi ghiftuiau cu mâncare şi băutură, dădeau şi vizitiilor străini câte-o mierţă de ovăz de troică, ţineau muzicanţi, cântăreţi, măscărici şi câni; în zile de sărbători adăpau norodul cu vin şi bragă, se duceau în toate iernile la Moscova în rădvanele lor grele, iar alte dăţi stăteau luni întregi fără nici o para, hrănindu-se cu ce aveau în gospodărie. Tatăl lui Pantelei Eremeici moştenise o moşie deja ruinată. La rândul lui şi el chefuise cât putuse şi, murind, lăsă unicului său urmaş, Pantelei, numai un sătişor ipotecat, Bessonovo, cu treizeci şi cinci de suflete bărbaţi şi şaptezeci şi şase de suflete femei, şi pe lângă asta paisprezece desiatine şi ceva, pământ neroditor în pârloaga de la Colobrodovo pentru care dealtminteri, în hârtiile răposatului, nu se găsea nici un titlu de

proprietate. Trebuie să recunoaştem că răposatul se ruinase într-un chip foarte ciudat: îl distrusese „planul economic”. După părerea sa un nobil nu trebuia să atârne de negustori, târgoveți şi alți „bandiți”, cum se exprima el. A întemeiat deci la dânsul toate industriile şi toate atelierele cu putință. „Şi mai bun şi mai ieftin”, obişnuia el să spună, plan economic! Până la sfârşitul vieții lui a stăruit în această idee funestă şi din pricina ei s-a ruinat. Dar în schimb ce distracție! N-a renunțat la nici o fantazie. Între alte născociri, într-o zi a poruncit să i se construiască după planurile lui o trăsură de familie aşa de uriaşă încât cu toți caii adunați din sat, împreună cu stăpânii lor, n-a putut să meargă decât până la cel dintâi povârniş, unde s-a răsturnat şi s-a făcut bucăți. Eremia Luchici (aşa îl chema pe tatăl lui Pantelei) a pus să se ridice un monument în acel loc şi nici nu i-a păsat. A mai avut ideea să construiască o biserică, bineînțeles singur, fără ajutorul arhitectului. A tăiat o pădure întreagă ca să ardă cărămizile, a aşezat nişte temelii enorme ca pentru o catedrală gubernială, a ridicat zidurile, a început să boltească turnul: turnul a căzut. L-a început iar – s-a dărâmat din nou. L-a pornit şi-a treia oară: turnul s-a prăbuşit şi de-al treilea. Cade Eremia Luchici al meu pe gânduri: nu-i lucru curat, îşi zice el, trebuie să fie la mijloc vreo vrăjitorie… şi dintr-odată dă poruncă să fie bătute cu harapnicul toate babele din sat. Au fost bătute toate babele, dar cu toate acestea turnul nu l-au ridicat. Şi-a mai pus în gând să prefacă, după alt plan, toate casele țăranilor, în virtutea aceleaşi organizații economice. A clădit gospodăriile câte trei la un loc, în triunghiuri, şi în mijloc a pus să se ridice un stâlp cu colivie vopsită pentru grauri, şi steag. Aproape în fiecare zi scornea altceva; ba să facă supă de brustur, ba să taie cozile cailor ca să facă şepci pentru servitori, ba să înlocuiască inul cu urzici şi să hrănească porcii cu ciuperci… De altfel nu se ținea numai de gospodărie; se îngrijea şi de sufletele supuşilor săi. Într-o zi a citit în „Buletinul Moscovei” un articol al unui proprietar din Harcov, un anume Hriac Hrupiorschi, despre folosul moralității în viața țărănească, şi chiar de a doua zi a dat ordin tuturor țăranilor să învețe îndată acel articol pe de rost. Țăranii au învățat articolul. Stăpânul i-a întrebat dacă au înțeles ce scrie acolo. Intendentul i-a răspuns că fără îndoială au înțeles. Cam într-aceeaşi vreme, pentru buna rânduială şi în virtutea aceluiaşi plan economic, a hotărât să numeroteze pe toți supuşii săi şi să le coase la gulerele hainei câte-un număr. Când se întâlnea cu stăpânul, fiecare trebuia să strige: „Trece numărul cutare!” Iar stăpânul răspundea cu bunăvoie: „Dumnezeu cu tine”.

Totuşi, în ciuda rânduielilor sale şi a planului economic, Eremia Luchici se văzu, nu după mult timp, într-o situație foarte grea. Începu a-şi ipoteca satele, ba chiar a le vinde. Ultimul cuib strămoşesc, satul cu biserica neisprăvită, a fost scos în vânzare, chiar de fisc, din fericire nu în timpul vieții lui Eremia Luchici – asemenea lovitură n-ar fi putut suporta – ci la două săptămâni după ce-a murit. Izbutise să moară acasă, în patul său, înconjurat de oamenii săi şi sub privigherea medicului său. Însă bietului Pantelei i-a rămas numai Bessonovo.

Pantelei a aflat despre boala tatălui său fiind încă în serviciu, chiar în toiul acelor „neplăceri” despre care am vorbit. Abia împlinise optsprezece ani. Din copilărie nu se dezlipise de casa părintească şi crescuse ca un domnişor alintat, sub îndrumarea mamei sale, Vasilisa Vasilievna, femeie bună, însă

foarte mărginită. Numai ea se ocupase de educația lui; Eremia Luchici, cufundat în combinațiile-i economice, n-avea timp pentru asta. E adevărat că într-o zi chiar cu propria-i mână îşi pedepsise fiul pentru că slova Rțî o rostise arțî; însă în acea zi Eremia Luchici era tare supărat în taina inimii sale, căci cel mai bun câine al său i se zdrobise de un copac. De altfel grija Vasilisei Vasilievna cu privire la educația lui Pantiuşa s-a mărginit la o sforțare eroică. După destule greutăți, a izbutit să angajeze ca preceptor pe un fost soldat alsacian, un oarecare Birkopf, şi până la moarte a tremurat ca o frunză în fața lui. „Dacă pleacă, se gândea ea, sunt pierdută! Ce mă fac? unde să găsesc alt profesor? Cu atâta, cu atâta greutate l-am momit pe acesta de la vecina mea!" Iar Birkopf, ca un om ager ce era, s-a folosit imediat de situația lui excepțională. Bea până ce nu mai putea şi dormea de dimineață până în sară. După terminarea „cursului ştiințific", Pantelei îşi începu serviciul militar. Vasilisa Vasilievna nu mai era pe lume. Cu jumătate de an înaintea acestui eveniment important murise de spaimă: văzuse în vis un om alb călare pe un urs şi purtând pe piept o inscripție: Antichrist. Eremia Luchici îşi urmă curând soția.

Pantelei, la cea dintâi ştire despre boala tatălui său, încălecă şi veni acasă în goană, însă nu-şi mai găsi părintele între cei vii. Şi care n-a fost uimirea acestui fiu respectuos când s-a văzut transformat, cu totul pe neaşteptate, din moştenitor bogat într-un biet om sărman! Puțini sunt în stare să suporte o schimbare atât de năprasnică. Pantelei se sălbătici, se înăspri. Din om de treabă, generos şi bun, deşi zăpăcit şi violent, ajunse un trufaş şi un bătăuş; rupse relațiile cu vecinii – față de bogați se ruşina şi pe săraci îi disprețuia – şi se purta neînchipuit de impertinent cu toată lumea, chiar cu autoritățile. „Eu sunt, striga el, nobil de viță veche!" Într-un rând, cât pe ce să împuşte pe comisarul districtului, care intrase la el în odaie cu şapca în cap. Bineînțeles, autoritățile nu-i îngăduiau nici ele nimic, şi când aveau prilejul îi plăteau cu vârf; totuşi se temeau de el pentru că era de-o violență teribilă şi imediat amenința c-un duel pe viață şi pe moarte. La cea mai mică contradicție, îi ieşeau ochii din cap şi i se întretăia glasul… „A, a, bâlbâia el, să-să-să-să-să mă ia dracu'!" Şi era în stare să se dea cu capul de pereți. Dar în afară de asta era un om curat care nu se amestecase în nici o afacere. Bineînțeles, nimeni nu-i intra în casă… Cu toate acestea avea inima bună, generoasă chiar, în felul său. Nu suferea nici nedreptatea, nici asuprirea, chiar când era vorba de alții; pe țăranii lui îi apăra cu înverşunare. „Cum, răcnea el, dându-şi furios cu pumnii în cap, s-au atins de țăranii mei? De ai mei? Să nu-mi mai spuneți pe nume, dacă…"

Tihon Ivanâci Nedopiuschin nu putea, ca Pantelei Eremeici, să se mândrească cu originea lui. Tatăl lui se trăgea din odnodvorți, adică mici proprietari, şi abia după patruzeci de ani de slujbă ajunsese boiernaş. Domnul Nedopiuschin-tatăl făcea parte din categoria aceea de oameni pe care nenorocul îi urmăreşte cu o cruzime asemănătoare unei înverşunări personale. Vreme de şaizeci de ani numărați, chiar din ziua naşterii până la sfârşit, nenorocitul se luptase cu toate nevoile, cu toate bolile şi mizeriile proprii oamenilor mici; se zbătuse ca peştele pe uscat, nu-i fusese nici masa masă, nici odihna odihnă, se ploconise, stăruise, îşi pierduse curajul şi puterea, tremurase pentru fiecare copeică, suferise în slujbă fără să fie întru nimic vinovat şi a murit în sfârşit

într-o pivniță ori într-un pod, fără să fi putut agonisi pentru el şi ai săi un codru de pâine. Soarta îl prigonise, ca pe-un iepure copoiul. Era un om bun şi onest şi mită lua „după rang”, de la o grivnă până la cel mult două ruble. Nedopiuschin avusese şi o nevastă, slabă şi oftigoasă; a avut şi copii; din fericire au murit toți destul de repede, afară de Tihon şi de-o fată Mitrodora, poreclită „precupeața cea sclivisită”, care, după multe pățanii triste şi comice, s-a măritat cu un jurist pensionar. Domnul Nedopiuschin-tatăl izbutise încă de pe când trăia să aşeze pe fiul său ca funcționar diurnist într-un birou. Însă Tihon, îndată după moartea bătrânului, ieşise la pensie. Grijile necontenite, lupta dureroasă cu frigul şi foamea, tristețea prelungă a mamei, silințele deznădăjduite ale tatălui, pretențiile brutale ale proprietarilor şi negustorilor, toate aceste amărăciuni zilnice şi neîntrerupte dezvoltaseră în Tihon o sfială nemaipomenită. Numai la vederea unui funcționar superior tremura şi se pierdea, ca o pasăre în laț îşi părăsi slujba. Natura, indiferentă şi poate chiar malițioasă, înzestrează pe oameni cu diferite însuşiri şi înclinări care nu se potrivesc deloc cu averea şi situația lor socială. Cu grija şi dragostea ce-i sunt proprii scosese din Tihon, fiu de slujbaş sărman, o ființă sensibilă, leneşă, domoală, susceptibilă, o ființă cu totul înclinată spre desfătare, înzestrată cu simțuri deosebit de rafinate… îl modelase astfel, îl scosese cu grijă din tipar şi hărăzise operei sale să crească între varză murată şi peşte stricat. Şi iată, această operă a crescut şi a început, cum se spune, să „trăiască”. A început petrecerea. Soarta, care fără încetare torturase pe Nedopiuschin-tatăl, luă în primire şi pe fiu: evident, prinsese gust. Însă cu Tihon a procedat altfel; nu l-a chinuit, ci s-a jucat cu el. Nu l-a împins niciodată la deznădejde, nici nu l-a supus chinului ruşinos al foamei, însă l-a rostogolit prin toată Rusia, de la Velichi-Ustiug până la Țarevococşaisc, în îndeletniciri care de care mai umilitoare şi mai ridicole: când „majordom” al unei cucoane protectoare supărăcioasă şi arțăgoasă, când parazit al unui negustor bogat şi zgârcit, când funcționar al cancelariei particulare a unui cneaz moscovit miop şi tuns englezeşte, când jumătate intendent şi jumătate bufon al unui moşier din stepă, bătăuş, mare amator de vânătoare cu câni. Într-un cuvânt, soarta îl silise pe sărmanul Tihon să bea, picătură cu picătură şi până la fund, băutura amară şi otrăvită a unei existente subordonate. În cursul anilor suportase capriciile grosolane, plictiseala adormită şi morocănoasă a boierimii trândave… De câte ori, singur în camera lui, „iertat” în sfârşit de banda de musafiri care petrecuse până se săturase pe socoteala lui, nu se jurase, arzând de ruşine şi cu ochii plini de lacrimi reci de disperare, să fugă pe furiş a doua zi, să-şi încerce norocul în oraş, şi să-şi găsească acolo fie şi-un locuşor de copist, sau chiar să moară, la urma urmei, de foame pe uliță. Da, dar mai întâi Dumnezeu nu-i dăduse putere; al doilea îl oprea timiditatea; şi în sfârşit, al treilea, cum ar fi putut face ca să capete o slujbă, cui să se adreseze? „N-o să găsesc nimic, murmura atunci nenorocitul răsucindu-se, plin de tristețe, în culcuşul lui; n-o să găsesc nimic!” Şi, a doua zi, iarăşi începea să tragă la ham. Şi situația lui era cu atât mai crudă cu cât prevăzătoarea natură nu se îngrijise să-l înzestreze măcar cu o părticică cât de mică din însuşirile şi talentele necesare meseriei de ghiduş. De pildă nu ştia să danseze, până să cadă, într-o şubă de urs pusă de-a-ndoaselea, nici să flecărească şi să facă complimente în vecinătatea imediată a pocnetelor de harapnic; ținut afară gol pe douăzeci de grade de ger, răcise;

stomahul lui nu putea mistui nici vin amestecat cu cerneală şi alte murdării, nici bureți veninoşi tocați, nici râşcovi cu oțet. Dumnezeu ştie ce s-ar fi întâmplat cu Tihon dacă celui din urmă dintre binefăcătorii lui, un antreprenor îmbogățit; nu i-ar fi trăsnit prin minte, într-un ceas de chef, să-l treacă în testament: „Iar lui Ziozea (zis şi Tihon) Nedopiuschin – pentru că ştie să fluiere frumos – îi las în stăpânire veşnică, lui şi urmaşilor săi, satul Besselendeevca, dreaptă a mea cumpărătură, cu toate bunurile lui". După câteva zile, binefăcătorul acesta, pe când mânca o ciorbă de morun, a căzut lovit de dambla. S-a stârnit mare zvoană, tribunalul s-a amestecat, s-au pus peceții asupra proprietății, cum se obişnuieşte. S-a adunat familia; s-a deschis testamentul; l-au cetit, au avut nevoie de Nedopiuschin. S-a înfățişat Nedopiuschin. Cea mai mare parte dintre cei de față ştiau ce slujbă îndeplinise Tihon Ivanâci la binefăcătorul său. Exclamații asurzitoare, felicitări ironice îl întâmpinară.

— Proprietarul, iată proprietarul cel nou, – strigau rudele apropiate.

— Uite-l, el este, adăugase un glumeț şi-un hâtru vestit, iată-l, în carne şi oase, asta… cum îi zice… „moştenitorul".

Toți se stricau de râs.

Nedopiuschin nu putea crede în asemenea fericire. I-au arătat testamentul; s-a înroşit, a clipit din ochi, a început să se apere cu mâinile şi a izbucnit în hohote de plâns. Râsetele adunării se transformară într-un urlet nestăpânit. Satul Besselendeevca se compunea în totul lui tot din douăzeci şi două de suflete; nimănui nu-i părea prea rău de asemenea pierdere; de aceea de ce să nu petreacă puțin în asemenea împrejurare? Unul dintre moştenitori, din Petersburg, om grav, cu nas grec şi cu o expresie a feței dintre cele mai nobile, un anume Rostislav Adamâci Stoppel, nu se mai putu stăpâni; se alătură de Nedopiuschin şi, privindu-l cu aroganță peste umăr, îi zise cu un ton neglijent şi disprețuitor:

— Dumneavoastră, după cât înțeleg, dragă domnule, ați avut la onorabilul Feodor Feodorovici slujba de ghiduş, adică de slugă?

Domnul de la Petersburg se exprima într-o limbă insuportabil de limpede, ageră şi corectă. Nedopiuschin, zăpăcit şi tulburat, nu prinsese bine cuvintele acelui personaj necunoscut, însă toți ceilalți tăcură dintr-odată; hâtrul zâmbise cu bunăvoință. Domnul Stopipel îşi frecă mâinile şi repetă întrebarea. Nedopiuschin se uită la el uimit şi cu gura căscată. Rostislav Adamâci clipi din ochi cu răutate:

— Vă felicit, dragă domnule, complimentele mele, urmă el; e adevărat, se poate spune că nu oricine ar fi consimțit să-şi câştige în acest chip pâinea zilnică; însă de gustibus non est disputandum, adică, fiecare cu gustul lui… Nu-i aşa?

Cineva în ultimul rând al asistenței scoase deodată – cu destulă discreție însă – un fel de țipăt de admirație şi entuziasm.

— Spuneți-mi vă rog, reluă domnul Stoppel îndemnat de zâmbetele întregii adunări, cărui talent deosebit vă datorați şansa? Nu, nu vă ruşinați, spuneți; doar toți suntem aici, ca să zic aşa, între noi, en famille. Nu-i aşa, domnilor, că suntem aici en famille?

Moştenitorul, căruia Rostislav Adamâci îi adresase la întâmplare întrebarea aceasta, nu ştia din nefericire franțuzeşte, aşa încât se mărgini să

scoată numai un uşor mormăit aprobativ. În schimb alt moştenitor, un tânăr cu pete galbene pe frunte, se grăbi să adaoge:

— Voui, voui, bineînțeles.

— Poate, începu din nou domnul Stoppel, poate ştii să mergi în mâni, cu picioarele, ca să zic aşa, în sus?

Nedopiuschin aruncă o privire dezolată în juru-i: toate fețele zâmbeau cu răutate, toți ochii se umeziseră de plăcere.

— Sau poate ştiți să cântați ca cocoşul?

O explozie de hohote izbucni în jur şi se domoli imediat, înăbuşită de aşteptare.

— Sau, poate, dumneavoastră, cu nasul…

— Încetează! întrerupse deodată pe Rostislav Adamâci un glas aspru şi puternic. Nu vă e ruşine să chinuiți astfel pe un biet om?

Toți întoarseră capul. Lângă uşă sta Certophanov. În calitate de văr de-al treilea al răposatului, primise şi el convocare la consiliul de familie. În tot timpul lecturii se ținuse cu trufie, ca de obicei, departe de ceilalți.

— Încetează! repetă el, ridicând cu mândrie fruntea.

Domnul Stoppel se întoarse cu vioiciune şi, observând un om sărăcăcios îmbrăcat, neînsemnat ca înfățişare, întrebă încet pe vecinul său (prudența nu strică niciodată):

— Cine-i?

— Certophanov, un tip fără importanță, îi răspunse acesta la ureche.

Rostislav Adamâci îşi luă înfățişarea arogantă.

— Cine sunteți dumneavoastră ca să comandați aici? întrebă el pe nas şi subțiindu-şi privirea. Ce pasăre rară, mă rog?

Certophanov izbucni ca pulberea atinsă de scânteie. Furia îi tăia răsuflarea.

— Şş-şş-şş-şş, – şuieră el inspirând aer ca şi cum s-ar fi sufocat, şi dintr-odată tună: Cine sunt eu? Cine sunt eu? Eu sunt Pantelei Certophanov, nobil de viță veche, răs-străbunicul meu a fost în slujba țarului. Dar tu cine eşti?

Rostislav Adamâci îngălbeni şi făcu un pas înapoi. Nu se aşteptase la asemenea împotrivire.

— Pasăre eu? Eu, eu, pasăre… He-he!

Certophanov se zvârli înainte; Stoppel se trase înapoi cu mare tulburare, ceilalți se repeziră ca să oprească pe turbat.

— Cu pistolul, cu pistolul, imediat la un pas, prin batistă! striga Pantelei furibund; sau, dacă nu, cere iertare, şi mie şi lui…

— Cereți, cereți iertare, şopteau împrejurul lui Stoppel moştenitorii înfricoşați, nebunul ăsta e în stare să vă omoare.

— Scuzați, scuzați, n-am ştiut, bolborosea Stoppfel, n-am ştiut.

— Şi lui, cere-i şi lui iertare, strigă Pantelei neînduplecat.

— Iertați-mă şi dumneavoastră, spuse Rostislav Adamâci întorcându-se spre Nedopiuschin, care şi el tremura ca de friguri.

Certophanov se linişti, se apropie de Tihon Ivanâci, îl luă de mână şi aruncă în juru-i o privire insolentă. Convingându-se că nimeni nu îndrăzneşte a-l înfrunta, ieşi solemn, în mijlocul unei profunde tăceri, împreună cu noul proprietar al „dreptei cumpărături” Besselendeevca.

Din ziua aceea au fost nedespărțiți. (Besselendeevca se afla numai la opt verste de Bessonovo). Recunoştința fără margini a lui Nedopiuschin s-a prefăcut în curând la dânsul într-o venerație umilă.

Slabul, domolul şi nu prea onestul Tihon se înclina cu fruntea în pulbere înaintea curajosului şi dezinteresatului Pantelei. „Uşor lucru? gândea el câteodată în sine; vorbeşte cu guvernatorul, se uită drept în ochii lui... zău! Drept în ochi! „

Îl admira până la uimire, până la istovirea forțelor lui intelectuale. Îl socotea drept un om extraordinar, inteligent, învățat. Trebuie să spunem că educația lui Certophanov, deşi destul de neglijată, totuşi în comparație cu a lui Tihon, era strălucită. Certophanov, e adevărat, ruseşte citea puțin, franțuzeşte înțelegea rău, atât de rău încât într-o zi un preceptor elvețian întrebându-l „Vous parlez français, monsieur?" răspunse: „Je ne înțeleg – şi după un răstimp de gândire: pas." Totuşi, îşi aducea aminte că existase cândva un oarecare Voltaire, autor foarte spiritual, şi că Frédéric cel Mare, regele Prusiei, se distinsese în cariera armelor. Printre scriitorii ruşi stima pe Derjavin şi iubea pe Marlinschi, de aceea şi dăduse celui mai bun câine al lui numele de Ammalat-Bek...

La câteva zile după întâlnirea mea cu cei doi prieteni, m-am dus în satul Bessonovo la Pantelei Eremeici. Căsuța lui se vede de departe. Se ridica într-un loc gol, la o jumătate de verstă de sat, în bătaia tuturor vânturilor. Părea un erete pe un muşuroi. Toată gospodăria lui Certophanov cuprindea patru clădiri vechi de lemn de diferite mărimI. Şi anume: un pavilion, un grajd, un şopron şi un feredeu. Fiecare dintre aceste clădiri părea de sine stătătoare: nu era nici gard împrejurul lor, nici poartă. Vizitiul meu se opri nehotărât lângă o fântână astupată cu gunoaie şi cu lemnăria pe jumătate putrezită. Lângă şopron, câțiva ogăraşi slabi şi cu părul zbârlit care sfâşiau un cal mort – Orbassan fără îndoială. Unul dintre ei ridică botul plin de sânge, lătră grăbit de câteva ori, apoi începu din nou să rupă din coasta calului. Alături sta un băietan de vreo şaptesprezece ani, cu fața umflată şi galbenă, îmbrăcat ca un căzăcel, însă desculț: privea cu seriozitate la câinii pe care-i avea în grijă şi din când în când pălea cu harapnicul pe cei mai lacomi.

— Acasă-i boierul? am întrebat eu.

— Dumnezeu ştie! răspunse băietanul. Bateți în uşă.

M-am coborât din droşcă şi m-am îndreptat către intrarea pavilionului.

Locuința domnului Certophanov avea tristă înfățişare. Bârnele pereților erau complet înnegrite şi făceau „burtă" în afară; coşul se dărâma; colturile casei putreziseră şi nu se mai încheiau bine; ferestruicile cu geamuri oarbe şi albăstrii priveau duşmănos de sub cuşma plină de muşchi a streşinii. Cerşetoarele bătrâne au câteodată asemenea priviri. Am bătut în uşă; nimeni nu răspunse. Totuşi, înlăuntru, auzeam vorbe răstite:

— A, B, C... – îndemna o voce răguşită, – D, E, F... nu!... H, I... acuma, I, ia, prostule...

Am bătut încă o dată.

Aceeaşi voce strigă:

— Intră! Cine-i acolo?

Am pătruns într-o tindă goală şi, printr-o uşă deschisă, am văzut pe Certophanov în persoană. Îmbrăcat într-un halat slinos de buhara, cu şalvari

largi, c-o tichie roşie în cap, sta aşezai pe un scaun; cu o mână ținea de bot un cățel pudel şi cu cealaltă îi îndesa o bucățică de pâine la nas.

— A! zise el cu demnitate şi fără să se mişte din loc, încântat de vizita dumneavoastră! Luați loc, vă rog. După cum vedeți, mă ocup cu educația lui Venzor… Tihon Ivanâci, adăugă el, ridicând glasul, vino încoace. Avem o vizită.

— Numaidecât, numaidecât, răspunse din odaia de alături Tihon Ivanâci. Maşa, dă-mi cravata.

Certophanov se întoarse iar la Venzor şi izbuti să-i puie pe nas bucățica de pâine. M-am uitat în jurul meu. În odaie, în afară de o masă cu tăblii, coşcovită, aşezată pe treisprezece picioare neegale, şi afară de patru scaune de paie desfundate, alt mobilier nu mai era. Pereții, altădată albi, erau înstelați de pete albastre şi jupuiți în multe locuri; între ferestre atârna o oglindă mică crăpată şi înceţoşată într-o ramă prea lată de imitație de mahon. În colturi erau trântite ciubucuri şi puşti; din tavan atârnau pânze groase şi negre de păianjeni.

— A, B, C, silabisea rar Certophanov… G, H, I… şi dintr-odată strigă furios:

— I, ia! ia! Ce dobitoc prost… Ia!

Dar nenorocitul pudel doar tremura şi nu se putea hotărî să deschidă gura. Urma să stea sluj, cu coada sub-pusă şi, ferind botul, clipea din ochi abătut, ca şi cum şi-ar fi spus în sine: „eşti stăpân, faci ce vrei.”

— Hai, ia! Pil! repeta neînduplecat moşierul.

— I-i frică, i-am atras eu atenția.

— Atunci, ducă-se dracului!

Îl izbi cu piciorul. Bietul cățel se ridică încet, bucata de pâine îi căzu de pe nas, se duse cu sfială în tindă, păşind oarecum în vârful degetelor. Părea profund umilit. Avea dreptate; vine om străin pentru întâia oară în casă şi iată cum se poartă stăpânu-său cu el!

Uşa de la cealaltă cameră se deschise cu fereală şi domnul Nedopiuschin intră, salutând cu amabilitate şi surâzând.

M-am ridicat şi am salutat şi eu.

— Nu vă deranjați, nu vă deranjați, bolborosi el.

Ne-am aşezat. Certophanov trecu în camera alăturată.

— De multă vreme sunteți în părțile noastre? întrebă Nedopiuschin cu voce moale, tuşind în palmă discret şi continuând, din politeță, să-şi ție degetele asupra buzelor.

— De mai bine de-o lună.

— Adevărat?

Am tăcut un timp.

— Frumoasă vreme astăzi, continuă Nedopiuschin, şi mă privi cu recunoştință, ca şi cum eu hotărâsem cum să fie vremea; Grâul se poate spune că e minunat.

Am încuviințat din cap; am tăcut iarăşi.

— Pantelei Eremeici a binevoit să prindă ieri, cu ogarii, doi iepuri, zise cam stânjenit Nedopiuschin, vădit doritor să însufleţească convorbirea; da, foarte mari iepuri.

— Domnul Certophanov are câni buni?

— Extraordinari! îmi răspunse Nedopiuschin cu satisfacție. Se poate spune, cei mai buni din toată gubernia. De altfel, – urmă el apropiindu-se de mine, – ce om e Pantelei Eremeici! Tot ce doreşte, tot ce-i trece prin minte, într-o clipă s-a şi făcut. E mereu în fierbere. Pantelei Eremeici, vă spun eu…

Certophanov intră în odaie. Nedopiuschin surâse, tăcu şi-mi făcu semn din ochi, ca şi cum ar fi vrut să-mi spună: Ai să te convingi dumneata singur. Am început a vorbi de vânătoare.

— Dacă doriți, vă pot arăta câinii, zise Certophanov şi, fără a aştepta răspuns, chemă pe Carp.

Intră un fecior voinic, cu un caftan de nanchin verde, guler albastru şi nasturi de livrea.

— Spune lui Fomca, zise Certophanov răstit, să-mi aducă pe Ammalat şi pe Saiga, însă în bună stare, ai înțeles?

Carp rânji cu gura până la urechi, îngână ceva şi ieşi. Îndată apăru şi Fomca, pieptănat, închingat, încălțat cu cizme şi cu câinii. Din politețe mi-am exprimat admirația pentru acele animale stupide (ogarii sunt lipsiți cu totul de inteligentă). Certophanov scuipă în nările lui Ammalat, ceea ce de-altminteri n-a făcut acestui câine nici cea mai mică plăcere. Nedopiuschin mângâie şi el spatele lui Ammalat. Am început iar a vorbi de una, de alta. Certophanov, încet-încet se îmblânzise cu desăvârşire, nu se mai cocoşa şi nu-şi mai umfla nările; expresia fetei lui era alta. Se uita la mine şi la Nedopiuschin…

— Ei, strigă el dintr-odată, de ce stă singură? Maşa! Ei, Maşa, vino aici!

Se auzi mişcare în odaia de alături, însă nimeni nu răspunse.

— Ma-a-şa, repetă blând Certophanov, vino aici. Hai, nu te teme.

Uşa se deschise încetişor şi văzui o femeie cam de douăzeci de ani, naltă şi bine făcută, cu fața oacheşă de țigancă, cu ochii castanii şi părul negru ca smoala; dinții albi şi frumoşi străluceau între buzele-i roşii şi pline. Purta o rochie albă: un şal albastru, strâns la gât cu o agrafă de aur, îi acoperea pe jumătate brațele subțiri şi fine. Înaintă câțiva paşi cu stângăcia şi sfiala unei sălbatice şi se opri, aplecând ochii.

— Iată, vă recomand, zise Pantelei Eremeici, pe soția mea, care nu-i soție, dar e ca şi soție.

Maşa se rumeni uşor şi zâmbi încurcată. I-am făcut o închinăciune adâncă. Îmi plăcea foarte mult. Nasu-i acvilin şi subțirel, cu nările uşor dilatate şi străvezii, arcul îndrăzneț al sprincenelor, obrajii palizi şi uşor adânciți, toate trăsăturile fetei ei indicau un temperament aprig, pasionat şi nepăsător. De sub cosița-i împletită, îi scăpau, de-a lungul gâtului robust, două şuvițe inelate şi strălucitoare, dovadă de sănătate şi putere.

S-a apropiat de fereastră şi s-a aşezat. Nu voiam să-i sporesc tulburarea şi am început să vorbesc cu Certophanov. Maşa întoarse uşurel capul şi începu să mă privească pe sub sprâncene, pe furiş şi repede ca o sălbăticiune. Îşi săgeta privirea ca o limbă de viperă. Nedopiuschin se aşează alături de ea şi-i şopti ceva la ureche. Ea zâmbi din nou. Zâmbind îşi încrețea uşor nasul şi-şi răsfrângea buza de sus, ceea ce dădea expresiei ei ceva felin… „O, tu, vicleano”, îmi ziceam eu privindu-i la rându-mi pe furiş talia mlădioasă, sânii mici şi mişcările stângace şi vioaie.

— Ce spui, Maşa? întrebă Certophanov; s-ar cuveni să oferim ceva oaspetelui nostru, nu-i aşa?

— Avem dulceață, răspunse ea.

— Atunci, adă-ne dulceață; şi ar fi nimerită şi nişte vodcă. Şi ascultă, Maşa, îi strigă el din urmă, adă-ți şi ghitara.

— De ce ghitara? N-am să cânt.

— Pentru ce?

— N-am chef.

— Mofturi! Ai să ai chef dacă…

— Dacă ce? întrebă Maşa, încruntându-şi brusc sprâncenele.

— Dacă te rugăm, isprăvi Certophanov, oarecum tulburat.

— Aha!

Maşa ieşi, se întoarse curând cu dulceața şi rachiul şi se aşează iar lângă fereastră. Fruntea nu îi era încă înseninată; sprâncenele i se ridicau şi se aplecau ca antenele unei viespi… Ai băgat de seamă, cititorule, ce înfățişare de răutate are viespea? Se pregăteşte furtună, mă gândeam eu. Conversația lâncezea. Nedopiuschin tăcuse cu desăvârşire şi surâdea stânjenit. Certophanov pufnea, se înroşise şi i se roteau ochii în cap. Mă pregăteam să plec… Dintr-odată Maşa se ridică, deschise smuncit fereastra, se aplecă şi strigă cu mânie la o femeie care trecea: „Acsinia!" Femeia se sperie, vru să se întoarcă, însă lunecă şi căzu greoi la pământ. Maşa se aruncă îndărăt şi izbucni într-un râs sonor. Certophanov începu şi el a râde. Nedopiuschin nu mai putea de entuziasm. Am ieşit cu toții din amorțire. Un singur fulger împrăştiase furtuna… văzduhul se limpezise.

După o jumătate de ceas, nimeni nu ne-ar mai fi putut cunoaşte: flecăream şi glumeam ca nişte copii. Maşa era cea mai însuflețită; Certophanov o mânca din ochi. Obrazul ei pălise, nările i se dilatau, privirea i se aprindea şi se umbrea în aceeaşi clipă. Sălbatica se dezlănțuise. Nedopiuschin şchiopăta după dânsa pe picioarele-i scurte şi groase, ca un rățoi după rață. Chiar Venzor, ieşit de sub banca din tindă, ne privi şi dintr-odată începu să sară şi să latre. Maşa zbură în odaia de alături, aduse ghitara, îşi aruncă de pe umeri şalul, se aşează vioaie, ridică fruntea şi începu un cântec țigănesc. Glasul ei suna şi vibra ca un clopoțel de sticlă, creştea şi se domolea… Dragoste şi înfiorare îmi pătrundeau inima.

„Ai, jghi, govori!"

Certophamoy începu să danseze. Nedopiuschin bĂ. Tea din călcâie şi zvârlea din picioare. Maşa se răsucea, ca o coajă de mesteacăn pe foc. Degetele ei mici alergau agile pe strune. Cele două şiraguri de mărgele de chihlimbar se zbăteau la gâtu-i brun. Dintr-odată tăcea şi se frângea istovită, abia ciupea strunele şi Certophanov atunci se oprea şi îşi urma mişcările numai din umeri, frământându-şi picioarele în loc, iar Nedopiuschin clătina din cap ca o păpuşă de porțelan; îndată după aceea pornea iar, ca prinsă de nebunie, îşi înălța talia, îşi rotunjea pieptul şi Certophanov iar se lăsa la pământ, sărea până în tavan, se răsucea ca un titirez, urlând: „Mai repede!"

— Repede, mai repede, mai repede! striga înfierbântat şi Nedopiuschin.

Am plecat de la Bessonovo noaptea, târziu.

SFÂRŞITUL LUI CERTOPHANOV.

I.

Doi ani după vizita mea, pentru Pantelei Eremeici începu un şir de nenorociri – adevărate catastrofe. Neplăceri, insuccese şi chiar necazuri; avusE.

Se şi înainte vreme, dar nu le luase în seamă, urmând a „domni” ca şi până atunci. Cea dintâi nenorocire care s-a abătut asupra lui l-a atins şi cel mai profund: Maşa l-a părăsit.

E greu de spus ce anume a făcut-o să plece de sub acoperişul lui, unde părea că se deprinsese atât de bine. Până la sfârşitul vieții Certophanov a rămas convins că vinovat de trădarea Maşei era un tânăr vecin, căpitan de ulani în rezervă, pe nume Iaff, ale cărui izbânzi, după spusele lui Pantelei Eremeici, se datorau numai şi numai faptului că-şi răsucea întruna mustața, îşi turna cu ghiotura pomadă pe cap şi făcea „hm” cu mult înțeles; s-ar părea însă, mai degrabă, că hotărâtor a fost aici sângele țigănesc, de vagabond, ce curgea în vinele Maşei. Oricare ar fi fost cauza, fapt e că într-o frumoasă seară de vară Maşa şi-a pus câteva cârpe într-o boccea şi a părăsit casa lui Certophanov.

Înainte de asta stătuse vreo trei zile ghemuită într-un ungher, lipindu-se de perete ca o vulpe rănită, fără a scoate o vorbă – doar ochii şi-i tot rotea, dusă pe gânduri, ridica din sprâncene, îşi sticlea când şi când dinții şi mâinile i se tot agitau, de parcă ar fi vrut să-şi adune mai strâns haina pe dânsa. Mai avusese şi alte dăți asemenea „crize”, dar niciodată nu ținuseră mult: Certophanov le cunoştea, de aceea nu se îngrijora şi o lăsă în apele ei.

Pe când se întorcea de la şenila cânilor unde, după cum se exprima psarul său, ultimii doi copoi pe care-i mai avea „crăpaseră” – servitoarea îi ieşi înainte raportându-i cu glas tremurător că are poruncă de la Maria Achinfievnia să-l salute din partea ei, adică are poruncă să-i spună că-i doreşte tot binele, dar de întors nu se mai întoarce. Certophanov s-a învârtit de vreo două ori în loc, scoțând un muget răguşit; apoi s-a năpustit pe dată în urma fugarei, luându-şi pentru orice eventualitate, şi pistolul.

— La Iaff! la Iaff! gemu Certophanov cum o zări pe Maşa: la Iaff! repetă dânsul, apropiindu-se în goană şi poticnindu-se aproape la fiecare pas.

Maşa se opri şi se întoarse cu fața spre dânsul. Stătea cu spatele către lumină şi părea toată neagră, sculptată parcă în lemn de abanos. Doar albul ochilor îi sticlea ca nişte migdale de argint, iar pupilele i se întunecaseră şi mai tare.

Îşi aruncă bocceluța şi îşi încrucişă mâinile pe sân.

— Te duci la Iaff, ticăloaso! repetă Certophanov şi dădu s-o apuce de umăr, dar, întâlnindu-i privirea, se fâstâci şi rămase locului.

— Nu mă duc la domnul Iaff, Pantelei Eremeici, îi răspunse Maşa cu glas domol şi liniştit: dar nu mai pot trăi cu dumneata.

— Cum nu poți trăi? De ce adică? Te-am supărat poate cu ceva?

Maşa dădu din cap.

— Nu m-ai supărat cu nimic, Pantelei Eremeici, numai că m-a apucat urâtul stând la dumneata… Pentru ce a fost, îți mulțumesc, dar nu mai pot rămâne – nu!

De uimire, Certophanov se lovi cu palmele peste coapse şi sări în sus…

— Cum vine asta? Ai stat atâta timp, te-ai bucurat de-o viață tihnită, plăcută – şi hodoronc-tronc: m-a apucat urâtul! Niciuna, nici două: hai să-l las! Ți-ai pus basmaua pe cap şi-ai plecat. Ai fost respectată întocmai ca o boieroaică…

— De asta mă pot lipsi, îl întrerupse Maşa.

— Cum poți să te lipseşti? Din țigancă vagabondă, ai ajuns boieroaică – şi-acum zici că te poți lipsi? Cum poți să te lipseşti, neobrăzato? Poate crede cineva una ca asta? E o trădare la mijloc, o trădare!

Şi prinse iar a gâfâi.

— Nu mă gândesc la nici o trădare, şi nici nu m-am gândit vreodată, – rosti Maşa cu glasul ei limpede şi cântat: – ți-am spus doar: m-a prins urâtul.

— Maşa! exclamă Certophanov, lovindu-se cu pumnul în piept, haide, ajunge, m-ai chinuit… destul acum! Zău aşa! Gândeşte-te numai ce-o să zică Tisă; măcar de el să-ți fie milă!

— Pe Tihon Ivanovici salută-l din partea mea şi spune-i…

Certophanov dădu din mâni.

— Ba nu, nu se prinde, n-ai să pleci! Iaff al tău poate să aştepte mult şi bine!

— Domnul Iaff… începu Maşa.

— Ce do-omn Iaff, o îngână Certophanov, un escroc, un şarlatan, o mutră de maimuțoi!

O jumătate de oră se luptă Certophanov cu Maşa. Când venea aproape de tot, când sărea înapoi, când ridica brațul ca s-o lovească, când i se închina până la pământ; a plâns, a suduit…

— Nu pot, spunea cu hotărâre Maşa: mă apasă tristețea… O să mă mănânce urâtul.

Treptat, treptat, pe fața ei se aşternu o expresie atât de nepăsătoare, aproape adormită, că Certophanov o întrebă dacă nu i-a dat cineva să bea ciumăfaie?

— Urâtul, rosti ea pentru a zecea oară.

— Dar dacă te ucid? strigă el deodată, scoțând pistolul din buzunar.

Maşa surâse şi chipul i se însufleți.

— Ei şi? Ucide-mă, Pantelei Eremeici: voia dumitale; dar de întors nu mă întorc…

— Nu te întorci? Certophanov ridică cocoşul.

— Nu mă întorc, drăguțule. Cât oi trăi nu mă întorc. Hotărârea mea e nestrămutată.

Certophanov îi îndesă deodată pistolul în mână şi se trânti la pământ.

— Atunci ucide-mă tu! Fără tine nu vreau să mai trăiesc. Dacă ți s-a urât de mine – mi s-a urât şi mie de toate.

Maşa se aplecă, îşi ridică bocceluța, puse pistolul pe iarbă, cu țeava cât mai departe de Certophanov, şi se apropie de dânsul.

— De ce te prăpădeşti aşa cu firea, sufletele? Parcă nu ştii cum sunt țigăncile? Aşa ni-i năravul, aşa ni-i obiceiul. Când ne apucă dorul de ducă şi ne cheamă inimioara departe, spre alte meleaguri – cum să mai rămâi? N-o uita pe Maşa ta – altă prietenă ca ea n-ai să mai găseşti. Nici eu n-am să te uit, inimioară; dar traiul nostru împreună s-a sfârşit!

— Te-am iubit, Maşa, îngână Certophanov printre degete, cu fața îngropată în palme…

— Şi eu te-am iubit, dragă Pantelei Eremeici!

— Te-am iubit, te iubesc peste samă, ca un nebun şi când mă gândesc acum că mă laşi aşa dintr-odată ca să pribegeşti prin lume – uite, îmi vine a crede că de nu eram un biet coate-goale, nu m-ai fi părăsit!

La asemenea vorbe Maşa s-a mulţumit să zâmbească.

— Şi mai spuneai că sunt neiubitoare de arginţi! rosti ea lovindu-l cu putere pe umăr.

Certophanov sări în picioare.

— Atunci primeşte măcar câţiva bani, cum se poate să umbli aşa, fără o leţcaie? Dar mai bine ucide-mă! Ucide-mă odată, când îţi spun!

Maşa dădu iarăşi din cap.

— Să te ucid? Ştii pentru ce sunt trimişi oamenii în Siberia, sufleţele?

Certophanov tresări.

— Vasăzică numai de asta, numai de frica ocnei?…

Şi se prăbuşi din nou în iarbă.

Maşa rămase o vreme în picioare lângă dânsul, fără a scoate o vorbă.

— Tare mi-i milă de tine, Pantelei Eremeici, spuse ea c-un oftat: eşti om bun… dar n-am ce-ţi face. Rămâi cu bine!

Se întoarse şi făcu câţiva paşi. Noaptea se lăsase şi umbre dese începuseră a-i împresura de pretutindeni. Certophanov se ridică sprinten şi-o apucă pe Maşa de coate, pe la spate.

— Vasăzică pleci, viperă? La Iaff!

— Rămâi cu bine! repetă Maşa cu glas limpede şi răspicat.

Se smulse din braţele lui şi plecă.

Certophanov privi în urma ei, alergă apoi spre locul unde rămăsese aruncat pistolul, îl luă, ochi şi trase… Dar înainte de-a apăsa pe trăgaci smuncise brusc mâna în sus: glonţul şuieră deasupra capului Maşei. Fără a se opri, ea îl privi peste umăr – şi se depărtă cu mers legănat, parcă şi-ar fi bătut joc de dânsul.

Certophanov îşi îngropă faţa în mâni şi-o luă la fugă…

Dar nu făcuse nici cincizeci de paşi când se opri deodată locului, încremenit. O voce cunoscută, prea cunoscută, răzbea până la dânsul. Maşa cânta. Cânta „Ani minunaţi de tinereţă”; fiecare sunet vibra în aerul serii – tânguitor şi pătimaş. Certophanov îşi ascuţi auzul. Vocea se depărta mereu; când se stingea, când se întărea iarăşi ca o undă abia auzită, dar tot dogorâtoare.

„Cântă ca să-mi facă necaz”, se gândi Certophanov; dar îndată gemu: „Of, of, nu! îşi ia rămas bun de la mine, pe vecie,” şi izbucni în lacrimi.

A doua zi se înfăţişă la locuinţa domnului Iaff, care, disprețuind singurătatea satului, ca om de lume ce era, se mutase în capitala de judeţ, „mai aproape de domnişoare”, după cum se exprima el. Certophanov nu-l găsi acasă; după spusele camerierului plecase în ajun la Moscova.

— N-am spus eu? exclamă Certophanov furios; erau înţeleşi: Maşa a fugit cu dânsul… dar las’ că vedem noi!

Dădu buzna în biroul tânărului căpitan, cu toată împotrivirea camerierului. Acolo, deasupra divanului, atârna portretul stăpânului casei în uniformă de ulan, pictat în ulei.

— A, aici erai, maimuţă bearcă! tună Certophanov şi sărind pe divan, izbi cu pumnul pânza întinsă, făcând o gaură mare. Spune trântorului tău de stăpân, se-ntoarse el către camerier, că boierul Certophanov, neavând la îndemână mutra lui scârboasă, i-a sluţit mutra cea zugrăvită; şi dacă doreşte

satisfacție, ştie el unde-l poate găsi pe boierul Certophanov! Că de nu, îl găsesc eu! Şi-n gaură de şarpe îl găsesc pe maimuțoi!

După ce rosti cuvintele acestea, Certophanov, sări de pe divan şi ieşi c-un aer măreț.

Căpitanul de ulani Iaff nu-i ceru, însă, nici un fel de satisfacție – şi nici nu-l întâlni nicăieri – iar Certophanov nu se mai gândi să-şi caute duşmanul, şi astfel între ei nu se iscă nici un fel de istorie. Curând după aceea Maşa dispăru şi ea fără urmă. Se pare că Certophanov s-ar fi apucat de băut; în tot cazul din „rătăcirea" asta şi-a revenit. Însă atunci l-a lovit a doua nenorocire.

II.

Şi anume: cel mai bun prieten al lui, Tihon Ivanovici Nedopiuschin, îşi dădu sufletul. Cu vreo doi ani înainte de moarte, sănătatea i se cam zdruncinase: începu a suferi de astm, dormea mereu şi nu se putea dezmetici multă vreme după ce se trezea; medicul de județ spunea că are „uşoare atacuri". În cursul celor trei zile care au precedat plecarea Maşei, a celor trei zile când o „apucase urâtul", Nedopiuschin zăcuse la el acasă, la Besselendeevca, fiind foarte răcit. Cu atât mai neaşteptată a fost lovitura pricinuită de purtarea Maşei; lovitura a fost pentru el poate mai grozavă decât pentru Certophanov. Fiind o fire blândă şi sfioasă, nu arătă față de prietenul său decât cele mai gingaşe sentimente de compătimire şi o dureroasă nedumerire... dar înlăuntrul lui totul parcă se sfâşiase şi se prăbuşise. „Maşa mi-a smuls inima din piept", îşi şoptea el, stând la locu-i preferat, pe divănaşul îmbrăcat în muşama şi tot învârtindu-şi degetele unul în jurul altuia. Chiar după ce şi-a venit în fire Certophanov, Nedopiuschin tot nu s-a putut linişti şi simțea mereu „un gol înlăuntru". „Uite aici", obişnuia el să spună, arătând spre mijlocul pieptului, mai sus de stomah. Astfel a mai dus-o el până în iarnă. Primul ger i-a mai uşurat astma, în schimb nu-l mai cercară „uşoare atacuri", ci-l lovi chiar apoplexia. Nu şi-a pierdut îndată memoria; îl mai putea recunoaşte pe Certophanov şi la strigătul deznădăjduit al prietenului său: „Cum, cum poți tu, Tişa, să mă părăseşti aşa, fără să-mi ceri voie, la fel ca Maşa?" a fost chiar în stare să gângăvească: „Eu... P... a... ei. E... E... eici, bu... cu... os... te... am as... cul... tat tot... ea... una". Ceea ce, însă, nu l-a împiedicat să moară în aceeaşi zi, fără a mai aştepta venirea medicului de județ, care la vederea trupului neînsuflețit, n-a mai avut ce face alta decât să ceară „nişte votcă şi batog", reflectând cu tristețe că toate sunt trecătoare pe lumea asta. Tihon Ivanovici îşi lăsase moşia, după cum şi era de aşteptat, veneratului său binefăcător şi mărinimosului ocrotitor, Pantelei Eremeici Certophanov; care moşie însă nu i-a adus mare folos veneratului binefăcător, căci a fost curând vândută la licitație – în parte pentru a acoperi cheltuielile monumentului funerar, o statuie pe care Certophanov (se vede că era îndemnul sângelui părintesc) a avut inspirația s-o înalțe deasupra rămăşițelor pământeşti ale prietenului său. Statuia aceasta, care trebuia să reprezinte un înger în rugăciune, a fost comandată la Moscova; comisionarul care i-a fost recomandat lui Certophanov s-a gândit, însă, că în provincie cunoscătorii în materie de sculptură sunt rari şi prin urmare, în loc de înger, i-a trimis o zeiță Flora, care ani de-a rândul împodobise una dintre grădinile părăginite de la marginea Moscovei, de pe timpul Ecaterinei – întrucât statuia aceasta, care de altfel era foarte grațioasă, în stil rococo, cu mâni plinuțe, bucle răsfirate, cu o ghirlandă

de trandafiri pe sânu-i dezgolit şi talie mlădioasă, nu-l costase pe comisionar nici un ban. Astfel, zeița mitologică stă şi astăzi pe mormântul lui Tihon Ivanovici, ridicând cu grație un picioruş şi privind cu o cochetărie de stil pompadur la viței şi oile care se plimbă în jurul ei – aceşti nelipsiți vizitatori ai cimitirelor noastre de țară.

III.

După pierderea credinciosului său prieten, Certophanov se apucă iar de băut, de data asta mult mai temeinic. Treburile începură a-i merge prost de tot. De vânat nu mai avea cu ce, rămăsese fără un ban, ultimii slujitori îi fugiseră. Pantelei Eremeici rămase cu desăvârşire singur: nu numai că n-avea cui să-şi deschidă sufletul, dar nici măcar cu cine schimba o vorbă. Doar mândria nu-i scăzuse. Ba dimpotrivă: cu cât erau mai vitrege împrejurările, cu atât devenea mai trufaş, mai semeț, mai rezervat. Până la urmă se sălbătăci cu totul. O singură mângâiere, o singură bucurie îi mai rămăsese: un admirabil cal de călărie, sur, din rasa cailor de la Don, pe care-l botezase Malec-Adel, un animal într-adevăr remarcabil.

Iată cum a intrat în stăpânirea lui acest cal.

Trecând într-o zi călare printr-un sat vecin, Certophanov auzi larmă de oameni şi strigătele mulțimii adunate în fața cârciumii. În mijlocul acestei mulțimi se vedeau, mereu în acelaşi loc, nişte brațe vânjoase care se tot ridicau şi se lăsau.

— Ce se întâmplă aici? întrebă el cu glasul lui poruncitor pe-o babă care stătea în pragul izbei.

Baba se rezema de uşorul uşii, cuprinsă ca de-o toropeală şi privea spre cârciumă. Un băiețel bălai, îmbrăcat cu o cămăşuță de cât, cu o cruciuliță de chiparos pe pieptu-i gol, şedea cu picioarele desfăcute şi pumnişorii strânşi, între opincile ei; în fața lor un pui de găină ciugulea o coajă uscată de pâine de secară.

— Apoi Dumnezeu ştie, batiuşca, îi răspunse baba; şi aplecându-se înainte adăugă, punându-şi mâna neagră şi zbârcită pe capul băiețaşului: cică flăcăii noştri bat pe-un ovrei.

— Ce ovrei? Care ovrei?

— Apoi Dumnezeu să-l ştie, batiuşca. S-a pripăşit la noi un oarecare ovrei; de unde o fi venit, parcă poți şti? Du-te Vasia, du-te, domnişorule, la maică-ta. Hâşş, hâşş, spurcăciune!

Baba alungă puiul de găină, iar Vasia se agăță de fusta ei.

— Aşa că pe dânsul îl bat, dragă domnule.

— Cum îl bat? De ce îl bat?

— Apoi nu ştiu, batiuşca. Se vede că nu degeaba. Şi cum să nu-l bați? Doar el a răstignit pe Hristos, batiuşca!

Certophanov chiui, lovi calul cu nagaica peste grumaz şi se îndreptă în galop spre mulțime: năvălind în mijlocul ei, prinse a lovi cu cravaşa în dreapta şi-n stânga şi-a striga cu voce întretăiată: „Sama… volnicie! Sama… volni… cie! Legea trebuie să pedepsească, nu per… şoanele par… ticulare! Legea! Legea! Le… gea!!!”

Cât ai clipi toată gloata se împrăştie – şi pe pământ, la uşa cârciumii, se văzu o ființă mititică, pipernicită, smeadă, îmbrăcată cu un caftan de nanchin,

ciufulită şi sfâşiată… Faţa palidă, ochii daţi peste cap, gura deschisă… Ce era? încremenirea groazei, sau chiar moartea?

— De ce l-aţi omorât pe ovrei? tună Certophanov, ameninţând cu nagaica.

Mulţimea răspunse cu un freamăt surd. Ţăranii se ţineau oare de umăr, care de coaste, care de nas.

„Bate, nu glumă!" se auzi în ultimele rânduri.

„Cu cravaşa! Aşa poate oricine!" rosti alt glas.

— De ce l-aţi omorât pe ovrei? Vă întreb, păgânilor! repetă Certophanov.

În clipa aceea, însă, fiinţa care zăcea la pământ sări sprinten în picioare şi trecând în spatele lui Certophanov, se agăţă cu înfrigurare de marginea şeii.

Toată gloata izbucni într-un hohot de râs.

„Are şapte vieţi în el! se auzi iarăşi în ultimele rânduri. Ca pisicile".

— Înălţimea Voastră, apăraţi-mă, salvaţi-mă! bolborosea între timp sărmanul ovrei, lipindu-se cu pieptul de piciorul lui Certophanov: altfel or să mă ucidă, or să mă ucidă, înălţimea voastră!

— Ce au cu tine? îl întrebă Certophanov.

— Zău că nu ştiu! A dat molima în vitele lor… şi mă bănuiesc pe mine… dar eu…

— Bine, vom lămuri asta mai târziu! îl întrerupse Certophanov. Acum ţine-te de şea şi vino după mine. Iar voi! adăugă el, întorcându-se către mulţime, ştiţi voi cine sunt eu? Sunt moşierul Pantelei Certophanov, de la Bessonovo; şi-acuma, n-aveţi decât să faceţi plângere împotriva mea, şi împotriva ovreiului, dacă poftiţi!

— De ce să facem plângere? rosti ploconindu-se adânc un ţăran mai aşezat, cu barbă albă, leit un patriarh din vechime. (Care de altfel dăduse în ovrei tot atât de vârtos ca şi ceilalţi). Noi, batiuşca, Pantelei Eremeici, te cunoaştem foarte bine; şi suntem mulţumitori luminăţiei tale de învăţătură!

— De ce să ne plângem! întăriră şi alţii; iar cu păgânul ne mai socotim noi! Nu ne scapă! O să-l hărţuim ca pe-un iepure…

Certophanov îşi zburli mustaţa, pufni şi porni la pas spre satul său, însoţit de ovrei, pe care-l eliberase de prigonitorii lui, aşa cum făcuse pe vremuri cu Tihon Nedopiuschin.

IV.

Câteva zile mai târziu, singurul fecioraş care mai rămăsese la Certophanov, veni să-i spună că a sosit un călăreţ ce doreşte să-i vorbească. Certophanov ieşi în cerdac şi-l văzu pe ovrei călare pe-un minunat cal de Don, care stătea mândru şi nemişcat în mijlocul curţii. Ovreiul era cu capul gol – şapca şi-o ţinea la subsuoară: picioarele nu le vârâse în scări, ci în curelele scărilor. Poalele rupte ale caftanului îi atârnau deoparte şi de alta a şeii. Cum îl zări pe Certophanov începu a ţocăi din buze, dând din coate şi bălăbănindu-şi picioarele. Dar Certophanov nici nu-i răspunse la salut, ba se şi supără. Se făcu deodată roş la faţă: cum de îndrăzneşte un ovrei parşiv să se suie pe aşa mândreţe de cal… ce ticăloşie!

— Măi, tu, mutră abisiniană! strigă el; coboară în clipă dacă nu vrei să te fac una cu pământul!

Ovreiul se supuse numaidecât – alunecă din şea ca un sac şi ţinând cu o mână dârlogii, păşi spre Certophanov, zâmbind şi ploconindu-se întruna.

— Ce pofteşti? îl întrebă cu un aer măreţ Pantelei Eremeici.

— Înălţimea Voastră, binevoiţi a vă uita la căluţ, rosti ovreiul, fără a înceta cu temenelele.

— Mda… calul e frumos. De unde-l ai? Te pomeneşti că l-ai furat?

— Vai de mine, se poate, Înălţimea Voastră! Sunt un ovrei cinstit, nu l-am furat, ci l-am ales pentru Înălţimea Voastră! Chiar aşa! Şi cât m-am străduit, cât m-am străduit! Dar şi ce cal! Aşa cal nu se mai află pe tot Donul! Uitaţi-vă aici, înălţimea voastră, ce cal! Poftiţi încoace! Tprrr… tprr… întoarce-te: arată-te dintr-o parte! Ş-acu, să-i scoatem şeaua. Ei, ce spuneţi, înălţimea voastră?

— Calul e frumos, repetă Certophanov, cu prefăcută nepăsare, pe când inima îi bătea să-i spargă pieptul. Căci era grozav amator de cai şi se pricepea ca nimeni altul.

— Mângâiaţi-l, Înălţimea Voastră! Mângâiaţi-l pe gât, hi-hi-hi, uite-aşa!

Certophanov îşi puse mâna parcă în silă pe gâtul calului, îl plesni cu palma de vreo două ori, lăsă să-i alunece degetele de la greabăn pe spinare şi, ajungând la un loc anume, deasupra rinichilor, apăsă uşurel, ca mare cunoscător ce era. Calul îşi îndoi îndată şira spinării şi, privindu-l pieziş cu ochiu-i negru şi trufaş, sforăi şi lovi pământul cu copitele de dinainte.

Ovreiul râse şi bătu uşurel din palme.

— Îşi recunoaşte stăpânul, Înălţimea Voastră!

— Haide, lasă prostiile, îi tăie vorba înciudat Certophanov. Să-ţi cumpăr calul… n-am cu ce, iar daruri n-am primit în viaţa mea, nici de la Dumnezeu, d-apoi de la un ovrei!

— Vai de mine! Cum aş îndrăzni eu să vă dăruiesc ceva! exclamă ovreiul: cumpăraţi-l, Înălţimea Voastră… iar cu banii vă păsuiesc.

Certophanov căzu pe gânduri.

— Şi cât ceri? rosti în cele din urmă printre dinţi.

Ovreiul dădu din umeri.

— Apoi, atât cât am dat şi eu. Două sute de ruble.

Calul făcea de două ori pe atât – ba chiar de trei ori:.

Certophanov întoarse capul şi căscă nervos.

— Şi… când vrei banii? întrebă el silindu-se să se încrunte şi fără să se uite la ovrei.

— Când va dori Înălţimea Voastră.

Certophanov îşi dădu capul pe spate, dar fără a-şi ridica privirea.

— Aşa se răspunde? Vorbeşte lămurit, neam de Iudă! Ce, nu cumva am să mă împrumut de la tine?

— Ei, să zicem aşa, spuse cu grabă ovreiul, peste şase luni… e bine?

Certophanov nu răspunse.

Ovreiul căuta să-l privească în ochi.

— E bine? Porunciţi să fie dus în grajd?

— De şea n-am nevoie, se stropşi la dânsul Certophanov.

— Ia şeaua, n-auzi?

— Cum nu, o iau, o iau, gângăvi bucuros ovreiul, luând şeaua în spinare.

— Iar banii, urmă Certophanov… peste şase luni. Şi nu două sute, ci două sute cincizeci. Să taci! Două sute cincizeci, am spus! Vino cu mine.

Certophanov tot nu se putea hotărî să-şi ridice privirea. Niciodată mândria lui nu suferise atâta. „E limpede că-i un dar, se gândea el: mi-l dă din recunoştinţă, diavolul!” Şi-i venea să-l îmbrăţişeze pe ovrei, şi totodată să-l bată…

— Înălţimea Voastră, începu ovreiul, care prinsese curaj, hlizindu-se, ar trebui, după obiceiul rusesc, din poala caftanului…

— Iaca ce-a mai scornit! Ovrei… şi obiceiuri ruseşti! Hei! Să vină careva! Ia calul şi du-l în grajd. Şi dă-i nişte ovăz. Acuşi vin şi eu, să văd cum îl îngrijiţi. Şi ţine minte: îl cheamă Malec-Adel!

Certophanov porni să urce treptele cerdacului, dar se răsuci în loc, şi repezindu-se la ovrei îi strânse cu putere mâna. Ovreiul se ploconi şi-şi întinse buzele, dar Certophanov făcu un salt înapoi şi rostind cu jumătate de glas: „Nu spune nimănui!” dispăru după uşă.

V.

Chiar din ziua aceea Malec-Adel a devenit principala ocupaţie, grija de căpetenie şi singura bucurie din viaţa lui Certophanov. Îl iubea cum n-o iubise nici pe Maşa, se legă de el mai mult chiar decât de Nedopiuschin. Dar şi ce straşnic cal! Foc, nu alta; adevărat praf de puşcă – şi plin de noblеţe!

— Neobosit, rezistent, poţi să-l duci unde vrei, îndură orice; iar hrana lui nu costă nimic: dacă n-are ce mânca, roade pământul de sub picioare. Când merge la pas – parcă te duce în braţe; când porneşte la trap – parcă te leagănă; iar când o ia la galop, atunci nici vântul nu-l mai ajunge din urmă! Şi niciodată nu gâfâiE. Căci are nişte foaie de toată frumuseţea. Picioarele-i sunt de otel: nu s-a pomenit vreodată să se poticnească! Să sară peste un şanţ or peste un gard, pentru dânsul e un fleac; d-apoi cât e de deştept! Când îţi aude glasul vine în fugă cu nările în vânt; dacă îi porunceşti să stea locului şi pleci – rămâne neclintit; cum începi să te apropii, nechează încetişor, parcă ar vrea să spună: „Aici sunt”. Şi nu se teme de nimic: prin beznă şi pe viscolul cel mai cumplit găseşte drumul; pentru nimic în lume nu suferă să pună un străin mâna pe el – pe loc îl muşcă. Nici să se apropie de dânsul vreun câine, că-i şi repede una cu piciorul de dinainte: trosc! şi s-a sfârşit cu el! Cal cu ambiţie: să fluturi biciul deasupra lui doar aşa de frumuseţe – dar să te ferească Dumnezeu să-l atingi! Ce să mai lungim vorba: comoară, nu cal!

Şi când începea Certophanov să-şi laude pe Malec-Adel, era ca un izvor nesecat! Şi cum îl mai îngrijea şi-l răsfăţa! Părul lui avea luciri argintii – luciri de argint nou, cu patină închisă, nu de cel vechi; când îl mângâiai cu palma, parcă era de catifea! Şaua, harşaua, frâul – tot tacâmul era atât de bine pus la punct, atât de lustruit şi de curăţat – să iei un creion şi să-l desenezi nu alta! Dar ce să mai vorbim? Certophanov în persoană, cu mâna lui, îi împletea favoritului său greabănul în codiţe, îi spăla coama şi coada cu bere, ba chiar de multe ori îi ungea cu alifie copitele…

Uneori încăleca pe Malec-Adel şi pleca – dar nu la vecini

— N-avea legături cu ei ca şi mai înainte – ci peste câmpuri, pe lângă conacele lor… Adică, admiraţi-l de departe, proştilor! Sau când se pregătea undeva vreo vânătoare – un boier bogat pleca în stepă – îndată se-ndrepta într-acolo, jucându-şi calul în depărtare la orizont, uimindu-i pe toţi cu frumuseţea şi iuţeala lui Malec-Adel şi nelăsând pe nimeni să se apropie. Odată chiar s-a luat un vânător după dânsul cu toată suita lui: văzând că Certophanov îi

scapă, a prins a-i striga cât ce putea, din galop: „Hei, tu! Ascultă! Îți dau cât vrei pe cal! Nu mă uit la bani! Îți dau nevasta, copiii şi cămaşa de pe mine!”

Certophanov a oprit brusc pe Malec-Adel. Vânătorul s-a apropiat în galop.

— Batiuşca! i-a strigat el, spune, ce doreşti! Nu mă lăsa!

— Chiar de-ai fi împărat, i-a răspuns Certophanov, rostind apăsat fiecare cuvânt (deşi nu auzise în viața lui de Shakespeare), – şi mi-ai pune la picioare întreaga împărăție – tot nu ți-aş da calul!

A rostit acestea şi-a hohotit, a ridicat pe Malecadel în două picioare, l-a întors astfel ca pe-o sfârlează ori ca pe-un titirez în loc şi pe-aici ți-e drumul! Ca o nălucă a trecut prin mirişte. Iar vânătorul (cică ar fi fost un prinț foarte bogat) şi-a zvârlit cuşma la pământ şi niciuna nici două, s-a prăbuşit cu fața-n cuşmă! Aşa a stat mai bine de-o jumătate de oră.

Şi cum să nu-şi prețuiască Certophanov calul? Oare nu datorită lui a dobândit iarăşi o superioritate neîndoielnică, ultima lui superioritate față de toți vecinii?

VI.

Timpul însă trecea şi se apropia termenul de plată – iar Certophanov nu numai că nu avea cele două sute cincizeci de ruble, dar n-avea nici măcar cincizeci. Ce să facă, cum să se descurce? „Bine, hotărî el în sfârşit, dacă nu mă va păsui ovreiul, dacă nu vrea să mai aştepte – atunci am să-i dau şi casa şi pământul, iar eu mă urc pe cal şi pornesc încotro oi vedea cu ochii! Mai bine mor de foame decât să-l dau pe Malec-Adel!” Se frământa cumplit şi cădea adesea pe gânduri; atunci soarta – pentru prima şi ultima oară – s-a îndurat de dânsul şi i-a zâmbit. O mătuşă îndepărtată, pe care Certophanov nu o cunoştea nici măcar din nume, i-a lăsat moştenire prin testament o sumă enormă pentru el; nici mai mult, nici mai puțin – două mii de ruble! Şi banii aceştia îi primi, cum se zice, chiar la țanc, în ajunul venirii ovreiului. Certophanov era cât pe ce să-şi piardă mințile de bucurie, dar nici nu se gândi la votcă. Din ziua în care Malec-Adel intrase în stăpânirea lui, nu mai gustase o picătură. Dădu fuga la grajd şi-şi sărută prietenul pe o parte şi pe alta a botului, deasupra nărilor, acolo unde au caii pielea atât de delicată.

— De-acuma, nu ne mai despărțim! exclamă el bătându-l cu palma peste grumaz, sub coama-i pieptănată.

Întorcându-se în casă numără două sute cincizeci de ruble şi le sigilă într-un pachet. După aceea, culcat pe spate şi fumându-şi pipa, începu a visa la felul în care va cheltui restul banilor – şi anume, cum va cumpăra câini, adevărați câini de Costroma şi numaidecât cu pete roşcate! Stătu chiar de vorbă cu Perfişca, făgăduindu-i un căftănel nou cu vipuşti galbene la toate cusăturile – şi se culcă foarte bine dispus.

Avu un vis urât: parcă pleca la vânătoare, dar nu pe Malecadel, ci pe un animal ciudat, un fel de cămilă; întru întâmpinare îi vine o vulpe albă ca zăpada… el vrea să ridice harapnicul, vrea să asmuță câinii asupra ei – însă în loc de harapnic ține în mâni o cârpă iar vulpea fuge înainte scoțând limba la dânsul. Sare de pe cămilă, se poticneşte, cade… şi cade drept în mâinile unui jandarm care-l duce la guvernatorul general: iar guvernatorul are chipul lui Iaff…

Certophanov se trezi. În odaie era întuneric: cpcoşii tocmai cântaseră pentru a doua oară…

Undeva, departe, departe de tot, necheză un cal.

Certophanov înălță capul… Nechezatul subțirel se mai auzi încă odată.

„E Malec-Adel!” se gândi el… E nechezatul lui! Dar de ce atât de depărtat? Doamne sfinte… Nu e cu putință”…

Lui Certophanov îi îngheță sângele în vine. Într-o clipă sări din pat, îşi căută bâjbâind cizmele, hainele, se îmbrăcă şi, înşfăcând de sub pernă cheia de la grajd, se năpusti în curte.

VII.

Grajdul se afla tocmai la celălalt capăt al curții; un perete dădea spre câmp. Certophanov nu nemeri deodată broasca uşii – mâinile îi tremurau – şi nu întoarse îndată cheia… O bucată de vreme stătu nemişcat, ținându-şi răsuflarea: măcar de s-ar auzi vreo mişcare în dosul uşii! „Maleşca! Maleț!” strigă el cu voce înăbuşită. Tăcere de moarte! Fără să vrea, Certophanov smunci cheia: uşa scârțâi şi se deschise… vasăzică nu era încuiată. Trecu pragul şi-şi chemă iarăşi calul, de data asta cu numele lui întreg: Malec-Adel. Dar credinciosul lui tovarăş nu-i răspunse; doar un şoarece foşni în paie. Atunci Certophanov se repezi într-una dintre cele trei boxe al e grajdului în care instalase pe Malec-Adel. Nimeri fără greş locul, deşi în jur era aşa de întuneric de-ți dădeai cu degetele în ochi… Gol! Certophanov simți că ameţeşte; clopote începură a-i vui în urechi. Voi să spună ceva, dar nu izbuti să scoată decât un şuierat şi bâjbâind cu mâinile pe sus, pe jos, pe delături, gâfâind, cu genunchii muiați, trecu de la o boxă la cealaltă… apoi la a treia care era plină aproape până sus de fân, se lovi de un perete, de celălalt, căzu cu capul în jos, se rostogoli, se ridică, apoi deodată se năpusti afară pe uşa întredeschisă…

— L-au furat! Perfişca! Perfişca! L-au furat! urlă el ca ieşit din minți.

Feciorul Perfişca, numai în cămaşă, se prăvăli de-a dura din cămăruța în care dormea…

Ca nişte oameni beți se ciocniră unul într-altul – stăpânul şi singura lui slugă, în mijlocul curții; ca ieşiți din minți începură a se învârti unul în jurul altuia. Nici stăpânul nu era în stare să spună lămurit ce se întâmplase, nici sluga nu putea pricepe ce i se cerea. „Nenorocire! Nenorocire!” bolborosea Certophanov. „Nenorocire! Nenorocire!” repeta după dânsul feciorul. „Felinarul! Adă felinarul! Aprinde-l! Lumină! Lumină!” izbuti în sfârşit să articuleze Certophanov. Perfişca fugi în casă.

Dar nu era lucru uşor să aprinzi felinarul, să faci rost de foc. Chibriturile de sulf erau socotite pe vremea aceea o raritate în Rusia. În bucătărie, ultimii cărbuni se stinseseră demult, iar amnarul şi cremenea nu au fost găsite pe dată şi nu funcționau bine. Certophanov, scrâşnind din dinți, le smulse din mâinile feciorului buimăcit şi începu a scăpăra singur: scânteile zburau din belşug, şi mai din belşug zburau blestemele şi chiar gemetele – dar iasca ba nu voia să ia foc, ba se stingea, cu toate sforțările unite ale celor patru obraji! În sfârşit, abia după vreo cinci minute capătul de lumânare de seu se aprinse pe fundul felinarului spart şi Certophanov, întovărăşit de Perfişca, dădu buzna în grajd, ridică felinarul deasupra capului, privi în jur…

Grajdul pustiu!

Se avântă în curte, cercetă înfrigurat toate ungherele – calul nicăieri! Gardul care înconjura conacul lui Pantelei Eremeici era foarte vechi şi-n multe locuri se aplecase până aproape de pământ… Lângă grajd era cu totul prăvălit pe o lungime de un arşin. Perfişca arătă într-acolo:

— Stăpâne! Ia priveşte, azi nu era aşa. Uite că şi parii au ieşit din pământ; se vede că cineva i-a smuls.

Certophanov se repezi cu felinarul, luminând locul…

— Copite, copite, urme de potcoave, urme, urme proaspete! începu el a bolborosi înfrigurat. Pe aici l-au dus, pe aici, pe aici!

Într-o clipă sări gardul şi-o luă la goană peste câmp, strigând: „Malec-Adel! Malec-Adel! „

Perfişca rămase năucit lângă gard. Pata de lumină a felinarului dispăru în curând, înghiţită de bezna de nepătruns a nopţii fără stele şi fără lună.

Chemările disperate ale lui Certophanov se auzeau din ce în ce mai slab…

VIII.

Începuse a se lumina de ziuă când se întoarse acasă. Nu mai avea înfăţişare omenească, hainele îi erau pline de glod, faţa-i căpătase o expresie sălbatică şi înfricoşătoare, avea o privire posacă şi îndobitocită. Cu o şoaptă răguşită îl alungă pe Perfişca şi se încuie în odaie. Abia se mai ţinea pe picioare de oboseală – dar nu se culcă în pat ci se lăsă pe scaunul de lângă uşă şi se apucă cu mâinile de cap.

— L-au furat!… L-au furat!…

Dar cum izbutise oare hoţul să-l fure pe Malec-Adel noaptea, din grajdul încuiat? Pe Malec-Adel, care nici ziua nu lăsa pe nimeni străin să se apropie de dânsul – să-l fure fără a face vreun zgomot, fără să fie simţit? Şi cum să-ţi explici că nici un câine n-a lătrat? E drept că erau numai doi, doi căţei tineri, care se ghemuiau prin unghere de frig şi de foame – dar oricum! – „Şi ce-o să mă fac acum fără Malec-Adel? se frământa Certophanov. Mi-a fost răpită ultima bucurie, a venit vremea să mor. Să cumpăr alt cal, că tot am bani? Dar unde mai găsesc un cal la fel?”

— Pantelei Eremeici! Pantelei Eremeici! se auzi o chemare sfioasă în dosul uşii.

Certophanov sări în picioare.

— Cine-i? strigă el cu glas schimbat.

— Eu sunt, feciorul dumneavoastră, Perfişca.

— Ce vrei? A fost găsit, a venit singur acasă?

— Nu, Pantelei Eremeici; dar ovreiul acela care l-a vândut…

— Ei şi?

— E aici.

— Ho, ho, ho, ho, ho! izbucni Certophanov deschizând brusc uşa. Adă-l încoace! Adă-l încoace!

Zărind figura sălbătăcită şi răvăşită a „binefăcătorului” său, apărând brusc. Ovreiul, care stătea în spatele lui Perfişca, voi s-o ia la fugă; dar Certophanov îl ajunse în două salturi şi se năpusti asupra lui ca un tigru, înşfăcându-l de beregată.

— Aha! Ai venit după bani! După bani, strigă Certophanov răguşit, ca şi cum nu el ci pe el l-ar fi sugrumat cineva; noaptea îl furi şi ziua vii după bani? Hai? Hai?

— Milostiviți-vă, În… alți… mea Voas… tră, gemu ovreiul.

— Spune unde mi-i calul? Ce-ai făcut cu el? Cui l-ai vândut? Spune, spune, spune odată!

Ovreiul nici nu mai putea să geamă; până şi expresia de groază dispăruse de pe fața-i învinețită. Brațele îi atârnau, moi; tot trupul lui zguduit cu furie de Certophanov se legăna înainte şi înapoi ca papura.

— Am să-ți plătesc, am să-ți plătesc tot, până la ultima copeică, striga Certophanov, dar am să te sugrum ca pe-un pui de găină, dacă nu-mi spui îndată…

— Dar l-ați şi sugrumat, boierule, observă sfios feciorul Perfişca.

Abia atunci îşi veni în fire Certophanov.

Dădu drumul ovreiului, care se prăbuşi la pământ. Îl ridică, îl aşeză pe-o laviță, îi turnă pe gât un pahar de votcă – şi-l aduse în simțiri. După ce-l aduse în simțiri, începu a-i pune întrebări.

Se dovedi că ovreiul habar n-avea de furtul lui Malec-Adel. Şi ce rost ar fi avut să fure calul pe care doar el îl procurase „prea stimatului Pantelei Eremeici?”

Atunci Certophanov îl duse la grajd.

Cercetară amândoi boxele, ieslele, lacătul de la uşă, scotociră prin fân şi prin paie, apoi ieşiră în curte; Certophanov arătă ovreiului urmele de copite lângă gard şi deodată se plezni peste coapse.

— Stai! exclamă el. De unde ai cumpărat calul?

— De la iarmarocul din Verhosensc, în județul Malo-Arhanghelsc, răspunse ovreiul.

— De la cine?

— De la un cazac.

— Stai! Cazacul acela era tânăr sau bătrân?

— De vârstă mijlocie, un om aşezat.

— Dar ce fel de om? Cum arăta la față? O fi fost vreun şarlatan?

— Fără îndoială, un şarlatan, Înălțimea Voastră.

— Şi ce ți-a spus şarlatanul acela – că avea demult calul?

— După cât îmi amintesc, aşa mi-a spus, că-l avea demult.

— Înseamnă că nimeni altul nu l-a putut fura!

— Ascultă, judecă tu singur, vino încoace… Cum te cheamă?

Ovreiul tresări şi-şi aținti ochii mici şi negri asupra lui Certophanov.

— Cum mă cheamă pe mine?

— Da, da; cum îți zice?

— Moşel Leiba.

— Ei, judecă şi tu, dragă Leiba – eşti om deştept – cui i-ar fi îngăduit Malec-Adel să pună mâna pe dânsul, dacă nu fostului stăpân? Căci el i-a pus şeaua şi frâul şi i-a scos harşaua – Uite-o colo pe fân!… Parc-ar fi fost la el acasă! Căci pe oricare altul, în afară de stăpânu-său, Malec-Adel l-ar fi călcat în picioare! Ar fi făcut o gălăgie de-ar fi sculat tot satul! N-am dreptate?

— Cum nu, aveți dreptate, Înălțimea Voastră…

— Carevasăzică, înainte de toate, trebuie să-l găsim pe cazac!

— Dar cum să-l găsim, Înălțimea Voastră! Nu l-am văzut decât o singură dată. Pe unde o fi el acum? Şi cum îl cheamă? Ai, vai, vai! adăugă ovreiul scuturând amărât din perciuni.

— Leiba! strigă deodată Certophanov, Leiba, uită-te la mine! Mi-am pierdut mințile, nu mai ştiu pe ce lume mă aflu!... Am să-mi fac seama dacă nu mă ajuți!

— Dar cum aş putea...

— Hai cu mine, să-l căutăm pe hoț!

— Şi unde să mergem?

— Pe la iarmaroace, pe toate drumurile umblate şi neumblate, pe la hoții de cai, prin oraşe, prin sate, prin cătune – peste tot, peste tot! Iar în privința banilor – n-avea nici o grijă. Am primit o moştenire, dragă Leiba! Să ştiu bine că-mi dau ultimul ban – şi trebuie să-mi găsesc prietenul! Iar păcătosul de cazac, nu scapă el din mâinile noastre! Oriunde s-a duce, noi după el! S-a vârî sub pământ – sub pământ şi noi! S-a duce la dracu' ne-om duce şi noi la tartor!

— Ei, dar de ce la dracu', observă ovreiul, se poate şi fără el.

— Leiba! urmă Certophanov, Leiba îi fi tu ovrei şi păgân, dar ai suflet mai bun decât un creştin! Îndură-te de mine! N-are nici un rost să plec singur, singur n-am să pot face treaba asta. Eu sunt iute din fire – dar tu eşti înțelept! Aşa-i neamul vostru; ştie toate fără să fi învățat! Tu poate că te întrebi: de unde atâția bani? Vino la mine în odaie şi-ți arăt toți banii. Ia-i, de vrei, ia-mi şi cruciulița de la gât – numai dă-mi-l înapoi pe Malec-Adel, dă-mi-l înapoi!

Certophanov tremura ca scuturat de friguri; sudoarea îi curgea şiroaie pe față şi amestecându-se cu lacrimile se prelingea în mustăți. Strângea mâna lui Leiba, îl implora, mai să-l sărute... Era în delir. Ovreiul încercă să protesteze şi să-l încredințeze că nu poate să plece, că are treburi... aş! Certophanov nici nu voi să audă. Sărmanul Leiba n-avu încotro; trebui să se supună.

A doua zi Certophanov plecă din Bessonovo împreună cu Leiba într-o telegă țărănească. Ovreiul părea cam năucit; se ținea cu o mână de leucă şi trupu-i firav se zgâlțâia odată cu banca de sub dânsul; cealaltă mână o ținea apăsată pe piept unde avea un pachet de bancnote învelite într-o bucată de ziar. Certophanov stătea ca o stană de piatră, numai privirile şi le rotea în jur şi răsufla din adânc; la cingătoare îi atârna un pumnal.

— Ei, acuma ține-te bine, bandit hain! mormăi el când dădură în drumul mare.

Casa o lăsă în grija feciorului Perfişca şi-a bucătăresei, o babă surdă, pe care o îngăduia la el din milă.

— Ori mă întorc pe Malec-Adel, le strigă el drept rămas bun, ori nu mă mai întorc deloc!

— Mai bine te-ai mărita cu mine, glumi Perfişca dând un ghiont babei. Că tot aşteptând să vie boierul, ai să te prăpădeşti de urât!

IX.

Trecu un an... un an încheiat: de la Pantelei Eremeici nici o veste. Bucătăreasa cea bătrână murise; Perfişca avea şi el de gând să lase casa şi să plece la oraş, unde-l momea să vină vărul lui care era calfă de frizer. Când, deodată, se răspândi zvonul că boierul se întoarce! Diaconul parohiei primise o scrisoare chiar de la Pantelei Eremeici, scrisoare care-l vestea că are de gândi să se întoarcă la Bessonovo şi-l ruga să înştiințeze slujitorimea, spre a i se face

primirea cuvenită. Pentru Perfişca acele cuvinte însemnau c-ar trebui să şteargă măcar praful pe ici, pe colo – de-altminteri nu prea dădu crezare ştirii. S-a convins că diaconul spusese adevărul, când peste câteva zile Pantelei Eremeici, în carne şi oase, apăru în curtea conacului, călare pe Malec-Adel.

Perfişca se repezi spre boier şi, ţinându-i scara, vru să-i ajute la descălecat: dar stăpânul sări fără ajutorul lui şi, aruncând în jur o privire triumfătoare, strigă cu glas răsunător: „Am spus că-l voi găsi pe Malec-Adel – şi l-am găsit, în ciuda duşmanilor şi chiar a soartei!" Perfişca dădu să-i sărute mâna, dar Certophanov nu luă în seamă zelul slugii sale. Luându-l pe Malecadel de căpăstru, se îndreptă cu paşi mari spre grajd. Uitându-se mai cu luare aminte la boierul său, Perfişca se sperie: „Vai cât de tare a slăbit şi-a îmbătrânit într-un an – şi ce aspră şi încruntată i s-a făcut faţa!" Totuşi, Pantelei Eremeici ar fi trebuit să fie bucuros, căci îşi ajunsese scopul; e drept că se bucuraşi cu toate acestea Perfişca simţea un fel de teamă, ba chiar spaimă. Certophanov duse calul în vechea lui boxă, îl plesni uşurel cu palma peste crupă, spunându-i: „Ei, ai ajuns iar acasă! Fii cu băgare de seamă!"… În aceeaşi zi tocmi un paznic de nădejde, ales dintre ţăranii fără gospodărie, se instală în odăiţele lui şi-şi urmă traiul ca mai înainte…

Totuşi nu chiar ca mai înainte… dar asta se va vedea mai încolo.

A doua zi după întoarcerea sa, Pantelei Eremeici îl chemă pe Perfişca şi, în lipsa altcuiva, prinse a-i povesti – fireşte, păstrându-şi demnitatea şi cu o voce de bas – cum izbutise să-l găsească pe Malec-Adel. În timp ce povestea, Certophanov şedea cu faţa la fereastră şi fuma dintr-un ciubuc; iar Perfişca sta în prag, cu mâinile la spate – şi, privind respectuos ceafa stăpânului, îl asculta povestind cum, după multe şi zădarnice încercări şi expediţii, Pantelei Eremeici ajunsese în sfârşit la iarmarocul din Romnâi, de astă dată singur, fără Leiba Ovreiul, care, fiind un bicisnic, îl părăsise. Cum, într-a cincea zi, când luase hotărârea să plece, a mai trecut ultima oară printre şirurile de căruţe; şi iată, deodată, între alţi trei cai – îl zărise, legat de-un conovăţ, pe Malec-Adel! Cum îl recunoscuse imediat şi cum îl recunoscuse şi Malec-Adel, cum începuse a necheza, a se smunci şi a scurma pământul cu copita. Şi nu era la un cazac, urmă Certophanov, fără a întoarce capul şi cu aceeaşi voce de bas, ci la un ţigan geambaş. Fireşte că m-am repezit îndată la calul meu şi am vrut să-l iau cu forţa; dar afurisitul de ţigan a început a zbiera ca un turbat de răsuna toată piaţa, jurându-se că el cumpărase calul de la alt ţigan şi voia s-aducă şi martori… M-am lăsat păgubaş, şi i-am plătit, dracu să-l ia! Principalul era că-mi găsisem prietenul şi-mi recăpătasem liniştea sufletească. Uite, de pildă, în judeţul Garacev, ascultând de vorbele lui Leiba, ovreiul, m-am năpustit asupra unui cazac, luându-l drept hoţul meu şi i-am strămutat fălcile. Până la urmă s-a dovedit că era băiat de popă şi a trebuit să plătesc despăgubiri pentru insultă – o sută douăzeci de ruble. Dar n-are a face, banii se mai pot câştiga, bine că-l am iarăşi pe Malecadel! Acum sunt fericit şi mă pot bucura de linişte. Iar ţie, Porfirii, îţi dau o singură poruncă: cum îi vedea, ferească Dumnezeu, vreun cazac prin apropiere, în clipă, fără o vorbă, să alergi să-mi aduci puşca şi pe urmă ştiu eu ce am de făcut!

Aşa i-a vorbit Pantelei Eremeici lui Perfişca; buzele-i rosteau acele cuvinte, dar în sufletul lui nici pe departe nu era atât de liniştit pe cât voia s-arate!

Căci, vai! în adâncul sufletului nu era sigur că acel cal pe care-l adusese era într-adevăr Malec-Adel!

X.

Pentru Pantelei Eremeici începură vremuri grele. Căci numai de linişte n-avea parte. E drept, se-ntâmplau şi zile bune: îndoiala care îi încolțise în suflet îi părea o copilărie: alunga gândul absurd cum alungi o muscă sâcâitoare, ba chiar îşi bătea joc de sine însuşi. Dar avea şi zile grele: gândul acela începea iar să-i roadă pe furiş inima, ca un şoarece ascuns, şi se chinuia amarnic în taină. În ziua memorabilă când l-a găsit pe Malec-Adel simțise numai o nespusă bucurie… Dar a doua zi dimineața, când sub şopronul scund al hanului, punea şeaua pe calul găsit, lângă care petrecuse toată noaptea – a avut pentru întâia oară ca un junghi în inimă… A scuturat doar din cap, totuşi sămânța era aruncată. În drum spre casă (şi drumul a durat cam o săptămână) îndoielile i se trezeau numai arareori. Au prins a-l stăpâni, mai puternice şi mai precise, îndată ce s-a întors la Bessonovo, îndată ce a ajuns în locurile unde trăise Malec-Adel, Malec-Adel cel neîndoielnic… Pe drum mergea mai mult la pas, legănându-se, privind în jur şi fumând tutun dintr-un ciubuc scurt, fără a se gândi la nimic, spunându-şi doar uneori în gând: „Degeaba, când vor Certophanovii ceva, îşi ajung ținta!” Şi zâmbea. Ajungând însă acasă, lucrurile se cam schimbară. Bineînțeles nu spunea nimănui nimic; numai din mândrie şi nu şi-ar fi arătat neliniştea lăuntrică. Ar fi fost în stare să „rupă în două” pe oricine ar fi făcut o cât de uşoară aluzie că Malec-Adel cel nou nu părea să fie cel vechi. Primea felicitări cu „prilejul fericitei regăsiri”, din partea puținilor oameni cu care se întâmpla să se întâlnească. Certophanov nu căuta însă aceste felicitări, ci şi mai mult ca altădată se ferea de lume – semn rău! Aproape tot timpul îl supunea pe Malecadel la examene – dacă pot spune aşa -; încăleca şi se ducea hăt departe pe câmp ca să-l puie la încercare; sau intra pe furiş în grajd, se încuia şi, oprindu-se chiar lângă capul calului, îl privea țintă în ochi, întrebându-l în şoaptă: „Tu eşti oare? Tu eşti? Tu eşti?…” Or îl cerceta în tăcere, încordat, ore întregi, când bucurându-se şi murmurând: „Da! El e! Fireşte! El e!” Când îndoindu-se şi tulburându-se.

Pe Certophanov nu-l tulburau atât deosebirile fizice dintre Malec-Adel de-acum şi cel de altădată… care, de altfel erau puține: acela avea coama şi coada puțin mai rare, urechile mai ascuțite, chişițele mai scurte şi ochii mai deschişi – dar asta putea să fie o simplă părere; pe Certophanov îl tulburau deosebirile, ca să zic aşa, morale. Acela avea alte obiceiuri, tot felul lui de-a fi era altul. De pildă întorcea de fiecare dată capul şi necheza uşurel când intra Certophanov în grajd; acesta îşi rumegă fânul ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic sau dormitează cu capul lăsat. Amândoi rămâneau nemişcați când sărea stăpânul din şea; acela însă, auzindu-i glasul venea întotdeauna, iar acesta rămâne locului ca un trunchi. Şi acela galopa la fel de iute, dar sărea mai sus şi mai departe; acesta merge la pas mai liber, iar la trap scutură şi uneori bate, adică loveşte cu potcoava din spate în cea din față. Acela nu pățise niciodată asemenea ruşine – ferească Dumnezeu! Acesta, se gândea Certophanov, mişcă tot timpul din urechi c-un aer prostesc – acela, dimpotrivă, îşi culca o ureche pe spate şi-o ținea aşa tot timpul, urmărindu-şi stăpânul! Când se întâmpla să vadă murdărie lângă el lovea îndată cu piciorul de dinapoi în peretele boxei; acestuia însă nici nu-i pasă, poți să-i laşi gunoi până sub pântece. Acela, de

pildă, dacă era pus cu fața spre vânt, îndată trăgea cu putere aer în piept şi se scutura, nu ca acesta care tot sforăie; pe-acela îl supăra umezeala ploii, acesta nici n-o simte... E mult mai grosolan, mult mai grosolan! Şi nici n-are farmecul celuilalt şi are şi gura tare – ce să mai vorbim! Acela era un cal simpatic – iar acesta...

Iată ce gânduri îi treceau uneori prin minte lui CertophanoV. Stârnindu-i în suflet amărăciune. În schimb, alteori îşi lăsa calul să galopeze în voie pe un câmp de curând arat, ori îl făcea să se avânte pe fundul unei râpe brăzdate de ape, sărind apoi afară pe malul cel mai înalt, şi inima i se înfioră de entuziasm, sloboade un chiot puternic şi-i sigur atunci că e călare pe Malec-Adel cel adevărat, cel neîndoielnic, căci care alt cal e-n stare să facă ce face el?

Dar şi aceste împrejurări îşi aveau umbra şi amărăciunea lor. Îndelungata căutare a lui Malec-Adel îl costase pe Certophanov mulți bani; la câinii de Costroma nici nu se mai gândea şi călărea prin împrejurimi singur, ca şi odinioară. Într-o dimineață, la vreo cinci verste de Bessonovo, Certophanov dădu peste aceeaşi vânătoare princiară, în fața căreia îşi jucase atât de voiniceşte calul cu un an şi jumătate în urmă. Şi a trebuit să se întâmple la fel: ca şi-n ziua aceea, iacă un iepure sare în fața câinilor de sub un povârniş! Tot alaiul porni vijelios şi Certophanov după el, dar nu împreună, ci la vreo două sute de paşi într-o latură întocmai ca şi atunci. O râpă uriaşă străbătea pieziş povârnişul şi, ridicându-se tot mai sus şi mai sus, îngustându-se treptat, tăia calea lui Certophanov. În locul unde trebuia să sară peste ea – unde mai sărise odată cu un an şi jumătate în urmă, avea şi-acum tot vreo şase paşi lățime şi vreo doi stânjeni adâncime. Presimțind triumful – triumf ce avea să se repete într-un chip atât de ciudat – Certophanov hohoti victorios, rotindu-şi nagaica – vânătorii galopau şi ei, fără a scăpa din ochi pe vijeliosul călăreț calul zbura ca o săgeată – iată râpa, chiar în fată – hai, hai, hop! ca atunci!...

Dar Malec-Adel se opri brusc, întoarse la stânga şi galopă de-a lungul râpei, oricât îi smucea Certophanov capul într-o parte, spre surpătură...

Vasăzică i-a fost frică, n-a avut încredere în sine!

Atunci Certophanov, clocotind de mânie şi ruşine, aproape plângând, slobozi frâul şi-şi goni calul drept înainte la deal, departe, departe de vânătorii aceia, să nu-i mai audă cum îşi bat joc de dânsul, să scape cât mai repede de privirile lor blestemate!

Cu coastele sângerate, tot numai o spumă, Malec-Adel ajunse în galop acasă şi Certophanov se încuie numaidecât în odaie.

— Nu, nu-i el, nu-i prietenul meu! Acela mai degrabă îşi frângea gâtul decât să mă trădeze!

XI.

Lovitura „de grație”, cum se spune a primit-o Certophanov cu următorul prilej. Călare pe Malec-Adel, trecea într-o zi prin spatele proprietății parohiale, ce înconjura biserica de care ținea şi cătunul Bessonovo. Îşi înfundase cuşma până la sprâncene şi, gheboşat, cu amândouă mâinile lăsate pe oblânc, înainta încet: sufletul îi era stăpânit de tristețe şi tulburare. Deodată auzi pe cineva strigându-l.

Opri calul, îşi înălță capul şi-l zări pe corespondentul său diaconul. Cu o cuşmă roşcată. În trei colțuri, îndesată peste păru-i roşcat împletit în codiță, purtând un caftan de nanchin gălbui, încins pe sub pântece cu-n şnur

albastru, slujitorul altarului ieşise ca să-şi inspecteze claia de fân – şi zărindu-l la față pe Pantelei Eremeici socoti de a sa datorie să-l întâmpine cu tot respectul, şi, cu prilejul acesta, să-i mai ceară câte ceva. După cum se ştie, fețele bisericeşti nu intră în vorbă cu mirenii fără asemenea gând ascuns.

Lui Certophanov însă nu-i ardea de diacon; abia îi răspunse la salut şi mormăind ceva printre dinți, şfichiui cu nagaica…

— Ce cal neasemuit! se grăbi să adauge diaconul; aveți cu ce vă mândri. Adevăr grăiesc: sunteți un bărbat cu minte luminată; drept zic: precum un leu! Diaconul se mândrea cu darul vorbirii, fapt ce pricinuia mult necaz preotului căruia nu-i fusese hărăzit talentul oratoric. Nici măcar votca nu-i deslega limba. Pierzând un dobitoc, prin uneltirile unor oameni haini, – urmă diaconul, – fără a vă pierde cumpătul ci, dimpotrivă, nădăjduind şi mai mult în pronia cerească, ați dobândit altul, întru nimic mai prejos, ci aş putea spune chiar şi mai bun… pentru că…

— Ce tot îndrugi! îl întrerupse posomorât Certophanov: Care alt cal? Tot acela-i; e Malec-Adel… L-am găsit… Trăncăneşti degeaba…

— Ei, ei, ei! rosti rar diaconul lungind parcă anume pauza după fiecare exclamație, jucându-şi degetele în barbă şi cercetându-l pe Certophanov cu ochii lui sticloşi şi iscoditori. Cum aşa domnule? Calul dumneavoastră, dacă mi-a dat Dumnezeu ținere de minte, a fost furat anul trecut la vreo două săptămâni după Procov, iar acum ne aflăm la sfârşitul lui Noembrie.

— Ei şi, ce-i cu asta?

Diaconul îşi tot juca degetele în barbă.

— Înseamnă că a trecut mai bine de un an de atunci, iar calul dumneavoastră, cum a fost vânăt rotat, aşa e şi acum; ba parcă s-a mai închis puțin. Cum vine asta? Caii suri înălbesc mult într-un an.

Certophanov tresări… Parcă-l izbise cineva cu un par în dreptul inimii. Ştiut lucru: caii suri îşi schimbă culoarea! Cum de nu s-a gândit până acum la asta?

— Piei din fața mea, boaită afurisită! răcni el deodată cu ochi scăpărând de mânie – şi într-o clipă dispăru din fața privirii uimite a diaconului.

Ei! Totul s-a sfârşit!

Acum într-adevăr totul s-a sfârşit, s-a prăbuşit, a pierdut şi ultimul atu! Totul s-a năruit din pricina unui singur cuvânt: „înălbesc”. Caii suri înălbesc.

Aleargă, aleargă, blestematule! Degeaba; n-ai să poți scăpa de acel cuvânt!

Certophanov sosi ca o furtună acasă şi se încuie iarăşi în cameră.

XII.

Că mârțoaga aceea netrebnică nu era Malec-Adel, că între ea şi Malec-Adel nu exista nici cea mai mică asemănare, că orice om cu puțin bun simț îşi putea da seama dintr-odată că el, Pantelei Certophanov, s-a înşelat ca un neghiob – or mai degrabă că dinadins, intenționat, s-a tras singur pe sfoară, s-a amăgit – nu mai rămânea acum nici urmă de îndoială! Certophanov umbla încolo şi-ncoace prin odaie, întorcându-se la fel pe călcâie în fața fiecărui perete, ca o fiară în cuşcă. Amorul lui propriu suferea cumplit; dar nu-l chinuia numai durerea amorului propriu rănit: era disperat, furia îl sugruma şi setea de răzbunare se aprindea în eL. Dar împotriva cui? Pe cine să se răzbune? Pe ovrei, pe Iaff, pe Maşa, pe diacon, pe cazacul hoț, pe toți vecinii, pe toată lumea,

chiar pe el însuşi? Îi venea să înnebunească. A pierdut ultimul atu (comparația îi plăcea). Şi-acuma a ajuns iar cel din urmă şi cel mai disprețuit dintre oameni, de râsul lumii, un caraghios, prostul proştilor, bun să-şi bată joc de dânsul – un diacon! îşi închipuia, vedea limpede pe boaita aceea afurisită povestind despre calul sur, despre boierul cel prost… O, blestemații!! Zadarnic încerca Certophanov să-şi potolească clocotul mâniei; zădarnic încerca să se încredințeze singur că acest… cal, deşi nu era Malec-Adel, totuşi era… bun şi putea să-i slujească ani de-a rândul. Respingea îndată furios asemenea gând, de parcă ar fi adus o jignire nouă celuilalt Malec-Adel, fată de care se socotea şi aşa destul de vinovat… Cred şi eu! Gloaba, mârțoaga aceea putuse el, ca un orb şi-un nătâng ce era, s-o compare cu Malecadel! Cât despre serviciul pe care i l-ar mai putea aduce mârțoaga… îi va mai face oare el vreodată cinstea s-o călărească? Nici în ruptul capului! Niciodată!! Ducă-se dracului! slujească de hrană câinilor – altă soartă nu merită… Da! Ar fi cel mai bun lucru!

Mai bine de două ore umblă Certophanov prin odaie.

— Perfişca! porunci el deodată. Dă fuga la cârciumă şi adă o jumătate de vadră de votcă! Auzi? O jumătate de vadră, dar iute! Într-o clipă să văd votca aici pe masă.

Votca nu întârzie să apară pe masă şi Pantelei Eremeici începu să bea!

XIII.

Să-l fi putut vedea cineva atunci pe Certophanov, să fi putut fi cineva martorul sumbrei înverşunări cu care golea pahar după pahar – cu siguranță că ar fi fost cuprins fără voie de spaimă. Se înnoptă; lumânarea de seu ardea palid pe masă. Certophanov încetase de a se mai zbuciuma prin odaie; şedea, îmbujorat, cu ochii împăienjeniți, privind când în jos spre duşumea, când ațintind fereastra întunecată; se scula, îşi umplea paharul, bea, iar se aşeza, iar îşi pironea ochii într-un punct şi rămânea nemişcat – numai răsufletul i se făcea din ce în ce mai iute şi obrazul i se înroşea tot mai tare. Părea că-n sufletul lui creştea o hotărâre, care-l tulbura şi pe el, dar cu care se deprindea treptat; acelaşi gând venea tot mai aproape şi mai aproape, nestăvilit, necontenit, aceeaşi imagine i se zugrăvea tot mai limpede în fața ochilor, iar în inimă, sub apăsarea arzătoare a unei beții grele, exasperarea se schimba în bestialitate şi pe buze îi apărea un zâmbet sinistru…

— Ei, de-acu gata! rosti el cu un ton preocupat, aproape blazat: m-am răcorit destul!

Bău ultimul pahar de votcă, luă pistolul de la căpătâiul patului – acelaşi cu care trăsese asupra Maşei, îl încărcă, puse „pentru orice eventualitate", câteva cartuşe în buzunar – şi se îndreptă spre grajd.

Când dădu să deschidă uşa, paznicul veni alergând, dar Certophanov se răsti la el: „Eu sunt! Nu vezi? Pleacă de-aici!" Omul se dădu mai la o parte. „Du-te şi te culcă, îi strigă iarăşi Certophanov. N-ai ce păzi aici! Iaca ce mai comoară, ce mai odor!" Intră în grajd. Malec-Adel… falsul Malec-Adel era culcat pe aşternutu-i de paie. „Scoală, trântore!" strigă Certophanov împingându-l cu piciorul. Apoi, dezlegă căpăstrul de la iesle, scoase harşaua zvârlind-o la pământ – şi smuncind cu brutalitate din boxă calul ascultător, îl scoase afară în curte, apoi din curte în câmpie, spre marea uimire a paznicului care nu putea pricepe unde duce boierul noaptea calul de căpăstru, fără frâu, Fireşte că

se sfii să-l întrebe, şi rămase uitându-se după dânsul, până-l văzu dispărând la cotitura drumului ce ducea spre pădurea vecină.

XIV.

Certophanov mergea cu paşi mari, fără a se opri şi fără a privi îndărăt; Malec-Adel – să-l numim astfel până la sfârşit păşea ascultător în urma lui. Noaptea era destul de luminoasă; Certophanov desluşea conturul dințat al pădurii ce-i apărea înainte ca o imensă pată neagră. După votca băută, aerul răcoros al nopții l-ar fi doborât, dacă… dacă n-ar fi fost stăpânit de-o altă amețeală, cu mult mai puternică. Capul i se făcuse greu, sângele îi zvâcnea zgomotos în gât şi-n urechi, însă mergea cu pas sigur şi ştia încotro mergea.

Se hotărâse să-l ucidă pe Malec-Adel: toată ziua se gândise numai la asta… Acum era hotărât!

N-aş putea spune că se ducea liniştit să săvârşească o faptă ca asta – dar sigur de sine, fără să şovăiască, ca cel ce se supune simțului datoriei. „Socoteala" i se părea „simplă": distrugându-l pe uzurpator, soluționa „totul" dintr-odată, adică se pedepsea singur pentru prostia sa, se justifica față de adevăratul său prieten şi dovedea lumii întregi (Certophanov ținea foarte mult la părerea „lumii întregi"), că nu-i de glumit cu dânsul… Dar principalul era că se va distruge şi pe el odată cu uzurpatorul, căci la ce bun să mai trăiască? Nu-i uşor de explicat, deşi nu-i chiar imposibil, cum de se împăcau toate gândurile acestea în capul lui şi de ce totul i se părea atât de simplu. Umilit, singuratic, fără un suflet prieten, fără o para chioară şi pe deasupra cu sângele înfierbântat de băutură, era într-o stare vecină cu nebunia şi-i ştiut lucru că nebunii văd un fel de logică şi chiar de dreptate în faptele lor cele mai absurde. În orice caz, Certophanov era absolut sigur de dreptul său; nu şovăia, ci se grăbea să îndeplinească osânda pe care-o hotărâse vinovatului, de altfel fără a-şi da bine seama pe cine-l numea astfel?… La dreptul vorbind, nu se prea gândea la ceea ce avea de gând să facă. „Trebuie, trebuie să sfârşesc", îşi spunea întruna c-o îndărătnicie obtuză: „Trebuie să sfârşesc!"

Iar vinovatul fără vină îl urma, cu supunere, la trap… Dar în inima lui Certophanov nu era loc pentru milă.

XV.

Aproape de marginea pădurii, unde-şi adusese calul, se întindea o râpă nu prea mare, năpădită până la jumătate de tufe de stejar.

Certophanov coborî în râpă… Malec-Adel se poticni, cât pe ce să cadă peste dânsul.

— Vrei să mă striveşti, afurisitule! exclamă Certophanov şi, ca şi cum ar fi vrut să se apere, scoase pistolul din buzunar.

Înverşunarea de până atunci făcuse loc acelei împietriri a simțurilor care se spune că-l cuprinde pe om înainte de săvârşirea crimei… Dar se sperie singur de glasul lui – atât de sinistru sunase sub bolta crengilor negre, în umezeala putredă şi înăbuşitoare a râpei din pădure! Pe lângă asta, ca un răspuns la exclamarea lui, o pasăre mare prinse deodată a se scutura cu zgomot în vârful unui copac, chiar deasupra capului său… Certophanov tresări. I se părea că trezise un martor al faptei sale – şi asta unde? Tocmai în acel loc pustiu unde n-ar fi trebuit să întâlnească nici o ființă vie…

— Du-te, drace, în patru vânturi! rosti el printre dinți – şi lăsând din mână căpăstrul lui Malec-Adel îl izbi cât ce putu cu patul pistolului peste

grumaz. Calul se-ntoarse numaidecât în loc, se căţără afară din râpă… şi-o luă la fugă. Dar tropotul copitelor încetă curând. Vântul care se stârnise între timp acoperea toate zgomotele.

La rândul său, Certophanov urcă încet din râpă, ieşi la marginea pădurii şi se îndreptă spre casă. Era nemulţumit de dânsul: greutatea pe care o simţea în cap şi în inimă, se răspândise acum în toate mădularele. Mergea supărat, încruntat, nemulţumit, ca un flămând; parcă l-ar fi jignit cineva, parcă i-ar fi răpit prada sau hrana…

Sinucigaşul, împiedicat să-şi ducă la capăt hotărârea, cunoaşte o astfel de frământare.

Deodată simţi că ceva îl îmboldeşte de la spate, între umeri. Se întoarse… în mijlocul drumului sta Malec-Adel. Venise după stăpânul lui şi-l atinsese cu botul… dându-i de veste că-i acolo…

— Aha! strigă Certophanov, vii singur, singur vii să-ţi cauţi moartea! Stai, tu!

Într-o clipă scoase pistolul, ridică cocoşul, puse ţeava la fruntea lui Malec-Adel, trase…

Sărmanul cal sări speriat într-o parte, se ridică în două picioare, se dădu înapoi vreo zece paşi şi deodată se prăbuşi greoi şi prinse a horcăi, zvârcolindu-se la pământ…

Certophanov îşi astupă urechile cu amândouă mâinile şi o luă la fugă. Genunchii i se muiaseră. Şi ameţeala de băutură şi ura şi încrederea aceea prostească în sine – toate se împrăştiară deodată. Nu-i mai rămase decât sentimentul ruşinii şi-al josniciei – şi conştiinţa, conştiinţa limpede, că de astă dată a sfârşit-o şi cu el.

XVI.

Peste vreo şase săptămâni, feciorul Perfişca socoti de datoria sa să-l oprească pe pristav care trecea pe lângă conacul Bessonovo.

— Ce vrei? îl întrebă păzitorul ordinei.

— Înălţimea Voastră, poftiţi la noi în casă, îi răspunse feciorul ploconindu-se adânc: Îmi pare că Pantelei Eremeici, trage să moară; aşa că mi-e teamă.

— Ce? Trage să moară? îl întrebă pristavul.

— Chiar aşa, domnule. La început bea în fiecare zi votcă, iar acum zace în pat şi-a slăbit foarte tare. Eu aşa zic, că dumnealui acum nici nu mai înţelege nimic. I s-a înţepenit de tot limba.

Pristavul coborî din căruţă.

— De ce nu te-ai dus cel puţin după preot? S-a spovedit stăpânul tău? S-a împărtăşit?

— Nu, domnule.

Pristavul se încruntă.

— Cum ai putut face aşa ceva, frate? Se poate una ca asta? Ce, nu ştii că pentru aşa ceva… e mare răspundere, ha?

— Păi, l-am întrebat şi alaltăieri şi ieri pe boier, zise feciorul cuprins de sfială, i-am spus: „Pantelei Eremeici, nu porunciţi să mă duc după preot?” „Taci, zice, prostule. Nu-ţi vârî nasul unde nu-ţi fierbe oala.” Iar astăzi, când m-am înfăţişat dumisale ca să raportez – s-a uitat numai la mine şi-a mişcat din mustaţă.

— Şi a băut multă votcă?

— Straşnic de multă! Aşa că binevoiţi a vă milostivi, înălţimea voastră, şi poftiţi în odaia dumnealui.

— Ei, haide, du-mă! mormăi pristavul pornind după Perfişca.

Îl aştepta o privelişte surprinzătoare.

Într-o odaie din fundul casei, jilavă şi întunecoasă, pe un pat sărăcăcios acoperit cu o harşa, cu o şubă miţoasă în loc de pernă, zăcea Certophanov. Nu mai era palid, ci galben-verzui, cum sunt numai morţii, cu ochi înfundaţi în orbite, sub pleoape lucioase, cu nasul subţiat, dar încă roş, deasupra mustăţilor zbârlite. Zăcea îmbrăcat cu veşnicul său arhaluc, cu cartuşiere pe piept şi cu şalvarii albaştri circazieni. Cuşma-i caucaziană cu fund vişiniu îi cădea pe frunte până la sprâncene. Într-o mână ţinea nagaica, iar în cealaltă o pungă de tutun brodată, ultimul cadou al Maşei. Pe masă lângă pat, sta o garafă goală; la căpătâi se vedeau două acuarele prinse cu bolduri în perete. Una dintre ele înfăţişa, după cât se putea desluşi, un om gras c-o ghitară în mână – probabil Nedopiuschin; cealaltă înfăţişa un călăreţ în galop… calul semăna cu acele animale din poveşti pe care le desenează copiii pe ziduri şi pe garduri; dar petele cenuşii conturate cu grijă şi cartuşierele pe pieptul călăreţului, şpiţurile ascuţite ale cizmelor şi mustăţile uriaşe nu lăsau nici o îndoială: desenul voia să înfăţişeze pe Pantelei Eremeici, călare pe Malecadel. Uimit, pristavul nu ştia ce să facă. O tăcere de moarte domnea în încăpere. „A şi murit”, se gândi el şi, înălţând glasul, chemă:

— Pantelei Eremeici! N-auzi, Pantelei Eremeici?

Atunci se petrecu un lucru neaşteptat. Ochii lui Certophanov se deschiseră încet, pupilele-i stinse se mişcară la început de la dreapta la stânga, apoi de la stânga la dreapta, se opriră asupra vizitatorului, îl văzură… o scânteie fugară păru că se aprinde, în albeaţa lor opacă apăru ceva care semăna cu o privire; buzele învineţite se descleştară încet şi se auzi un glas răguşit, într-adevăr ca din mormânt:

— Nobilul de viţă veche Pantelei Eremeici Certophanov moare; cine-l poate împiedica? Nu datorează nimănui nimic, nu cere nimic… Voi, oamenilor, lăsaţi-l în pace! Duceţi-vă!

Mâna care ţinea nagaica încercă să se ridice… Zădarnic! Buzele se încleştară din nou, ochii se închiseră – şi Certophanov sta întins ca şi mai înainte pe patul său tare, nemişcat şi cu călcâiele lipite.

— Să mă vesteşti când şi-a da sufletul, îi şopti lui Perfişca pristavul, ieşind din odaie; iar preotul, cred că-l poţi chema şi acum. Să-i dea sfânta cuminecătură, ca să fie toate după rânduială.

Chiar în ziua aceea Perfişca se duse după preot; în dimineaţa următoare trebui să-l vestească pe pristav; peste noapte, Pantelei Eremeici îşi dăduse sufletul.

Când l-au înmormântat, în urma sicriului mergeau doi oameni: feciorul Perfişca şi Moşel Leiba. Vestea despre sfârşitul lui Certophanov ajunsese, nu se ştie cum, până la ovrei – care nu pregetase a-şi îndeplini ultima datorie fată de binefăcătorul său.

MOAŞTE VII.

O pământ al suferinţei, Pământ al poporului rus!

F. TIUTCEV

„Vai de pescar uscat şi de vânător murat”, spune un proverb franţuzesc. Eu, care n-am făcut niciodată prea mult caz de pescuit, nu pot să-mi dau seama de impresiile unui pescar pe vreme frumoasă şi dacă suma plăcerilor pe care i le procură pe timp variabil o pradă bogată compensează dezagrementul de a fi udat până la piele. În orice caz, pentru vânători, ploaia e o calamitate. Şi tocmai o asemenea calamitate am avut de îndurat eu şi Ermolai într-una dintre expediţiile noastre la cucoşii sălbatici, în judeţul Belev. Din zorii zilei ploaia nu mai încetase. Şi ce măsuri de apărare nu luasem! Ne trăseserăm mantăile peste urechi, ne adăpostiserăm pe sub copaci ca să ne ferim de picături. Impermeabilele, însă, în afară că ne împiedicau să tragem, lăsau cu neruşinare apa să treacă; şi sub arbori, fără îndoială, că în primele clipe se părea că nu pătrund picăturile, dar pe urmă lichidul strâns în frunziş se prăpăstuia deodată, din fiecare ramură curgea ca din streaşină, un pârâiaş de gheaţă se furişa pe sub cravată şi se prelingea de-a lungul şirei spinării... Curat potopul! vorba lui Ermolai. „Nu, Piotr Petrovici, sfârşi el prin a zice. Aşa nu mai merge! Azi nu-i chip de vânat. Cânii nu mai au miros; puştile nu mai iau foc... Mare comedie!”

— Ce-i de făcut? am întrebat.

— Apoi, uite ce zic eu. Să mergem la Alexeevca. Nu ştiu dacă cunoaşteţi, e o moşioară a mamei dumneavoastră; cam la vreo opt verste de aici. Mânăm acolo peste noapte şi mâine dis-de-dimineaţă...

— Ne întoarcem aici?

— Nu, nu aici... Ştiu eu nişte locuri dincolo de Alexeevca... cu mult mai bune decât acestea pentru cucoşii sălbatici.

Fără a mai întreba pe credinciosul meu tovarăş de ce nu mă dusese deodată spre acele locuri, am ajuns în aceeaşi zi la moşioara mamei mele, a cărei existenţă, mărturisesc, nici nu o bănuisem până atunci. Moşioarei i se alătura o casă tare dărăpănată, dar nefiind locuită, curată: am petrecut aici o noapte destul de liniştită.

A doua zi, m-am trezit dis-de-dimineaţă. Soarele răsărise; pe cer nici un nor; în jur, toate scânteiau, atât de strălucirea zorilor, cât şi de ploaia bogată de cu o zi înainte. În vreme ce mi se puneau caii la brişcă, am prins a rătăci prin livada bătrână, căzută în paragină, care strângea jur împrejur căsuţa într-o amestecătură de vegetaţie plină de sevă şi înmiresmată. Ce bine era în aer liber, sub cerul limpede în care fluturau ciocârlii, de unde glasurile lor sonore picurau ca nişte mărgele argintii! Nici vorbă că luaseră pe aripi boabe de rouă, căci cântul lor părea scăldat în ele. Îmi lăsasem capul descoperit, respirând bucuros din adâncul plămânilor... Pe povârnişul unei văiugi, chiar lângă îngrăditură, se vedea o stupărie: o cărăruşă strâmtă ducea până acolo, şerpuind printre ziduri dese de buruiană şi urzică, prin care se lăfăiau, căzute acolo, Dumnezeu ştie de unde, canafurile ascuţite ale cânepei cu frunza verde închis.

O luai pe cărăruie, ajungând la stupărie. Alături chiar, se înălţa un şopru mic, alcătuit din crengi împletite, aşa numitul amşanic unde se ţin stupii pe timpul iernii. Mi-am aruncat ochii prin uşa întredeschisă: era întuneric, linişte şi uscat, mirosea a mintă şi melisă. Într-un ungher erau câteva scânduri înălţate pe capre, pe care zăcea, învelită cu o pătură, o făptură mititică... Era să trec mai departe...

— Stăpâne, ei! Stăpâne! Piotr Petrovici! rosti un glas răguşit şi slab, ca şuşuitul papurii în baltă.

M-am oprit.

— Piotr Petrovici! Aveţi bunătatea şi vă apropiaţi! spuse iar glasul: venea din ungherul unde zărisem patul de scânduri. M-am apropiat şi am rămas împietrit de mirare. Aveam înainte-mi o fiinţă omenească vie, dar ce fel de fiinţă?

Capul uscat cu desăvârşire, peste tot de coloare arămie, părea scos dintr-o icoană veche: nasul subţire ca o muchie de cuţit, buzele abia desenate; numai dinţii şi ochii puneau o sclipire slabă şi de sub basma câteva şuviţe rare de păr galben scăpau pe frunte. Lângă bărbie, într-un fald al învelitorii, se mişcau două mâni subţirele, de aceeaşi coloare arămie, depănând anevoie degetele ca nişte beţişoare. M-am uitat cu mai multă băgare de seamă. Chipul n-avea nimic urât, ba chiar era frumos, dar straniu, înfiorător. Şi chipul acesta îmi părea cu atât mai groaznic cu cât vedeam, pe obrazul cu sclipiri metalice, că se sileşte, se sileşte şi nu poate apărea zâmbetul.

— Nu mă mai cunoaşteţi, stăpâne? şopti iar glasul, care părea că iese ca un abur de pe buzele aproape nemişcate. Cum să mă mai cunoaşteţi! Sunt Lucheria… ştiţi, cea care era în frunte la horă, pe moşia mamei dumneavoastră, la Spascoie… şi la cântece la fel… Vă mai aduceţi aminte de mine?

— Lucheria! am strigat. Tu eşti, e cu putinţă?

— Da, eu sunt, stăpâne; eu, Lucheria.

Nu mă pricepeam ce să spun şi, năucit, priveam la chipul acela sumbru şi împietrit, care mă ţintea cu ochi sticloşi ca de mort. Era cu putinţă? Mumia aceea să fie Lucheria, cea mai frumoasă dintre fetele de la curtea noastră, una înaltă, bine făcută, albă, rumenă – mereu râzând, cântând, jucând! Lucheria, Lucheria cea isteaţă, după care umblau toţi flăcăii de la noi, pentru care oftasem până şi eu în ascuns, pe atunci băiat de şaisprezece ani.

— Spune-mi, te rog, Lucheria, am rostit în sfârşit, ce ţi s-a întâmplat?

— Vai, mare nenorocire s-a abătut asupră-mi. Nu vă întoarceţi capul de la ticăloşia mea stăpâne, şi nu vă încrâncenaţi: aşezaţi-vă aici mai aproape, pe putinica asta, că altcum n-o să mă auziţi… Iaca ce mândru mi-i glasul acuma!… Vai, tare mă bucur că v-am văzut! Cum de v-aţi abătut pe la Alexeevca?

Lucheria vorbea încet şi rar dar fără a face opriri.

— Puşcaşul meu, Ermolai, m-a adus aici. Dar ia spune-mi, povesteşte-mi…

— Să vă spun cum mi s-a întâmplat nenorocirea? Bine, stăpâne. E mult de atunci, şase or şapte ani… Mă logodisem cu Vasili Poleacov, poate vă aduceţi aminte de dânsul, un flăcău tare mândru, cu părul creţ, care a fost şi sufragiu o vreme la mama dumneavoastră? Dar la vremea aceea nu mai eraţi în sat, ci la învăţătură la Moscova. Eu şi Vasili ne aveam tare dragi, mie nu-mi era capul decât la dânsul şi asta se petrecea într-o primăvară… Şi iată că într-o noapte, nu mai era mult până la ziuă… stam şi nu puteam adormi: privighetoarea cânta aşa de dulce în parc! N-am mai putut răbda, m-am sculat şi am ieşit pe cerdac ca s-o aud mai bine. Cânta şi iar cânta… Şi nu ştiu cum, aşi deodată, mi s-a părut că mă strigă cineva încetişor pe nume, aşa: „Luşa!” şi parcă era glasul lui Vasea… Şi cum eram, se vede somnoroasă, mă împiedic şi cad tocmai

din susul scărilor, buf! jos, la pământ. Deodată mi s-a părut că nu mă lovisem aşa de tare, ba chiar m-am ridicat în clipă şi m-am întors în odaie. Atâta numai că parcă se sfărâmase ceva în mine, în măruntaie. Staţi... numai un picuşor, stăpâne... să-mi iau răsuflet.

Lucheria tăcu. O priveam cu încremenire. Lucrul cel mai de mirare îmi părea felul cum îşi spunea povestea, aproape veselă, fără tânguiri, fără oftaturi, fără a cerşi milă şi compătimire.

— De când cu întâmplarea asta, urmă Lucheria, am prins a mă usca şi a mă topi văzând cu ochii, a mă tot cerni: picioarele mă purtau cu greu, apoi nici nu m-am mai putut sluji de ele: nu mai puteam sta nici în sus, nici şezând, aş fi stat tot culcată. Şi nu-mi era nici a bea, nici a mânca: tot mai rău şi mai rău. Maica dumneavoastră, bună cum era, m-a arătat la doctori, m-a trimis la spital. Dar nu mi-au putut face nimic. Şi nici un doctor nu mi-a putut spune ce boală am. Şi câte leacuri n-au cercat! M-au ars cu fierul roşu pe spinare, m-au pus pe gheată pisată, şi tot nimic. Până la urmă nu m-am mai putut deloc mişca... Şi au hotărât stăpânii, că n-au de ce mă mai purta la doctori şi nici la curte nu-i frumos să mai ţie o nevolnică... m-au trimis aici, că tot aveam şi rude prin partea locului. Ş-apoi de atunci aici sălăşluiesc, precum vedeţi.

Lucheria tăcu iar, silindu-se să zâmbească.

— Vai, ce soartă cumplită! am spus... şi, nemaiştiind ce să adaug: Şi Vasili Poleacov? era o întrebare prostească.

Lucheria îşi feri o clipă privirea.

— Poleacov? A fost amărât, bietul de el, tare amărât, da' pe urmă s-a însurat cu alta, una din Glinnoie. Aţi fost la Glinnoie? Nu-i departe de la noi. O cheamă Agrafiona. Îi eram tare dragă, dar ce vreţi? Om tânăr, să rămâie neînsurat? Şi ce fel de tovărăşie puteam să-i fiu eu? Aşa că a găsit o femeie frumoasă, bună, şi acum au şi copii. El e vechil la unul dintre vecini; mama dumneavoastră l-a dezrobit şi, har Domnului, trăieşte fericit.

— Şi tu zaci aşa întruna? am întrebat-o eu iar.

— Şapte ani de când zac, stăpâne. Vara, stau aici în coliba asta de crengi şi când vine frigul, mă mut în tinda feredeului. Ş-apoi stau acolo.

— Şi cine te îngrijeşte? Cine are grijă de tine?

— Se găsesc destui oameni milostivi. Nu mă lasă ei în părăsire. Ş-apoi ce îngrijire? Parcă multe trebuiesc? Că de mâncat, pot zice că nu mănânc nimic şi apă este totdeauna colo, în ulcior, apă proaspătă de izvor. Şi încă pot ajunge singură la ulcior: de unul dintre braţe mă mai pot sluji. Ş-apoi este şi o copilă, o orfană. Întruna vine de mă cercetează, să vadă ce fac. Dumnezeu s-o răsplătească. Acuma o clipă era aici. N-aţi întâlnit-o? Una frumuşică şi bălăioară! Îmi aduce flori; vai, tare mi-s dragi florile! Pe aici n-avem flori de grădină; au fost, dar s-au stârpit. Dar şi cele de câmp sunt tot aşa de frumoase, ba ca mireasmă întrec pe cele din grădină. Uite, de pildă, lăcrămioarele... se poate ceva mai plăcut?

— Şi nu ţi se urăşte, nu ţi-i greu să duci aşa viaţă, biata de tine?

— Ce-aş putea face? Să nu mint, la început mi-a fost tare greu; dar pe urmă m-am obişnuit, şi acuma rabd, ce să fac? Sunt şi mai nenorociţi decât mine.

— Care de pildă?

— Iaca, cei care n-au nici adăpost! Şi cei care-s orbi or surzi! Eu mulţămesc lui Dumnezeu, am ochi foarte buni şi aud orice, orice. O cârtiţă sapă pe sub pământ, o aud. Şi simt toate miresmele, oricât de slabe ar fi ele! Când însoreşte hrişcă la câmp, ori teii în parc, nu-i nevoie să-mi spuie nimeni: eu le simt cea dintâi. E destul să vie o cât de slabă suflare de vânt dintr-acolo. Nu, nu, de ce aş supăra pe Dumnezeu? Sunt mulţi care-s mai de plâns ca mine. Ia gândiţi-vă. Cineva sănătos cât de uşor poate cădea în păcat, pe câtă vreme de mine până şi păcatul s-a depărtat. Spunea şi părintele nostru, Alexei, mai ieri când a venit să mă împărtăşească: „La ce să te mai spovedeşti: mal poţi tu, în starea în care te afli, săvârşi păcate?" „Dar păcatele săvârşite cu gândul, părinte?" i-am răspuns eu. „Ehei, a râs el, acele nu-s păcate prea mari."

— Ce-i drept că nici din păcatele acestea ale gândului nu săvârşesc prea multe, urmă Lucheria, căci mi-am luat obicei să nu mă gândesc mult şi mai ales, să nu-mi aduc aminte de nimic. Vremea trece mai iute aşa.

Am rămas surprins, mărturisesc.

— Stai singură cuc, Lucherio, cum de faci să nu-ţi treacă nici un gând prin cap? Or, poate, dormi toată vremea?

— Ba nu, stăpâne! Nu pot dormi totdeauna. Cu toate că nu prea simt dureri, mă scurmă, nu ştiu cum, înăuntru şi în ciolane; şi n-am hodină cum ar trebui. Da... zac aşa, culcată, şi nu mă gândesc la nimic; simt că-s încă vie, că răsuflu şi-atâta. Mă uit, ascult. Albinele bâzâie şi lărmuiesc în stupărie; un hulub se lasă pe acoperiş şi guruie; o cloşcă cu puişorii ei vine să ciugulească fărâmituri; or o vrabie, sau un fluture, se abate în zbor – şi-s pentru mine o încântare. Acum doi ani au venit până şi rândunele, şi-au făcut cuib aici în ungher şi şi-au crescut puişorii. Vai, cât petreceam privind! Uite-o că vine la cuib, intră, îşi îmbucăreşte puişorii; a plecat. Nu trece mult, şi alta vine. Câteodată nici nu intră, trece numai prin faţa uşii deschise şi îndată puişorii prind a piui deschizând larg pliscurile... Le-am aşteptat şi anul trecut, dar cică un vânător de aicea a tras un foc asupra lor. Şi parcă ce a folosit cu asta? Că o rândunică, în toată făptura ei, nu-i mai mare ca un cărăbuş... Tare mai sunteţi răi, domnilor vânători!

— Niciodată n-am tras în rândunele, m-am grăbit să spun.

— Apoi altădată, urmă Lucheria, să te prăpădeşti de râs! Uite că vine un iepure, zău! Se vede că-l hăituiau câniі; vorba-i c-a intrat ca un glonte pe uşă... S-a aşezat pe labele dinapoi, ici lângă mine, şi a stat multă vreme aşa, încreţind din nas şi înălţând din mustăţi – ca un adevărat ofiţer! Şi se uita ţintă la mine. Înţelesese, nici vorbă, că n-o să-i fac nici un rău. Până la urmă s-a sculat, ţup-ţup, spre uşă, a zvârlit o privire din prag, şi, parcă l-a înghiţit pământul! Vai, că nostim mai era!

Lucheria se uită la mine. Parcă ar fi spus: nu-i aşa că-i de haz? Am prins a râde, ca să-i fac plăcere. Ea îşi muşcă buzele-i uscate.

— Iarna, nici vorbă, e mai greu, mai ales pentru că nu se vede. Păcat să mai aprinzi lumânarea, da ce bun? Cu toate că ştiu carte, şi întotdeauna mi-au fost dragi cărţile, ce-aş putea să citesc? Aici nu se află nici un fel de carte, şi chiar dac-ar fi, parcă sunt în stare s-o ţin în mână? Părintele Alexei mi-a adus într-o zi una, un calendar, ca să mă mai iau; dar, dacă a văzut că nu slujeşte la nimic l-a luat înapoi. De altfel, chiar pe întuneric, tot se mai aude câte ceva: un

greieruş care cântă, or un şoricel care începe a roade undeva. E bine aşa: să nu te gândeşti la nimica!

— Pe urmă, mai sunt rugăciuni, urmă Lucheria, după ce-şi luă răsuflet. Numai că nu prea ştiu multe. Şi la ce aş plictisi pe bunul Dumnezeu? Ce-i pot eu cere? Că el ştie mai bine de ce am eu trebuință. Mi-a dat să port o cruce, dovadă că-i sunt dragă. Aşa ni se porunceşte să credem. Şi spun „Tatăl nostru", „Cuvine-se cu adevărat", acatistul pentru cei în năcaz; şi zac fără să mă gândesc la nimica. Ei, ce să-i faci!

Două sau trei minute am rămas aşa, țintuit, fără să rup tăcerea, pe putinica îngustă, care-mi slujea de scaun. Înfricoşata nemişcare de stană a bietei făpturi vii, care zăcea în față-mi, trecea şi asupra mea; parcă amorțisem şi eu.

— Ascultă, Lucheria, am rostit în sfârşit. Ascultă propunerea pe care vreau să ți-o fac. Dacă n-ai nimic împotrivă, am să iau măsuri ca să fii transportată la spital, la un spital bun din oraş. Cine ştie, poate mai poți fi încă vindecată? În orice caz, n-ai să fii aşa de singură...

Lucheria mişcă abia zărit din sprâncene.

— Vai, stăpâne, zise ea într-un murmur plin de îngrijorare, nu mă trimite la spital, nu mă duce de aici. Acolo o să-mi fie mult mai grea suferința. Parcă mai pot fi vindecată?... A trecut odată un doftor pe aici; voia să mă cerceteze. „Nu mă canoni aşa, îl rog eu, pentru numele lui Dumnezeu!" Aş, de unde! începe a mă suci şi a mă învârti, a mă frământa, a-mi purta brațele şi picioarele, zicându-mi: „Fac asta pentru învățătura mea; aşa-i slujba mea de om învățat! Cât despre tine, zice, nu cuteza să te împotriveşti, căci pentru munca mea mi-au pus la gât decorație, şi eu pentru voi proştii, mă trudesc." Mă chinuie el ce mă chinuie, îmi spune şi cum se cheamă boala pe care o am, un nume straşnic de greu, şi cu asta pleacă. Apoi după aceea o săptămână încheiată m-au tot durut ciolanele. Spuneți că stau singurică cuc. Nu, nu totdeauna. Mai vin pe la mine. Eu stau liniştită, nu-i stingheresc. Da' vin fete din sat şi şuguiesc. Se mai abate o hagiță şi-mi spune poveşti de pe la Ierusalim şi Kiev, de pe la cetățile sfinte. Ş-apoi mie nu mi-e frică să rămân singură. Ba chiar, îmi place, zău aşa. Stăpâne, stăpâne, nu mă luați de aici, nu mă duceți la spital... Vă foarte mulțămesc, că sunteți aşa de bun, dar nu mă luați de aici, vă rog, stăpâne.

— Bine, cum vrei, cum vrei tu, Lucheria. Eu gândeam că pentru binele tău...

— Ştiu, ştiu, stăpâne, că pentru binele meu... Dar parcă poate cineva da ajutorare altuia? Poate cineva pătrunde în inima aproapelui său? Fiecare să se ajute singur! Poate n-o să mă credeți, dar când stau aşa culcată, singură... îmi pare că nu-s decât eu pe lumea asta. Că numai eu am rămas în viață! Şi-mi închipui că o mână se întinde deasupra-mi, binecuvântându-mă... Şi-mi trec prin cap atâtea şi atâtea închipuiri, minune nu alta!

— Şi ia spune, la ce te gândeşti atunci, Lucheria?

— Vezi că asta nu se poate spune, stăpâne, nu se poate lămuri. Şi-apoi, îndată după aceea se uită. Ai spune că vine ca un nour ce se desface în apă şi-i o răcoare, şi-i bine, dar ce anume, asta nu se poate spune! Şi atuncea îmi zic: dacă ar fi oameni în jurul meu, nimica din toate acestea nu s-ar mai vădi şi n-aş mai simți decât ticăloşia în care mă aflu.

Lucheria răsuflă cu greutate. Plămânii n-o ascultau mai mult decât trupul.

— Mă uit la dumneavoastră, stăpâne, şi văd că tare vi-i milă de mine. Dar să nu vă fie prea milă, zău! Iaca, să vă spun ceva! Pe vremuri, şi chiar şi acuma… vă aduceți aminte, cât eram de veselă atunci? Ca un scatiu!… Ei, ştiți? Eu şi acuma mai cânt cântece.

— Cânți?… Tu?

— Da, cântece, cântece vechi, hore, de ursită, colinde, de toate felurile. Vezi că ştiam tare multe, şi nu le-am uitat. Numai cele de joc nu le cânt. În starea în care mă aflu, nu şade bine.

— Şi cum? Le cânți… în tine?

— În mine, şi chiar cu glas. Tare, nu prea pot, dar tot se poate înțelege. Uite, vă spuneam de fetița aceea care vine de mă vede. Cum e orfană, înțelege multe lucruri. Aşa că am învățat-o cântece. Până acum a învățat patru. Nu mă credeți? Stați să vedeți…

Lucheria îşi luă răsuflet… Gândul că ființa aceea pe jumătate moartă avea să cânte, trezi în mine o spaimă necugetată. Dar înainte de a putea rosti un cuvânt, o notă prelungă, abia desluşită, dar curată şi justă, tremură la urechile mele… apoi a doua, a treia. Lucheria cânta „În livadă”.

Cânta şi fața îi rămânea împietrită, ochii – neclintiți. Dar firişorul acela de voce, care îi ieşea silnic, şovăind ca o pală de fum, avea un accent atât de atingă tor, de parcă întreg sufletul ei i se revărsa într-însul… Nu mai simțeam spaima, ci o nesfârşită milă îmi strângea inima.

— Vai, nu mai pot! zise ea deodată, nu mai am putere… Tare m-am bucurat că v-am văzut.

Închise ochii.

Mi-am lăsat mâna pe degetele-i subțirele şi înghețate… M-a privit, şi pleoapele-i cu gene aurii, aşa cum au statuile antice, s-au închis… Peste o clipă, le-am văzut strălucind în penumbră… O lacrimă le umezea.

Am urmat să stau neclintit.

— Uite cum sunt! spuse deodată Lucheria, cu o putere neaşteptată şi, deschizând ochii mari, făcu o sforțare să lepede lacrima. Cum de nu mi-i ruşine? Ce m-a găsit? E aşa demult de când nu mi s-a mai întâmplat aşa ceva… Tocmai din ziua când a venit Vasea Poleacov să mă vadă, primăvara trecută. Cât a stat aici de vorbă cu mine, a fost bine; dar după ce a plecat, mult am mai plâns singură! Ce prostie să plângi aşa!… Acuma, e drept, că la noi, femeile, lacrima nu costă mare lucru! Stăpâne, poate aveți o batistă… dacă nu vi-i silă, ştergeți-mi ochii.

M-am grăbit să-i îndeplinesc dorința şi i-am lăsat şi batista. Ea întâi n-a vrut s-o primească… „Ce să fac eu cu un dar ca acesta?” a spus ea. Batista era simplă, dar curată şi albă. A luat-o apoi în degetele slabe şi nu şi-a mai desprins mâna de pe dânsa. Obişnuit cu întunecimea în care ne găseam şi eu şi ea, puteam acuma să-i desluşesc bine trăsăturile, ba chiar să observ că o uşoară rumeneală trecea pe chipul ei de aramă, şi să descopăr pe fața aceea, cel puțin aşa mi se părea, urme din frumusețea trecută.

— M-ați întrebat, stăpâne, urmă Lucheria, dacă pot dormi? Dorm, e drept, arareori, dar de fiecare dată am visuri, visuri frumoase! Niciodată nu-s bolnavă în vis; întotdeauna mă văd sănătoasă şi tânără!… Atâta-i rău că după

ce mă trezesc, vreau să mă întind şi mă simt ea ţintuită. Odată am avut un vis aşa de ciudat! Dacă vreţi, să vi-l spun. Da, bine atunci, ascultaţi.

— Se făcea că stau în picioare în mijlocul câmpului şi jur împrejur numai secară, înaltă, coaptă, ca de aur!... Am cu mine un căţeluş roşcat şi rău, foarte rău, care tot vrea să mă muşte. Şi-n mână parcă ţin o seceră, dar nu-i o seceră obişnuită, ci una întocmai ca luna, când seamănă cu o seceră. Ei, şi cu acest corn de lună trebuieşte să secer eu toată secara până la cel din urmă spic. Numai că sunt copleşită de căldură, cornul de lună mă orbeşte şi mă cuprinde lenea. Şi peste tot, jur împrejur, numai albăstrele, ia aşa de mari! Şi toate întoarse cu capetele spre mine: să culeg albăstrele că Vasia mi-a făgăduit că vine. Mă gândesc: să-mi fac întâi o cunună, că am vreme destulă să isprăvesc secerişul. Şi prind a rupe la albăstrele, dar mi se topesc între degete, se topesc ca prin minune! Şi nu mai ajung să împletesc o cunună. Şi în aceeaşi vreme aud parcă pe cineva că se apropie, vine aproape de tot şi mă strigă: Luşa! L-uşa!... Ce păcat, îmi spun, că n-am avut vreme să isprăvesc coroniţa! Ei, ce să fac, am să-mi pun pe cap în loc de albăstrele, cornul de lună. Şi-mi pun eu pe frunte cornul de lună, în chip de cocoşnic şi pe dată începe a străluci aşa de tare, că toată câmpia în jur e luminată. Deodată, mergând pe vârful spicelor, vine alergând spre mine, nu Vasia, ci Domnul nostru Isus Christos. Cum am ştiut eu că-i Domnul Christos, n-aş putea să spun; că nu aşa e zugrăvit, dar el era! Fără barbă, înalt, tânăr, înveşmântat în alb, numai cingătoarea-i de aur, şi parcă-mi întinde mâna. „Nu-ţi fie frică, îmi spune, mireasa mea gătită de nuntă; vino cu mine în împărăţia cerească, să fii în fruntea danţurilor şi să cânţi cântările raiului.” Doamne, cum i-am mai sărutat mâna! Şi iată şi căţelul că cearcă să mă prindă de picioare... dar tot atunci am prins a mă înălţa în văzduh! El zbura înainte... Şi aripile lui largi ca de pescăruş se întinseseră parcă pe tot cerul şi eu după dânsul! Iar câinele n-a avut încotro şi a rămas în urmă. Şi abia atunci am înţeles că întruchipa boala mea şi că pentru dânsa nu va fi loc în împărăţia cerurilor.

Lucheria rămase o clipă tăcută.

— Şi am mai avut încă un vis, urmă ea, sau poate să fi fost o vedenie, nu ştiu bine. Se făcea că eram culcată chiar aici în coliba asta de frunzări şi tătuca şi mămuca, Dumnezeu să-i ierte, veniseră să mă vadă şi mi se închinau până la pământ fără o vorbă. Îi întreb eu: „De ce vă închinaţi mie, tătucă şi mămucă?” „Ne închinăm, răspund ei, pentru că având de pătimit aşa de mult pe lumea asta ţi-ai uşurat şi ţie sufletul de păcate şi ne-ai uşurat şi pe noi de mare povară. Şi asta ne-a fost de mare ajutor pe lumea cealaltă. Căci isprăvind cu păcatele tale, acum le izbăveşti pe ale noastre” Şi spunând aşa, tătuca şi mămuca mi s-au închinat iar şi s-au făcut nevăzuţi; în locul acela n-am mai văzut decât păretele.

Mult m-am gândit după aceea la ceea ce mi s-a arătat. Am povestit şi preotului la spovedanie. Dar el zice că nu se poate să fi fost vedenie, căci asta nu li-i dat decât feţelor bisericeşti.

— Şi uite încă un vis pe care l-am avut, urmă Lucheria. Stăm parcă sub o salcie, la drumul mare şi în mână aveam un toiag, traistă pe umăr şi basma în cap, drept ca o călătoare. Şi am de făcut drum lung, lung, tocmai la sfântul mormânt. Şi un şir nesfârşit de călători trec, trec prin faţa mea, călcând fără zgomot, cu părere de rău parcă, îndreptându-se în aceeaşi parte; şi toţi au feţe

triste şi seamănă bine între ei. Şi uite că în mijlocul lor bag eu de seamă pe o femeie, cu un cap mai înaltă decât ceilalţi, care se frământă şi se zbuciumă şi-i îmbrăcată altfel decât noi, n-are straie ruseşti. Şi la chip e ciudată, are o faţă galbenă ca ceara şi posomorâtă. Şi parcă toţi se întorc de către dânsa; şi ea deodată se răsuceşte şi vine drept spre mine. Stă pe loc şi mă priveşte cu nişte ochi ca de vultur, galbeni, mari şi sticloşi, grozav de sticloşi. „Cine eşti?" o întreb eu. „Sunt moartea ta", îmi răspunde. Aveam de ce mă înfricoşa, dar eu, dimpotrivă, îmi fac cruce şi nu mai pot de bucurie! Şi parcă femeia aceea, moartea mea, îmi spune: „Mi-i milă de tine, Lucheria, dar nu te pot lua cu mine. Rămas bun!" Vai, Doamne! Că tare m-am mai întristat!... „Ia-mă, dragă moarte, ia-mă", o rog eu... Şi parcă moartea se întoarce spre mine şi-mi spune... înţeleg că-mi hotărăşte ceasul dar nu limpede, ci aşa, nelămurit... „Cam după postul sfinţilor Petru şi Pavel," zice. Şi cu asta mă trezesc... Da, am visuri cu adevărat minunate.

Lucheria ridică ochii la cer... şi rămase pe gânduri...

— Atâta numai, un singur necaz am: se întâmplă câteodată să treacă o săptămână şi să nu pot închide odată ochii. Anul trecut s-a oprit pe aicea o cucoană, m-a văzut şi mi-a dat o sticluţă cu doftorie contra nesomnului; mi-a spus să iau din ea câte zece picături. Mi-a făcut tare bine şi am putut să dorm; atâta numai că acum demult sticluţa e goală... Nu ştiţi cumva ce doctorie era aceea şi unde s-ar putea găsi?

Nici vorbă că doamna aceea străină dăduse Lucheriei opiu. I-am făgăduit să-i trimit o sticluţă la fel şi nu m-am putut stăpâni să nu-i spun cât o admiram pentru răbdarea ei...

— Vai, ce spuneţi, stăpâne! răspunse ea. Asta e răbdare? Răbdare a avut Simeon Stâlpnicul care a stat treizeci de ani în picioare pe un stâlp! Şi celălalt sfânt care a pus de l-au îngropat în pământ până la piept, de i-au mâncat furnicile obrazul... Şi-apoi încă ce mi-a povestit un om tare învăţat. Cică era o ţară, şi Agarenii supunând acea ţară au prins a canoni şi 8 ucide pe cei supuşi, care cu toate silinţele nu puteau cu nici un chip scăpa de urgie. Şi iată că s-a arătat printre aceşti oropsiţi o sfântă fecioară, care apucând un paloş şi punând pe ea o platoşă grea de două puduri a pornit împotriva Agarenilor, alungându-i tocmai dincolo de mare. Şi apoi, dacă i-a alungat le-a spus aşa: „Acuma să mă ardeţi pe rug, că eu aşa am jurat să mor pentru poporul meu de moarte prin foc". Şi Agarenii au luat-o şi au ars-o de vie: şi aşa poporul ei a fost scos de sub robie pentru totdeauna. Asta zic şi eu ispravă. Dar eu, eu ce-am făcut?

Minunându-mă în sinea mea de forma în care legenda Ioanei d'Arc ajunsese până acolo, am întrebat, după o clipă de tăcere pe Lucheria, ce vârstă avea.

— Douăzeci şi opt... ori douăzeci şi nouă... n-am încă treizeci de ani. Dar la ce bun să mai numărăm anii! Ştiţi, aş mai avea să vă spun ceva...

Lucheria începu deodată să tuşească înăbuşit, apoi scoase un geamăt.

— Ai vorbit prea mult, i-am spus eu, poate să-ţi facă rău.

— Adevărat, şopti ea, cu un glas abia auzit, e vremea să sfârşim vorba; cu toate că n-are a face! Că dacă plecaţi, voi putea să tot tac, în voie. Aşa, măcar mi-am mai uşurat sufletul.

Mi-am luat rămas bun, i-am făgăduit încă odată să-i trimit leacul şi am îndemnat-o să se mai gândească odată bine şi să-mi spună dacă nu mai are nevoie de ceva.

— N-am nevoie de nimica: ara tot ce-mi trebuie, har Domnului. Vorbea cu mare silință dar cu un glas înduioşat. Dumnezeu să vă dea la toți sănătate! Uite ce v-aş ruga, stăpâne, să cereți mamei dumneavoastră: oamenii de pe aici sunt tare săraci; dacă ar putea să le mai uşureze obrocul! Au tare puțin pământ de arătură şi nici imaşuri, iazuri, ori păduri. Că s-or ruga lui Dumnezeu pentru dumneavoastră... Cât despre mine, n-am nevoie de nimica, am tot ce-mi trebuie.

I-am dat Lucherlei cuvântul că ruga ei va fi îndeplinită şi m-am: îndreptat spre uşă. M-a chemat înapoi.

— Vă mai aduceți aminte, stăpâne, zise ea şi o expresie ciudată trecu prin ochii şi pe buzele ei, ce cosițe mândre aveam? Vă aduceți aminte că-mi ajungeau până la genunchi! Multă vreme: nu m-am putut hotărî... Un păr aşa de frumos!... Dar cum aveam să-l pieptăn? În starea în care mă aflu!... Aşa că l-am tăiat... Da... Apoi, rămas bun, stăpâne! Puterile mă lasă...

În aceeaşi zi. Înainte de a pleca la vânat, am vorbit cu desiatnicul moşiei despre LucheriA. De la el am aflat că cei din sat o porecliseră „Moaşte vii", că nu supăra pe nimeni, că nu cârtea şi nu se plângea niciodată. „De cerut, nu cere nimic, şi-i recunoscătoare pentru cât de puțin, şi-i liniştită, cum nu se poate mai liniştită, ce-i drept. A lovit-o Cel de Sus pentru păcatele ei, nici vorbă, încheie desiatnicul, dar n-avem noi a ne amesteca într-asta. Şi nici de învinuit n-o învinuim, Doamne fereşte! Asta-i treaba ei."

Peste câteva săptămâni, am aflat de sfârşitul Lucheriei. Moartea a venit s-o ia... chiar „după sfinții Petru şi Pavel." Povestea spune că în ziua în care a murit, a auzit întruna trăgând clopotele, cu toate că de la Alexeevca şi până la biserică erau mai bine de cinci verste şi se întâmplase să fie şi zi de lucru. De altfel, Lucheria spusese că glasul clopotelor nu venea de către biserică, ci „de sus". Se vede că nu îndrăznise să spună „din ceruri".

DURUIE!

— Vă aduc la cunoştință, zise Ermolai, intrând în izba în care mă găseam; tocmai isprăvisem de ospătat şi mă întinsesem la odihnă pe patul de campanie, după o vânătoare de cucoşi sălbatici, destul de rodnică dar obositoare, şi asta în prima jumătate a lui Iulie, pe nişte călduri cumplite; vă aduc la cunoştință c-am rămas fără alice.

Am sărit jos de pe pat.

— Cum aşa? Am rămas fără alice? Doar am luat cu noi din sat, când am plecat, cel puțin treizeci de funți! Un săculeț!

— Întocmai. Era chiar un săculeț mare. Ne-ar fi ajuns berechet pe cincisprezece zile. Dă, ştiu şi eu? S-o fi spart săculeața la fund; oricum, asta-i, c-am rămas fără alice... să mai fie de vreo zece încărcături.

— Ce ne facem noi? N-am fost încă în locurile cele mai bune şi pe mâine avem făgăduite şase stoluri.

— Dacă vreți, mă pot duce la Tuia. Nu-i departe: să tot fie patruzeci şi cinci de verste. Cât ai scăpăra sunt înapoi şi c-un pud întreg.

— Şi când ai pleca?

— Şi-acum, la nevoie. De ce-am amâna? Numai, uite ce-i, trebuie să năimesc nişte cai.

— De ce să-nchiriezi cai? Noi n-avem?

— Nu-i chip de mers cu ai noştri, calul de la hulube şchiopătează grozav.

— De când asta?

— Păi să vedeți: l-a dus ieri vizitiul la potcovar. Bun – şi l-a potcovit. Acuma se vede că meşterul nu era prea iscusit, că, de când l-a adus, bietul cal nu mai poate pune un picior în pământ. Un picior de dinainte. Şi-l ține ia aşa… ca un prepelicar când a stârnit vânatul.

— Ei şi? I-au scos potcoava măcar?

— Aşi, de unde; dar musai să i-o scoată, că i-a intrat o caia în carne.

Am poruncit să mi-l cheme pe vizitiu. Cele spuse de Ermolai erau adevărate: calul de la hulube nu putea pune piciorul în pământ. Am dat numaidecât dispoziție să-i scoată potcoava şi să-i puie piciorul în lut muiat.

— Ei, dați poruncă să năimesc cai ca să mă duc la Tuia? stărui Ermolai.

— D-apoi crezi că se găsesc cai în sărăcia asta de sat? am strigat cu obidă.

Ne aflam într-un cătun mărginaş, lăsat în părăsire, cu oameni săraci lipit pământului: găsisem tare greu o izbă ceva mai încăpătoare, nici vorbă de una cu vatră.

— Se mai găsesc, răspunse Ermolai cu linişte, ca de obicei.

— Aveți dreptate în privința satului, dar aflați că aici a fost pe vremuri un gospodar… he-hei! Cu scaun la cap! Şi ce bogătan! Numai cai şi-avea nouă. S-a prăpădit şi-a rămas să stăpânească toate feciorul lui mai mare. E prostul proştilor, şi uite că încă n-a părăduit tot ce i-a rămas de la taică-său. Tot mai găsim la el cai. Dați poruncă şi vi-l aduc. Are şi frați, ageri băieți pe cât se spune. Dar nu ies din cuvântul lui.

— Şi de ce asta?

— Păi… E cel mai mare. Carevasăzică, cei mai tineri se cuvine să i se supuie. Aici Ermolai a adaos o expresie tare, pe care n-o putem reproduce, la adresa fraților mai mici în general. Mă duc să vi-l aduc. E cam prostălău. Ne învoim îndată cu dânsul.

În vreme ce Ermolai era dus după omul cel sărac cu duhul, îmi veni o idee. Ce-ar fi dacă m-aş duce chiar eu la Tuia? întâi de toate că, fiind pățit, nu prea aveam încredere în Ermolai. Îl trimisesem odată la târg după cumpărături şi, deşi mă încredințase că isprăveşte iute treburile şi în aceeaşi zi se şi întoarce, lipsise o săptămână încheiată, băuse paralele şi venise pe jos, de unde plecase cu bihunca. Şi-al doilea, cunoşteam un geambaş! a Tuia, de la care aş fi putut cumpăra un cal în locul mijlocaşului beteag.

— Hotărât lucru! mi-am spus. Am să fac drumul chiar eu, mai ales c-aş putea dormi în căruță, dat fiind că nu zguduie prea rău.

— L-am adus! strigă Ermolai după un sfert de oră, intrând ca o furtună în izbă. După dânsul îşi făcu loc un țăran înalt, îmbrăcat c-o cămaşă de pânză aibă, cu pantaloni largi albaştri şi opinci de scoarță; sprâncene aproape albe, ochi adormiți, nas mare şi umflat, gura căscată. Se vedea bine că-i „prostănac”.

— Cum v-am spus, zise Ermolai: are cai şi se învoieşte.

— Dă, se poate, dacă… zise țăranul c-un glas cam gângav şi cam răguşit, scuturându-şi părul rar şi învârtind în mâni cuşma pe care-o ținea de margine. Se poate… numai…

— Cum te numeşti? l-am întrebat.

Țăranul îşi plecă privirile, părând că se gândeşte adânc.

— Cum mă numesc?

— Da, cum te cheamă?

— Aha, mă cheamă Filofei.

— Uite ce-i, frate Filofei. După câte aud, ai cai. Aş avea nevoie de trei. Adă-i aici, îi înhami la căruța noastră – care-i destul de uşurică – şi mă duci la Tuia. E lună, senin şi răcoare: numai bine de mers. Cum sunt drumurile prin partea locului?

— Drumurile? Drumurile nu-s rele. N-am mai mult de douăzeci de verste până la drumul mare. Într-un singur loc e cu bucluc; dar nu face nimic.

— Cum adică cu bucluc?

— Ei, este de trecut un vad.

— Cum adică, boierule, vreți să vă duceți chiar dumneavoastră la Tuia? întrebă Ermolai.

— Da, chiar eu.

— Bun! zise slujitorul meu de credință, scuturând din cap.

— Iaca-i bun, – mai zise şi, scuipând cu ciudă într-o parte, se strecură afară.

După câte se vedea, drumul la Tuia nu mai prezenta pentru el nici un fel de interes; era o bagatelă cu care nu mai avea nici în clin nici în mânecă.

— Cunoşti bine drumul? am întrebat pe Filofei.

— Păi cum să nu-l cunosc! Numai că… dă… eu merg… dar e greu… aşa, până nu…

Am înțeles că Ermolai, învoindu-se cu Filofei, se mărginise să-i spună că să n-aibă el, prostul, nici o grijă, că boierul are să-i plătească bine. Şi Filofei, aşa prost cum era – după spusa lui Ermolai – nu se mulțumea c-o simplă declarație. Îmi ceru cincizeci de ruble (hârtii), un preț enorm; i-am dat zece, preț mic, şi am început a ne tocmi: Filofei întâi o ținu morțiş, pe urmă însă o mai slăbi, dar tare cu greu. Ermolai, care intrase o clipă, cercă să mă-ncredințeze că „prostul ista" (măi, că tare-i place vorba asta, mormăi Filofei), că „prostul ista nu cunoaşte prețul banilor"; şi, pentru că veni vorba, îmi pomeni de hanul pe care-l deschisese într-un loc cu vad bun maică-mea, cu douăzeci de ani în urmă, la o răscruce de drumuri mari, şi care căzuse în părăsire, deoarece îl dăduse în grija unui slujitor bătrân care nu cunoştea valoarea banilor, socotind după numărul monezilor: aşa de pildă, dădea un sfert de rublă argint în loc de şase bănuți de aramă a câte cinci copeici, având grijă să şi înjure bine pe clienți.

— Zi-i Filofei şi gata! sfârşi Ermolai şi ieşi trântind mânios uşa.

Filofei nu găsi cu cale să protesteze, ca şi cum şi-ar fi dat seama că, într-adevăr, să te cheme Filofei nu-i tocmai de*! audă, şi că poți chiar face o vină cuiva din asta, cu toate că, la drept vorbind, vinovat e numai popa, care n-a fost răsplătit cum se cuvine la botez.

Până la urmă, ne-am învoit cu douăzeci de ruble. S-a dus după cai, şi-ntr-un ceas îl văd că vine cu cinci, ca să-mi aleg eu singur. Nu erau răi, deşi

coamele şi cozile le erau încâlcite şi pântecele umflate darabană. Cu Filofei veniră şi doi fraţi de-ai lui, care nu-i semănau deloc. Mărunţei, cu ochi negri şi nasuri ascuţite, păreau în adevăr băieţi ageri: vorbeau mult şi repede, ca nişte „mori stricate” după spusa lui Ermolai; dar nu ieşeau din cuvântul celui mai mare.

Împinseră căruţa de sub şopron şi, vreme de o oră şi jumătate, se frământară în jurul ei şi-a cailor. Ba că erau prea slobode hamurile, ba că-s strânse din cale-afară! Fraţii voiau cu orice chip să puie pe „suru’” la hulube, dat fiind că „va ţine mai bine la scoborâş”; dar Filofei hotărî: „Bărbosul!” Şi bărbosul a fost înhămat la hulube.

Umplură căruţa cu fân, grămădind sub scaun şi jugul calului şchiop, în caz că s-ar fi potrivit celui ce-aveam să-l cumpăr la Tuia. Filofei, care între timp dăduse fuga până acasă şi se-ntorsese c-o dulamă lungă, albă, rămasă de la taică-său, o pălărie ţuguiată şi o pereche de ciubote de iuft, se căţăra solemn pe capră. M-am instalat şi eu, uitându-mă la ceas: erau zece şi un sfert. Ermolai nu catadicsi măcar să-mi ureze drum bun; începu a-şi bate câinele, pe Valetca. Filofei struni hăţurile, strigând c-o voce subţirică: „Hi, băieţii tatii!” Fraţii lui se zvârliră dintr-un salt în lăturile căruţei, şfichiuind sub pântece pe prăştieri, şi căruţa se urni din loc, cotind pe poartă în drum; bărbosul, dând semne c-ar vrea să oblicească spre ograda lui când ajunse în dreptul ei, Filofei îl cuminţi cu câteva bice, şi iată-ne afară din sat, pe-un drum destul de neted mărginit de alunişuri dese.

Era o noapte liniştită, nespus de frumoasă, prielnică unui drum cu căruţa. Vântul trecea fremătând prin tufişuri, frunzele se legănau uşor, apoi rămâneau neclintite. Pe cer, ici colo, nouraşi argintii, încremeniţi parcă; luna, din creştetul tăriei, răspândea în jur o lumină ca ziua. Lungit în fân, eram gata să trec în somn, când deodată am tresărit, amintindu-mi de „locul cu bucluc”.

— Ei, Filofei! Mai este mult de mers până la vad?

— Până la vad? Vreo opt verste.

— Opt verste, am gândit. N-ajungem până într-o oră. Pot trage un somn între timp. Ei, Filofei! Zici că ştii bine drumul?

— D-apoi cum să nu-l ştiu, cucoane? Doar nu-l facem întâia oară.

Mai spuse încă ceva, dar vorbele mi-au ajuns nedesluşit la ureche… Mă fură somnul.

M-a trezit – nu ideea fixă de-a mă scula peste un ceas, cum se întâmplă adesea – ci un plescăit uşor, ciudat, un fel de gâlgâit, chiar la urechea mea. Am ridicat capul…

Ce minune-o fi asta? Mă aflam tot în fân, culcat ca mai înainte şi, jur-împrejurul marginii de sus a căruţei, la o jumătate de arşin, nu mai mult, o pânză de apă tremură în văpaia lunii, înfiorată de mici încreţituri dese. Mă uit înainte: pe capră, cu capul plecat şi spinarea încovoiată, Filofei stă neclintit ca o stană şi, dincolo de el, deasupra apei care murmură, linia curbă a cercului, capetele şi crupele cailor. Şi-atâta linişte şi încremenire peste toate, de parc-ai fi într-o împărăţie vrăjită, o lume de vis, o lume de basm… Ce se petrecea? M-am uitat înapoi, pe sub coviltirul căruţei… Da, ne aflam chiar în mijlocul râului… la treizeci de paşi de mal!

— Filofei! am strigat.

— Ha! făcu el.

— Cum, ha, bre omule?. Spune, unde ne aflăm?

— În baltă.

— Că suntem în apă, văd şi eu. Ba chiar că suntem pe cale să ne-necăm. Aşa treci vadul? Ehei! Ce faci, Filofei? Dormi? Răspunde odată!

— M-am cam înşelat: zise vizitiul; se vede c-am apucat pieziş, strâmb. Acu' ce putem face? Musai s-aşteptăm.

— Cum, musai s-aşteptăm?! Ce s-aşteptăm?

— Păi, până dibuie drumul bărbosul. Şi-ncotro a apuca, acolo trebuie să-l las să meargă.

M-am ridicat în fân. Capul calului de la hulube sta neclintit deasupra apei. O singură ureche i se mişca uşor în lumina lunii, când înainte, când înapoi.

— Văd că şi bărbosul tău doarme!

— Nu, răspunse Filofei, amirosă apa.

Şi iarăşi tăcere adâncă, în care nu tresare decât forfotitul uşor al apei. Simțeam că-ncremenesc şi eu încetul cu încetul.

Lumina lunii, noaptea, râul, şi noi prinşi la mijloc.

— Ce şuier s-aude? am întrebat pe Filofei.

— Ei! Or fi nişte rățuşte în trestii, de nu cumva şerpi.

Deodată capul mijlocaşului se mişcă; urechile i se ciuliră, sforăi, frământându-se-n loc.

— Hi hi!… răcni deodată Filofei din răsputeri, ridicându-se şi învârtind biciul.

C-o smucitură, căruța se urni; şi, spintecând valurile, porni hurducându-se la dreapta şi la stânga… întâi am avut senzația că intrăm la adânc, că ne scufundăm, dar după hurducături şi scufundături, pânza de apă păru deodată că scade… Scădea văzând cu ochii şi căruța prinse a creşte din apă; îndată se arătară roțile şi cozile cailor, şi iată că, îmbulzind snopi de apă ce se răsfirau în ploi de diamante, ba nu, mai bine de safire, în pâcla lunii, telegarii ne scoteau voiniceşte, dintr-un singur avânt, pe malul nisipos, şi prindeau a urca panta drumului, sticlindu-şi la intervale regulate picioarele ude de apă.

„Ia să vedem, gândeam eu, are să-mi spuie Filofei: „Aşa-i c-am avut dreptate?" Sau altceva cam de acelaşi fel?" Dar nu-mi spuse nimic. Aşa că, socotind de prisos să-l mai mustru pentru nesocotința lui, m-am culcat iarăşi în fân şi-am încercat să adorm.

De dormit, n-am mai putut adormi, nu că n-aş fi fost obosit de vânătoare… sau că pățania mi-ar fi alungat somnul, dar prea erau frumoase locurile prin care treceam. Erau acele ținuturi de fânețe bogate, zemuind de ape, cu belşug de iarbă, presărate de-o mulțime de lunci, râmnicele, pârâiaşe şi zăvoaie, mărginite de sălcii şi răchitiş, acele locuri tipic ruseşti, aşa de dragi poporului rus, câmpiile de care ne grăiesc legendele noastre bătrâne, cu bogatârii ce cutreierau călări asemenea singurătăți ca să vâneze lebede albe şi rațe sure. Drumul se înmlădia înaintea noastră ca o panglică galbenă, caii ne duceau sprinten şi eu, fermecat, nu puteam să închid ochii… Toate alunecau lin, armonios, în lumina dulce a lunii. Până şi Filofei se arăta simțitor în fața acestei privelişti.

— Astea sunt păşunile Sveatoegorievsc, se întoarse el spre mine, şi dincolo încep fânețele Velicocneajevschie. Nu se mai află în toată Rusia aşa

fânețe… Mă-ri, că mândre-s!… Calul de la hulube sforăi, scuturându-se… Domnul cu tine!… spuse Filofei, grav, cu voce scăzută. Da, tare-s mândre! repetă el cu un oftat ce sfârşi într-un fel de mârâit. Iaca acuş începe şi cositul, şi cât fân se mai strânge de-aicea, grozăvie! D-apoi şi-n gârle ce de mai peşte. Tii, ce mrene straşnice! adăugă el cu voce tărăgănată. Vorba ceea: să tot trăieşti şi să nu mai mori.

Deodată ridică mâna.

— Ia uite colo, pe lac… Nu-i un bâtlan? Nu cumva o fi pescuind şi noaptea? Ira! Dar prost mai sunt! E-o rădăcină, nu bâtlan. Asta zic şi eu păcăleală! Dar aşa te înşală luna totdeauna.

Şi-am mers, şi-am tot mers… Şi iată că de la o vreme fânețele prind a se isprăvi, pâlcuri de copaci se arată, țarini; într-o latură, un sătuc clipind din două-trei lumini; până la şleah mai erau ca la vreo cinci verste. Şi iar mă fură somnul.

Dar nici de data asta nu m-am trezit de la sine. Glasul lui Filofei mă striga:

— Boierule, hei, boierule!

M-am ridicat. Căruța era oprită în mijlocul drumului, într-un loc cu desăvârşire pustiu. Filofei, de pe capră, întorcea spre mine o față cu ochi holbați (am fost chiar uimit, căci nu mi-aş fi închipuit că poate face ochi aşa de mari), şoptindu-mi în chip grav şi tainic:

— Duruie!… Duruie!…

— Ce spui?

— Zic că duruie! Ian aplecați-vă şi ascultați. Auziți?

Am scos capul din căruță, mi-am ținut răsuflarea şi-am auzit, într-adevăr, undeva departe, hăt în urma noastră, un vuiet slab şi întrerupt, ca de roți în mers.

— Auziți? Auziți? repetă Filofei.

— Da, am răspuns. O fi vreo trăsură.

— Văd eu bine că n-auziți. Ia! Nişte zurgălăi… Ba şi-un fluierat… Auziți? Scoteți-vă cuşma din cap… ca să auziți mai bine.

Nu mi-am scos cuşma, dar mi-am ascuțit urechea.

— Da, e drept… s-ar putea. Ei, şi ce-i cu-asta?

Filofei se întoarse spre cai.

— E duruit de teleagă… goală, cu roți şinuite, zise el, adunând hățurile. Ăştia-s răufăcători, cucoane; pe aici, prin părțile Tulei, se săvârşesc multe blăstămații…

— Prostii!… Adică de ce ar fi numaidecât răufăcători?

— Ştiu eu ce grăiesc. Zurgălăi… teleagă goală… Ce alta ar putea fi?

— Ascultă, mai avem mult până la Tuia?

— Vreo cincisprezece verste şi nici o aşezare omenească.

— Ei, atunci dă-i drumul, şi cât mai iute, întârziem de pomană.

Filofei plesni din bici şi căruța porni iar.

Deşi nu prea dam crezare spuselor lui Filofei, n-am mai putut adormi. Cine ştie dacă nu era adevărat? O impresie neplăcută stăruia în mine. M-am aşezat în capul oaselor, de unde până atunci stătusem culcat, cercetând împrejurimile. Cât dormisem, o pâclă uşoară se răspândise, nu la fața pământului, ci sus în văzduh; plutea în înălțimi şi luna părea o pată alburie

împresurată de fum. Toate erau acum şterse, nelămurite, deşi în regiunile joase se vedea mai limpede. De jur împrejur – cât vedea: cu ochii – ţinuturi triste, pustii: câmpii şi iar câmpii, ici-colo tufişuri, râpe şi iar câmpii, şi apoi ponoare pline de buruieni rare. Peste tot pustiu… moarte! Nici măcar un strigăt de prepeliţă.

Mergeam de vreo jumătate de oră. Filofei învârtea necontenit biciul, îndemnând caii, dar niciunul nu scoteam o vorbă. Iată că începurăm a urca o clină uşoară… Filofei, oprind caii, spuse deodată:

— Duruie, boierule… duruie!…

M-am aplecat iar afară din căruţă; dar aş fi putut rămâne şi sub coviltir, aşa de limpede, deşi încă depărtat, îmi ajungea la urechi huruit de telegă, fluierat de oameni, clinchet de zurgălăi şi tropot de cai; mi se păru chiar că deosebesc cântece şi râsete. Ce-i drept că vântul venea dintr-acolo, dar nu mai rămânea îndoială că nişte călători necunoscuţi se aflau abia la o verstă, cel mult două, în urma noastră.

Am schimbat amândoi o privire. Filofei îşi împinse cuşma de pe ceafă pe frunte, se aplecă asupra hăţurilor, începu a şfichiui caii. Telegarii o porniră la galop, dar, neputând s-o ţie mult aşa, o lăsară iar la trap. Filofei îi tot biciuia. Trebuia să zorim!

Fără să-mi dau socoteală de ce, m-am simţit dintr-odată încredinţat, eu care până acuma nu împărtăşisem bănuielile lui Filofei, că eram urmăriţi, şi anume, urmăriţi de oameni care ne puseseră gând rău… Nu era alt zgomot: aceiaşi zurgălăi, acelaşi huruit de telegă neîncărcată, aceleaşi fluierături, acelaşi huiet nedesluşit… Dar acum nu mai aveam nici o îndoială. Filofei nici vorbă că nu se înşelase!

Trecură aşa încă douăzeci de minute… în care răstimp, cu toată hodorogeala căruţei noastre, auzeam bine larma şi huruitul celeilalte căruţe…

— Opreşte, Filofei, am spus, ce-o fi, să fie!

Filofei strigă sperios: „Ptru! ptru!” Caii opriră în clipă, bucuroşi că mai pot răsufla.

Doamne sfinte! Zurgălăii răsună chiar la spatele nostru, telega hodorogeşte din fierării, oamenii şuieră, răcnesc şi cântă, caii nechează, bătucind pământul cu copitele…

Ne-au ajuns!

— Am păţit-o! mormăi Filofei cu voce tărăgănată, şi, dând îndemn fără convingere, îşi porni iar caii. Dar în aceeaşi clipă, c-un hodorog nemaipomenit, o haradaică de telegă cât toate zilele, trasă de trei cai costelivi, trecu pe lângă noi ca un vârtej în goană, şi, odată înaintea noastră, se puse la pas, împiedicând trecerea.

— Taman ca tâlharii, mormăi Filofei.

Mărturisesc că un fior de gheaţă mi-a străbătut inima. Mă sileam să străpung semiobscuritatea răspândită de luna învăluită în ceţuri. În telega din faţa noastră se aflau şase oameni, unii culcaţi, alţii stând, cu cămăşi şi sumane descheiate; doi erau cu capul gol: picioare mari cu cizme spânzurau, bălăbănindu-se, printre ostreţele căruţei; braţe se înălţau şi se lăsau, trupuri claie peste grămadă, zgâlţâindu-se în mers… Nu mai rămânea îndoială: erau cu toţii beţi. O samă zbierau ce le venea la gură; unul slobozea şuierături stridente

şi ascuțite, altul suduia în gura mare: pe capră, un soi de uriaş cu cojoc mâna caii. Mergeau la pas, părând că nici nu ne bagă în samă.

Ce era de făcut? Îi urmam şi noi la pas… vrând-nevrând.

Am făcut aşa vreun sfert de verstă. Aşteptarea era chinuitoare… Să-ți scapi viața, să te împotriveşti… aş fi vrut să văd cum. Ei şase, şi eu nici măcar cu un băț. S-o ia: îndărăt? Ne-ar fi ajuns cât ai clipi. Mi-am amintit de un vers de Jucovschi, din poezia în care e vorba de uciderea mareşalului Camenschi:

Nemernica tâlharului secure…

Sau de nu, juvățul de gât… Şi-n şanț!… Horcăie cât ți-o plăcea, zbătându-te ca un iepure în laț…

Grozăvie!

Şi mergeau aşa, înainte, la pas, fără a lua sama la noi.

— Filofei! am şoptit, ia încearcă să le-o iei înainte, prin dreapta.

Filofei dădu s-apuce prin dreapta… numaidecât, şi e: luară la dreapta… nu era chip să trecem înainte.

Filofei maI. Făcu o cercare: o luă prin stânga… Dar nici de data asta nu ne lăsară să întrecem telega.

— Ba se auziră şi râsete. Era limpede, ne tăiau drumul.

— De bună-samă că-s hoți, îmi şopti Filofei peste umăr.

— Dar ce naiba mai aşteaptă? îl întrebai tot cu voce scăzută.

— Ei, vedeți colo, în văgăună, podețul acela de peste pârâu… acolo or să ne aştepte! Aşa lovesc ei de obicei… pe la poduri. Soarta ni-i pecetluită boierule! adăugă el oftând: nu mai scăpăm vii din mâinile lor; căci la e: asta e de căpetenie, să nu lase nici o urmă. De-un singur lucru mi-i jale, cucoane: s-a mântuit cu căişori: mei, n-au să aibă parte frații de dânşii.

În altă împrejurare, m-aş fi mirat că Filofei poartă atâta grijă cailor în asemenea clipe, dar atunci mărturisesc că nici nu m-am gândit la asta. „Ar fi oare în stare să ne omoare? îmi spuneam. Pentru care motiv? Le-aş da tot ce am.”

Şi podul se tot apropia, se vedea tot mai limpede.

Chiote izbucniră deodată. Căruța se prăpăstui, ca într-un vârtej, şi, ajungând la pod, se opri scurt, rămânând neclintită, cam într-o latură a drumului. Inima mi se opri în loc.

— Gata, s-a sfârşit cu noi, frate Filofei, i-am spus. Iartă-mă că din pricina mea ți se trage şi ție moartea.

— D-apoi ce vină aveți, cucoane? Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus! Hi! bărbosule, hi, căluțul meu! adăugă el către calul de la hulube. Tu care m-ai slujit întotdeauna cu credință, mai slujeşte-mă încă odată! Noi nu putem face nimic. Cum o vrea Cel de Sus!

Şi slobozi caii în trap.

Ne apropiam de pod, de cumplita telegă încremenită locului… Parcă era un făcut, toate amuțiseră deodată. Nu se auzea nici pâs! Aşa stau ştiuca, uliul şi toate vietățile de pradă când se apropie vânatul. Iată, ajungem din urmă telega… Vlăjganul cu cojocel, niciuna nici două, sare de pe capră şi vine drept spre noi.

N-a rostit nici o vorbă, dar Filofei a tras de hățuri… Căruța s-a oprit.

Namila, sprijinindu-şi amândouă mâinile de oblon şi plecându-şi înainte căpăţâna pletoasă, spuse zâmbind, cu voce potolită şi măsurată, rostind cuvintele în felul lucrătorilor de fabrică, cam acest logos:

— Onorate domn! Venim de la o nuntă mare, de la o cinstită adunare; adică ne-am însurat un băiat, taman bine l-am culcat; şi cum băieţii de pe la noi sunt cheflii de soi, am băut tot ce-am avut, dar n-avem cu ce ne drege. Şi tare ne rugăm dumitale, de vreo două-trei parale, măcar câte-o garafă de căciulă; că om cinsti în sănătatea Înălţimii Voastre, pomenindu-vă bunătatea, şi dacă nu binevoiţi a ne da, apoi vă rugăm a ne ierta!

„Ce să fie asta? gândeam… Glumă? Zeflemea?…”

Namila rămăsese aşa cu capul plecat. În clipa aceea, luna străpungea negura, luminându-i chipul. Ochii, gura, toată faţa-i zâmbea. Nici urmă de ameninţare… Numai că părea prea încordat în aşteptare… şi dinţii îi străluceau aşa de albi şi mari…

— Cum să nu… bucuros, m-am grăbit să spun, şi, trăgând punga din buzunar, i-am întins două ruble, – argint. La vremea aceea, încă mai circulau în Rusia bani de argint. Iată, dacă vă mulţumiţi cu atâta…

— Să trăiţi! tună uriaşul soldăţeşte, şi, cât ai clipi, degetele-i groase înşfăcară, nu punga întreagă, ci numai cele două ruble. Să trăiţi! şi, scuturându-şi chica, se prăvăli spre telegă.

— Măi băieţi! strigă el, Înălţimea Sa ne-a dăruit două ruble!

Toţi izbucniră în urlete de entuziasm… Namila se cocoţă din nou pe capră…

— S-auzim de bine!

Şi atâta a fost tot! Caii se opintiră, pornind, telega sui scrâşnind panta drumului, se mai arătă o clipă pe dunga întunecata ce despărţea pământul de cer, apoi se depărtă în beznă, dispărând.

Nu se mai aude nici uruit de roţi, nici strigăte, nici zurgălăi…

Din nou tăcere de moarte.

Nu ne mai puteam veni în fire.

— Mă-ri, că poznaş om, rosti în sfârşit Filofei, şi prinse a-şi face cruce. Dat dracului! adăugă el, întorcându-se vesel spre mine. Dar de treabă, zău aşa… Hi-l, hi-i, repegior! repegior! Aţi scăpat. Am scăpat cu toţii. Vezi, el nu ne lăsa să trecem. El mâna caii. Mare poznaş! Hi-i, hi-i, hi-i! cu Dumnezeu înainte!

„Am scăpat cu toţii”, am repetat şi eu în gând, întinzându-mă în fân. „Am scăpat ieftin.”

Acuma mi-era cam ruşine de versurile lui Jucovschi pe care mi le amintisem.

Dar iată că-mi vine în minte ceva:

— Filofei!

— Ce-i?

— Eşti însurat?

— Însurat.

— Şi ai copii?

— Am.

— Atunci cum se face că n-ai spus nimic de ei? Ţi-a părut rău de cai, dar de nevastă şi de copii?

— De ce i-aş fi plâns? Doar n-aveau să cadă ei în mâinile tâlharilor. Dar de gândit, mă gândeam una la dânşii; uite, şi acuma-s cu mine… Asta-i.

— Filofei tăcu.

— Şi, poate că de mila lor ne-a cruțat pe amândoi Cel de Sus.

— Păi dacă n-au fost hoți?

— Parcă poți şti? Cine poate cunoaşte sufletul omului! Vorba ceea, sufletul altuia ca bezna nopții. Bine e să fii veşnic cu Dumnezeu. Nu… eu totdeauna… cu ai mei… Hi, hi, la drum, băieți!

Se rumenea de ziuă când am ajuns în preajma Tulei. Picuram de somn…

— Cucoane, îmi spuse deodată Filofei, uite-i iar la crâşmă… E telega lor.

Am înălțat capul… Într-adevăr, ei erau: am cunoscut telega şi caii. În pragul cârciumii, răsări deodată prietenul nostru, zdrahonul cu cojocel.

— He-hei, boierule, strigă el, fluturându-şi cuşma, bem paralele dumneavoastră! Şi tu, mă, de pe capră, adăugă el, făcând un semn din cap lui Filofei, a dracului spaimă ai mai tras, hai? Spune drept!

— Măi, că poznaş e, bată-l să-l bată, zise. Filofei, când am fost ca la vreo douăzeci de stânjeni de crâşmă.

Am ajuns în sfârşit la Tuia. Am cumpărat alice, şi, cu acest prilej, şi ceai, rachiu, ba şi un cal de la geambaşul meu. Şi pe la o amiază am pornit înapoi. Ajungând prin locurile în care auzisem întâia oară huruitul telegii, Filofei, care se cam afumase la Tuia şi avea mâncărime la limbă, ba chiar începuse a-mi spune tot felul de bazaconii, Filofei, trecând prin locul acela, prinse deodată a râde:

— Vă aduceți aminte, cucoane, cum vă tot spuneam? Duruie!… Duruie! Auziți cum duruie!

Bătu aerul cu mâna de câteva ori… Vorba ceea i se părea de mare haz.

Sub seară, eram înapoi în satul lui Filofei.

I-am povestit lui Ermolai pățania. Dar cum nu luase picătură în gură, mi se păru că nu dă nici o însemnătate celor întâmplate, mulțumindu-se cu un mormăit – de încuviințare ori de mustrare?

— Presupun că nici el singur nu-şi dădea sama bine. Dar la vreo două-trei zile, îmi aduse cu multă plăcere la cunoştință, că chiar în noaptea aceea în care mă dusesem cu Filofei la Tuia, şi pe acelaşi drum, fusese jefuit şi ucis un negustor. La început n-am dat nici o crezare vorbelor; dar până la urmă am fost nevoit să mă conving: jandarmul, plecat în goană să facă cercetări, îmi confirmă adevărul celor spuse.

— Oare nu cumva asta era „nunta” de la care se întorceau oamenii noştri, şi negustorul „mirele” pe care-l culcaseră – după spusa poznaşului uriaş? Am mai rămas încă cinci zile în satul lui Filofei. Şi de câte ori îl întâlneam, nu pierdeam prilejul să-i spun:

— Duruie! Ian auzi cum duruie!

— Că poznaş mai era, Doamne! îmi răspundea veşnic Filofei, prinzând a râde.

PĂDUREA ŞI STEPA

…Mă cheamă blând spre altădată În sat la noi, livada întunecată…

Gigantici tei cu crengile plecate Şi lăcrămioare feciorelnic parfumate;

Rotunde sălcii către apa lină Se-apleacă şir pe dig şi se închină, Stejari vânjoşi din glie se ridică, Miroase a cânepă şi a urzică…

Acolo, acolo e câmpia mea, Pământu-îmbracă neagră catifea;

Cât vezi cu ochii, valuri de secară Se leagănă în liniştea de vară, Din norii albi cu formele rotunde O rază grea şi galbenă pătrunde.

Acolo-i bine… (Dintr-un poem dat pe foc)

Poate că cititorul s-a plictisit de aceste însemnării ale mele: mă grăbesc să-l liniştesc, făgăduindu-i să mă mărginesc la fragmentele tipărite până acum; dar, despărțindu-mă de el, nu pot să nu adaug câteva cuvinte despre vânătoare.

Vânătoarea cu puşca şi cu câinele e o frumusețe în sine, für sich, cum se spunea altădată; să presupunem însă că nu te-ai născut vânător: totuşi iubeşti natura şi libertatea; prin urmare, nu se poate să nu ne invidiezi pe noi ăştia… Ascultă.

Ştii, de pildă, ce desfătare e să pleci primăvara, înainte de revărsarea zorilor? Ieşi pe cerdac… În cerul cenuşiu-închis clipesc ici-colo stele; o boare umedă adie din când în când: se aude murmurul potolit şi vag al nopții: arborii foşnesc uşor, înecați de umbră. Iată se pune în căruță covorul şi înăuntru, lădița cu samovarul. Prăştierii se încordează, fornăie, şi joacă pe loc cu eleganță. Două gâşte albe abia trezite, trec tăcut şi domol drumul. În grădină, sub gard, horăie liniştit străjerul; fiece zgomot pare că se încrustează în văzduhul neclintit.

Te-ai aşezat; caii pornesc deodată, căruța s-a urnit, sunând din obezi… Te duci, treci pe lângă biserică, cobori la dreapta, peste iezătură… Iazul abia începe să aburească. Ți-i puțin cam frig, îți ridici gulerul de la manta; te cuprinde o uşoară somnie. Caii calcă cu zgomot prin băltoace; vizitiul fluieră. Ai şi făcut cale de patru verste… zarea se rumeneşte; în mesteceni se trezesc şi zboară stângaci, de ici-colo, stăncuțele. Vrăbii ciripesc în jurul stogurilor sumbre. Se luminează văzduhul, se vede mai bine drumul, se însenină cerul, albesc norii, înverzesc câmpurile. În izbe mai ard roşietic făcliile; în dosul porților se aud glasuri somnoroase… Între timp zorii se aprind; dungi aurii se întind pe cer, în râpe se învăluie aburi; ciocârliile cântă răsunător. A început a bate vântul zorilor şi, liniştit se înalță soarele purpuriu. Lumina se revarsă şuvoi; inima ți se avântă ca o pasăre. Totu-i proaspăt, vesel, fermecător! Vezi până departe de jur împrejur. Iată după crâng un sat; uite altul mai departe cu bisericuța-i albă; iată pe coastă un mestecăniş după care-i balta la care te duci… Hai, căluților, hai! La trap, întins!… Mai avem până acolo numai trei verste. Soarele se înalță repede; cerul e limpede. Are să fie o vreme minunată. Cireada satului ne-a ieşit înainte, începe a sui la deal… Ce privelişte! Râul şerpuieşte până la depărtare de zece verste, albăstriu sub ceață; peste râu păşuni verzi; dincolo de păşuni, dealuri line; în depărtare, nagâți se învârt, țipând pe deasupra smârcurilor; prin lucirea umedă, revărsată în văzduh, depărtările se zugrăvesc limpede… Aşa ceva nu se poate vedea vara. Cât de uşor respiră pieptul, cât de sprinten se mişcă trupul, cât de puternic te simți, învăluit de suflarea proaspătă a primăverii!…

Dar vara, pe-o dimineață de iulie! Cine afară de vânător a simțit cât e de plăcut să bați tufişurile în zori? Paşii tăi lasă dâră verde prin iarba argintată de rouă. Înlături crengile unui tufiş ud, şi te izbeşte parfumul cald al nopții strâns acolo. Aerul e îmbătat de amăreala proaspătă a pelinului, de mireasma de miere de la hrişcă şi sulcină; în depărtare se înalță zid pădurea de stejar şi

scânteie roşietic în bătaia soarelui; e încă răcoare dar se simte apropierea arşiței. Belşugul de miresme te ameţeşte. Tufişurile se întind fără sfârşit… Undeva, cine ştie unde, îngălbenesc secărişuri în pârg şi roşesc ogoare înguste de hrişcă. Se aude scârțâind o căruță; țăranul păşeşte alături, grăbind să-şi puie calul la umbră. Dai cu el ziua bună, te depărtezi; în urma ta se aude bătaia sonoră a coasei. Soarele e din ce în ce mai sus. Iarba se zvântă repede. A început căldura. Trece o oră, două… Cerul se întunecă la marginea zării; te frige arşița ce-o varsă văzduhul neclintit. Întrebi pe un cosaş: „Unde aş putea, frate, să-mi astâmpăr setea?" „Apoi este colo în râpă o fântâniță." Printre tufe dese de alun, încâlcite cu volburi, te cobori în fundul râpei. Aşa e: chiar sub ponor se ascunde izvorul; un tufiş de stejar şi-a resfirat însetai deasupra apei crengile-i groase; bulbuci mari argintii urcă alene din fundul căptuşit cu muşchi mărunt şi catifelat. Te-ai aruncat la pământ, bei, însă ți-i lene să te mai mişti. Eşti la umbră, respiri mireasma jilavă, ți-i bine, pe când sus tufişurile se pârlesc şi se îngălbenesc în soare. Dar ce este? A venit dintr-odată o suflare grăbită de vânt; văzduhul freamătă în jur. Nu cumva tună? Ieşi din râpă… ce-i dunga aceea plumburie la orizont? Se îngreuie cumva zăpuşeala? Se apropie un nor?… Iată că a clipit uşor un fulger… Ei, atunci vine furtună! Soarele luceşte încă orbitor pretutindeni: ar mai fi vreme de vânat. Dar norul creşte: marginea-i de sus se întinde ca un braț, apoi se bolteşte. Iarba, tufişurile, totul dintr-odată intră în umbră… Repede! Parcă se vede colo, departe, un şopron de fân… repede!… Ai ajuns, ai intrat… Ce ploaie! Ce fulgere! Într-un colț, prin acoperişul de paie, apa picură în fânul parfumat… Dar iată luceşte din nou soarele. Furtuna a trecut; ai ieşit din adăpost. Ah, Doamne, cât de vesel strălucesc toate în jur, cât de proaspăt şi de subțire e aerul, cât de plăcut miroase a fragi şi ciuperci!…

Dar iată, înserează. Zarea asfințitului s-a înflăcărat cuprinzând jumătate de cer. Soarele apune. Aerul din preajmă e deosebit de străveziu, parcă ar fi de sticlă; în depărtare se adună un abur moale, cald parcă. Odată cu roua, o răsfrângere roşietică se întinde peste poienele înecate cu o clipă mai înainte de valuri de aur lichid; de la arbori, de la tufişuri, de la stogurile de fân se întind umbre lungi…

Soarele a asfințit; luceafărul s-a aprins şi pâlpâie în marea de foc a apusului… Dar vâlvoarea păleşte; cerul se face albastru; umbrele se contopesc; văzduhul se întunecă. E vremea să te întorci acasă, în sat, la izba unde vei găzdui. Îți arunci puşca pe umăr şi, deşi trudit, porneşti cu pas vioi… În răstimp s-a făcut noapte; la douăzeci de paşi nu mai vezi nimic; numai prepelicarii se mai desluşesc ca pete alburii prin întuneric. Iată, deasupra tufişurilor negre se luminează nedesluşit zarea cerului…

Ce să fie? Incendiu?… Nu, răsare luna. Şi devale, în dreapta, au şi început a clipi luminile satului… Iată în sfârşit şi izba. Vezi prin ferestruică masa acoperită cu față albă, lumânarea aprinsă, cina pregătită…

Altădată porunceşti să ți se puie calul la droşca de cursă şi te duci în pădure după ierunci. Cu bucurie străbați drumuşorul îngust, între pereții de secară înaltă. Spicele te lovesc uşor peste obraz, albăstrelele ți se agață de picioare, prepelițele strigă în apropiere, calul înaintează în trap leneş. Iată şi pădurea. Umbră şi liniște! Plopi înalți şuşuie deasupra ta; crengile pletoase ale mestecenilor abia se mişcă; stejarul puternic se înalță ca un luptător; alăturea

tei sprinteni. Înaintezi pe drumuşorul verde, vârstat de umbre; muşte mari, galbene, atârnă nemişcate în văzduhul auriu şi dintr-odată dispar; musculiţe se învârtejesc în suluri, scânteind în umbră şi fumurii în soare; ţârâie tihnit păsărelele. Glăsuşorul de aur al pitulicii cântă bucurie nevinovată care se potriveşte cu parfumul lăcrămioarelor. Mai departe, mai departe, mai afund în pădure… Zgomotele se sting. O linişte ciudată îţi copleşeşte inima; totul în jur e cufundat în somn şi tihnă. Dar dintr-odată a pornit vântul şi crestele copacilor freamătă ca valurile. Prin frunzele moarte ale toamnei trecute răzbat ici şi colo smocuri înalte de iarbă; ciupercile se arată singuratice sub umbreluţele lor. Un iepure alb sare dintr-odată şi câinele se năpusteşte pe urma lui lătrând sonor…

Şi tot pădurea asta cât e de frumoasă la sfârşitul toamnei la pasajul sitarilor! Sitarii nu stau în desime: trebuie căutaţi la liziera pădurii. Nu-i vânt şi nici soare, nici lumină, nici umbră, nici mişcare nici zgomot; văzduhul e impregnat de mireasma toamnei care seamănă cu aroma vinului; o ceaţă uşoară stăpâneşte câmpurile galbene în depărtare. Printre crengile desfrunzite şi roşcate ale copacilor, cerul alburiu apare neclintit şi paşnic; ici, colo în tei mai atârnă ultimele frunze aurii. Pământul umed e elastic sub picior; ierburile înalte şi uscate nu se mişcă; fire lungi de păienjeniş scânteie pe iarba pălită. Răsufli calm, însă sufletul ţi-e cuprins de o nelinişte ciudată. Umbli în lungul lizierei, te uiţi după câine şi în vremea asta imagini iubite, iubite chipuri, moarte şi vii îţi vin în amintire, impresii, demult, demult adormite se deşteaptă brusc; închipuirea aleargă şi se lasă dusă ca o pasăre şi toate se mişcă şi se opresc atât de desluşit înaintea ochilor. Inima când tresaltă şi se avântă cu elanuri pasionate, când se cufundă cu totul în amintiri. Viaţa întreagă ţi se desfăşură repede şi cu uşurinţă ca de pe un mosor; te bucuri în acelaşi timp de tot trecutul, de toată sensibilitatea, de toate puterile, de tot sufletul tău. Şi nimic în juru-ţi nu te stânjeneşte – nu-i soare, nu-i vânt, nu-i zgomot…

Şi iarăşi pe-o zi de toamnă senină şi cam rece, cu brumă dimineaţă, când mesteacănul, ca un arbore de feerie, în întregime aurit, se zugrăveşte elegant pe un cer albastru palid, când soarele coborât nu mai încălzeşte dar are o strălucire mai vie decât vara, când păduricea de plopi scânteiază toată" parcă bucurându-se că-i goală şi uşurată de frunze, când chiciura mai albeşte încă fundul văilor şi vântul rece mişcă domol şi mână frunzele căzute şi uscate, când râul îşi rostogoleşte vesel undele albastre săltând ritmic gâşte şi raţe de-a lungul malurilor; în depărtare păcăneşte moara pe jumătate ascunsă în sălcii, şi hulubi, împestriţând văzduhul, se rotesc cu repeziciune deasupra ei…

Frumoase sunt de asemenea şi zilele ceţoase de vară cu toate că nu plac vânătorilor. Pe asemenea zile nu poţi trage nici un foc: pasărea zvâcnindu-ţi de la picioare dispare imediat în alburiul ceţii neclintite. Dar ce linişte, ce linişte nespusă de jur împrejur! Toate s-au trezit şi toate tac. Treci pe lângă un arbore – nu i se clinteşte o frunză: parcă şi-ar mângâia liniştea. Prin aburul subţire resfirat în aer se desfăşură înainte-ţi o dungă neagră. Crezi că te apropii de pădure; când ajungi pădurea se preface într-un răzor înalt de pelin, la o margine de ogor. Deasupra capului, în jur pretutindeni ceaţă… Dar iată că porneşte un vânt uşor, petece de cer azuriu-palid apar nedesluşit printre aburii care se răresc şi se risipesc ca fumul. O rază galbenă-aurie răzbeşte dintr-odată, se răspândeşte într-un şuvoi lung, ajunge pe câmpii, se opreşte pe crânguri – şi iarăşi toate se învăluie de umbră. Lupta asta se prelungeşte

îndelung; dar cât de splendidă şi nespus de clară devine ziua, când lumina în sfârşit biruie, şi ultimele valuri ale ceții încălzite, după ce s-au întins şi dezvelit ca o pânză, se înfăşură în suluri şi dispar în strălucirea adâncilor înălțimi.

Dar iată că te-ai pregătit să te duci în locuri mai depărtate, în stepă. Ai străbătut zece verste pe drumeaguri de sat şi în sfârşit ai ajuns la drumul mare. Treci pe lângă şiraguri nesfârşite de căruțe încărcate, pe lângă hanuri, cu samovarul clocotind sub streaşină, cu porțile deschise larg şi cu fântână; de la un sat la altul peste ogoare fără hotar, pe lângă cânepişti verzi, umbli, umbli multă vreme. Țărci zboară din salcie în salcie; tărănci cu greble lungi lucrează pe ogoare. Un călător cu caftan vechi de nanchin, cu desaga în spinare, păşeşte trudit. O caleaşcă boierească încărcată, trasă de şase cai înalți, răzbiți de oboseală, îți iese înainte hurducându-se. De pe fereastra unei portiere, atârnă un colt de pernă, iar dinapoi, ținându-se de o frânghie, stă strâmb pe sac de rogojină, un lacheu în manta, stropit de glod până în albul ochilor. Iată şi, orăşelul județului cu căsuțele-i strâmbe de lemn, cu zăplazuri care nu se mai sfârşesc, cu dughenele de piatră părăsite, cu podul vechi peste râpa cea adâncă... Mai departe, tot mai departe!... Iată ținuturile de stepă. Te uiți de sus – ce privelişte! Coline rotunde şi joase, arate şi semănate până sus, se succed în valuri largi; râpe îmbrăcate cu tufărişuri şerpuiesc printre ele; crânguri împrăştiate ici-colo ca nişte ostroave lunguiețe; drumuşoare înguste fug de la un sat la altul; bisericile pun pete albe; prin zăvoaie luceşte râul tăiat de iezături în patru locuri; departe în şes, dropii umblă în şirag, una după alta. O casă veche boierească cu acareturi, cu livadă şi arie cu girezi, s-a tupilat lângă un eleşteu. Dar tu te duci mai departe, şi mai departe. Dealurile sunt tot mai mici şi mai mici, aproape nu mai vezi arbori. Iată în sfârşit stepa nesfârşită, fără de hotar!...

Dar să umbli într-o zi de iarnă, printre troiene înalte, după iepuri, să respiri aerul aspru şi înghețat, închizând fără voie ochii la scânteierea orbitoare a întinderii albe, şi să admiri verdele cerului deasupra pădurii roşietice!...

Şi primele zile primăvăratice când totul în juru-ți străluceşte şi se înnoieşte, când printre aburii grei ai omătului ce se topeşte simți mireasma țărânii încălzite, când sub razele piezişe ale soarelui, în locurile unde s-a ochit pământul, ciocârliile îşi înalță cântecul nădejdii şi când şuvoaiele, cu larmă veselă, sar din râpă în râpă...

Dar e vremea să sfârşesc. Tocmai la timp am vorbit de primăvară: primăvara te desparți uşor, primăvara chiar şi celor fericiți le vine dor de ducă... Cu bine, cititorule, fii pururea fericit.

NOTE.

Prima schiță din volumul „Povestirile unui vânător” a fost publicată în februarie 1847 în revista „Sovremennic”. În total, între anii 1847-1851, în această revistă a fost publicat un ciclu de 21 de schițe. În anul 1852 a apărut o ediție separată a operei, „Povestirile unui vânător”, formată din două părți, cuprinzând douăzeci şi două de schițe (celor apărute în revistă, I. S. Turgheniev le-a adăugat schița „Doi moşieri”). La editarea operelor sale ce a avut loc în anul 1860, Turgheniev a mai inclus în „Povestirile unui vânător” două schițe: „Despre privighetori” şi „Călătoria la Polesie”, în următoarele ediții ale operelor sale (1865 şi 1869), autorul a revent la ordinea ediției din anul 1852, iar într-o ediție separată a „Povestirilor unui vânător” din anul 1880, a adăugat celor

douăzeci şi două de schiţe încă trei: „Sfârşitul lui Certophanov” (publicată în „Vestnic Evropî” Nr. 11 pe anul 1872) „Moaşte vii” (publicată în anul 1877 în culegerea „Sclodcina”, ce apărea pentru a se veni în ajutorul înfometaţilor din gubernia Samara) şi „Duruie” (apărută în prima parte a „Operelor” lui Turgheniev la 1874).

De atunci autorul n-a mai schimbat componenţa ediţiilor „Povestirilor unui vânător” şi această ediţie autorizată, din anul 1880, este considerată o ediţie canonică, atât în ce priveşte numărul schiţelor (douăzeci şi cinci), cât şi ordinea în care sunt dispuse, ordine care nu corespunde întotdeauna succesiunii în care au apărut iniţial. Turgheniev, aşa după cum afirmă el însuşi, avea scrise aproape treizeci de schiţe; o parte din ele le considera nepotrivite pentru a le include în volum, din cauza subiectului de mică importanţă, iar două dintre ele – „Rusul, neamţul şi reformatorul” şi „Mâncătorul de pământ” – tot după afirmaţia autorului – nici un fel de cenzură din acea vreme n-ar fi admis apariţia lor: în prima schiţă unul dintre moşieri seamănă în mod uimitor cu ţarul Nicolai I, în cea de a doua Turgheniev intenţiona să descrie o întâmplare autentică: cum ţăranii l-au omorât pe moşierul lor, care în fiecare an le tăia din pământul lor şi pe care ei îl porecliseră din această cauză „mâncătorul de pământ”, şi l-au silit să mănânce vreo opt funţi (funt=400 gr.) de pământ cernoziom din cel mai bun.

Textul „Povestirile unui vânător” apărut în revistă, a suferit considerabil din cauza intervenţiei cenzurii. Într-o ediţie separată din anul 1852 autorul a refăcut multe schiţe, a făcut corecturi stilistice care se observă şi în ediţiile ulterioare. Dar deşi ediţia de la 1880 a fost revăzută de către autorul însuşi, în ea se găsesc totuşi greşeli de tipar care se repetă în toate ediţiile ulterioare.

În ultima ediţie a operelor lui I. S. Turgheniev (Editura de stat 1930, vol. I) redactorii C. Halabaev şi B. Eihenbaum au reconstituit, conform manuscrisului definitiv al autorului, o serie de cuvinte, ca de pildă: în schiţa „Doi moşieri” – „prusacami” (şvabi) în loc de „trubcami” (cu pipele) şi altele. Noi am folosit aceste îndreptări ale textului conform manuscrisului, dar – din punct de vedere al textului – în multe cazuri n-am procedat la fel ca în redactarea ediţiei Editurii de stat, deoarece ea prezintă un text asemănător cu acela din revistele şi ediţiile din 1852, 1874 şi 1880. Ca bază a textului, „Povestirilor unui vânător” noi am folosit ediţia postumă din anul 1883, cu corecturile după volumul „Opere” ale lui I. S. Turgheniev (1874 – partea I-a; 1880 – vol. I), fără să ne mai întoarcem la textele anterioare pe care însuşi autorul le considera drept o „manieră veche” a activităţii sale artistice.

Fără să arătăm numeroasele deosebiri faţă de ediţia Editurii de stat din 1930, să relevăm, ca exemplu, în ediţia noastră (în povestirea „Burmistrul”): „perecatâvalis” (se rostogoleau) în loc de „perechidâvalis” (se azvârleau); „Arcadi Pavlâci a luat… „platia” (haine) în loc de „pitia” (băuturi); (în povestirea „Biriuc”): „Fetiţa… se arătă „na poroghe” (în prag) în loc de „na daroghe” (în drum); (în povestirea „Lebedian”): „trăpaşii… cu labele lohmatâmi” (păroase) în loc de „cosmatâmi” (ciufulite); (în povestirea „Cântăreţii”): „vo vsei ocrughe” (în întreaga regiune) în loc de „vo vsiom ocrughe” (în întregul regiunii); (în povestirea „Întâlnirea”): „podernul pledanţim (ridică din umeri) în loc de „peredernul pleciami” (scutură din umeri); (în povestirea „Un Hamlet provincial”): „dvoriane cucicami jalis e dveriam” (nobilii formau grupuri în uşi)

în loc de „cucicami stoiali u dveriah” (stăteau îngrămădiți la uşi); „dascălul… „şamşil” (mormăia) în loc de „citai” (citea); (în povestirea „Certophanov şi Nedopiuschin”): „arapnicom” (arapnic) în loc de „arapelnicom” (harapnic) şi aşa mai departe.

Despre felul în care au fost primite „Povestirile unui vânător” de către contemporani, despre importanța lor socială şi artistică, vom vorbi în articolul referitor la viața şi creația lui Turgheniev, în ultimul volum al ediției noastre.

SFÂRŞIT

1 Boieresc – muncă gratuită impusă țăranilor în folosul moşierilor. (N. Trad.)

2 Obroc – dare în bani sau în natură, în Rusia țaristă, în condițiile iobăgiei. (N. Trad.)

3 furtuială sau fultuială – molD. Zdrențe, câlți ori hârtie care se îndeasă în țeava puştii peste praf de puşcă şi alice. (n.k.)

4 Kammerdiener – valet (în L. Germană). (N. Trad.)

5 Psari – persoane desemnate pentru supravegherea câinilor de vânătoare (în L. Rusă). (N. Trad.)

6 Venghercă – (înV. Şi reg.) Haină scurtă de postav îmblănită (împodobită cu şireturi sau cu brandenburguri) (n.k.)

7 Prăştierii – cai de tracțiune (n.k.)

8 Bihuncă – (Reg.) Trăsură uşoară pe patru roți, trasă de obicei de un singur cal. (ucR. Bihunky.) (n.k.)

9 Feregea – Manta ori pelerină din stofă fină şi subțire sau din mătase, purtată odinioară de boieri sau de soțiile lor peste îmbrăcămintea obişnuită. (n.k.)

10 Graf – conte (germ.) (n.k.)

11 Dvorean – (înv.) Curtean (n.k.)

12 Marrrii armate (N. Trad.)

13 O mamă duioasă. (N. Trad.)

14 Cal roşcat deschis, cu coama şi coada negre. (N. ReD. Rom.)

15 Salvați-mă, salvați-mă, bunul meu domn. (N. Trad.)

16 Da, domnule, da, da, sunt muzician; eu cânt la toate instrumentele posibile! Da, domnule, salvați-mă, domnule. (N. Trad.)

17 Domovoi – duh al casei, în mitologia rusă. (N. Trad.)

18 Vodianoiul – duhul apei. (N. Trad.)

19 Burmistrul – în timpul iobăgiei, împuternicitul moşierului cu funcții administrative şi polițieneşti în sate. (N. Trad.)

20 Dragul meu; trebuie să ai în vedere aceasta. (N. Trad.)

21 Dar e grozav, domnule! (N. Trad.)

22 Dar cum se poate! (N. Trad.)

23 Iartă-mă, dragul meu. (N. Trad.)

24 Iată dragul meu, neplăcerile vieții la țară. (N. Trad.)

25 O să fie minunat. (N. Trad.)

26 S-a făcut! (N. Trad.)

27 Treaba lor. (N. Trad.)

28 Aşa-i că-i emoţionant? (N. Trad.)

29 Ce şmecher! (N. Trad.)

30 Iartă-mă, dragul meu. (N. Trad.)

31 E aspectul urât al lucrurilor (N. Trad.)

32 Culoare viorie. (N. Trad.)

33 Lup singuratic. (N, trad,)

34 Malorus – ucrainean. Malo Rusia (Rusia mică) – veche denumire dată de ruşi teritoriilor în care trăiau slavii din sud-vest (Ucraina), aşa cum Bielo Rusia (Rusia albă) erau denumit teritoriul de nord-vest. (n.k.)

35 Bătrân cârcotaş. (N. Trad.)

36 În popor, oraşului Mţensc i se spune Amcensc iar locuitorilor – amceni. Amcenii sunt oameni şmecheri, nu degeaba i se urează duşmanului: „Să te calce un Amcean”. (N. Aut.)

37 Ce sinceră! Ce spontană! (N. Trad.)

38 Cam prin 1840 au bântuit geruri năprasnice şi până la sfârşitul lunii decembrie nu căzuse zăpada. Toată vegetaţia a îngheţat şi numeroasele păduri minunate de stejar au fost nimicite de această iarnă necruţătoare. Aceste păduri erau greu de refăcut. Puterea de a rodi a pământului scădea vădit în aceste locuri sterpe, „urgisite” (pentru rodnicia cărora s-au făcut rugăciuni) în locul copacilor înalţi răsar de la sine mesteceni şi plopi, căci de sădit nu se pricep oamenii la noi să sădească. (N. Aut.)

39 „În aceste locuri unde domneşte veselia, Însăşi frumuseţea a deschis porţile acestui templu, Admiraţi duioşia stăpânilor voştri, Voi oameni buni din Krasnogorie!” (N. Trad.)

40 „Şi mie mi-e dragă natura!” (N. Trad.)

41 Paharul meu nu este mare, totuşi beau din paharul meu, (N. Trad.)

42 E periculos să trezeşti un leu Şi groaznic e colţul unui tigru, Dar cel mai groaznic dintre toate grozăviile Este omul în nebunia sa! (N. Trad.)

43 Este un cerc… în oraşul Moscova. (N. Trad.)

44 Zemnic – (reg.) pivniţă, beci; bordei săpat în pământ, servind la conservarea bucatelor. (n.k.)